

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ «ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο -
Νομικές Εφαρμογές στις
Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:
Μαρία - Ντανιέλλα Μαρούδα

Εμμανουήλ Δ. Μανώλης
ΑΜ: 1214Μ019

14 Νοεμβρίου 2015

Ευχαριστώ τους καθηγητές μου για την έμπνευση, τους οικείους μου για την υπομονή και τον εαυτό μου για την προσπάθεια.

Εισαγωγή	5
Μέρος 1ο - Υποχρεώσεις της Ελλάδας Αναφορικά με το ΔΑΔ	10
Εφαρμογή Συμβάσεων Γενεύης στην εσωτερική έννομη τάξη	10
Γενικά	10
Η Ελληνική Πρακτική	13
Οι Υποχρεώσεις των Συμβαλλομένων	15
Η Εφαρμογή του ΔΑΔ στις Ελληνικές ΕΔ	18
- Ποινική Καταστολή	20
- Ευθύνες Διοικήσεων	22
- Το Δικαστικό Σύστημα των ΕΔ	25
Οι Νομικοί Σύμβουλοι στις Ένοπλες Δυνάμεις	27
Η Διάδοση του ΔΑΔ	30
Συμμετοχή της Ελλάδας σε Διεθνείς Συνθήκες που Αφορούν στις Ένοπλες Συρράξεις	35
Μέχρι ο 1907	35
1907 έως Σήμερα	36
Διεθνείς Οργανισμοί - Οι Υποχρεώσεις που Απορρέουν για τις Ελληνικές ΕΔ και οι Περιπτώσεις Εφαρμογής του Ανθρωπιστικού Δικαίου	42
ΟΗΕ	43
- Τα Στρατιωτικά Μέτρα που αναλαμβάνει το Συμβούλιο Ασφαλείας για την Επιβολή της Ειρήνης	44
- Η Εφαρμογή του Ανθρωπιστικού Δικαίου στις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις	48
Ευρωπαϊκός Χώρος	51
- Η Ευρωπαϊκή Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας και η Χρήση Βίας	51
- Τα Προβλήματα που Προκύπτουν στην Εφαρμογή του ΔΑΔ κατά τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις	53
- Οι Δυνατότητες της ΕΕ Αναφορικά με τη Λειτουργία του ΔΑΔ	53
Το Πλαίσιο Συμμετοχής της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ και η Εφαρμογή του ΔΑΔ	55
- Η Συνεισφορά της Ελλάδας	56
- Κανόνες Εμπλοκής ΝΑΤΟ	57
Η Συμμετοχή της Ελλάδας σε Επιχειρήσεις μετά το Β΄ΠΠ	61
Πόλεμος Κορέας	61
Εισβολή στην Κύπρο	62
Κόσοβο	63

Αφγανιστάν	66
Επιχείρηση «ACTIVE ENDEAVOUR»	67
Μέρος 2ο - Οι 3 Κλάδοι των ΕΔ και η Εφαρμογή του ΔΑΔ	69
Ο Επιχειρησιακός Ρόλος του ΓΕΕΘΑ και η Εφαρμογή του ΔΑΔ	69
Γενικά	69
Η Λειτουργία του Θεσμού των Νομικών Συμβούλων	70
Το Θεσμικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Νομικών Συμβούλων	72
Το Δόγμα των ΕΔ κατά τις Επιχειρήσεις και η Ένταξη του ΔΑΔ	76
- Η Στοχοποίηση και τα Πυρά Υποστήριξης σε συνδυασμό με το ΔΑΔ	79
- Η Πολιτικοστρατιωτική Συνεργασία και το ΔΑΔ	84
- Το Δόγμα των ΕΔ για τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και οι Εφαρμογές του ΔΑΔ	86
Οι Εφαρμογές του ΔΑΔ στις Επιχειρήσεις του Στρατού Ξηράς	92
Γενικά	92
Διοίκηση και Έλεγχος σε Σχέση με το ΔΑΔ	93
Αμυντικές Επιχειρήσεις και οι Διατάξεις του ΔΑΔ που τις Περιβάλλουν	95
Επιθετικές Επιχειρήσεις και η Εφαρμογή του ΔΑΔ	100
Η Στοχοποίηση και το Πλαίσιο Σχεδίασης και Εφαρμογής της υπό το ΔΑΔ	104
Επιχειρήσεις σε Αστικό Περιβάλλον και το ΔΑΔ	106
Η Εφαρμογή του ΔΑΔ στις Επιχειρήσεις της Πολεμικής Αεροπορίας	113
Γενικά	113
Διοίκηση και Έλεγχος σε Σχέση με το ΔΑΔ	114
Οι Εφαρμογές του ΔΑΔ στις Αεροπορικές Επιχειρήσεις	115
Η Εφαρμογή του ΔΑΔ στις Επιχειρήσεις του Πολεμικού Ναυτικού	125
Γενικά	125
Η Σύγχρονη Χρησιμοποίηση του ΠΝ και η Σχέση της με το ΔΑΔ	126
Διοίκηση και Έλεγχος σε Σχέση με το ΔΑΔ	129
Η Εφαρμογή του ΔΑΔ στις Ναυτικές Επιχειρήσεις	130
Επίλογος	135
Παραρτήματα	139
Βιβλιογραφία	142

Εισαγωγή

Ένα από τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν την ανθρώπινη ύπαρξη είναι η φυσική τάση που έχει το άτομο προς τη βία. Καθώς εξελισσόταν ο άνθρωπος, μαζί του αναπτύσσονταν και οι μορφές της ασκούμενης βίας. Σε αυτό όμως συνέβαλλε και το γεγονός ότι μαζί με αυτή την τάση αναπτύσσονταν και η αποστροφή από οποιαδήποτε μορφή βίας. Αυτό ενδεχομένως οφείλεται στην παιδεία που παρέχεται στις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Όπως είναι κατανοητό, αυτή η τάση αναπτύχθηκε σε διαφορετικό βαθμό σε κάθε κοινωνία, με αποτέλεσμα η αποστροφή προς τη βία να παρουσιάζει έντονες διαφοροποιήσεις ανά την υφήλιο. Στις κοινωνίες όπου αναπτύχθηκε έντονα η τάση περιορισμού της χρήσης βίας και σε προέκταση αυτής, οι ένοπλες συγκρούσεις, έγινε προσπάθεια περιορισμού των μεθόδων και των μέσων πολέμου. Αυτή η προσπάθεια σε μερικές περιπτώσεις έγινε συλλογικά παράγοντας πολυμερείς συνθήκες, οι οποίες εξελισσόμενες, γίνονταν όλο και περισσότερο αποδεκτές από τη διαμορφούμενη διεθνή κοινότητα. Με αυτό τον τρόπο ξεκίνησε η διαμόρφωση ενός πλαισίου κανόνων, το οποίο προσπαθεί να περιορίσει τη φύση των ενόπλων συγκρούσεων και αν είναι δυνατό να τις εξαλείψει. Αν και αποτελεί παράδοξο, εντούτοις η προσπάθεια ένταξης των πολεμικών επιχειρήσεων εντός ενός νομικού πλαισίου και μάλιστα διεθνούς το οποίο εκφράζεται στις μέρες μας από συγκεκριμένους κανόνες, αποτελεί σημαντική εξέλιξη για την ανθρωπότητα. Αυτό αποδεικνύεται από τη σκέψη και μόνο απουσίας αυτών των κανόνων σε σύγκριση με τα σημερινά δεδομένα που διέπουν τις ένοπλες δυνάμεις και τους μη κρατικούς δρώντες. Η απουσία τους θα οδηγούσε στη χαοτική κατάπτωση της διεθνούς κοινωνίας και στον εξευτελισμό της ανθρώπινης ύπαρξης.

Οι κανόνες αυτοί αποτελούν πλέον το Δίκαιο των Ενόπλων Συρράξεων ή Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο (ΔΑΔ) και αποτελούνται από ένα σύνολο συμβάσεων και συνθηκών που καθορίζουν τους κανόνες με τους οποίους πρέπει να εξελίσσονται οι συγκρούσεις αλλά και το πλαίσιο προστασίας όσων δε συμμετέχουν σε αυτές ή δε μετέχουν πλέον¹. Οι κανόνες του ανθρωπιστικού δικαίου αποτυπώνονται σε συμβατική και εθιμική μορφή, δεσμεύοντας τα κράτη για την εφαρμογή τους κατά τη διάρκεια των ενόπλων συγκρούσεων.

¹ Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος - Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, Κεφάλαιο 17, Το ανθρωπιστικό δίκαιο των ενόπλων συρράξεων, Μαρία - Ντανιέλλα Μαρούδα

Οι αρχές που διέπουν το ΔΑΔ είναι η αρχή της διάκρισης μαχητών και αμάχων, στρατιωτικών και πολιτικών στόχων, η αρχή της αναλογικότητας, η αρχή της απαγόρευσης πρόκλησης ανώφελου πόνου και η αρχή της αναγκαιότητας. Κάθε αρχή χαρακτηρίζει μεμονωμένα ή συλλογικά ένα υποσύνολο κανόνων, ενώ όλες μαζί προσδιορίζουν το πλαίσιο εντός του οποίου διεξάγονται οι επιχειρήσεις μεταξύ ενόπλων. Το πεδίο εφαρμογής των κανόνων αφορά σε διεθνείς αλλά και μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, σε καταστάσεις κατοχής, καθώς επίσης και στις περιπτώσεις που μια σύρραξη έχει διεθνοποιηθεί ή όταν οι εσωτερικές αναταραχές οδηγήσουν σε εμφύλια σύρραξη και δεσμεύει τα κράτη που έχουν καταστεί συμβαλλόμενα μέρη στις συμβάσεις και συνθήκες που περιλαμβάνουν τους κανόνες αυτούς. Εδώ όμως προκύπτει το πρόβλημα ότι, με εξαίρεση τις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, μεγάλο μέρος του συμβατικού ΔΑΔ, δεν έχει υιοθετηθεί από μεγάλο αριθμό κρατών. Είναι αξιοσημείωτο ότι κράτη όπως οι ΗΠΑ και το Ισραήλ, δεν έχουν καταστεί μέρη στα Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977, δημιουργώντας αμφισβητήσεις γύρω από τους κανόνες αυτούς, αποδυναμώνοντάς τους παράλληλα. Με αυτό τον τρόπο τα κράτη τα οποία δε συμμετέχουν στην εξέλιξη του ανθρωπιστικού δικαίου, δε συνεισφέρουν στο πλαίσιο οικοδόμησης της ειρήνης και της ασφάλειας. Πέρα από τα είδη συρράξεων που προαναφέρθηκαν, το ΔΑΔ εφαρμόζεται στις πολυεθνικές επιχειρήσεις στο πλαίσιο της αυτοάμυνας των τμημάτων που συμμετέχουν. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι εφαρμόζεται από τη στιγμή που ένα τμήμα μιας πολυεθνικής αποστολής δεχθεί ένοπλη επίθεση και κληθεί να αντιμετωπίσει αυτή την επίθεση και για όσο διάστημα διαρκέσει. Σύμφωνα με το κοινό άρθρο 2 των Συμβάσεων της Γενεύης, καθορίζεται ότι το ανθρωπιστικό δίκαιο έχει εφαρμογή «στην περίπτωση κηρυγμένου πολέμου ή οποιασδήποτε άλλης ένοπλης σύρραξης, που μπορεί να εκδηλωθεί μεταξύ 2 ή περισσότερων κρατών». Στο σημείο αυτό προκύπτει ακόμα ένα ερώτημα που σχετίζεται με την συμμετοχή μη κρατικών δρώντων σε συρράξεις, καθώς η τρομοκρατία, η πειρατεία, οι εγκληματικές πράξεις και άλλες μορφές βίας που εμφανίζονταν μέχρι πριν κάποια χρόνια σε περιορισμένη μορφή, έχουν λάβει πλέον μεγαλύτερες διαστάσεις, απειλώντας τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Το ερώτημα το οποίο λοιπόν προκύπτει αφορά στη νομική υπόσταση των δρώντων αυτών. Το ερώτημα αυτό απαντάται στην πράξη από τον έλεγχο που έχουν οι δρώντες αυτοί εντός ενός ή περισσότερων κρατών και από το κατά πόσο αυτός ο έλεγχος είναι αποτελεσματικός. Στις περιπτώσεις λοιπόν που οι δρώντες αυτοί

ασκούν αποτελεσματικό έλεγχο σε μεγάλη εδαφική περιοχή ή σε μεγάλο ποσοστό πληθυσμού, τότε θεωρούνται μέρη σε σύρραξη διεθνούς ή μη χαρακτήρα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την τάση που παρουσιάζεται στις μέρες μας, κατά την οποία υποκείμενα διεθνούς δικαίου καθίστανται, πέρα από τις κρατικές οντότητες, και τα άτομα. Ένα πρώτο δείγμα αυτής της εξέλιξη αποτελούν τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, τα οποία επιβάλλουν κυρώσεις οικονομικού ή άλλου χαρακτήρα σε άτομα.

Όσον αφορά στην εδαφική εφαρμογή των κανόνων του ΔΑΔ, αυτή αφορά, στην παραδοσιακή της μορφή, το έδαφος των κρατών όπου λαμβάνει χώρα η σύρραξη και ειδικότερα «το έδαφος, τη θάλασσα και τον αέρα που εμπλέκεται ή ενδέχεται να εμπλακεί άμεσα σε πολεμικές επιχειρήσεις»². Χρονικά το πεδίο εφαρμογής του περιορίζεται εντός του διαστήματος κατά το οποίο λαμβάνουν χώρα οι συγκρούσεις, δηλαδή μέχρι την παύση των εχθροπραξιών και την υπογραφή συνθηκών ειρήνης.

Σύμφωνα με το ΔΑΔ, μαχητές είναι τα «πρόσωπα που ανήκουν στις Ένοπλες Δυνάμεις και έχουν το δικαίωμα συμμετοχής στις εχθροπραξίες: πρώτον, τα μέλη των τακτικών ενόπλων δυνάμεων μέρους στη σύρραξη, σε κάθε περίπτωση και δεύτερον, μέλη ειδικών αστυνομικών δυνάμεων και σωμάτων εθελοντών, εθνοφρουράς συμπαρατασσομένων στις τακτικές δυνάμεις, και μέλη οργανωμένων αντιστασιακών οργανώσεων, ή άλλων παραστρατιωτικών (militia) που εντάσσονται στις ένοπλες δυνάμεις, αρκεί να συμμορφώνονται προς ακόλουθες τέσσερις προϋποθέσεις³, να βρίσκονται υπό υπεύθυνη Διοίκηση, να φέρουν διακριτό Έμβλημα αναγνωρίσιμο από απόσταση, να φέρουν τα Όπλα τους φανερά και να συμμορφώνονται κατά τις επιχειρήσεις τους προς τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου». Από το καθεστώς του μαχητή εξαιρούνται οι κατάσκοποι⁴, οι οποίοι όταν δε φέρουν στολή ή άλλο έμβλημα, σε περίπτωση σύλληψής τους, δε μπορούν να θεωρηθούν ως αιχμάλωτοι πολέμου, οι οποίοι είναι τα μέλη (μαχητές) των ενόπλων δυνάμεων κάθε μέρους στη σύρραξη οι οποίοι συλλαμβάνονται από το αντίπαλο

² Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος - Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, Κεφάλαιο 17, Το ανθρωπιστικό δίκαιο των ενόπλων συρράξεων, Μαρία - Ντανιέλλα Μαρούδα

³ Άρθρα 1 - 3 Κανονισμών Χάγης 1907, Άρθρο 4 της Σύμβασης περί μεταχείρισεως των αιχμαλώτων πολέμου, Γενεύη, 1949, Άρθρο 43 του Πρόσθετο Πρωτοκόλλου στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977

⁴ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 75

μέρος». Εξαιρούνται επίσης οι μισθοφόροι⁵, οι οποίοι όταν συλληφθούν δεν απολαμβάνουν το δικαίωμα του μέλους ουδέτερου κράτους, ενώ δε θεωρούνται μαχητές ή αιχμάλωτοι πολέμου. Η ευθύνη για τις πράξεις των μισθοφόρων κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, βαρύνει το κράτος που τους έχει προσλάβει. Το πλαίσιο των προαναφερθέντων ορισμών συμπληρώνεται από αυτών των αμάχων, οι οποίοι «είναι όσοι δεν εμπίπτουν στον ορισμό του μαχητή»⁶. Οι άμαχοι δε μπορούν να λάβουν μέρος στις εχθροπραξίες, ενώ χάνουν την προστασία τους για όσο διάστημα διαρκεί η συμμετοχή τους σε αυτές.

Τα κράτη δεσμεύονται διεθνώς από τις πράξεις τις οποίες έχουν υιοθετήσει και τις οποίες έχουν εντάξει στο εσωτερικό τους δίκαιο σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία. Στην περίπτωση της Ελλάδας, σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος «Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου». Σύμφωνα με αυτή τη διάταξη, η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να εφαρμόζει επακριβώς όλες τις συνθήκες, συμβάσεις και συμφωνίες που έχει συνάψει και έχει εντάξει με νόμο στην εσωτερική έννομη τάξη. Σε αυτά τα κείμενα ανήκουν οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και τα δυο Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977 και άλλα (όπως το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου), τα οποία θα αναλυθούν στο πρώτο μέρος. Το σύνολο των κανόνων δικαίου που σχετίζονται με το ΔΑΔ συμπληρώνεται από διάφορες νομοθετικές πράξεις, οι οποίες όμως είναι αρκετά περιορισμένες αριθμητικά⁷. Οι κανόνες του ανθρωπιστικού δικαίου έχουν ενταχθεί και υιοθετηθεί από στρατιωτικά εγχειρίδια και κανονισμούς τα οποία δεσμεύουν τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις κατά την περίοδο των συρράξεων αλλά και κατά την περίοδο της ειρήνης, αναφορικά με τη διάδοσή τους και την εκπαίδευση των μελών τους.

Σε εθνικό επίπεδο, τα μέτρα εφαρμογής των κανόνων του ΔΑΔ έχουν υλοποιηθεί με τη δημιουργία ανεξάρτητων αρχών όπως ο Συνήγορος του Πολίτη, η Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, και η Ελληνική Διυπουργική Επιτροπή για

⁵ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 47

⁶ Σύμβαση περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου, Γενεύη, 1949, Άρθρο 4

⁷ M. - D. Marouda, V. Saranti, S. Kyrkos, Implementation of International Humanitarian Law in Greece, Ostria, 2015

την Εφαρμογή και Διάδοση του Ανθρωπιστικού Δικαίου⁸ το έργο της οποίας ξεκίνησε το 2000. Σημαντική εξέλιξη διεθνώς, αλλά και για τα ελληνικά δεδομένα, αποτέλεσε το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, το οποίο εντάχθηκε στην ελληνική έννομη τάξη το 2002, ενώ ο εφαρμοστικός νόμος που αφορά στην ποινικοποίηση των εγκλημάτων που αναφέρει ψηφίστηκε με καθυστέρηση εννέα ετών (2011). Μέχρι τότε, η ποινικοποίηση μερικών μόνο από τις σοβαρές παραβιάσεις τους ΔΑΔ, αναφέρονταν στο Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα και στον Ποινικό Κώδικα.

Σκοπός του πονήματος είναι ο εντοπισμός του τρόπου εφαρμογής των κανόνων του ΔΑΔ στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις. Σε πρώτο επίπεδο θα περιγραφούν οι γενικές υποχρεώσεις των ΕΔ απέναντι στη διεθνή κοινότητα αναφορικά με το ΔΑΔ, στο πλαίσιο της ένταξής του στην εσωτερική έννομη τάξη και στο αντίστοιχο συμμετοχής σε πολυεθνικές επιχειρήσεις, ενώ σε δεύτερο επίπεδο θα γίνει ανάλυση επιμέρους υποχρεώσεων του Στρατού Ξηράς (ΣΞ), του Πολεμικού Ναυτικού (ΠΝ) και της Πολεμικής Αεροπορίας (ΠΑ) σε επίπεδο μονάδων, διοικητών αλλά και σε ατομικό, σε συγκεκριμένες επιχειρήσεις σε σχέση πάντα με το ΔΑΔ. Το πόνημα αυτό στοχεύει στη διαπίστωση των όποιων διαφοροποιήσεων και ελλείψεων υπάρχουν με τις Συμβάσεις τις Γενεύης και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα καθώς επίσης και τις επιμέρους συνθήκες που αφορούν στις ένοπλες συρράξεις.

Η συγκριτική αυτή παράθεση των επιχειρήσεων των ΕΔ σε σχέση με το ΔΑΔ θα γίνει από την οπτική του χαμηλού επιπέδου διοικήσεως και των ενεργειών του απλού μαχητή, όσο το επιτρέπει το κάθε είδος επιχειρήσεων.

⁸ Μ. - D. Marouda, V. Saranti, S. Kyrkos, Implementation of International Humanitarian Law in Greece, Ostria, 2015

Μέρος 1ο - Υποχρεώσεις της Ελλάδας Αναφορικά με το ΔΑΔ

Εφαρμογή Συμβάσεων Γενεύης στην εσωτερική έννομη τάξη

Γενικά

Όπως έχει αναφερθεί, οι Συμβάσεις της Γενεύης και τα Πρωτόκολλα είναι η σημαντικότερη εξέλιξη στο χώρο του ΔΑΔ. Περιέχουν πολλές νέες διατάξεις, σχετικά με όσα ίσχυαν μέχρι το 1949, οι οποίες αποβλέπουν στην εφαρμογή από τα κράτη των κειμένων αυτών. Οι διατάξεις αυτές χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, αυτές που έχουν προληπτικό χαρακτήρα και εφαρμόζονται κατά την περίοδο της ειρήνης και αυτές που έχουν ως στόχο την καταστολή των παραβιάσεων του ανθρωπιστικού δικαίου⁹.

Όπως αναφέρθηκε παρακάτω, μια από τις βασικές υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών στις συμβάσεις, είναι η διάδοσή τους, όχι μόνο στις ένοπλες δυνάμεις τους αλλά και στον αστικό πληθυσμό, καθώς η γνώση αυτή είναι πολύ σημαντική για την εφαρμογή του ανθρωπιστικού δικαίου σε περίπτωση ένοπλων συρράξεων. Εκτός όμως από τη διάδοση των συμβάσεων, η τρίτη και τέταρτη από τις συμβάσεις κάνουν ειδική αναφορά για την υποχρέωση εκμάθησης του περιεχομένου των κειμένων τους¹⁰ από τις πολιτικές και τις στρατιωτικές αρχές που αναλαμβάνουν την προστασία ατόμων που υπόκεινται στις διατάξεις των κειμένων αυτών. Σύμφωνα με το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο αυτή η υποχρέωση είναι ακόμα πιο επιτακτική όπως ορίζεται από το σχετικό άρθρο¹¹.

Σύμφωνα με το κοινό άρθρο 1 των Συμβάσεων και του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου τα κράτη δεσμεύονται για το σεβασμό των συμβάσεων αλλά και ως

⁹ Εφαρμογές του ΔΑΔ στην Ελλάδα : πραγματικότητα και προοπτικές : πρακτικά ημερίδας Αθήνα, 28 Ιουνίου 1999 / υπό την αιγίδα Υπουργείου Εξωτερικών, Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Αντ.Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ 86

¹⁰ Άρθρο 127, παρ. 2 και Άρθρο 144, παρ. 2 αντίστοιχα

¹¹ Άρθρο 83, παρ. 2: «Any military or civilian authorities who, in time of armed conflict, assume responsibilities in respect of the application of the Conventions and this Protocol shall be fully acquainted with the text thereof.»

προς το να καταστήσουν αυτές σεβαστές. Η διάταξη αυτή δίνει έμφαση στην υποχρέωση εφαρμογής του ανθρωπιστικού δικαίου μιας και μέσα από αυτή εκφράζεται οι εθιμική αρχή *pacta sunt servanda*¹² η οποία είναι ενσωματωμένη και στο άρθρο 26 της Σύμβασης της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών¹³. Επιπρόσθετα οι Συμβάσεις της Γενεύης και το Πρώτο Πρωτόκολλο¹⁴ καθορίζουν την υποχρέωση καταστολής από τα κράτη των σοβαρών παραβιάσεων των συμβάσεων όπως αυτές καθορίζονται στα συγκεκριμένα κείμενα¹⁵, παραβιάσεις οι οποίες θεωρούνται ως εγκλήματα πολέμου που δεν παραγράφονται και τιμωρούνται παντού.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί και η συνδρομή του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στη δίωξη των εγκλημάτων της γενοκτονίας, των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και των εγκλημάτων πολέμου. Όπως ορίζεται από το καταστατικό του, το διεθνές ποινικό δικαστήριο λειτουργεί συμπληρωματικά¹⁶ για τα εθνικά ποινικά δικαστήρια, θέτοντας έτσι το κείμενο του καταστατικού του ως πηγή για τη δίωξη των διεθνών εγκλημάτων που αναφέρονται στο άρθρο 5¹⁷. Στο κείμενο του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου έχει γίνει μια προσεκτική παράθεση των σοβαρών διεθνών εγκλημάτων τα οποία κάθε κράτος έχει την ευθύνη και την υποχρέωση να διώκει, όταν διαπιστώνει ότι υφίστανται. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στο προοίμιο του καταστατικού¹⁸, «είναι υποχρέωση κάθε κράτους να ασκήσει την ποινική του δικαιοδοσία για τους υπεύθυνους τέλεσης των διεθνών εγκλημάτων». Ένας ακόμα λόγος που είναι σημαντική η ύπαρξη του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, είναι ότι όλες οι σοβαρές παραβιάσεις στις οποίες αναφέρονται οι Συμβάσεις της Γενεύης και η ένταξή τους στην εσωτερική νομοθεσία

¹² Οι συμφωνίες είναι τηρητέες

¹³ Σύμβαση της Βιέννης του 1969 για το Δίκαιο των Συνθηκών, Άρθρο 26: «Every treaty in force is binding upon the parties to it and must be performed by them in good faith.»

¹⁴ Άρθρα 49, 50, 129 και 146 των Συμβάσεων αντίστοιχα και Άρθρο 85 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.

¹⁵ Άρθρα 50, 51, 130 και 147 των Συμβάσεων αντίστοιχα και Άρθρα 11, παρ. 4 και 85, παρ. 3-4 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.

¹⁶ Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Άρθρο 1: «An International Criminal Court ("the Court") is hereby established. It shall be a permanent institution and shall have the power to exercise its jurisdiction over persons for the most serious crimes of international concern, as referred to in this Statute, and shall be complementary to national criminal jurisdictions. The jurisdiction and functioning of the Court shall be governed by the provisions of this Statute.

¹⁷ The crime of genocide; Crimes against humanity; War crimes; The crime of aggression.

¹⁸ Recalling that it is the duty of every State to exercise its criminal jurisdiction over those responsible for international crimes,

ήταν στην ευθύνη των κρατών, έχουν συμπεριληφθεί στο καταστατικό του, δεσμεύοντας τα κράτη ως προς την τήρησή του. Αποκτά δε ακόμα μεγαλύτερη σημασία αν ληφθεί υπόψη ότι κατόπιν αποφάσεως του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, μπορεί να παραπεμφθεί πρόσωπο ενώπιον του δικαστηρίου¹⁹. Ο σκοπός δημιουργίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου ήταν να καταπολεμηθεί η ατιμωρησία των σοβαρών παραβάσεων που αναφέρονται στο καταστατικό του και η άρση οποιοδήποτε περιορισμού παρείχε ασυλία σε συγκεκριμένα πρόσωπα. Όπως αναφέρεται και στο άρθρο 29²⁰ του καταστατικού «τα εγκλήματα που εμπίπτουν στην δικαιοδοσία του δικαστηρίου δεν υπόκεινται σε κανενός είδους περιορισμό». Ειδικότερα, όσον αφορά στην ασυλία ατόμων ενώπιον του δικαστηρίου, σύμφωνα με το άρθρο 27²¹, καθορίζεται ότι «... το καταστατικό του δικαστηρίου ισχύει έναντι όλων χωρίς καμία διάκριση λόγω οποιασδήποτε θεσμικής ιδιότητας ...», συγκεκριμενοποιώντας την αναφορά αυτή στους αρχηγούς κρατών, προέδρους κοινοβουλίων και άλλα επίσημα στελέχη κυβερνήσεων.

Τα κράτη από την άλλη είναι υποχρεωμένα να λάβουν νομοθετικά μέτρα για την επιβολή κυρώσεων στα άτομα που προέβησαν ή έδωσαν διαταγή να διαπραχθούν οι σοβαρές παραβιάσεις του ΔΑΔ. Είναι υποχρεωμένα να προβούν σε δίωξη των κατηγορουμένων, να τους παραπέμψουν σε δίκη ή να τους παραδώσουν σε άλλα συμβαλλόμενα μέρη προκειμένου να δικαστούν²².

Δυστυχώς, παρά τις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας να εξαλειφθεί το φαινόμενο του πολέμου με τον περιορισμό του στο πλαίσιο της νόμιμης άμυνας των κρατών και με την ενίσχυση του συστήματος της συλλογικής ασφάλειας, οι ένοπλες συγκρούσεις συνεχίζουν να μαστίζουν την ανθρωπότητα και να μεταλλάσσονται από τη μορφή των πολέμων μεταξύ κρατών σε πολέμους τρομοκρατίας, θρησκευτικούς ή

¹⁹ Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Άρθρο 13b: «A situation in which one or more of such crimes appears to have been committed is referred to the Prosecutor by the Security Council acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations»

²⁰ Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Άρθρο 29: «The crimes within the jurisdiction of the Court shall not be subject to any statute of limitations.»

²¹ Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Άρθρο 27: «1. This Statute shall apply equally to all persons without any distinction based on official capacity. In particular, official capacity as a Head of State or Government, a member of a Government or parliament, an elected representative or a government official shall in no case exempt a person from criminal responsibility under this Statute, nor shall it, in and of itself, constitute a ground for reduction of sentence.

2. Immunities or special procedural rules which may attach to the official capacity of a person, whether under national or international law, shall not bar the Court from exercising its jurisdiction over such a person.»

²² Αρχή «at dedere aut judicare»

ιδεολογικούς πολέμους. Η εντυπωσιακή εξέλιξη του ΔΑΔ μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν είναι πλέον αρκετή για να προστατεύσει τα θύματα αυτών των συγκρούσεων. Καλείται λοιπόν να εξελιχθεί για ακόμα μια φορά προκειμένου να αποτρέψει ή να καταστείλει τα φαινόμενα βίας που παρατηρούνται στις «θερμές» περιοχές της υφηγλίου. Ο ΟΗΕ οδεύει προς αυτή την κατεύθυνση, ιδιαίτερα με την ευθύνη προστασίας παρέχοντας τη δυνατότητα στρατιωτικής επέμβασης, εκεί που το κράτος αδυνατεί να προστατεύσει τους πολίτες του. Το ανθρωπιστικό δίκαιο ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο με την υιοθέτηση του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, το οποίο όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, αποτελεί ένα καθοριστικό βήμα για την καταπολέμηση της ατιμωρησίας των σοβαρών παραβιάσεων του ΔΑΔ. Η βασική ευθύνη όμως για την καταπολέμηση αυτών των παραβιάσεων παραμένει στο κράτος το οποίο ευθύνεται κυρίως για την αποτροπή και την καταστολή τους.

Η Ελληνική Πρακτική

Η Ελλάδα ανέκαθεν διακρίνονταν για την ευαισθησία που επιδείκνυε στα θέματα που αφορούν στον ανθρωπισμό και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Από την άλλη, μια χώρα της τάξης του μεγέθους της Ελλάδας, προκειμένου να υπερασπιστεί την διεθνή της υπόσταση, είναι λογικό να στηρίζεται και να θεωρεί φυσικό της σύμμαχο το διεθνές δίκαιο. Κατά την εξέλιξη του ΔΑΔ με τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977, πολλά κράτη επέδειξαν επιφυλακτική στάση στις νέες ρυθμίσεις. Έτσι πολλά από αυτά τα κράτη απείχαν από την ψήφιση των πρωτοκόλλων ενώ αντίθετα η Ελλάδα τα υπερψήφισε, τασσόμενη στο πλευρό της πλειοψηφίας των κρατών. Στο πλαίσιο μάλιστα της Γενικής Συνέλευσης και ειδικότερα της Έκτης Επιτροπής μετά τη διάσκεψη της Γενεύης, υπερθεμάτισε των δύο Πρωτοκόλλων τονίζοντας ότι αποτελούν «... αναμφισβήτητη πρόοδος, τόσο στο επίπεδο της κωδικοποίησης, όσο και σε αυτό της προοδευτικής ανάπτυξης του ΔΑΔ ...»²³. Παρά το γεγονός όμως αυτό, η Ελλάδα επικύρωσε τα δύο πρωτόκολλα αρκετά καθυστερημένα²⁴, εμφανιζόμενη

²³ Εφαρμογές του ΔΑΔ στην Ελλάδα : πραγματικότητα και προοπτικές : πρακτικά ημερίδας Αθήνα, 28 Ιουνίου 1999 / υπό την αιγίδα Υπουργείου Εξωτερικών, Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Αντ.Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 50

²⁴ Το πρώτο το 1989 και το δεύτερο το 1993.

διστακτική, συμβάλλοντας έτσι στην αμφισβήτηση της λειτουργικότητάς τους. Με την πάροδο των χρόνων αυτή η διστακτικότητα και η αμφισβήτηση εξαλείφθηκαν καθώς πλέον ένας μεγάλος αριθμός κρατών έχουν καταστεί συμβαλλόμενα μέρη. Να σημειωθεί, ότι οι ΗΠΑ δεν έχουν προσχωρήσει στα πρόσθετα πρωτόκολλα, γεγονός που από μια άποψη είναι λογικό αν αναλογιστεί κανείς την παρεμβατική στάση που τηρούν στη διεθνή κοινότητα, προσπαθώντας να εκμεταλλευτούν τα οποιασδήποτε οφέλη μπορούν να αποκομίσουν, αδιαφορώντας για τη διεθνή δικαιοταξία. Σημειώνεται επίσης ότι οι ΗΠΑ δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στο καταστατικό του διεθνούς ποινικού δικαστηρίου γεγονός το οποίο εγείρει ακόμα περισσότερες αμφιβολίες ως προς στη διάθεση συμμόρφωσης που μπορεί να έχουν απέναντι στο διεθνές δίκαιο και ειδικότερα στο διεθνές ανθρωπιστικό. Η οποιασδήποτε επίκληση των αρχών του ανθρωπισμού κρίνεται επιεικώς υποκριτική και δε συμβάλει στην ανάπτυξη ενός διεθνούς πλαισίου για τον περιορισμό των ενόπλων συρράξεων που συμβαίνουν στην υφήλιο. Μια άλλη αντίστοιχη περίπτωση είναι αυτή της Γαλλίας, η οποία έχει προσυπογράψει μόνο το δεύτερο από τα δύο πρωτόκολλα.

Για την Ελλάδα, η υποστήριξη που κανόνων του διεθνούς δικαίου είναι αυτονόητη, πράγμα το οποίο αποτυπώθηκε και στις νομοπαρασκευαστικές διασκέψεις για τη σύνταξη του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Η Ελληνική αντιπροσωπεία έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στη συμπερίληψη στα εγκλήματα πολέμου, του εγκλήματος της εγκατάστασης εποίκων στα κατεχόμενα εδάφη καθώς και του αντιστοίχου του εγκλήματος της εκδίωξης ή μεταφοράς όλου ή μέρους του πληθυσμού του κατεχόμενου εδάφους από τις δυνάμεις κατοχής²⁵. Οι πράξεις αυτές, που απαγορεύονται από την τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης, χαρακτηρίζονται και ως βαριές παραβιάσεις του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου²⁶. Αυτό όμως δε συνεπαγόταν ότι θα συμπεριλαμβάνονταν αυτόματα στις διατάξεις του καταστατικού. Υπήρξαν μάλιστα προτάσεις οι οποίες δεν επιθυμούσαν την συμπερίληψη του εγκλήματος αυτού.

²⁵ Άρθρο 8 παρ. 2α(vii) «Unlawful deportation or transfer or unlawful confinement» και 2β(viii) «The transfer, directly or indirectly, by the Occupying Power of parts of its own civilian population into the territory it occupies, or the deportation or transfer of all or parts of the population of the occupied territory within or outside this territory»

²⁶ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 85, παρ.4(a) «... the transfer by the Occupying Power of parts of its own civilian population into the territory it occupies, or the deportation or transfer of all or parts of the population of the occupied territory within or outside this territory, in violation of Article 49 of the Fourth Convention.»

Οι Υποχρεώσεις των Συμβαλλομένων

Ο πυρήνας γύρω από τον οποίο κινείται ΔΑΔ είναι η προστασία και παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας σε όσους τίθενται εκτός μάχης κατά τη διάρκεια των εχθροπραξιών καθώς επίσης και η απαγόρευση στοχοποίησης όσων είναι επιφορτισμένοι με την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Ο πυρήνας αυτός εδράζεται στις αρχές του ΔΑΔ²⁷ ως προς τη στρατιωτική αναγκαιότητα, την αρχή της αναλογικότητας αλλά και της θεμελιώδους αρχής απαξιώνει το σεβασμό συγκεκριμένων περιορισμών του δικαιώματος των εμπόλεμων να επιλέγουν μεθόδους ή μέσα διεξαγωγής πολεμικών επιχειρήσεων. Οι αρχές αυτές έχουν συμπεριληφθεί στις συμβάσεις και τα πρόσθετα πρωτόκολλα του ΔΑΔ. Η Ελλάδα έχει κυρώσει τα διεθνή κείμενα του ΔΑΔ, όπως οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949²⁸ και τα δύο Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977, καθώς και την Σύμβαση της Γενεύης του 1980 για τον περιορισμό και την απαγόρευση της χρήσης ορισμένων συμβατικών όπλων. Οι συμβάσεις αυτές, ως τμήμα του διεθνούς δικαίου, αποτελούν εσωτερικό δίκαιο και υπερισχύουν κάθε αντίθετης διάταξης νόμου²⁹. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι υποχρέωση που έχουν όλοι εμπλεκόμενοι φορείς για την τήρηση των διατάξεων των συμβάσεων, οι οποίες κατά τα προβλεπόμενα από το Σύνταγμα, έχουν ενταχθεί στην εσωτερική έννομη τάξη. Αυτό σημαίνει ότι το περιγραφόμενο πλαίσιο προστασίας που παρέχουν οι συμβάσεις της Γενεύης και τα πρωτόκολλα, θα πρέπει να τηρείται απαρέγκλιτα και η οποιαδήποτε απόκλιση από αυτό θα πρέπει να ελέγχεται κατά τα προβλεπόμενα. Έτσι, το στράτευμα και ειδικότερα οι διοικήσεις, ανεξαρτήτως επιπέδου, είναι υποχρεωμένες να φροντίσουν

²⁷ Εφαρμογές του ΔΑΔ στην Ελλάδα : πραγματικότητα και προοπτικές : πρακτικά ημερίδας Αθήνα, 28 Ιουνίου 1999 / υπό την αιγίδα Υπουργείου Εξωτερικών, Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Αντ.Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 56

²⁸ Οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης 1949 κυρώθηκαν με το Ν.3481/1956 (ΦΕΚ Α' 3) «Περί Κυρώσεως των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949»

²⁹ Σύνταγμα της Ελλάδος (ΦΕΚ Α' 120/2008), Άρθρο 28, παρ.1 «Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας.»

για την διάδοση των συμβάσεων και την ένταξη τους στα αντίστοιχα προγράμματα εκπαίδευσης των μονάδων, ανεξαρτήτως κλάδου. Ο τρόπος με τον οποίο αυτό συμβαίνει στις ένοπλες δυνάμεις και τα περιθώρια βελτίωσης αναφέρονται σε επόμενο τμήμα του παρόντος πονήματος.

Για την τήρηση των παραπάνω, λειτουργώντας προληπτικά, οι ένοπλες δυνάμεις θα πρέπει σε όλα τα στάδια του σχεδιασμού και της υλοποίησης να έχουν ως κύριο γνώμονα λειτουργίας το ΔΑΔ. Θα μπορούσε να πει κανείς πως το ΔΑΔ πρέπει να αποτελεί την «παιδεία» των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων. Συνεπώς, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι κανόνες του ΔΑΔ και κυρίως θα πρέπει να λαμβάνεται ειδική μέριμνα για την αποφυγή προσβολής μη στρατιωτικών στόχων, πρόκλησης εκτεταμένων καταστροφών σε αστικές περιοχές, καταστροφής αντικειμένων πολιτιστικής αξίας και εγκαταστάσεων απαραίτητων για την επιβίωση του άμαχου πληθυσμού. Η σχεδίαση επιχειρήσεων όπως και η χρήση οπλικών συστημάτων θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μην προκαλείται δυσανάλογη προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα καταστροφή. Στην περίπτωση ειδικότερα της χρησιμοποίησης συγκεκριμένων οπλικών συστημάτων αλλά και στο πλαίσιο της σχεδίασης αντίστοιχων νέων³⁰, θα πρέπει να καταβάλλεται ιδιαίτερη προσπάθεια για τον προσδιορισμό του κατά πόσο η χρήση τους θα προκαλούσε περιττά τραύματα ή ανώφελο πόνο. Σε όλα αυτά θα πρέπει να συνυπολογίζονται και οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει η εκτέλεση επιχειρήσεων ή η χρήση συγκεκριμένων όπλων στο φυσικό περιβάλλον³¹. Κατά τη διεξαγωγή των πολεμικών επιχειρήσεων θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή για την αποφυγή προσβολής στόχων που θα προκαλέσει απώλειες στον άμαχο πληθυσμό ή την ιδιωτική περιουσία, οι οποίες θα είναι δυσανάλογες προς τον επιδιωκόμενο σκοπό. Στο πλαίσιο της διαμόρφωσης του ανθρωπιστικού χαρακτήρα των ενόπλων δυνάμεων, αλλά και των υποχρεώσεων

³⁰ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 35: «In the study, development, acquisition or adoption of a new weapon, means or method of warfare, a High Contracting Party is under an obligation to determine whether its employment would, in some or all circumstances, be prohibited by this Protocol or by any other rule of international law applicable to the High Contracting Party.»

³¹ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 35: «1. In any armed conflict, the right of the Parties to the conflict to choose methods or means of warfare is not unlimited.

2. It is prohibited to employ weapons, projectiles and material and methods of warfare of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering.

3. It is prohibited to employ methods or means of warfare which are intended, or may be expected, to cause widespread, long-term and severe damage to the natural environment.»

που προκύπτουν κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης, θα πρέπει από τον καιρό της ειρήνης να διαμορφωθούν οι κατάλληλες υποδομές οι οποίες θα υποστηρίξουν αυτό το ανθρωπιστικό έργο και θα παρέχουν την αναγκαία προστασία σε αυτούς που την έχουν ανάγκη.

Η σωστή λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων, πέρα από τα χαρακτηριστικά που τη διακρίνουν όπως η μαχητική ικανότητα, η σωστή εκμετάλλευση των μέσων και η σωστή προπαρασκευή, βασίζονται και σε ένα ακόμα χωρίς το οποίο δε θα μπορούσαν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά. Αυτό το χαρακτηριστικό είναι η πειθαρχία, η οποία αποτελεί τη ραχοκοκαλιά της λειτουργίας του στρατεύματος. Διακρίνεται σε δύο μορφές, την εσωτερική και την εξωτερική. Η πρώτη χαρακτηρίζει τα άτομα που ενσυνείδητα λειτουργούν με βάση την αποστολή τους και εκτελούν επακριβώς τις διαταγές των προϊσταμένων τους, ενώ η δεύτερη λειτουργεί ως δικλείδα ασφαλείας εξασφαλίζοντας, με πειθαρχικά μέσα επιβολής της πειθαρχίας, την εύρυθμη λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων. Ειδικά σε περίοδο επιχειρήσεων, η πράξη της ανυπακοής αντιμετωπίζεται ως κακούργημα από το Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα³², ενώ σε περίοδο ειρήνης ως πλημμέλημα. Ως προς τον όρο της ανυπακοής, νοείται ως η άρνηση ή παράλειψη εκτέλεσης προσταγής που έλαβε στρατιωτικός από τον αρχηγό του. Σε αυτή τη διάταξη έχει προβλεφθεί, σύμφωνα με τη δεύτερη παράγραφο, εάν η διαταγή την οποία έλαβε ο υφιστάμενος είναι «προδήλως παράνομη», τότε η πράξη της ανυπακοής δεν είναι άδικη. Σε αυτό το σημείο ανακύπτει το ζήτημα σχετικά με το κατά πόσο είναι ικανός κάθε στρατιωτικός να κρίνει αν μια διαταγή είναι παράνομη ή όχι. Αυτό εξαρτάται πρωτίστως από την εκπαίδευση που έχει ο κάθε στρατιωτικός στα ζητήματα που αφορούν στο ΔΑΔ αλλά και στην κρίση και την ηθική του ίδιου. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει ίσως να ληφθεί υπόψη και το περιβάλλον εντός του οποίου ο στρατιωτικός θα κληθεί να κρίνει εάν η διαταγή που έλαβε είναι παράνομη ή όχι. Σε αυτό το περιβάλλον εντάσσεται το είδος της επιχείρησης³³, η εμπιστοσύνη που έχει κάθε στρατιωτικός στον προϊστάμενό του

³² Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α΄ 20/1.2.1995), Άρθρο 53, Ανυπακοή: «1. Στρατιωτικός που λαμβάνει προσταγή από τον αρχηγό του να εκτελέσει οποιαδήποτε υπηρεσία και αρνείται να υπακούσει ή παραλείπει την εκτέλεσή της, τιμωρείται:

α) Σε ειρηνική περίοδο, με φυλάκιση.

β) Σε πολεμική περίοδο, με κάθειρξη ισόβια ή πρόσκαιρη και αν η πράξη τελέσθηκε ενώπιον του εχθρού, με θάνατο ή ισόβια κάθειρξη.

2. Η πράξη δεν είναι άδικη αν η προσταγή ή η υπηρεσία είναι προδήλως παράνομη.»

³³ Προάσπιση της εδαφικής ακεραιότητας ή συμμετοχή σε πολυεθνική επιχείρηση.

καθώς επίσης και η ατομική ηθική που διακρίνει κάθε άτομο ξεχωριστά. Αυτή η ατομική ηθική αποτελεί ένα συνδυασμό στοιχείων όπως ο βαθμός κατά τον οποίο το άτομο έχει ενστερνιστεί τους κανόνες του ΔΑΔ σε συνδυασμό με την ικανότητα του να διακρίνει μακροσκοπικά εάν οι διαταγές που λαμβάνει εκφεύγουν της στρατιωτικής αναγκαιότητας ή όχι. Στο συγκεκριμένο ζήτημα γίνεται αναφορά και σε εγχειρίδιο του Πολεμικού Ναυτικού, σύμφωνα με το οποίο αυτός που παραβιάζει τους κανόνες του ΔΑΔ διαπράττοντας ένα έγκλημα, δεν εξαιρείται από την ευθύνη που προκύπτει εφόσον γνώριζε την παράνομη φύση της διαταγής που έλαβε³⁴.

Η Εφαρμογή του ΔΑΔ στις Ελληνικές ΕΔ

Μετά και την ένταξη το δύο Πρόσθετων Πρωτοκόλλων στην εσωτερική έννομη τάξη³⁵, με την εισαγωγή της διδασκαλίας του ΔΑΔ στις παραγωγικές σχολές καθώς και με την απόκτηση σημαντικής εμπειρίας από την συμμετοχή των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων σε αποστολές εκτός συνόρων, έχει δημιουργηθεί ένα σταθερό πλαίσιο ανάπτυξης και προβολής του ΔΑΔ, τόσο στο εσωτερικό του στρατεύματος όσο και στον πληθυσμό. Όπως θα αναφερθεί και στη συνέχεια, τα περιθώρια βελτίωσης είναι αρκετά, έτσι ώστε να μπορέσουν οι ένοπλες δυνάμεις να συμβάλουν στην προάσπιση των αρχών του ΔΑΔ.

Κατά την προετοιμασία τμημάτων για συμμετοχή σε πολυεθνικές επιχειρήσεις παρέχεται εξειδικευμένη εκπαίδευση στα θέματα που αφορούν το ΔΑΔ και αναλύονται λεπτομερώς οι κανόνες εμπλοκής που ισχύουν ανάλογα με την επιχείρηση. Οι κανόνες εμπλοκής περιέχουν πλήθος περιπτώσεων και υποπεριπτώσεων που επιλύουν νομικά ζητήματα και εξουσιοδοτούν για ενέργεια τα αντίστοιχα κλιμάκια διοίκησης. Κατά τη διάρκεια των μεγάλων διακλαδικών ή κλαδικών ασκήσεων εξετάζονται σενάρια που σχετίζονται με το ΔΑΔ, αλλά και σε μικρότερα κλιμάκια με την εκτέλεση Τακτικών Ασκήσεων Άνευ Στρατευμάτων (ΤΑΑΣ) ή Τακτικών Ασκήσεων Μετα Στρατευμάτων (ΤΑΜΣ), στις οποίες υλοποιούνται σενάρια χειρισμού αιχμαλώτων, τραυματιών και άμαχου πληθυσμού. Σε μεγαλύτερη κλίμακα, στα επιτελεία των ενόπλων δυνάμεων, εξετάζονται

³⁴ Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου, ΓΕΝ/Α2/IV, 1995, Κεφάλαιο 7, Τμήμα Ι, Παρ. 3

³⁵ Το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο με το Ν.1786/1988 (ΦΕΚ Α' 125) και το Δεύτερο με το Ν. 2105/1992 (ΦΕΚ Α' 196)

αντίστοιχα σενάρια υλοποίησης σε διεθνείς ασκήσεις στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών και διμερών συμφωνιών.

Το ΔΑΔ, πέρα από το γεγονός ότι αποτελεί συμβατική υποχρέωση της χώρας σύμφωνα με τα καθοριζόμενα στο άρθρο 28 του Συντάγματος, μέρος του έχει ενταχθεί στο Γενικό Κανονισμό Υπηρεσίας στο Στρατό³⁶ και συγκεκριμένα στο κεφαλαίο Ε' που αφορά στα καθήκοντα και την στρατιωτική αγωγή των στρατιωτικών. Η παράγραφος 1α του άρθρου 13 ορίζει ότι κάθε στρατιωτικός θα πρέπει «να συμμορφώνεται με το Σύνταγμα και τους νόμους», ενώ η παράγραφος 1γ επισημαίνει ότι «να αποφεύγει κάθε ενέργεια ή συμπεριφορά, που είναι αντίθετη μετά συμφέροντα ή την τιμή του Έθνους». Το άρθρο 13 ουσιαστικά δημιουργεί ένα γενικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο θα πρέπει να λειτουργεί κάθε στρατιωτικός κατά τη διάρκεια της ειρήνης ή στον πόλεμο. Από τα παραπάνω διαπιστώνεται η υποχρέωση που έχει να σέβεται τους κανόνες του ΔΑΔ μιας και έχουν ενταχθεί στην εσωτερική έννομη τάξη καθώς επίσης και να αποφεύγει πράξεις οι οποίες αντίθετες με τα συμφέροντα του έθνους. Αν και η τελευταία διάταξη δίνει το περιθώριο ευρύτατης ερμηνείας, θα μπορούσε να πει κανείς ότι αναφέρεται στο νομικό πλαίσιο το οποίο εξασφαλίζει τα συμφέροντα της χώρας, μέσα στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και το ΔΑΔ, και στις ηθικές αξίες που χαρακτηρίζουν το ελληνικό έθνος, μέσα στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και οι αρχές του ανθρωπισμού. Ακολουθώντας, το άρθρο 14 με τίτλο «Καθήκοντα κατά τη Μάχη» του ιδίου κανονισμού, περιγράφει συνοπτικά τα καθήκοντα του ηγέτη, του μαχητή, του αιχμαλώτου αλλά και στη μεταχείριση των αιχμαλώτων, ενώ κάνει μια επίσης συνοπτική αναφορά στους νόμους και τα έθιμα πολέμου. Τη σύνδεση του συγκεκριμένου άρθρου με το ΔΑΔ την εντοπίζουμε από την παράγραφο 14 και μετά³⁷, όπου γίνεται αναφορά στην αντιμετώπιση των μαχητών, όσων τέθηκαν εκτός μάχης, στους τραυματίες, στους αρρώστους, στους χώρους υγειονομικής περίθαλψης, ενώ αναφέρονται και μια σειρά από σημαντικές απαγορεύσεις όπως η κακοποίηση αιχμαλώτων, νεκρών και τραυματιών, η άρνηση παράδοσης, η καταστροφή, η λεηλασία, οι ομαδικές τιμωρίες, τα αντίποινα, η καταδίκη χωρίς δίκη, η επίθεση εναντίον ατόμου που φέρει λευκή σημαία, η εξαπάτηση με χρήση εμβλημάτων και διακριτικών της εχθρικής δύναμης ή η χρήση της λευκής σημαίας, η προσβολή και απειλή της ζωής των αιχμαλώτων, τραυματιών,

³⁶ ΠΔ 130/1984 (ΦΕΚ Α' 42)

³⁷ Νόμοι και Έθιμα του Πολέμου, Μεταχείριση Αιχμαλώτων

ναυαγών, ασθενών και των πολιτών με φόνους ακρωτηριασμούς, ωμότητες και βασανιστήρια και η καταναγκαστική συμμετοχή των υπηκόων εχθρικής χώρας σε εχθροπραξίες εναντίον της χώρας τους. Στη συνέχεια, το άρθρο 15 που αναφέρεται στην στρατιωτική αγωγή, δεν κάνει ιδιαίτερη αναφορά στη διάδοση του ΔΑΔ αλλά ούτε στους κανόνες και τα έθιμα του πολέμου³⁸. Το μειονέκτημα αυτών των διατάξεων δεν είναι τόσο το γεγονός ότι δεν κάνουν εκτενή αναφορά στις συμβάσεις της Γενεύης και τα πρόσθετα πρωτόκολλα, αλλά το γεγονός ότι δεν μνημονεύονται οι κανόνες που συγκροτούν το ΔΑΔ, έτσι ώστε ο κάθε στρατιωτικός να μπορεί να απευθυνθεί στις αντίστοιχες συμβάσεις προκειμένου να γνωρίζει τον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπίσει κάθε κατάσταση ξεχωριστά. Ο συγκεκριμένος κανονισμός βέβαια αφορά μόνο το Στρατό Ξηράς και όχι το Πολεμικό Ναυτικό ή την Πολεμική Αεροπορία της χώρας, αλλά θεωρείται ο λεπτομερέστερος και είναι ο μοναδικός που κάνει αναφορά σε θέματα ΔΑΔ.

- Ποινική Καταστολή

Οι διατάξεις των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 και του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου του 1977, επιβάλλουν στα συμβαλλόμενα μέρη την υποχρέωση λήψης νομοθετικών μέτρων για την καταστολή όλων των παραβιάσεων³⁹, ειδικότερα των σοβαρών, οι οποίες απαριθμούνται. Πλέον αυτών, τα κράτη είναι υποχρεωμένα να ποινικοποιήσουν και παραβιάσεις οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στην κατηγορία των σοβαρών, αλλά θεωρούνται διεθνή εγκλήματα, όπως αυτά που αναφέρονται στο κοινό άρθρο 3 των Συμβάσεων. Στην Ελλάδα δεν μέχρι το 2011⁴⁰, ελάχιστα είχαν γίνει προς την ποινικοποίηση των παραβιάσεων των Συμβάσεων της Γενεύης. Οι σοβαρές αυτές παραβιάσεις, ποινικοποιούνται στην ελληνική εσωτερική έννομη τάξη με το νόμο 3948/2011. Το

³⁸ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Μέτρα Εφαρμογής του ΔΑΔ στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 60

³⁹ Άρθρα 49, 50, 129 και 146 των Συμβάσεων αντίστοιχα και Άρθρο 85 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου που περιλαμβάνουν τις υποχρεώσεις για την τιμωρία των υπευθύνων και τα Άρθρα 50, 51, 130 και 147 των Συμβάσεων αντίστοιχα και Άρθρα 11, παρ. 4 και 85, παρ. 3-4 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου που απαγορεύουν την απαλλαγή από τις ευθύνες που εγείρονται.

⁴⁰ Ν.3948/2011 (ΦΕΚ Α' 71) «Προσαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που κυρώθηκε με το ν. 3003/2002 (Α' 75).

συγκεκριμένο κείμενο κάνει αναφορά στα τοπικά όρια ισχύος του⁴¹, τονίζει ιδιαίτερα, ότι τα εγκλήματα της γενοκτονίας⁴², τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας⁴³ όπως και τα εγκλήματα πολέμου⁴⁴, δεν παραγράφονται⁴⁵, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 4 παραθέτει μερικούς σημαντικούς ορισμούς (άμαχος πληθυσμός, μη διεθνής ένοπλη σύρραξη, προστατευόμενα πρόσωπα, στρατιωτικός διοικητής, πολιτικός προϊστάμενος και πολιτικό αντικείμενο). Σημαντική επίσης, είναι η ένταξη της ευθύνης των διοικητών και των ιεραρχικά ανώτερων, η οποία περιγράφεται στα άρθρα 6⁴⁶, 14⁴⁷ και 15⁴⁸. αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση των εγκλημάτων που περιγράφονται στο συγκεκριμένο νόμο⁴⁹, είναι το Τριμελές Εφετείο Αθηνών⁵⁰, το οποίο θα εκδικάζει και τα σχετικά κακουργήματα, ενώ άξια προσοχής είναι η πρόβλεψη του άρθρου 32 σύμφωνα με την οποία «Η εφαρμογή των διατάξεων του νόμου αυτού δε μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων και αρχών που αναγνωρίζονται και προστατεύονται από το Σύνταγμα, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα». Η συγκεκριμένη διάταξη λαμβάνει υπόψη της τις υποχρεώσεις της χώρας έναντι των λοιπών συμφωνιών που έχει συνάψει προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να αποφύγει την σύγκρουση των διεθνών κανόνων στο πλαίσιο της εσωτερικής έννομης τάξης. Ο νόμος όμως αυτός δεν περιλαμβάνει διατάξεις που να αφορούν στα ατελή εγκλήματα (υποκίνηση, απόπειρα, συνωμοσία, συνέργεια), κενό το οποίο όπως αναφέρεται στο άρθρο 1 καλύπτεται εν μέρει από τον Ποινικό και τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα⁵¹.

⁴¹ Άρθρο 2

⁴² Άρθρο 7

⁴³ Άρθρο 8

⁴⁴ Άρθρα 9 -13

⁴⁵ Άρθρο 3

⁴⁶ «Ευθύνη στρατιωτικών διοικητών και άλλων ιεραρχικά ανωτέρων»

⁴⁷ «Παράδοση του καθήκοντος επιτήρησης»

⁴⁸ «Παράλειψη αναγγελίας εγκλήματος»

⁴⁹ Συνεπώς το Τριμελές Εφετείο Αθηνών είναι το μόνο αρμόδιο όργανο για την εκδίκαση των σοβαρών εγκλημάτων, ανεξάρτητα από την ιδιότητα του θύτη (στρατιωτικός ή ιδιώτης).

⁵⁰ Άρθρο 16

⁵¹ Μ. - D. Marouda, V. Saranti, S. Kyrkos, Implementation of International Humanitarian Law in Greece, Ostria, 2015, σελ. 22

Μέχρι το 2011 λοιπόν, η ποινικοποίηση των παραβιάσεων του ΔΑΔ περιλαμβάνονταν μερικώς στο Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα και τον Ποινικό Κώδικα⁵², όσον αφορά τα πρωτογενή κείμενα της εσωτερικής έννομης τάξης, και συμπληρώνονταν από το καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ΔΠΔΓ)⁵³ στις γραμμές του οποίου ουσιαστικά κινήθηκε και το καταστατικό του πρώτου. Η κύρια συμβολή του ΔΠΔΓ έγκειται στο γεγονός ότι συστάθηκε για την καταστολή των τεσσάρων κατηγοριών εγκλημάτων πολέμου (των σοβαρών παραβιάσεων των Συμβάσεων της Γενεύης, των εγκλημάτων πολέμου, των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και της γενοκτονίας), διασαφηνίζοντας τους ορισμούς στους, την μεταξύ τους σχέση και το πεδίο εφαρμογής τους⁵⁴.

- Ευθύνες Διοικήσεων

Στο ελληνικό ποινικό σύστημα, τιμωρείται η συμπεριφορά του ανώτερου που επιτρέπει ή δεν αποτρέπει την τέλεση παραβίασης του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου από τους υφιστάμενους του. Οι ευθύνες των διοικητών αναφορικά με τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνουν για την πρόληψη και καταστολή παραβιάσεως των κανόνων του ΔΑΔ περιγράφονται στο άρθρο 87 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου⁵⁵, σύμφωνα με το οποίο οι στρατιωτικοί διοικητές σεβόμενοι τα μέλη

⁵² ΠΔ.283/1985 (ΦΕΚ Α' 106) «Ποινικός Κώδικας»

⁵³ Ν.2665/1998 (ΦΕΚ Α' 279) «Εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας 827/1993 και 955/1994 του ΟΗΕ, με τις οποίες ιδρύθηκαν δύο διεθνή ποινικά δικαστήρια για την εκδίκαση παραβιάσεων του ΔΑΔ στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα.»

⁵⁴ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία και η Εξέλιξη του ΔΑΔ ιδίως όσον Αφορά τα Εγκλήματα Πολέμου και τα Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001, σελ. 36

⁵⁵ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 87: «1. The High Contracting Parties and the Parties to the conflict shall require military commanders, with respect to members of the armed forces under their command and other persons under their control, to prevent and, where necessary, to suppress and to report to competent authorities breaches of the Conventions and of this Protocol.

2. In order to prevent and suppress breaches, High Contracting Parties and Parties to the conflict shall require that, commensurate with their level of responsibility, commanders ensure that members of the armed forces under their command are aware of their obligations under the Conventions and this Protocol.

3. The High Contracting Parties and Parties to the conflict shall require any commander who is aware that subordinates or other persons under his control are going to commit or have committed a breach of the Conventions or of this Protocol, to initiate such steps as are necessary to prevent such violations of the Conventions or this Protocol, and, where appropriate, to initiate disciplinary or penal action against violators thereof.»

των ενόπλων δυνάμεων της χώρας που είναι υπό τη διοίκηση τους καθώς και άλλα άτομα τα οποία βρίσκονται υπό τον έλεγχό τους, θα προλαμβάνουν και όποτε είναι απαραίτητο θα καταστείλουν και θα αναφέρουν παραβιάσεις των συμβάσεων και του πρωτοκόλλου. Στη δεύτερη παράγραφο, γίνεται αναφορά στην υποχρέωση που έχουν οι διοικήσεις απέναντι στους υφισταμένους τους και αφορά στην γνώση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις συμβάσεις και το πρωτόκολλο. Τέλος, αναφέρεται στην υποχρέωση που έχουν οι διοικήσεις ως προς την πρόληψη και την καταστολή αυτών των παραβιάσεων. Σύμφωνα με τον ελληνικό ποινικό κώδικα, «αν ο υπαίτιος της παράλειψης είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να παρεμποδίσει την επέλευση του αποτελέσματος»⁵⁶ για αξιόποινη πράξη, αυτό το αποτέλεσμα εξισώνεται «όπως η πρόκλησή του με ενέργεια». Αντίστοιχες διατάξεις, σχετικά με την παράλειψη πρόληψης και καταστολής, αλλά και για την παράλειψη καταγγελίας αξιόποινες πράξεις, εντοπίζονται στα άρθρα 85⁵⁷ και 87⁵⁸ του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα αντίστοιχα. Όσον αφορά στις παράνομες διαταγές από ανωτέρω σε κατώτερο, εμφανίζεται ιδιαίτερη μέριμνα στα άρθρα 21⁵⁹ του Ποινικού Κώδικα και 72⁶⁰ του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα σύμφωνα με τα οποία ποινικοποιείται η έκδοσή τους, ενώ όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, σύμφωνα με το άρθρο 53 παράγραφος 2 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα που αφορά στην ανυπακοή, «η πράξη δεν είναι άδικη αν η προσταγή ή η υπηρεσία είναι προδήλως παράνομη». Από τις διατάξεις που προαναφέρθηκαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει αυτή του άρθρου 21 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με την οποία δε διώκεται αυτός που εκτέλεσε την πράξη, όταν η προσταγή που του δόθηκε

⁵⁶ ΠΔ.283/1985 (ΦΕΚ Α' 106) «Ποινικός Κώδικας», Άρθρο 15: Έγκλημα που τελείται με παράλειψη

⁵⁷ Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α' 20/1.2.1995), Άρθρο 85: «1. Στρατιωτικός που παραλείπει να ασκήσει ή να διατάξει τον αναγκαίο έλεγχο των υφισταμένων του, ως προς την εκτέλεση της υπηρεσίας τους, με αποτέλεσμα να προκληθεί κίνδυνος για την ασφάλεια της χώρας ή τη μαχητική ικανότητα του στρατού, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τριών ετών.
2. Αν η πράξη τελέσθηκε από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι έξι μηνών.
3. Οι παραπάνω ποινές επιβάλλονται, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.»

⁵⁸ Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α' 20/1.2.1995), Άρθρο 87: «Στρατιωτικός ο οποίος με οποιονδήποτε τρόπο έλαβε γνώση ότι άλλος τέλεσε στρατιωτικό έγκλημα και παραλείπει να το καταγγείλει αμέσως, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους.»

⁵⁹ ΠΔ.283/1985 (ΦΕΚ Α' 106) «Ποινικός Κώδικας», Άρθρο 21: «Δεν είναι άδικη η πράξη την οποία κάποιος επιχειρεί για να εκτελέσει προσταγή που του έδωσε, σύμφωνα με τους νόμιμους τύπους, η αρμόδια αρχή, αν ο νόμος δεν επιτρέπει στον αποδέκτη της προσταγής να εξετάσει αν είναι νόμιμη ή όχι. Στην περίπτωση αυτή ως αυτουργός τιμωρείται εκείνος που έδωσε την προσταγή.»

⁶⁰ Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α' 20/1.2.1995), Άρθρο 87: «Στρατιωτικός που με κατάχρηση της υπηρεσιακής του εξουσίας, απευθύνει σε υφιστάμενό του διαταγές ή διατυπώνει αξιώσεις άσχετες προς την υπηρεσία, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.»

προέρχεται από τα αρμόδια όργανα ή διοικήσεις και δεν επιδέχεται έλεγχο ως προς τη νομιμότητα της. Σύμφωνα με τη σχετική νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων, γίνεται δεκτό ότι ο νόμος επιτρέπει στον αποδέκτη της προσταγής να εξετάσει εάν είναι παράνομη ή όχι στις περιπτώσεις που η προσταγή είναι προφανώς παράνομη. Όμως, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Γενικού Κανονισμού Υπηρεσίας στο Στρατό⁶¹, όποιο άτομο εντάσσεται στις τάξεις του στρατού είναι υποχρεωμένο να δώσει το νενομισμένο όρκο, σύμφωνα με τον οποίο ορκίζεται «να εκτελεί προθύμως και άνευ αντιλογίας τας διαταγάς των», διάταξη που έρχεται σε αντίθεση με όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως, καθώς δεν επιτρέπει οποιοδήποτε περιθώριο απόκλισης από την εκτέλεση της διαταγής. Αντίθετη είναι και η διάταξη του άρθρου 77 του ίδιου κανονισμού αναφορικά με την υποβολή παραπόνων, σύμφωνα με την οποία «κάθε στρατιωτικός δικαιούται να παραπονεθεί, σύμφωνα με τις διατάξεις που αναφέρονται σε αυτό το κεφάλαιο, αν θεωρήσει, ότι αδικήθηκε από κάποια διαταγή, που του δόθηκε, ή από κάποια ενέργεια ή μετρό των προϊσταμένων του. Πρέπει όμως προηγουμένως να υπακούσει και να συμμορφωθεί πλήρως στη διαταγή ή τα μέτρα, που λήφθηκαν, εκτός από την περίπτωση της παραγράφου 11⁶² του άρθρου 11. Χωρίς αυτό τον όρο, δε γίνεται δεκτό το παράπονό του και έχει ακέραια την ευθύνη εξαιτίας της ανυπακοής». Συνεπώς, σύμφωνα και με την τελευταία διάταξη, δε δίνεται το περιθώριο μη εκτέλεσης της διαταγής. Σύμφωνα βέβαια με την στρατιωτική δεοντολογία, ο στρατιωτικός ο οποίος λαμβάνει μια διαταγή, εφόσον διαπιστώνει τον πρόδηλα παράνομο χαρακτήρα της, οφείλει να ενημερώσει αυτόν που την εξέδωσε, σε περίπτωση που ο τελευταίος αγνοεί τον παράνομο αυτό χαρακτήρα. Σε επόμενο στάδιο, σύμφωνα πάντα με αυτό τον κανονισμό ο οποίος αφορά όπως προαναφέρθηκε μόνο το Στρατό Ξηράς, ο στρατιωτικός ο οποίος ανέλαβε την εκτέλεση της διαταγής δύναται, παράλληλα με την εκτέλεσή της, να

⁶¹ ΠΔ 130/1984 (ΦΕΚ Α' 42) «Γενικός Κανονισμός Υπηρεσίας στο Στρατό»

⁶² Αναφέρεται σε διαταγή για την κατάλυση του Συντάγματος.

υποβάλλει έγγραφη αναφορά. Σύμφωνα όμως με το άρθρο 33⁶³ του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, αίρεται η ποινική ευθύνη ατόμου το οποίο είχε τη νομική υποχρέωση να εκτελέσει την διαταγή του δόθηκε, ή δε γνώριζε ότι η συγκεκριμένη διαταγή ήταν παράνομη, ή η συγκεκριμένη διαταγή δεν ήταν προδήλως παράνομη. Από την παραπάνω διάταξη εξαιρούνται η γενοκτονία και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, τα οποία είναι προδήλως παράνομα.

- Το Δικαστικό Σύστημα των ΕΔ

Το Ελληνικό Σύνταγμα με το άρθρο 26, με το οποίο κατανέμονται οι εξουσίες, στην παράγραφο 3 καθορίζει ότι «Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια· οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού». Στο Σύνταγμα υπάρχουν και άλλες διατάξεις που περιλαμβάνουν την προσωπική και υπηρεσιακή κατάσταση των δικαστικών λειτουργών και υπαλλήλων⁶⁴, τη διάκριση των δικαστηρίων ανάλογα με τη δικαιοδοσία τους⁶⁵, καθώς και τη λειτουργία των στρατοδικείων, των ναυτοδικείων και των αεροδικείων με το άρθρο 96⁶⁶. Η λειτουργία τους υλοποιήθηκε με την έκδοση των νόμων για τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα⁶⁷ καθώς και του Κώδικα Δικαστικού Σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων⁶⁸. Στα δικαστήρια αυτά υπάγονται κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης και οι

⁶³ Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Ρώμη, 17 Ιουλίου 1998, Άρθρο 33: «1. The fact that a crime within the jurisdiction of the Court has been committed by a person pursuant to an order of a Government or of a superior, whether military or civilian, shall not relieve that person of criminal responsibility unless:

(a) The person was under a legal obligation to obey orders of the Government or the superior in question;

(b) The person did not know that the order was unlawful; and

(c) The order was not manifestly unlawful.

2. For the purposes of this article, orders to commit genocide or crimes against humanity are manifestly unlawful.»

⁶⁴ Άρθρα 87 - 92

⁶⁵ Άρθρα 93 - 100

⁶⁶ Παρ. 4: «Ειδικοί νόμοι ορίζουν:

α) Τα σχετικά με τα στρατοδικεία, ναυτοδικεία και αεροδικεία, στην αρμοδιότητα των οποίων δεν μπορεί να υπαχθούν ιδιώτες.»

⁶⁷ Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α' 20/1.2.1995)

⁶⁸ Ν.2304/1995 (ΦΕΚ Α' 83) «Κύρωση του Κώδικα Δικαστικού Σώματος Ενόπλων Δυνάμεων»

αιχμάλωτοι πολέμου⁶⁹, ενώ στην επόμενη παράγραφο καθορίζονται οι περιπτώσεις που οι στρατιωτικοί υπάγονται στη δικαιοδοσία των κοινών ποινικών δικαστηρίων και όχι των στρατιωτικών.

Ο Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, στο έκτο κεφάλαιο⁷⁰ του δεύτερου βιβλίου, καθορίζει τη διαδικασία λειτουργίας των στρατιωτικών δικαστηρίων σε πολεμική περίοδο καθώς επίσης και λεπτομέρειες που αφορούν στην έδρα τους, στη σύνθεσή τους και στην αρμοδιότητά τους. Στον έβδομο κεφάλαιο⁷¹, γίνεται αναφορά στη διαδικασία που ακολουθείται σε πολεμική περίοδο. Για όσες πράξεις τελούνται στο εξωτερικό⁷², αρμόδια είναι τα στρατοδικεία της Αθήνας και του Πειραιά. Το όγδοο κεφάλαιο του πρώτου βιβλίου⁷³ αναφέρεται σε διατάξεις που αφορούν στους αιχμαλώτους στους αμάχους και πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει διατάξεις για πράξεις όπως η εξύβριση, η απειλή ή η βιαιοπραγία κατά αιχμαλώτου⁷⁴, οι ωμότητες εναντίον αιχμάλωτων⁷⁵, η προσβολή της θρησκείας αιχμάλωτου⁷⁶, ο εξαναγκασμός του σε παροχή πληροφοριών⁷⁷, η κλοπή σε βάρος του⁷⁸, η βιαιοπραγία εναντίον αμάχων⁷⁹, η εξύβριση, απειλή ή βιαιοπραγία από αιχμάλωτο⁸⁰, η ανυπακοή αιχμαλώτου⁸¹, η στάση⁸² και η ομαδική απείθεια αιχμαλώτων⁸³ και η παράβαση

⁶⁹ Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α΄ 20/1.2.1995), Άρθρο 193, παρ. 1: «Στη δικαιοδοσία των στρατιωτικών ποινικών δικαστηρίων υπάγονται όσοι είναι στρατιωτικοί κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, καθώς και οι αιχμάλωτοι πολέμου.»

⁷⁰ Άρθρα 216 - 222

⁷¹ Άρθρα 223 - 228

⁷² Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α΄ 20/1.2.1995), Άρθρο 199, παρ. 2: «Για τις πράξεις που τελούνται στην αλλοδαπή αρμόδια είναι τα στρατοδικεία που εδρεύουν στην Αθήνα και στον Πειραιά.»

⁷³ Άρθρα 156 - 166

⁷⁴ Άρθρο 156

⁷⁵ Άρθρο 157

⁷⁶ Άρθρο 158

⁷⁷ Άρθρο 159

⁷⁸ Άρθρο 160

⁷⁹ Άρθρο 161

⁸⁰ Άρθρο 162

⁸¹ Άρθρο 163

⁸² Άρθρο 164

⁸³ Άρθρο 165

διαταγών αρχηγού⁸⁴. Άλλες διατάξεις του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα που σχετίζονται με το ΔΑΔ, είναι αυτή που αφορά την βλάβη στρατιωτικών πραγμάτων⁸⁵, την αθέμιτη συλλογή πληροφοριών⁸⁶, την είσοδο εχθρού σε απαγορευμένους τόπους⁸⁷, την αντιποίηση στολής ή εμβλημάτων⁸⁸, την κατάληψη νοσοκομειακού ή επίθεση εναντίον του⁸⁹ και τη σύληση νεκρού και κλοπή κατά πληγωμένου ή ναυαγού⁹⁰.

Στην ελληνική έννομη τάξη αναγνωρίζεται η αρχή της παγκόσμιας δικαιοδοσίας μαζί με τις αρχές της εδαφικότητας και της ιθαγένειας. Επιπρόσθετα, μια αρχή που συνδέεται με αυτή της εδαφικότητας είναι η αρχή της απαγόρευσης έκδοσης ημεδαπού⁹¹. Όσον αφορά τις περιπτώσεις δικαστικής συνδρομής, ισχύουν τα καθοριζόμενα από του άρθρου 88 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου καθώς επίσης και στο προοίμιο του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου⁹².

Οι Νομικοί Σύμβουλοι στις Ένοπλες Δυνάμεις

Η πρώτη συνθήκη που καθόρισε ότι κάθε διοικητής θα πρέπει να έχει στη διάθεσή του ένα νομικό σύμβουλο ο οποίος θα είχε τον αντίστοιχο ρόλο αναφορικά με το δίκαιο των ενόπλων συγκρούσεων, ήταν το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης⁹³. Εντούτοις και παρά το γεγονός ότι η ύπαρξη νομικών

⁸⁴ Άρθρο 166

⁸⁵ Άρθρο 21

⁸⁶ Άρθρο 22

⁸⁷ Άρθρο 24

⁸⁸ Άρθρο 68

⁸⁹ Άρθρο 119

⁹⁰ Άρθρο 149

⁹¹ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Μέτρα Εφαρμογής του ΔΑΔ στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 108

⁹² Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Ρώμη, 17 Ιουλίου 1998 «Affirming that the most serious crimes of concern to the international community as a whole must not go unpunished and that their effective prosecution must be ensured by taking measures at the national level and by enhancing international cooperation»

⁹³ Άρθρο 82: «The High Contracting Parties at all times, and the Parties to the conflict in time of armed conflict, shall ensure that legal advisers are available, when necessary, to advise military commanders at the appropriate level on the application of the Conventions and this Protocol and on the appropriate instruction to be given to the armed forces on this subject.»

συμβούλων είναι υποχρεωτική, ανακύπτει μια αμφισβήτηση η οποία προέρχεται από την ύπαρξη των φράσεων «όταν είναι απαραίτητο», «στον απαιτούμενο βαθμό» και «κατάλληλες οδηγίες», των οποίων η ερμηνεία είναι διασταλτική και επιδέχεται διαφορετικών συμπερασμάτων. Για παράδειγμα, δεν αναφέρονται τα προσόντα και τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να έχει ένας νομικός σύμβουλος στο πεδίο της μάχης, ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί σε πραγματικές συνθήκες επιχειρήσεων. Το ουσιαστικό προσόν σε αυτή την περίπτωση είναι να έχουν επαρκή γνώση των Συμβάσεων, των Πρωτοκόλλων της Γενεύης και του εθνικού νομοθετικού πλαισίου για να είναι ικανοί να παρέχουν κατάλληλες νομικές συμβουλές στους διοικητές των μονάδων. Αυτό προϋποθέτει ειδική εκπαίδευση στο συγκεκριμένο πεδίο του δικαίου, συνδυαστικά με τον τρόπο εκτέλεσης των επιχειρήσεων από τις μονάδες των ΕΔ, προκειμένου οι νομικοί σύμβουλοι να είναι ικανοί να αντιληφθούν την αρχή της αναγκαιότητας.

Στις ελληνικές ΕΔ, οι νομικοί σύμβουλοι προέρχονται από τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (ΣΣΑΣ), οι οποίοι, κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στη σχολή, ολοκλήρωσαν το πλήρες πρόγραμμα της νομικής σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου⁹⁴. στη συνέχεια, μετά την αποφοίτησή τους, εκπαιδεύονται στο Σχολείο Εφαρμογής του σώματος Στρατολογικού - Στρατιωτικών Νομικών Συμβούλων, στο οποίο εξειδικεύονται σε θέματα στρατολογίας αλλά και σε θέματα νομικής υποστήριξης των ελληνικών ΕΔ, συμπεριλαμβανομένου και του ΔΑΔ.

Όπως σημειώνει ο Jean De Preux⁹⁵, ο ρόλος του νομικού συμβούλου είναι να εκπαιδεύει το προσωπικό σε θέματα ενόπλων συγκρούσεων, εκπαίδευση η οποία μπορεί να περιλαμβάνει την προετοιμασία επιχειρήσεων, την καθιέρωση ειδικών συμβουλευτικών διαδικασιών για νομικά ζητήματα καθώς και για την εξέταση των επιχειρησιακών σχεδίων από νομικής άποψης, η παροχή συμβουλών στο διοικητή για τις νομικές ευθύνες που προκύπτουν κατά τις επιθετικές ή αμυντικές επιχειρήσεις καθώς επίσης και για διάφορα άλλα νομικά προβλήματα που ενδέχεται να προκύψουν κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων. Υποστηρίζει επίσης πως θα πρέπει να τοποθετούνται νομικοί σύμβουλοι σε όλα τα επίπεδα διοίκησης, από το υψηλότερο (αρχηγεία Γενικών Επιτελείων) έως και την τελευταία ανεξάρτητη

⁹⁴ Οδηγός Σπουδών Νομικής Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου 2015-16

⁹⁵ Jean De Preux, Commentary, ICRC, 1960

διοίκηση (μεραρχίες, ταξιαρχίες, μονάδες, ανεξάρτητες υπομονάδες, τακτικά συγκροτήματα, κατεχόμενη περιοχή).

Η Διάδοση του ΔΑΔ

Σύμφωνα με το Άρθρο 83⁹⁶ του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου⁹⁷, τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν αναλάβει την υποχρέωση να διαδίδουν τις Συμβάσεις αλλά και το συγκεκριμένο πρωτόκολλο, κατά την περίοδο της ειρήνης αλλά και σε περίοδο ένοπλης σύρραξης. Διευκρινίζει επίσης ότι αυτό θα πρέπει να συμβαίνει όσο το δυνατόν ευρύτερα γιατί προκειμένου η διδασκαλία τους να ενταχθεί στα προγράμματα στρατιωτικής εκπαίδευσης. Συμπληρωματικά, το Άρθρο 19⁹⁸ του δεύτερου πρόσθετου πρωτοκόλλου κάνει αναφορά στην όσο το δυνατό ευρύτερη διάδοσή του.

Οι λόγοι⁹⁹ που καθιστούν τη διάδοση του διεθνούς ανθρωπιστικών δικαίου τόσο σημαντική ώστε να αναφέρεται μέσα στα κείμενα των δύο πρόσθετων πρωτοκόλλων είναι πρώτον, ο προληπτικός χαρακτήρας τον οποίο έχει ο σκοπός της διάδοσης και δεύτερον οι δυσχέρειες που μπορεί να προκύψουν κατά τη διάδοση του ανθρωπιστικού δικαίου σε ειρηνική περίοδο, είτε σε καιρό πολέμου. Ίσως ο δεύτερος λόγος να είναι και πιο σημαντικός μιας και είναι πολύ εύκολο να υιοθετήσει κάποιος τις αρχές του ΔΑΔ σε θεωρητικό επίπεδο κατά τη διάρκεια της ειρηνικής περιόδου, αλλά αντίθετα, είναι πολύ δύσκολο να το κάνει όταν βρίσκεται σε συνθήκες πολέμου, κατά τις οποίες ενεργοποιούνται πλείστοι άλλοι παράγοντες όπως είναι το αίσθημα της επιβίωσης και της αυτοσυντήρησης καθώς και η επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού με οποιοδήποτε τρόπο και μέσο είναι δυνατό.

Από τη στιγμή που τα συγκεκριμένα κείμενα συντάχθηκαν για το καλό της ανθρωπότητας, αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να διαδοθούν όχι μόνο στα κυβερνητικά όργανα ή τις διοικήσεις του στρατεύματος, αλλά και στους απλούς πολίτες και το

⁹⁶ Άρθρο 83: «1. The High Contracting Parties undertake, in time of peace as in time of armed conflict, to disseminate the Conventions and this Protocol as widely as possible in their respective countries and, in particular, to include the study thereof in their programmes of military instruction and to encourage the study thereof by the civilian population, so that those instruments may become known to the armed forces and to the civilian population.

2. Any military or civilian authorities who, in time of armed conflict, assume responsibilities in respect of the application of the Conventions and this Protocol shall be fully acquainted with the text thereof.»

⁹⁷ Όπως και τα Άρθρα 47, 48, 127 και 144 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης αντίστοιχα

⁹⁸ Άρθρο 19: «This Protocol shall be disseminated as widely as possible.»

⁹⁹ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Μέτρα Εφαρμογής του ΔΑΔ στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 116-117

σύνολο των ενόπλων δυνάμεων. Σύμφωνα με το σχολιασμό του άρθρου 83¹⁰⁰, η χρήση του όρου «disseminate» δίνει μια ευρύτερη διάσταση από αυτή που δίνει ο όρος «διάδοση» στα ελληνικά. Ο αγγλικός όρος έχει μεν την έννοια της διάδοσης αλλά επιπλέον έχει και την έννοια της καλλιέργειας των αρχών που περιγράφονται στις συμβάσεις. Ο ίδιος όρος χρησιμοποιείται και στο άρθρο 19 του δεύτερου πρόσθετου πρωτοκόλλου, όπου σύμφωνα το σχολιασμό¹⁰¹, συμπληρώνει το κοινό άρθρο 3 των συμβάσεων που αναφέρεται στο σεβασμό και στην εξασφάλιση του σεβασμού το συμβάσεων σε κάθε περίπτωση¹⁰².

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η Ελλάδα αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις¹⁰³ που απορρέουν από τις διατάξεις των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων και των συμβάσεων που έχουν να κάνουν με τη μετάφραση των κειμένων αυτών, τη διδασκαλία και την ενσωμάτωση του ΔΑΔ στις ένοπλες δυνάμεις αλλά και γενικότερα σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, τη διεξαγωγή έρευνας σχετικά με το δίκαιο των ενόπλων συγκρούσεων και την εκπαίδευση εμπειρογνομώνων οι οποίοι θα μπορέσουν να εκπαιδεύσουν στελέχη των υπουργείων και ειδικότερα των ενόπλων δυνάμεων. Οι φορές που ευθύνονται για τη διάδοση του δικαίου είναι καταρχάς το Υπουργείο Εξωτερικών, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας για την ενημέρωση και εκπαίδευση όλου του προσωπικού των ενόπλων δυνάμεων, το Υπουργείο Δικαιοσύνης που έχει την ευθύνη των νομοθετικών μέτρων εφαρμογής και το Υπουργείο Παιδείας για τη διδασκαλία σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Σε όλα τα παραπάνω είναι σημαντική προσφορά του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού αλλά και της Διεθνούς Επιτροπής η οποία είναι ο θεματοφύλακας του ΔΑΔ.

Όσον αφορά στη διδασκαλία του ΔΑΔ στις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, θα έλεγε κανείς ότι η επικρατούσα κατάσταση δεν είναι ενθαρρυντική αναφορικά με τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει η χώρα. Οι παραγωγικές σχολές έχουν εντάξει στο πλαίσιο της εκπαίδευσης που παρέχουν, μαθήματα που αφορούν στο δημόσιο διεθνές δίκαιο και σε ένα βαθμό στο διεθνές ανθρωπιστικό. Αυτό όμως συμβαίνει κατά τα τελευταία έτη φοίτησης στις σχολές αυτές, με αποτέλεσμα οι αρχές του ΔΑΔ

¹⁰⁰ Σχολιασμός Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, παράγραφος 3372

¹⁰¹ Σχολιασμός Δεύτερου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, παράγραφοι 4903-4904

¹⁰² "respect and to ensure respect [...] in all circumstances"

¹⁰³ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Μέτρα Εφαρμογής του ΔΑΔ στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 53

να γίνονται κατανοητές και να εντάσσονται στον τρόπο σκέψης των μελλοντικών αξιωματικών όταν ήδη έχουν αφομοιώσει την στρατιωτική τακτική που θα εφαρμόσουν στο πεδίο της μάχης. Όμως, το ΔΑΔ είναι απαραίτητο να γίνεται συνείδηση σε κάθε ένα ξεχωριστά από τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων, ανεξάρτητα από το επίπεδο διοίκησης στο οποίο βρίσκονται.

Τα τελευταία χρόνια, με την καθιέρωση του θεσμού των νομικών συμβούλων, τείνει να διαμορφωθεί ένα διαφορετικό πλαίσιο αντίληψης, ειδικότερα ως προς την εφαρμογή των αποφάσεων των διοικήσεων στο πεδίο της μάχης. Όπως θα αναλυθεί και στο επόμενο μέρος, μια εκ των αρμοδιοτήτων των νομικών συμβούλων, είναι η παροχή νομικής υποστήριξης σε επιχειρησιακές μονάδες των ενόπλων δυνάμεων¹⁰⁴. Αυτό αποτελεί πρόοδο στη διάδοση του ΔΑΔ στις τάξεις των ενόπλων δυνάμεων, καθώς η αντίληψη του νομικού συμβούλου μπορεί να διαμορφώσει ένα πλαίσιο κατανόησης, ως προς το τι είναι νόμιμο και τι όχι σε περίοδο επιχειρήσεων.

Πέρα από τα βήματα που έχουν ήδη γίνει για τη διάδοση του ΔΑΔ στην ελληνική κοινωνία και ειδικότερα στις ένοπλες δυνάμεις, είναι κατανοητό ότι αυτά δεν επαρκούν έτσι ώστε οι κανόνες δικαίου που αφορούν στη διεξαγωγή επιχειρήσεων να γίνουν συνείδηση και βασικό κριτήριο οποιασδήποτε ενέργειας. Είναι λοιπόν απαραίτητο, το ΔΑΔ να διδάσκεται σε όλο το στράτευμα, από τις παραγωγικές σχολές έως το μικρότερο κλιμάκιο διοικήσεως, προκειμένου να διαφυλαχθεί η αρχή του ανθρωπισμού που πρέπει να διακρίνει κάθε ανθρώπινο ον. Συνεπώς, θα πρέπει να ληφθεί μια δέσμη μέτρων έτσι ώστε η διάδοση του να συστηματικοποιηθεί¹⁰⁵, όπως άλλωστε γίνεται σε πολλές χώρες όπως στο Βέλγιο, η Γερμανία, η Γαλλία και η Ιταλία. Ακόμα και οι ΗΠΑ, οι οποίες δεν έχουν υπογράψει τα δύο πρόσθετα πρωτόκολλα, τα οποία αναφέρονται ρητά στη διάδοση του ΔΑΔ, έχουν εκδώσει ένα σύνολο κειμένων τα οποία έχουν προσαρμόσει τις διατάξεις των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης στις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων τους. Τα μέτρα λοιπόν που μπορεί να ληφθούν αφορούν καταρχάς στην εκπαίδευση στελεχών και κληρωτών οπλιτών του στρατεύματος με την ένταξη στα προγράμματα εκπαιδύσεως μαθημάτων που αφορούν στο ΔΑΔ αλλά και με τη συμμετοχή επιχειρησιακών αξιωματικών σε κατάλληλα προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών

¹⁰⁴ Ν.3883/2010 (ΦΕΚ Α' 167) «Υπηρεσιακή εξέλιξη και ιεραρχία των στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων – Θέματα διοίκησης των Ενόπλων Δυνάμεων, Στρατολογίας και συναφείς διατάξεις»

¹⁰⁵ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Μέτρα Εφαρμογής του ΔΑΔ στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000

και σεμινάρια, στην έκδοση διακλαδικού κανονισμού ο οποίος θα καθορίζει το πλαίσιο ένταξης του στη λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων γενικά αλλά και λεπτομερώς κατά κλάδο και στην έκδοση εγχειριδίων τα οποία θα επεξηγούν την εφαρμογή του ΔΑΔ σε κάθε είδους επιχείρησης που σχεδιάζεται είτε διακλαδικά είτε αυτόνομα από μονάδες των ενόπλων δυνάμεων. Όσον αφορά την παρακολούθηση του τρόπου ένταξης και διάδοσής του, θα μπορούσε να δημιουργηθεί τμήμα στο ΥΕΘΑ συγκροτούμενο αποκλειστικά από νομικούς συμβούλους, το οποίο θα συνεργάζεται να τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό και την ακαδημαϊκή κοινότητα με αποστολή την υποστήριξη του έργου των διοικήσεων προς την κατεύθυνση αυτή. Η πιο σημαντική πρωτοβουλία¹⁰⁶ όμως η οποία έχει ληφθεί μέχρι στιγμής ήταν το Μάρτιο του 1999¹⁰⁷ μεταξύ ΓΕΕΘΑ, της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού, του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού και του Υπουργείου Εξωτερικών η οποία διερεύνησε τον τρόπο με τον οποίο το ΔΑΔ έχει ενταχθεί στην ελληνική κοινωνία και ειδικότερα στις ένοπλες δυνάμεις. Πέραν αυτής της πρωτοβουλίας έχουν εκδοθεί κατά καιρούς βιβλία και φυλλάδια ενημερωτικού χαρακτήρα περί του ανθρωπιστικού δικαίου, πραγματοποιούνται κατά καιρούς διαλέξεις και ημερίδες με ανάλογη θεματική, τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων που συμμετέχουν σε πολυεθνικές επιχειρήσεις ενημερώνονται σχετικά με τις εφαρμογές του πριν την αναχώρησή τους, έχουν συμπεριληφθεί ειδικά άρθρα¹⁰⁸ στο Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα¹⁰⁹ για το χειρισμό των αιχμαλώτων και τη συμπεριφορά απέναντι στους αμάχους¹¹⁰.

Σε κάθε περίπτωση δεν πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι όχι μόνο η εφαρμογή αλλά κι διάδοση του ΔΑΔ αποτελεί συμβατική υποχρέωση της χώρας. Αποτελεί θετικό στοιχείο το γεγονός ότι σε όλες τις διακλαδικές ασκήσεις αλλά και πέραν αυτών σε εικοσιτετράωρη βάση, υπάρχει διαθέσιμος νομικός σύμβουλος στο Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων ο οποίος μπορεί να παρέχει την κατάλληλη νομική υποστήριξη όποτε αυτό χρειαστεί.

¹⁰⁶ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Μέτρα Εφαρμογής του ΔΑΔ στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000

¹⁰⁷ Εφαρμογές του ΔΑΔ στην Ελλάδα : πραγματικότητα και προοπτικές : πρακτικά ημερίδας Αθήνα, 28 Ιουνίου 1999 / υπό την αιγίδα Υπουργείου Εξωτερικών, Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Αντ.Ν. Σάκκουλας, 2000

¹⁰⁸ Άρθρα 156 - 166 (Κεφάλαιο 8ο: Αιχμάλωτοι - Άμαχοι)

¹⁰⁹ Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α΄ 20/1.2.1995)

¹¹⁰ Εφαρμογές του ΔΑΔ στην Ελλάδα : πραγματικότητα και προοπτικές : πρακτικά ημερίδας Αθήνα, 28 Ιουνίου 1999 / υπό την αιγίδα Υπουργείου Εξωτερικών, Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Αντ.Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ.136

Συμμετοχή της Ελλάδας σε Διεθνείς Συνθήκες που Αφορούν στις Ένοπλες Συρράξεις

Μέχρι ο 1907

Εκτός από τις Συμβάσεις της Γενεύης μαζί με τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα, οι οποίες ουσιαστικά αποτελούν το ΔΑΔ, και το καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, υπάρχει ένας αρκετά μεγάλος αριθμός συμβάσεων και άλλων πράξεων του ΔΑΔ, στις οποίες η Ελλάδα είναι συμβαλλόμενο μέρος. Αρκετές από αυτές συνάφθηκαν πριν το 1949, έτος κατά το οποίο υπογράφηκαν οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης, ενώ αργότερα και συγκεκριμένα το 1977, ουσιαστικά ενοποιήθηκε το δίκαιο της Γενεύης με αυτό της Χάγης, συμπεριλαμβάνοντας έτσι όλες τις μέχρι τότε συμβάσεις και άλλες πράξεις που αφορούσαν στο ΔΑΔ.

Μία από τις πρώτες πράξεις τις οποίες η Ελλάδα κύρωσε, ήταν η Δήλωση των Παρισίων για το σεβασμό του ναυτικού δικαίου του 1856, ενώ εννιά χρόνια αργότερα κύρωσε τη Σύμβαση της Γενεύης για τη βελτίωση των συνθηκών των τραυματιών των ενόπλων δυνάμεων στο πεδίο των μαχών (1864). Στη συνέχεια η Ελλάδα συμμετείχε στη Δήλωση του Petersburg για την αποκήρυξη σε περίοδο πολέμου ορισμένων εκρηκτικών (1868) και το 1899 υπογράφει τη Σύμβαση περί νόμων και εθίμων στο κατά ξηράν πόλεμο, με τον προσαρτημένο σε αυτήν κανονισμό, τη Σύμβαση περί εφαρμογής στον κατά θάλασσα πόλεμο, των αρχών της Σύμβασης της Γενεύης της 22 Αυγούστου 1864, ενώ μετέχει και στις δηλώσεις περί απαγορεύσεως της εκσφενδονίσεως βλημάτων και εκρηκτικών υλών από αερόστατο δι' άλλων τρόπων, περί απαγορεύσεως της χρήσεως βλημάτων που έχουν μόνο σκοπό την πλήρωση της ατμόσφαιρας με ασφυκτικά και δηλητηριώδη αέρια και την δήλωση περί απαγορεύσεως της χρήσεως σφαιρών έκρηγνυόμενων και πλατυνόμενων ευχερώς στο ανθρώπινο σώμα, που έχω σκληρό περικάλυμμα, μη καλύπτοντος τον πυρήνα ή έχοντος εγκοπές¹¹¹. Το 1899 είναι η χρονολογία που λαμβάνει χώρα η μία από τις Διασκέψεις Ειρήνης της Χάγης ενώ η δεύτερη πραγματοποιήθηκε το 1907. Οι δυο αυτές διασκέψεις αποτελούν την επόμενη φάση εξέλιξης του ΔΑΔ και το τοποθετούν στην προοπτική του 20ού αιώνα. Κατά την

¹¹¹ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Μέτρα Εφαρμογής του ΔΑΔ στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 39 - 40

πρώτη διάσκεψη, παρά τις αρχικά καλές προθέσεις, η επιφυλακτικότητα των κρατών ήταν εμφανής, ενώ ήταν φανερή η βούληση των μεγάλων δυνάμεων να μην υποχωρήσουν σε σημεία που θα περιορίζουν την ισχύ τους, ούτε σε απαγόρευση οπλικών συστημάτων που θα εξασθénιζε τις οπλαποθήκες τους.

1907 έως Σήμερα

Στη Σύνοδο του 1907, στην οποία συμμετείχαν 44 χώρες¹¹², μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, ολοκληρώθηκε το έργο της πρώτης συνόδου, και έγινε προσπάθεια προωθήσεις της εφαρμογής των μέτρων για την ειρηνική διευθέτηση των διαφορών, αναθεωρώντας τις τρεις βασικές συνθήκες και υιοθετώντας 10 καινούριες καθώς και έναν αριθμό άλλων πράξεων. Δυστυχώς ο Α΄ ΠΠ εμπόδισε την πραγματοποίηση μιας τρίτης συνόδου που θα ολοκλήρωνε το έργο των δύο πρώτων. Αποτέλεσμα της δεύτερης συνόδου ήταν 13 συνθήκες¹¹³ και η διακήρυξη στην οποία τα κράτη αποδέχονταν ομόφωνα την αρχή της υποχρεωτικής διαιτησίας, ιδιαίτερα για τις διαφορές που αφορούν στην ερμηνεία και εφαρμογή των διεθνών συμφωνιών.

Μέχρι το 1949 η Ελλάδα συμμετείχε στην υπογραφή και άλλων πράξεων που αφορούσαν το ΔΑΔ, όπως η Σύμβαση για τη βελτίωση των συνθηκών των τραυματιών και των ασθενών των στρατών στη Γενεύη το 1906, το πρωτόκολλο για την απαγόρευση της χρήσης ασφυξιογόνων, δηλητηριωδών ή παρόμοιων αερίων, ως και βακτηριολογικών μέσων στη Γενεύη το 1925, η σύμβαση για τη βελτίωση των συνθηκών των τραυματιών και ασθενών τον στρατό της Γενεύης το 1929 η οποία στηρίζεται στην εμπειρία του Α΄ ΠΠ και στην πρακτική εφαρμογή των κανονισμών της Χάγης και των εκεί υπάρχουσων διατάξεων για αιχμαλώτους¹¹⁴, καθώς το δίκαιο που ίσχυε μέχρι εκείνη τη στιγμή παρέχει σημαντικές εγγυήσεις αλλά παράλληλα αποκαλύφθηκαν και αδυναμίες, η Σύμβαση σχετικά με τη μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου στη Γενεύη το 1925 και η προσχώρηση στη Συμφωνία για τη δίωξη και τιμωρία των κυριότερων εγκλημάτων πολέμου του ευρωπαϊκού άξονα και του Χάρτη του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου στο Λονδίνο το 1945.

¹¹² Κώστας Χατζηκωνσταντίνου, Προσεγγίσεις στο ΔΑΔ, Ι. Σιδέρη, 2009, σελ.30

¹¹³ Κώστας Χατζηκωνσταντίνου, Προσεγγίσεις στο ΔΑΔ, Ι. Σιδέρη, 2009, σελ. 31

¹¹⁴ Σύμβαση περί νόμων και εθίμων στο κατά ξηράν πόλεμο, Χάγη, 1899

Το 1954 η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας¹¹⁵, η οποία υπογράφηκε στη Νέα Υόρκη το Δεκέμβριο του 1948. Στη σύμβαση αυτή η Ελλάδα έθεσε επιφύλαξη στις 26 Ιανουαρίου 1990, σύμφωνα με την οποία η Ελληνική Κυβέρνηση δήλωσε ότι δεν μπορεί να αποδειχθεί την πρώτη επιφύλαξη των ΗΠΑ, θεωρώντας ότι είναι ασυμβίβαστη με τους σκοπούς της Σύμβασης και ως προς την δεύτερη, ισχύουν όσα αναφέρει η επιφύλαξη της Δανίας¹¹⁶, σύμφωνα με την οποία η Κυβέρνησή της, κρίνει ότι αυτή η επιφύλαξη υπόκειται στη γενική αρχή της ερμηνείας των συνθηκών, σύμφωνα με την οποία μια χώρα δεν μπορεί να προβάλλει διατάξεις το εσωτερικού της δικαίου, προκειμένου να δικαιολογήσει την αδυναμία εφαρμογής της συνθήκης αυτής¹¹⁷.

Το 1981 η Ελλάδα κύρωσε¹¹⁸ τη σύμβαση για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ενόπλου συρράξεως, με τον κανονισμό εκτέλεσης αυτής, του πρωτοκόλλου και των I, II και III αποφάσεων της διασκέψεως, που υπογράφηκε στη Χάγη στις 14 Μαΐου 1954. Ακολούθησε η κύρωση της συμβάσεως του 1971 για την απαγόρευση τοποθέτησης πυρηνικών όπλων κι άλλων όπλων μαζικής καταστροφής, στον βυθό των θαλασσών και ωκεανών και στο υπέδαφος αυτών¹¹⁹, ενώ είχε προηγηθεί η επικύρωση της σύμβασης για την απαγόρευση ανάπτυξης, παραγωγής και αποθηκεύσεως βακτηριολογικών (βιολογικών) και τοξικών όπλων καθώς και της καταστροφής αυτών.¹²⁰

Το 1977 ήταν το έτος κατά το οποίο υλοποιήθηκε ένα ακόμα στάδιο στην εξέλιξη κι ανάπτυξη το ΔΑΔ, με την προσάρτηση των δύο πρόσθετων πρωτοκόλλων στις Συμβάσεις της Γενεύης, για την προστασία των θυμάτων των διεθνών και μη διεθνών ενόπλων συρράξεων. Το ίδιο έτος υπογράφηκε στην Γενεύη, η Σύμβαση για την απαγόρευση της στρατιωτικής ή οποιασδήποτε άλλης εχθρικής χρήσης τεχνικών μεθόδων μεταβολής του περιβάλλοντος, η οποία επικυρώθηκε¹²¹ το 1983.

¹¹⁵ Ν.Δ.3091/1954 (ΦΕΚ Α' 250) «Περί Κυρώσεως της Συμβάσεως για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας»

¹¹⁶ 22 Δεκεμβρίου 1989

¹¹⁷ Treaty Series, vol. 78, σελ. 308

¹¹⁸ Ν.1114/1981 (ΦΕΚ Α' 6)

¹¹⁹ Ν.1528/1985 (ΦΕΚ Α' 41)

¹²⁰ Ν.126/1975 (ΦΕΚ Α' 175)

¹²¹ Ν.1362/1983 (ΦΕΚ Α' 78)

Μεταγενέστερα, το 1991.¹²², επικυρώθηκε η Σύμβαση για την απαγόρευση ή περιορισμό χρήσης ορισμένων συμβατικών όπλων, που μπορούν να θεωρηθούν ως εξαιρετικά επιβλαβή ή ως προκαλούντα αδιακρίτως αποτελέσματα, η οποία υπογράφηκε στη Γενεύη το 1980. Ένα σημείο το οποίο η διεθνής κοινότητα καθυστέρησε ίσως να εξελίξει, ήταν τα δικαιώματα του παιδιού, για τα οποία υπογράφηκε η αντίστοιχη σύμβαση στις 26 Ιανουαρίου 1990 στη Νέα Υόρκη και επικυρώθηκε από το ελληνικό κράτος δύο χρόνια αργότερα¹²³.

Πέρα από τις συμβάσεις του 1971 για την απαγόρευση τοποθέτησης πυρηνικών όπλων στο βυθό των θαλασσών και αυτής του 1972 για την ανάπτυξη βακτηριολογικών όπλων, μέχρι το 1993 δεν υπήρξε καμία άλλη σχετική πράξη, ενώ αντίθετα, η ψυχροπολεμική περίοδος είχε οδηγήσει τα ισχυρά κράτη σε έναν ανηλεή αγώνα ανάπτυξης όπλων μαζικής καταστροφής. Έτσι, το 1993 υπογράφηκε στο Παρίσι, η Σύμβαση για την απαγόρευση ανάπτυξης, παραγωγής και αποθηκεύσεως και της χρήσης των χημικών όπλων καθώς και της καταστροφής τους, η οποία κυρώθηκε από το ελληνικό κράτος ένα χρόνο αργότερα και στην οποία η Ελληνική πλευρά κατέθεσε την δήλωση ότι θα εφαρμόσει τις διατάξεις της σύμβασης, σύμφωνα με τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από τους κανόνες των ιδρυτικών συνθηκών της ΕΚ, στο μέτρο που οι κανόνες αυτοί είναι εφαρμοστέοι¹²⁴. Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε και η υπογραφή στη Βιέννη, του Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για την απαγόρευση ή περιορισμό χρήσεις ορισμένων συμβατικών όπλων που μπορούν να θεωρηθούν ως εξαιρετικά επιβλαβή ή προκαλούντα αδιακρίτως αποτελέσματα, καθώς επίσης και το προσαρτημένο Πρωτόκολλο σχετικά με τα όπλα λείζερ που προκαλούν τύφλωση¹²⁵. Η Ελληνική πλευρά υπέβαλε δήλωση σχετικά με το άρθρο 1, για την απαγόρευση χρήσης των συγκεκριμένων όπλων και κατά την περίοδο της ειρήνης¹²⁶. Τις πράξεις αυτές συμπληρώνει η Συνθήκη για την πλήρη απαγόρευση των πυρηνικών δοκιμών, που υπογράφηκε το 1996 στη Νέα Υόρκη και επικυρώθηκε

¹²² Ν.1979/1991 (ΦΕΚ Α' 186)

¹²³ Ν.2101/1992 (ΦΕΚ Α' 192)

¹²⁴ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Μέτρα Εφαρμογής του ΔΑΔ στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 42

¹²⁵ Ν.2484/1997 (ΦΕΚ Α' 75)

¹²⁶ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Μέτρα Εφαρμογής του ΔΑΔ στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 43

τρία χρόνια αργότερα από την Ελλάδα¹²⁷. Μία από τις σημαντικότερες εξελίξεις στο χώρο του ανθρωπιστικού δικαίου τα τελευταία χρόνια, ήταν υπογραφή του πρωτοκόλλου για την απαγόρευση ή χρήση ναρκών, παγίδων και άλλων συσκευών, όπως τροποποιήθηκε στις 3 Μαΐου 1996. Η Ελλάδα με την επικύρωση του πρωτοκόλλου, υπέβαλλε δήλωση¹²⁸ σχετικά με το άρθρο 1 αναφέροντας ότι διατάξεις του πρωτοκόλλου αυτού θα γίνονται σεβαστές σε κάθε περίπτωση, όπως το απαιτεί το περιεχόμενό τους, σχετικά με την παράγραφο 3 του άρθρου 2, σύμφωνα με την οποία η λέξη «primarily» συμπεριλαμβάνεται σε αυτή για να διευκρινίσει ότι οι μερικές ναρκες που είναι σχεδιασμένες ώστε να εκπυρσοκροτούν με την παρουσία, εγγύτητα για την επαφή από ένα όχημα, και όχι άνθρωπο, και οι οποίες είναι εφοδιασμένες με anti-handling μηχανισμούς, δεν θεωρούνται νάρκες κατά προσωπικού, εξαιτίας της ύπαρξης των μηχανισμών αυτών. Η δήλωση συμπληρώνεται με αναφορά στο άρθρο 5, στην οποία διευκρινίζει ότι γίνεται κατανοητό ότι το άρθρο 5 παράγραφος 2β, δεν αποκλείει τη σύναψη συμφωνίας μεταξύ των ενδιαφερόμενων κρατών σχετικά με συνθήκες ειρήνης ή παρόμοιες συμφωνίες, με άλλο τρόπο που όμως να συμφωνεί με το ουσιώδες πνεύμα και το σκοπό του. Η Ελλάδα επικύρωσε¹²⁹ επίσης το δεύτερο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών που υπογράφηκε 26 Μαρτίου 1999 στη Χάγη. Η πιο σημαντική όμως εξέλιξη των τελευταίων ετών στο χώρο του ανθρωπιστικού δικαίου, στην Ελλάδα, ήταν η κύρωση¹³⁰ του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, με το οποίο ουσιαστικά οι τέσσερις σοβαρές παραβιάσεις του ανθρωπιστικού δικαίου, όπως περιγράφεται στο άρθρο 5 του

¹²⁷ Ν.2686/1999 (ΦΕΚ Α' 38)

¹²⁸ CONSENT TO BE BOUND (WITH INTERPRETATIVE DECLARATIONS), 20 January 1999, Article 1:

"it is understood that the provisions of the protocol shall, as the context requires, be observed at all times."

article 2, paragraph 3:

"it is understood that the word "primarily" is included in article 2, paragraph 3 of the revised Protocol II to clarify that mines designed to be detonated by the presence, proximity or contact of a vehicle, as opposed to a person, that are equipped with anti-handling devices, are not considered anti-personnel mines as a result of being so equipped."

article 5, paragraph 2 b:

"it is understood that article 5, paragraph 2 b does not preclude agreement among the states concerned, in connection with peace treaties or similar arrangements, to allocate responsibilities under paragraph 2 b in another manner which nevertheless respects the essential spirit and purpose of the article".

¹²⁹ Ν.3317/2005 (ΦΕΚ Α' 45) «Κύρωση του Δεύτερου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης»

¹³⁰ Ν.3003/2002 (ΦΕΚ Α' 75) «Κύρωση του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου»

καταστατικού, εντάχθηκαν αυτούσιες στην εσωτερική έννομη τάξη, καλύπτοντας το οποιοδήποτε νομικό κενό υπήρχε από την έλλειψη διατάξεων, μιας και το καταστατικό του διεθνούς ποινικού δικαστηρίου, όπως αναφέρεται και στο προοίμιο του, λειτουργεί συμπληρωματικά για τον εθνικό δικαστή, παρέχοντας ένα πλαίσιο εντός του οποίου καταπολεμάται η ατιμωρησία των σοβαρών αυτών εγκλημάτων και ιδιαίτερα αναφορικά με άτομα τα οποία καλύπτονταν πίσω από ένα καθεστώς ασυλίας. Ενισχύθηκε επίσης η αρχή της παγκόσμιας δικαιοδοσίας, θέτοντας στο περιθώριο όσα κράτη δε συμμορφώνονται με τη διεθνή δικαιοταξία. Εξέλιξη για την εσωτερική έννομη τάξη αποτελεί και η ποινικοποίηση των εγκλημάτων που περιγράφονται στο Καταστατικό με το Νόμο 3948/2011 (ΦΕΚ Α' 71) «προσαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του καταστατικού του διεθνούς ποινικού δικαστηρίου που κυρώθηκε με το ν.3003/2002 (Α' 75)». Ο νόμος αυτός έρχεται ουσιαστικά να συμπληρώσει τον Ποινικό Κώδικα¹³¹ και τον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα¹³², προσαρμόζοντας τους στα δεδομένα που έθεσε το διεθνές ποινικό δικαστήριο. Καθορίζει τα όρια ισχύος του νόμου¹³³, ενώ είναι αξιόλογη αναφορά του άρθρου 3 που αφορά στη μη παραγραφή των κακουργημάτων της γενοκτονίας, των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, των εγκλημάτων πολέμου κατά προσώπων, ιδιοκτησίας, ανθρωπιστικών επιχειρήσεων και εγκλημάτων, εγκλήματα πολέμου με χρήση απαγορευμένων μεθόδων και μέσων διεξαγωγής του¹³⁴.

Το ελληνικό κράτος έχει υπογράψει αλλά δεν έχει επικυρώσει ένα μικρό αριθμό συμφωνιών όπως είναι η τέταρτη Σύμβαση για το σεβασμό των νόμων και των εθίμων πολέμου στην ξηρά του 1907, η οποία όμως πλέον έχει χαρακτήρα εθιμικό και η Σύμβαση για την απαγόρευση χρήσης αποθήκευσης και τη μεταφορά ναρκών κατά προσωπικού και της καταστροφής τους της Οττάβα που υπογράφηκε από την Ελλάδα 3 Δεκεμβρίου 1997, κατά την οποία η Ελλάδα υπέβαλε δήλωση σύμφωνα την οποία «αποδέχεται πλήρως τις αρχές που περιλαμβάνονται στη σύμβαση αυτή και

¹³¹ ΠΔ.283/1985 (ΦΕΚ Α' 106) «Ποινικός Κώδικας»

¹³² Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α' 20/1.2.1995)

¹³³ Άρθρο 2 «Τοπικά όρια ισχύος του τόμου»

¹³⁴ Άρθρα 7 - 13

δηλώνει ότι θα την επικυρώσει όταν θα έχουν ολοκληρωθεί όλες οι απαραίτητες συνθήκες που σχετίζονται με την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων»¹³⁵.

Η Ελλάδα συμμετέχει ενεργά, έχοντας υπογράψει και κυρώσει τη συντριπτική πλειοψηφία των συμβάσεων ή άλλων πράξεων που αφορούν στο ΔΑΔ, αποδεικνύει έμπρακτα την προσηλωμένη συμμετοχή της στις εξελίξεις αυτού του τομέα του διεθνούς δικαίου υποστηρίζοντας ενεργά τη διάδοσή του, σε αντίθεση με άλλα ισχυρά κράτη, το οποία στην προσπάθειά τους να προστατεύσουν τα οικονομικά ή ηγεμονικά συμφέροντά τους, θέτουν συνεχώς εμπόδια στην εξέλιξη του ΔΑΔ προκαλώντας έτσι την αμφισβήτηση του, καθώς επίσης και την τάση ορισμένων μικρών κρατών να καλύπτονται στη σκιά αυτών των συμφερόντων, προκειμένου να λειτουργούν αυτόνομα και ανεξέλεγκτα. Είναι αδιανόητο κράτη όπως οι ΗΠΑ, να μην έχουν επικυρώσει¹³⁶ το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, το οποίο είναι το πρώτο κείμενο, μετά το καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία, που περιέχει διατάξεις που αφορούν στην καταστολή των τεσσάρων σοβαρών εγκλημάτων, περιγράφοντας αναλυτικά τα στοιχεία σύμφωνα με τα οποία διώκεται κάθε φορά, άτομο που υπέπεσε στις αντίστοιχες πράξεις. Με αυτό τον τρόπο, είναι αδύνατη η επίτευξη του στόχου της υλοποίησης μίας διεθνούς κοινότητας η οποία θα διακρίνεται από κοινές αρχές και αξίες και στην οποία τα κράτη δε θα επεμβαίνουν στις εσωτερικές διαδικασίες άλλων κρατών, αλλά ούτε και θα αναλαμβάνουν το καθήκον του «προστάτη», με απώτερο στόχο την προάσπιση των συμφερόντων τους εκτός των συνόρων τους.

¹³⁵ DECLARATION MADE UPON SIGNATURE, 3 December 1997: «Greece fully subscribes to the principles enshrined within the Convention on the Prohibition of the Use, Stockpiling, Production and Transfer of Anti-Personnel Mines and on their Destruction and declares that ratification of this Convention will take place as soon as conditions relating to the implementation of its relevant provisions are fulfilled."

¹³⁶ <https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=0800000280025774>

Διεθνείς Οργανισμοί - Οι Υποχρεώσεις που Απορρέουν για τις Ελληνικές ΕΔ και οι Περιπτώσεις Εφαρμογής του Ανθρωπιστικού Δικαίου

Οι διεθνείς οργανισμοί, και ιδιαίτερα τα Ηνωμένα Έθνη, πραγματοποιούν επεμβάσεις με πολλούς τρόπους, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις, αυτές οι επεμβάσεις, συμπεριλαμβάνουν και τη χρήση βίας. Οι επιχειρήσεις στις οποίες ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν στρατιωτικές δυνάμεις, χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες¹³⁷. Η πρώτη αφορά στην εφαρμογή του άρθρου 43 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, άρθρο το οποίο δεν έχει ενεργοποιηθεί ποτέ, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω. Η δεύτερη κατηγορία αφορά στην συμμετοχή δυνάμεων στο πλαίσιο επιχειρήσεων διατήρησης της ειρήνης, οι οποίες λαμβάνουν χώρα υπό την προϋπόθεση ότι είναι εξουσιοδοτημένες από το ΣΑ, ότι έχουν την συναίνεση του κράτος στο έδαφος του οποίου επεμβαίνουν, ότι συμμετέχουν κράτη-μέλη του ΟΗΕ ή και τρίτα κράτη εθελοντικά, ότι χρησιμοποιούν βία μόνο για την αυτοπροστασία τους και τέλος ότι αυτές οι δυνάμεις δεν παρεμβαίνουν στις εσωτερικές λειτουργίες του κράτους το οποίο τις φιλοξενεί. Η τρίτη κατηγορία επιχειρήσεων στις οποίες συμμετέχουν ένοπλα τμήματα, είναι οι επιχειρήσεις επιβολής της ειρήνης, οι οποίες λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο του κεφαλαίου VII του Χάρτη του ΟΗΕ. Στις περιπτώσεις αυτών των επιχειρήσεων, ο ΟΗΕ ενδέχεται να εξουσιοδοτήσει για την εκτέλεση τους κράτη-μέλη του οργανισμού ή και άλλους διεθνείς οργανισμούς. Η τελευταία κατηγορία είναι αυτή κατά την οποία συμμετέχουν δυνάμεις ως απάντηση σε επιθετική ενέργεια.

Το κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των επιχειρήσεων, είναι ότι σύμφωνα με το Χάρτη, πραγματοποιούνται υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών. Υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις βέβαια κατά τις οποίες κράτη-μέλη ή και διεθνείς οργανισμοί, λειτούργησαν αυτόνομα χωρίς να έχουν την αντίστοιχη εξουσιοδότηση από το ΣΑ. Είναι γεγονός ότι οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις δεν έχει απαιτηθεί να ενεργοποιηθούν, στο πλαίσιο του αμυντικού δόγματος της χώρας, από το 1974 και μετά, πέρα από μεμονωμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες όμως δεν υπήρξε κάποια εμπλοκή. Οποιαδήποτε λοιπόν επιχείρηση στρατιωτικού χαρακτήρα στην οποία

¹³⁷ The application of international humanitarian law and human rights law to international organisations, Research Paper Series/Collection des travaux de recherche N° 1/ 2006, Gabriele Porretto & Sylvain Vité

έχουν συμμετάσχει οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, είναι στο πλαίσιο των επιχειρήσεων που προαναφέρθηκαν και που συνήθως πραγματοποιούνται κάτω από τον έλεγχο των ΗΕ. Έτσι, στη συνέχεια, θα αναλυθεί το πλαίσιο λειτουργίας των διεθνών οργανισμών και των συμμαχιών που συνάπτονται, υπό το πρίσμα του ΔΑΔ. Θα εξεταστούν οι βασικές λειτουργίες των οργανισμών αυτών και θα αναλυθεί ο τρόπος εφαρμογής των κανόνων του ΔΑΔ, από κάθε οργανισμό, προκειμένου να γίνει αντιληπτό το πλαίσιο εντός του οποίου συμμετέχουν και οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις.

ΟΗΕ

Το προοίμιο του Χάρτη των ΗΕ εκφράζει τα ιδανικά και τους κοινούς σκοπούς όλων των λαών, των οποίων οι κυβερνήσεις συνενώθηκαν για να δημιουργήσουν τα Ηνωμένα Έθνη. Στο άρθρο 1 περιγράφονται οι πρωταρχικοί σκοποί του οργανισμού, που είναι η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των κρατών, η επίτευξη διεθνούς συνεργασίας για την επίλυση διεθνών προβλημάτων και ότι ο ΟΗΕ θα αποτελέσει το κέντρο για την εναρμόνιση όλων των δραστηριοτήτων προς την επίτευξη των ανωτέρω σκοπών¹³⁸.

Λίγα χρόνια μετά την ίδρυσή του, κλήθηκε να αποδείξει τον ουσιαστικό χαρακτήρα και από εκείνο το σημείο και έπειτα, έχει να επιδείξει μια σειρά από δραστηριότητες για τη διασφάλιση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και για την αντιμετώπιση των διεθνών συρράξεων. Έτσι, μόλις λίγα χρόνια μετά την ίδρυσή του, αναλαμβάνει δράση προκειμένου να σταματήσει ο πόλεμος της Κορέας και η αραβο-ισραηλινοί πόλεμοι, ενώ με παρέμβαση του Γενικού Γραμματέα, αποσοβείται η κρίση των πυραύλων στη Κούβα. Σημαντική ήταν η συνδρομή του ΟΗΕ, στην Ινδο-Πακιστανική σύγκρουση, στον πόλεμο μεταξύ Ιράν και Ιράκ και στην προσωρινή διοίκηση της

¹³⁸ Ήδη, κατά τη διάρκεια του Β'ΠΠ είχε ξεκινήσει η προσπάθεια δημιουργίας ενός παγκόσμιου οργανισμού με σκοπό τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και την αποφυγή μελλοντικά, ενός νέου πολέμου. Αυτή η προσπάθεια ξεκίνησε με διάσκεψη του Λονδίνου το 1941, συνεχίστηκε στη σύνοδο της Μόσχας και της Τεχεράνης το 1943, ενώ, ένα ακόμα πιο ουσιαστικό βήμα έγινε στη διάσκεψη του Ντάμπαρτον Οακς το 1944. Ακολούθησε η διάσκεψη της Γιάλτας το Φεβρουάριο του 1945 και η προσπάθεια ουσιαστικά ολοκληρώθηκε με τη διάσκεψη του Αγίου Φραγκίσκου από τις 25 Απριλίου μέχρι τις 26 Ιουνίου 1945, κατά την οποία υιοθετήθηκε από 51 κράτη ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών. Ο Χάρτης τέθηκε σε ισχύ 24 Οκτωβρίου 1945 και διαθέτει αυξημένη ισχύ έναντι των λοιπών διεθνών συνθηκών υπερισχύοντας κάθε αντίθετης διάταξης που αντιβαίνει στις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτόν, όπως ρητά αναφέρεται στο άρθρο 103.

Καμπότζης. Μελανό σημείο στην ιστορία των Ηνωμένων Εθνών, αποτελεί η κρίση στην Ρουάντα, κατά την οποία δεν μπόρεσε να αποσοβηθεί η γενοκτονία.

- Τα Στρατιωτικά Μέτρα που αναλαμβάνει το Συμβούλιο Ασφαλείας για την Επιβολή της Ειρήνης

Η αρμοδιότητα για την επίτευξη του σκοπού της διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, σύμφωνα με το Χάρτη του ΟΗΕ, ανατίθεται στο Συμβούλιο Ασφαλείας, το οποίο σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 24¹³⁹, έχει την κύρια ευθύνη, μέσω του μηχανισμού που προβλέπει το Κεφαλαίο VII του Χάρτη¹⁴⁰. Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου ο ανταγωνισμός των δύο υπερδυνάμεων οδήγησε το μηχανισμό συλλογικής ασφάλειας του ΟΗΕ σε παράλυση εξαιτίας της συστηματικής άσκησης του δικαιώματος της αρνησικυρίας. Στο πλαίσιο της κυρωτικής δράσης του ΣΑ, μπορεί να ληφθούν προσωρινά μέτρα¹⁴¹, μέτρα μη στρατιωτικού χαρακτήρα¹⁴² και μέτρα στρατιωτικού χαρακτήρα¹⁴³. Τα μέτρα στρατιωτικού χαρακτήρα¹⁴⁴ αναλαμβάνονται όταν το ΣΑ κρίνει ότι τα καθοριζόμενα μέτρα μετά άρθρα 40 και 41 είναι ή έχουν αποδειχθεί ανεπαρκή, οπότε έχει την αρμοδιότητα να αναλάβει στρατιωτική δράση για την αποκατάσταση ή τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Σύμφωνα με το άρθρο 43 (παρ. 1)¹⁴⁵, προβλέπεται η συνεισφορά ενόπλων δυνάμεων από τα κράτη-μέλη του οργανισμού, τις οποίες θα χρησιμοποιούσε ο οργανισμός για την επιβολή των μέτρων στρατιωτικού

¹³⁹ «Ινα εξασφαλισθή ταχεία και αποτελεσματική δράσις των Ηνωμένων Εθνών, τα Μέλη αυτών αναθέτωσι εις το Συμβούλιον Ασφαλείας την κυρίαν ευθύνην δια την διατήρησιν της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείας και συμφωνούσιν ότι εν τη εκτελέσει των εκ της ευθύνης ταύτης καθηκόντων του το Συμβούλιον Ασφαλείας ενεργεί εξ ονόματός των.»

¹⁴⁰ Άρθρα 39 - 42

¹⁴¹ Άρθρο 40 Χάρτη ΗΕ

¹⁴² Άρθρο 41 Χάρτη ΗΕ

¹⁴³ Άρθρο 42 Χάρτη ΗΕ

¹⁴⁴ Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος - Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σελ. 715

¹⁴⁵ «Πάντα τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών, προς τον σκοπόν όπως συμβάλωσιν εις την διατήρησιν της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείας, αναλαμβάνουσι να θέσωσιν εις την διάθεσιν του Συμβουλίου Ασφαλείας, τη προσκλήσει τούτου και συμφώνως προς ειδικήν συμφωνίαν ή συμφωνίας, ενόπλους δυνάμεις, συνδρομήν και ευκολίας, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος διελεύσεως, αναγκάων προς τον σκοπόν της διατηρήσεως της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείας.»

χαρακτήρα. Οι διατάξεις του συγκεκριμένου άρθρου δεν υλοποιήθηκαν ποτέ, με αποτέλεσμα, κάθε φορά που παρίσταται η ανάγκη στρατιωτικών μέτρων από το ΣΑ, να εκχωρείται η αποκλειστική αρμοδιότητα την οποία έχει μεταβιβάσει με βάση το κείμενο του χάρτη, σε κράτη-μέλη, ατομικά ή συλλογικά.

Μία από τις χαρακτηριστικές περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ΟΗΕ έλαβε μέτρα στρατιωτικού χαρακτήρα, ήταν στην περίπτωση της Κορέας. Τα Ηνωμένα Έθνη σε αυτή την περίπτωση αποτέλεσαν εμπλεκόμενο μέρος στη σύρραξη και συνεπώς από τη στιγμή εκείνη και μέχρι το τέλος της σύρραξης εφαρμοζόταν το ΔΑΔ. Στην περίπτωση αυτή όμως δεν θα πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι είχε περάσει μόλις ένα μικρό χρονικό διάστημα από την υπογραφή των Συμβάσεων της Γενεύης, με αποτέλεσμα η διάδοση του ανθρωπιστικού δικαίου στα μέλη των ενόπλων δυνάμεων που συμμετείχαν να μην είναι η αναμενόμενη.

Οι επιχειρήσεις επιβολής της ειρήνης, οι οποίες έχουν κατασταλτικό χαρακτήρα και χρησιμοποιούν τη βία για την επίτευξη του σκοπού των Ηνωμένων Εθνών, διαφοροποιούνται σημαντικά από οποιαδήποτε δράση αναλαμβάνει το ΣΑ, καθώς δεν απαιτείται η συναίνεση κάποιου κράτους ή οντότητας, ενώ οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις δε χαρακτηρίζονται από αμεροληψία και περιορισμό της χρήσης βίας στο πλαίσιο της αυτοάμυνας. Οι επιχειρήσεις αυτές πραγματοποιούνται εναντίον συγκεκριμένου κράτους και οντότητας λαμβάνοντας προληπτικά μέτρα και έχοντας επιθετική φύση, περιλαμβάνοντας ευρείας κλίμακας επιχειρήσεις σε ξηρά, θάλασσα και αέρα. Ο σκοπός αυτών των επιχειρήσεων είναι να περιορίσουν το βαθμό που έχει διαταραχθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια καθώς και να εξαλείψουν τον όποιο πιθανό κίνδυνο συμβάλλει στην κατεύθυνση αυτή. Τα προληπτικά και επιθετικά μέτρα που ενδέχεται να ληφθούν αφορούν επιχειρήσεις οι οποίες αποσκοπούν στην καταστροφή ή περιορισμό των δυνατοτήτων του αντιμαχόμενου μέρους σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο. Είναι προφανές, ότι αυτή η δράση από τη φύση της, δεν είναι αμερόληπτη ούτε τηρεί ουδέτερη στάση, ενώ μπορεί να φτάσει στο σημείο, κατόπιν αποφάσεως του Συμβουλίου Ασφαλείας, να παρέμβει στα εσωτερικά ζητήματα ενός κράτους.

Ειρηνευτικές Επιχειρήσεις και Χρήση Βίας

Η σύσταση και ανάπτυξη ειρηνευτικών επιχειρήσεων από τον ΟΗΕ αποτελεί δράση η οποία εγκαινιάστηκε και εξελίχθηκε αποκλειστικά μέσα από την πρακτική του οργανισμού. Μία ειρηνευτική επιχείρηση εμπλέκει στρατιωτικό προσωπικό αλλά δεν είναι κυρωτικού χαρακτήρα, βασίζεται στη συναίνεση και συνεργασία, αναλαμβάνεται εθελοντικά και αποσκοπεί στη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις δεν επιτυγχάνουν τον αντικειμενικό σκοπό τους με τη χρήση ένοπλης βίας, αλλά μέσω της συναίνεσης και συνεργασίας, διευκολύνοντας τη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος για την επίλυση μιας κρίσης. Επιπλέον, βρίσκονται υπό τον απόλυτο έλεγχο του ΣΑ και χρηματοδοτούνται από τον οργανισμό. Αντίθετα, οι κυρωτικού χαρακτήρα επιχειρήσεις συγκροτούνται, χρηματοδοτούνται, διοικούνται και δρουν με πρωτοβουλία μεμονωμένων κρατών-μελών, με το ΣΑ απλώς να εξουσιοδοτεί τη δράση τους. Βέβαια, υπάρχουν και αρκετές περιπτώσεις κατά τις οποίες κράτη-μέλη ή οργανισμοί¹⁴⁶ αποφασίζουν ενεργήσουν χωρίς την εξουσιοδότηση του ΣΑ ή την συναίνεση του κράτους στο οποίο θα επιχειρήσουν, προφασιζόμενα την υπεράσπιση συμφερόντων ή υπηκόων τους, στο εξωτερικό.

Μια ειρηνευτική αποστολή, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, δεν έχει κυρωτικό χαρακτήρα και δεν έχει καταρχήν την αρμοδιότητα να χρησιμοποιηθεί ένοπλη βία καταναγκαστικά, με την έννοια του Κεφαλαίου VII, εναντίον των μερών σε μια κρίση ή σύρραξη. Η χρήση βίας, άρα και η εφαρμογή του ΔΑΔ, από το προσωπικό μιας ειρηνευτικής δύναμης επιτρέπεται μόνο σε κατάσταση άμυνας. Σε αυτή την περίπτωση, με τον όρο άμυνα, νοείται η ατομική άμυνα των μελών της δύναμης ή μεμονωμένων τμημάτων, εάν δεχθούν επίθεση. Αντίθετα, δεν εμπίπτει στην έννοια της άμυνας η χρήση βίας από μια ειρηνευτική δύναμη για την προστασία της εκπλήρωσης της αποστολής της διότι σε αυτή την περίπτωση η δράση της μετατρέπεται ουσιαστικά σε κυρωτική, με αποτέλεσμα να υπονομευθεί η ουδετερότητα της. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι ειρηνευτικές επιχειρήσεις στη Σομαλία και τη Γιουγκοσλαβία, που ειδικά στην πρώτη, ήταν χαρακτηριστική η μεταστροφή της φύσης της αποστολής του ΟΗΕ, οδηγώντας στα γνωστά αποτελέσματα. Το παράδειγμα της Σομαλίας λειτούργησε αρνητικά κατά αντίστροφο τρόπο στη Ρουάντα, η εντολή¹⁴⁷ της οποίας δεν προέβλεπε την δυνατότητα χρήσης

¹⁴⁶ Στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VIII του Χάρτη.

¹⁴⁷ Security Council RES/872 (1993)

βίας για την αποτελεσματική εκτέλεση της αποστολής της, με αποτέλεσμα να πραγματοποιηθεί μια γενοκτονία, μπροστά στα μάτια της διεθνούς κοινότητας.

Οι προβληματικές που προαναφέρθηκαν οδήγησαν στην ανάγκη εξέλιξης των ειρηνευτικών επιχειρήσεων, έτσι ώστε αυτές να ανταποκρίνονται στις παρούσες αλλά και μελλοντικές απαιτήσεις. Ορισμένα στοιχεία προτάθηκαν από το Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ στην έκθεση του για την εφαρμογή των προτάσεων της Ειδικής Επιτροπής για τις Ειρηνευτικές Επιχειρήσεις¹⁴⁸. Η έκθεση αναφέρει τρία σημεία, τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης ανάπτυξης έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η επιτυχία των ειρηνευτικών επιχειρήσεων. Το πρώτο σημείο είναι προστασία του πληθυσμού, το δεύτερο είναι η διατήρηση της ειρήνης και το τρίτο, η διαμόρφωση ενός πλαισίου οικοδόμησης της ειρήνης. Για το λόγο αυτό το Τμήμα Συντονισμού Πολιτικοστρατιωτικών Σχέσεων του Γραφείου Συντονισμού Ανθρωπιστικών Θεμάτων των ΗΕ, έχει εκδώσει ένα εγχειρίδιο οδηγιών¹⁴⁹ για τα στρατιωτικά τμήματα. Στο εγχειρίδιο αυτό αναφέρεται, ότι η παρουσία τμημάτων υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, δεν είναι η μοναδική, γιατί ενδεχομένως στην ίδια περιοχή να επιχειρούν άλλοι Διεθνείς ή Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί. Τονίζει επίσης, ότι με δεδομένη αυτή την κατάσταση δεν υπάρχουν συγκεκριμένες δομές διοίκησης και ελέγχου και ότι η ανθρωπιστική διαχείριση της κατάστασης βασίζεται σε ένα πλαίσιο συλλογικότητας και συναίνεσης. Όσοι εργάζονται στο πλαίσιο αυτό, προστατεύονται από το διεθνές ανθρωπιστικό και εθνικό δίκαιο ως προστατευόμενα πρόσωπα. Ακόμα και σε περιπτώσεις συγκρούσεων, τα μέρη ανθρωπιστικών οργανώσεων δε φέρουν οπλισμό για την αυτοπροστασία τους, αλλά στηρίζονται κατά κύριο λόγο στο ΔΑΔ και στην συναίνεση όλων των μερών. Περιπτώσεις κατά τις οποίες μπορεί να παρατηρηθούν κίνδυνοι κατά την εκτέλεση του έργου τους, οφείλονται περισσότερο σε έλλειψη γνώσης του ΔΑΔ μεταξύ των ενόπλων δρώντων. Οι ανθρωπιστικές αρχές παραμένουν το κλειδί για την αποδοχή της ανθρωπιστικής δράσης προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ανθρωπιστικό περιβάλλον λειτουργίας. Σημαντικό στοιχείο στην ανάπτυξη αυτού του περιβάλλοντος, είναι η αρχική εκτίμηση του κινδύνου αλλά και το πλαίσιο εμπιστοσύνης και αποδοχής που καλλιεργείται εφόσον οι ανθρωπιστικοί δρώντες θεωρούνται ουδέτεροι και αμερόληπτοι. Όπως επισημαίνεται και στο

¹⁴⁸ General Assembly A/64/573 (22 December 2009)

¹⁴⁹ Humanitarian Civil-Military Coordination: A Guide for the Military, United Nations, V 1.0, July 2014

εγχειρίδιο, για την αντιμετώπιση οποιασδήποτε κατάστασης που εγκυμονεί κίνδυνο, η χρήση βίας θα πρέπει να είναι το τελευταίο μέσο για την αντιμετώπιση αυτού του κινδύνου.

Μια αξιοσημείωτη εξέλιξη του ΔΑΔ σε σχέση με τον ΟΗΕ, ήταν ένας δεκάλογος¹⁵⁰, ο οποίος εκδόθηκε από το Γενικό Γραμματέα στις 6 Αυγούστου 1999. Ο δεκάλογος αυτός περιγράφει τις βασικές αρχές και τους κανόνες του ΔΑΔ που εφαρμόζονται από τον ΟΗΕ σε περιπτώσεις ένοπλων συγκρούσεων, στις οποίες εμπλέκονται μέλη των δυνάμεων του. Οι αρχές που εκφράζονται μέσα από αυτόν τον κατάλογο είναι η προστασία του άμαχου πληθυσμού, τα μέσα και οι μέθοδοι πολέμου, η μεταχείριση των αμάχων και των ατόμων που έχουν τεθεί εκτός μάχης, η μεταχείριση των κρατουμένων και η προστασία, των αρρώστων και του προσωπικού των ανθρωπιστικών αποστολών. Ουσιαστικά, ο δεκάλογος αυτός συνοψίζει τις διατάξεις το ΔΑΔ μέσα σε λίγες γραμμές. Από νομικής απόψεως, αυτός ο δεκάλογος αποτελεί ένα σύνολο διοικητικών οδηγιών, οι οποίες υιοθετήθηκαν από το Γενικό Γραμματέα, ο οποίος είναι υπεύθυνος για τη στρατηγική και επιχειρησιακή διοίκηση του οργανισμού. Έτσι, από τη στιγμή που έχει αρμοδιότητα να εκδίδει διοικητικές οδηγίες προς το προσωπικό του οργανισμού, αυτός ο κατάλογος είναι δεσμευτικός¹⁵¹ για τα μέλη των αποστολών.

Εκτός των προαναφερθέντων, σε αυτές τις οδηγίες περιγράφεται το πεδίο εφαρμογής του ΔΑΔ, διευκρινίζοντας ότι δεν υποκαθιστά τους κανόνες του αντίστοιχου εθνικού, τονίζοντας ότι θα πρέπει να τηρείται η συμφωνία για το καθεστώς των δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών αλλά και σε απουσία αυτής ότι θα εφαρμόζονται όλοι οι κανόνες που δεσμεύουν τα Ηνωμένα Έθνη. Τέλος, επισημαίνεται ότι εφόσον το στρατιωτικό προσωπικό παραβιάσει κάποιον κανόνα του ΔΑΔ, είναι υποκείμενο σε δίωξη από τα εθνικά δικαστήρια.

- Η Εφαρμογή του Ανθρωπιστικού Δικαίου στις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις

¹⁵⁰ «Observance by United Nations forces of international humanitarian law», issued by the UN Secretary- General on 6 August 1999, ST/SGB/1999/13

¹⁵¹ The application of international humanitarian law and human rights law to international organisations, Research Paper Series/Collection des travaux de recherche N° 1/ 2006, Gabriele Porretto & Sylvain Vité

Το ανθρωπιστικό δίκαιο, έχει εφαρμογή στις πολυεθνικές αποστολές μόνο όταν αυτές έχουν καταστεί μέρη στη σύρραξη, είτε αυτή είναι διεθνούς ή μη-διεθνούς χαρακτήρα. Η διάρκεια κατά την οποία οι πολυεθνικές αποστολές καθίστανται μέρη, μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την εμπλοκή την οποία έχουν, δηλαδή αν είναι ένα μεμονωμένο περιστατικό το οποίο προήλθε από την επίθεση εναντίον τμήματος, ή από το εάν η εμπλοκή αυτή είναι μέρος της αποστολής των δυνάμεων.

Δεδομένου του περιβάλλοντος στο οποίο πραγματοποιούνται οι στρατιωτικές αυτές επιχειρήσεις, διαπιστώνεται η δυσκολία που έχουν τα μέλη των στρατιωτικών αυτών αποστολών, ειδικά ως προς την διάκριση των αμάχων από το προσωπικό που θα προσπαθήσει να εκτελέσει κάποια επιθετική ενέργεια εναντίον του προσωπικού των αποστολών. Για την όσο το δυνατόν λεπτομερέστερη καθοδήγηση των μελών των αποστολών, τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται είναι η εντολή της αποστολής¹⁵² (mandate) και οι κανόνες εμπλοκής (ROE) που θα εφαρμοστούν σε κάθε αποστολή ξεχωριστά, το γενικό πλαίσιο των οποίων, συμπεριλαμβάνεται στο εκάστοτε ψήφισμα του ΣΑ. Αυτά τα δύο εργαλεία υποβοηθούν την επιχειρησιακή διοίκηση στον καθορισμό της αποστολής της και των αντικειμενικών σκοπών της. Είναι όμως γεγονός, ότι η εφαρμογή των κανόνων εμπλοκής εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο τους αντιλαμβάνεται ο κάθε στρατιώτης. Η διαφοροποίηση που παρατηρείται σε σχέση με τον ορισμό που δίδεται στους κανόνες εμπλοκής από το NATO¹⁵³, είναι ότι για το NATO περιγράφουν περιπτώσεις και περιορισμούς κάτω από τους οποίους τα μέλη των αποστολών έρχονται σε εμπλοκή, ενώ για τον ΟΗΕ¹⁵⁴, είναι το σύνολο των κανόνων κάτω από τους οποίους θα πρέπει τα μέλη των αποστολών να αντιδράσουν για την αντιμετώπιση εχθρικών τμημάτων αλλά και του πληθυσμού.

Η προβληματική που προκύπτει σε σχέση με την εφαρμογή των κανόνων εμπλοκής, έχει να κάνει με τον τρόπο που αυτοί γίνονται αντιληπτοί από τους πολιτικούς ηγέτες και αυτό τον τρόπο με τον οποίο διατάσσουν την εφαρμογή τους. Η ερμηνεία

¹⁵² The nature of the mandate assigned by the Security Council has a bearing only on the possibility that multinational forces might have to resort to force and thus become party to an armed conflict. For a contrary opinion, see E. T. Bloom, 'Protecting Peacekeepers: the Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel', in American Journal of International Law, Vol. 89, 1995, p. 626.

¹⁵³ AAP-6, NATO Glossary of Terms and Definitions, 16 April 2007 449p. at p.198: «Directives issued by competent military authority which specify the circumstances and limitations under which forces will initiate and/or continue combat engagement with other forces encountered.»

¹⁵⁴ Peacekeeping Best Practices Unit, Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations, p. 57

τους εξαρτάται από το Τμήμα Ειρηνευτικών Επιχειρήσεων¹⁵⁵ του ΟΗΕ καθώς και το Γενικό Γραμματέα, την ερμηνεία που δίνει κάθε κράτος που συνεισφέρει στην επάνδρωση της δύναμης της αποστολής, καθώς και από τον τρόπο με τον οποίο ο διοικητής των δυνάμεων του ΟΗΕ επηρεάζει την εφαρμογή τους. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, ότι αυτοί οι διοικητές δεσμεύονται και υπάγονται στους πολιτικούς ηγέτες των χωρών από τις οποίες προέρχονται, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι διοικούν μια πολυεθνική δύναμη. Η έλλειψη κοινής αντίληψης ως προς τον σκοπό μιας αποστολής, αλλά και του πλαισίου των κανόνων εμπλοκής, αποτελούν ένα από τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αποστολές των Ηνωμένων Εθνών. Χωρίς ένα κοινό δόγμα, η ερμηνεία των εντολών του ΣΑ και η καταγραφή τους στους κανόνες εμπλοκής, είναι πολύ πιθανό να διαφοροποιηθεί σημαντικά, ειδικά για τις επιχειρήσεις που αφορούν στην εφαρμογή του κεφαλαίου VII, όπου οι δυνάμεις χρησιμοποιούνται για τη συμμόρφωση ή την προστασία αμάχων¹⁵⁶. Είναι λοιπόν πολύ πιθανό, οι συμμετέχουσες δυνάμεις σε επιχειρήσεις υποστήριξης ειρήνης, να ενεργούν κάτω από διαφορετικούς εθνικούς κανόνες εμπλοκής ή κάτω από τους ίδιους κανόνες εμπλοκής, οι οποίοι όμως έχουν ερμηνευθεί διαφορετικά. Η ερμηνεία αυτών των κανόνων μπορεί να καταστεί προβληματική, ειδικά όταν δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένες καταστάσεις που ενδέχεται τα τμήματα να αντιμετωπίσουν ή όταν η αναφορά αυτή είναι ελλιπής και δεν είναι συγκεκριμένη.

Το 1994, εξαιτίας του αυξανόμενου αριθμού θανάτων και τραυματισμών οι οποίοι προκλήθηκαν από επιθέσεις που δέχθηκε το προσωπικό των Ηνωμένων Εθνών¹⁵⁷, υπογράφηκε η Σύμβαση¹⁵⁸ για την Ασφάλεια του Προσωπικού των Ηνωμένων Εθνών αλλά και αλλού Σχετιζόμενου Προσωπικού, η οποία όμως δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τις οποίες αρχικά έθεσε. Ο λόγος ήταν ότι οι διεθνείς υποχρεώσεις που δημιουργήθηκαν από αυτή τη Σύμβαση, καθώς επίσης ο τρόπος εφαρμογής της, το είδος των επιχειρήσεων στις οποίες απευθύνεται, ακόμα και στο πλαίσιο του ΟΗΕ, αλλά και ο βαθμός κατά τον οποίο έχει υιοθετηθεί και επικυρωθεί από τα

¹⁵⁵ Department for Peacekeeping Operations (DPKO)

¹⁵⁶ Victoria K. Holt, Tobias C. Berkman, THE IMPOSSIBLE MANDATE? MILITARY PREPAREDNESS, THE RESPONSIBILITY TO PROTECT AND MODERN PEACE OPERATIONS, The Henry L. Stimson Center, 2006, p. 102

¹⁵⁷ International Review of the Red Cross, Volume 95 Number 891/892 Autumn/Winter 2013, p. 621

¹⁵⁸ Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel, New York, 9 December 1994

κράτη-μέλη. Η Ελλάδα κατέστη μέρος στην σύμβαση στις 3 Αυγούστου 2000, αλλά δε την έχει επικυρώσει ακόμα.

Ευρωπαϊκός Χώρος

Στον ευρωπαϊκό χώρο, η έννοια της συλλογικής ασφάλειας ενεργοποιήθηκε και άρχισε να σχεδιάζεται αρκετά χρόνια μετά. Με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας δημιουργήθηκε η Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁵⁹, της οποίας οι αρμοδιότητες περιγράφονται στη συνθήκη¹⁶⁰, σύμφωνα με τις οποίες οι δράσεις της ένωσης διεθνώς θα πρέπει να καθοδηγούνται από τις αρχές που ενέπνευσαν την δημιουργία της, την ανάπτυξη και τη διεύρυνσή της, με σεβασμό στις αρχές όπως η δημοκρατία, οι κανόνες δικαίου, οι αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, ο σεβασμός στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, οι αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης και ο σεβασμός στις αρχές του διεθνούς δικαίου και του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η υπηρεσία αυτή είναι η διπλωματική υπηρεσία της ΕΕ και υποβοηθά το έργο του επικεφαλής των εξωτερικών της σχέσεων. Στο πλαίσιο της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, λειτουργεί κι Στρατιωτική Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁶¹, η οποία αποτελεί το επίσημο και υψηλότερο στρατιωτικό όργανο του Συμβουλίου. Διευθύνει όλες τις στρατιωτικές δραστηριότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχει συμβουλευτικό ρόλο στην Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας¹⁶², έχοντας αναλάβει τον επιχειρησιακό ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αποστολές στο εξωτερικό, όπως θα αναλυθεί και στο επόμενο μέρος.

- Η Ευρωπαϊκή Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας και η Χρήση Βίας

Οι σημαντικές αποφάσεις για το σχεδιασμό και για τη διαδικασία λήψης αποφάσεων για επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής

¹⁵⁹ European External Action Service, EEAS

¹⁶⁰ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Άρθρο 21

¹⁶¹ European Union Military Committee, EUMC

¹⁶² Political and Security Committee, PSC

Ασφάλειας και Άμυνας, λαμβάνονται από το Συμβούλιο Υπουργών της Ένωσης¹⁶³. Τα νομικά ζητήματα που αφορούν αυτές τις αποφάσεις λαμβάνονται υπόψη από τα πρώτα στάδια των επιχειρήσεων. Ο σχεδιασμός αυτός ολοκληρώνεται με το Επιχειρησιακό Σχέδιο (Operation Plan - OPLAN) και όταν εξουσιοδοτείται η χρήση βίας πέρα από το επίπεδο της αυτοάμυνας, από τους κανόνες εμπλοκής (αυτούς τους κανόνες τους αιτείται ο επιχειρησιακός διοικητής και εξουσιοδοτούνται από το συμβούλιο, με βάση την πολιτική¹⁶⁴ της ΕΕ στη χρήση βίας). Το επιχειρησιακό αυτό πλάνο για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις, συνήθως περιλαμβάνει συγκεκριμένα τμήματα τα οποία σχετίζονται με νομικά θέματα και τη χρήση βίας. Η ευρωπαϊκή πολιτική ιδιαίτερα στα θέματα χρήσης βίας απαιτεί το σεβασμό του διεθνούς δικαίου και η πολιτική καθοδήγηση βασίζεται σε στρατιωτικές και νομικές συμβουλές.

Σύμφωνα με το άρθρο 42, η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, παρέχει τη δυνατότητα στην Ένωση να επιχειρεί έξω από τα σύνορά της, στο πλαίσιο ειρηνευτικών επιχειρήσεων, επιχειρήσεων πρόληψης συγκρούσεων και ενδυνάμωσης της διεθνούς ασφάλειας, πάντα σε σχέση με τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών¹⁶⁵. Το ΔΑΔ εφαρμόζεται σε καταστάσεις ενόπλων συγκρούσεων και κατοχής. Έτσι, εφαρμόζεται επίσης και σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις, όταν υπάρχει εμπλοκή σε ένοπλη σύρραξη. Οι επιχειρήσεις όμως τις οποίες έχει αναλάβει η Ευρωπαϊκή Ένωση, μοιάζουν περισσότερο με επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης παρά επιβολής της. Οι δυνάμεις της, δεν ενεπλάκησαν σε ένοπλη σύγκρουση σε καμία από τις επιχειρήσεις τις οποίες ανέλαβε η ΕΕ. Πέρα όμως από το γεγονός αυτό, η ΕΕ αλλά και τα κράτη-μέλη της έχουν επίγνωση των κανόνων του ΔΑΔ που ισχύουν, στην περίπτωση μιας επιχείρησης καθοδηγούμενης από την ΕΕ.

¹⁶³ International Review of the Red Cross, Volume 95 Number 891/892 Autumn/Winter 2013, p. 637

¹⁶⁴ Concept for the Use of Force in EU-led Military Operations (partially declassified in EU Council Doc. 17168/09 EXT 1, 2 February 2010)

¹⁶⁵ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Άρθρο 42(1) «Η κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας. Εξασφαλίζει στην Ένωση επιχειρησιακή ικανότητα βασισμένη σε μη στρατιωτικά και στρατιωτικά μέσα. Η Ένωση μπορεί να κάνει χρήση των μέσων αυτών σε αποστολές εκτός της Ένωσης προκειμένου να διασφαλίζει τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η εκτέλεση των καθηκόντων αυτών βασίζεται στα μέσα που παρέχουν τα κράτη μέλη.»

- Τα Προβλήματα που Προκύπτουν στην Εφαρμογή του ΔΑΔ κατά τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις

Οι υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη-μέλη της ΕΕ έναντι των συνθηκών που αφορούν στο ΔΑΔ, ενδέχεται να δημιουργήσουν προβλήματα νομικής διαλειτουργικότητας στις περιπτώσεις πολυεθνικών επιχειρήσεων. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας του γεγονότος ότι μερικά κράτη της ΕΕ, δεν έχουν καταστεί συμβαλλόμενα μέρη σε μερικές από τις συνθήκες που αφορούν στο συγκεκριμένο τομέα του δικαίου. Το πρόβλημα αυτό, σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων, καλύπτεται από το γεγονός ότι κανόνες του ΔΑΔ έχουν πλέον εθιμικό χαρακτήρα. Από τα 28 κράτη-μέλη, όλα είναι μεγάλη στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και στα δύο Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977, όπως επίσης και στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, στη Σύμβαση του 1980 για τα Συμβατικά Όπλα και την αντίστοιχη του 1993 για τα Χημικά Όπλα. Παρόλαυτα, υπάρχουν διαφορετικές τάσεις ως προς την επικύρωση ορισμένων συνθηκών¹⁶⁶, καθώς επίσης και ως προς την ερμηνεία τους αλλά και με την διατύπωση επιφυλάξεων.

- Οι Δυνατότητες της ΕΕ Αναφορικά με τη Λειτουργία του ΔΑΔ

Μέχρις αυτού του σημείου διαφαίνεται ότι οι υποχρεώσεις της ΕΕ αναφορικά με το ανθρωπιστικό κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων, εξαρτώνται από τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη-μέλη της¹⁶⁷. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η ΕΕ δεν μπορεί να καθορίσει τους δικούς της κανόνες αναφορικά με το εθιμικό ΔΑΔ. Ενδεχόμενα προβλήματα μπορεί να ανακύψουν στις περιπτώσεις που κράτη-μέλη έχουν διαφορετικές απόψεις αναφορικά με την εφαρμογή του δικαίου σε κάθε κατάσταση ή αποστολή ξεχωριστά. Η πιθανότητα όμως αυτές οι περιπτώσεις να δημιουργήσουν σημαντικό πρόβλημα κατά την εξέλιξη επιχειρήσεων μειώνονται καθώς οι πολιτικές επιλογές μπορεί να ξεπεράσουν τις οποίες νομικές δυσκολίες παρουσιάζονται¹⁶⁸.

¹⁶⁶ Ιρλανδία και η Μάλτα δεν είναι μέρη στη Σύμβαση για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε περίπτωση Ενόπλων Συγκρούσεων και αριθμός κρατών δεν είναι μέρη στη Σύμβαση για τα Πυρομαχικά Διασποράς.

¹⁶⁷ International Review of the Red Cross, Volume 95 Number 891/892 Autumn/Winter 2013, p. 641

¹⁶⁸ Για παράδειγμα, η Φιλανδία αποδέχτηκε ότι δυνάμεις της δεν θα χρησιμοποιήσουν νάρκες κατά προσωπικού, κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων της ΕΕ, αν και η Χώρα δεν είχε αναλάβει τέτοια υποχρέωση πριν το 2012.

Επίσης, η δημιουργία του επιχειρησιακού σχεδίου σε συνδυασμό με τους κανόνες εμπλοκής αλλά και τις κατευθύνσεις των κρατών-μελών επιτρέπει την διαλειτουργικότητα εξασφαλίζοντας παράλληλα το σεβασμό των υποχρεώσεων και των θέσεων κάθε κράτους-μέλους ξεχωριστά.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να αναλυθούν οι πηγές αλλά και το εύρος των υποχρεώσεων που αναλαμβάνει η ΕΕ ως Οργανισμός σε σχέση με το δίκαιο των ενόπλων συρράξεων¹⁶⁹. Σε αυτές δεν ανήκουν οι συμβάσεις και οι υπόλοιπες διεθνείς πράξεις που αφορούν στο ΔΑΔ, καθώς η ΕΕ δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος σε αυτές. Η ΕΕ δεσμεύεται από κάθε συμφωνία η οποία συνάπτεται στο πλαίσιο λειτουργίας της και αφορά τις υποχρεώσεις έναντι του δικαίου των ενόπλων συγκρούσεων. Τέτοιες συμφωνίες συναντώνται στο πλαίσιο συγκεκριμένων επιχειρήσεων, όπως οι Συμφωνίες του Καθεστώτος των Δυνάμεων¹⁷⁰, αν και σε πολλές περιπτώσεις δεν περιλαμβάνουν διατάξεις σχετικές με το ανθρωπιστικό δίκαιο. Μια άλλη πηγή δικαίου που θα μπορούσε να δεσμεύσει την ΕΕ αναφορικά με το ΔΑΔ, είναι η μονομερείς πράξεις ή οδηγίες που αφορούν στην προώθηση της συμμόρφωσης με αυτό. Παρόλα αυτά δεν έχουν παρατηρηθεί αντίστοιχες κινήσεις και έχουν διαπιστωθεί μόνο γενικές αναφορές σε επίσημα κείμενα. Η μόνη ίσως αξιόλογη αναφορά έγινε τον Ιούνιο του 2003 στη Θεσσαλονίκη, κατά τη διάρκεια της συνόδου κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, που αποτυπώθηκε στα συμπεράσματα για την Ελληνική προεδρία¹⁷¹. Σύμφωνα με το κείμενο, τονίζεται η αναγκαιότητα επιτήρησης της εφαρμογής του ΔΑΔ από τις ένοπλες δυνάμεις των κρατών της Ένωσης, αλλά και η ανάπτυξη του διάλογου με την Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού, για το συγκεκριμένο θέμα¹⁷². Από το συγκεκριμένο όμως κείμενο, όπως και από άλλες αναφορές, δεν απορρέουν νομικές δεσμεύσεις. Στο ίδιο πλαίσιο κινούνται και οι διατάξεις της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πιο συγκεκριμένα, δε γίνεται καμιά αναφορά στο ανθρωπιστικό δίκαιο, ενώ στις διατάξεις που αφορούν την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας και την εξωτερική

¹⁶⁹ Frederik Naert, INTERNATIONAL LAW ASPECTS OF THE EU'S SECURITY AND DEFENCE POLICY, WITH A PARTICULAR FOCUS ON THE LAW OF ARMED CONFLICT AND HUMAN RIGHTS, Katholieke Universiteit Leuven Faculteit Rechtsgeleerdheid, Leuven, 2008, p. 343

¹⁷⁰ SOFA

¹⁷¹ Ιανουάριος - Ιούνιος 2003

¹⁷² Doc. 11638, 1 October 2003, § 74 «The European Council stresses the importance of national armed forces observing applicable humanitarian law as well as the weight it attaches to dialogue with the ICRC on this matter.»

δράση της Ένωσης, δεν υπάρχει κείμενο που να δεσμεύει την Ένωση ως διεθνή οργανισμό αλλά και τα κράτη-μέλη της αναφορικά με το δίκαιο ενόπλων συγκρούσεων. Από την άλλη, η Ένωση δεσμεύεται αναφορικά με το ΔΑΔ, από τη στιγμή που δεσμεύονται όλα τα κράτη-μέλη της. Συν τοις άλλοις, οι κανόνες του ανθρωπιστικού δικαίου, έχουν πλέον εθιμική μορφή και ισχύουν έναντι όλων.

Το Πλαίσιο Συμμετοχής της Ελλάδας στο NATO και η Εφαρμογή του ΔΑΔ

Η Ελλάδα προσχώρησε στο NATO το 1952, αφού υπέγραψε το σχετικό πρωτόκολλο σύνδεσης 17 Οκτωβρίου 1951, το οποίο τέθηκε σε ισχύ 15 Φεβρουαρίου 1952¹⁷³. Μαζί με την Ελλάδα, με την υπογραφή του ίδιου πρωτοκόλλου, προσχώρησε στο NATO και η Τουρκία.

Όσον αφορά το στρατηγικό σκέλος του NATO, αυτό διοικείται από τη Στρατιωτική Επιτροπή¹⁷⁴ η οποία είναι η ανώτατη στρατιωτική αρχή της συμμαχίας. Αποτελείται από τους Αρχηγούς των Επιτελείων των κρατών-μελών που εκπροσωπούν τους Αρχηγούς Άμυνας. Συνέρχονται τρεις φορές το χρόνο, ενώ για τη διευκόλυνση του έργου τους, έχουν διορίσει Μόνιμο Αντιπρόσωπο. Η επιτροπή Μονίμων Στρατιωτικών Αντιπροσώπων είναι υπεύθυνη για την υποβολή εισηγήσεων στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή Αμυντικής Σχεδίασης σε στρατηγικά θέματα, καθώς και για την παροχή οδηγιών στους συμμαχικούς διοικητές και στις στρατιωτικές αρχές. Η Στρατιωτική Επιτροπή υποβοηθείται στο έργο της από το Διεθνές Στρατιωτικό Επιτελείο¹⁷⁵, το οποίο είναι εκτελεστικό όργανο και έχει σκοπό να εξασφαλίσει την εφαρμογή της πολιτικής και των αποφάσεων της Στρατιωτικής Επιτροπής. Το στρατιωτικό σκέλος του NATO αποτελείται επίσης και από δύο Διοικήσεις, στις οποίες χωρίζεται η στρατηγική περιοχή που καλύπτει το

¹⁷³ Ν.1989/1952

¹⁷⁴ The Military Committee

¹⁷⁵ International Military Staff

Βορειοατλαντικό Συμβούλιο. Αυτές είναι η Διοίκηση του Ατλαντικού Ωκεανού¹⁷⁶ και η Διοίκηση της Ευρώπης¹⁷⁷.

Οι υποχρεώσεις της Ελλάδας απέναντι στο NATO και τις συμμαχικές χώρες περιγράφονται στο καταστατικό του συμφώνου, τη Συμφωνία μεταξύ των μερών του Βορειοατλαντικού Συμφώνου σχετικά με το καθεστώς των δυνάμεών τους¹⁷⁸, καθώς και άλλες ειδικές συμφωνίες. Η κύρια υποχρέωση που απορρέει από το καταστατικό του συμφώνου, έχει να κάνει με τη συλλογική άμυνα και όπως τονίζεται στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου «... κάθε ένοπλη επίθεση καθώς και όλα τα μέτρα που λήφθηκαν, θα πρέπει να αναφέρονται άμεσα στο ΣΑ των ΗΕ». Σύμφωνα επίσης με το άρθρο 8¹⁷⁹, κάθε κράτος, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, είναι υποχρεωμένο με βάση το καταστατικό, να δηλώσει ότι καμία συμφωνία, η οποία ήταν σε ισχύ μέχρι την υπογραφή του συμφώνου, δεν έρχεται σε αντίθεση με τις διατάξεις του.

- Η Συνεισφορά της Ελλάδας

Η Ελλάδα συνεισφέρει στο σύμφωνο με την φιλοξενία του στρατηγείου NATO Rapid Deployable Corps Greece (NRDC-GR) το οποίο έχει έδρα στις εγκαταστάσεις το Γ' Σώματος Στρατού στη Θεσσαλονίκη και είναι το Αρχηγείο των Χερσαίων Δυνάμεων Υψηλής Ετοιμότητας [High Readiness Forces (Land) Headquarters - HRF (L) HQ]. Έχει ως αποστολή την άμεση αναχώρηση τμημάτων ή διοικήσεων, σε μια περιοχή επιχειρήσεων κατόπιν εξουσιοδότησης από το Συμβούλιο του NATO προκειμένου να διεξαγάγει συνδυασμένες χερσαίες επιχειρήσεις για καταστάσεις διαφορετικές από αυτές που περιλαμβάνονται στο άρθρο 5 του Συμφώνου και αφορούν επιχειρήσεις διαφορετικές από τις πολεμικές. Η οργάνωση του στρατηγείου περιγράφεται στο Μνημόνιο Κατανόησης, το οποίο υπογράφηκε από την Ελλάδα και τα κράτη που συνεισφέρουν στην επάνδρωση του καθώς επίσης κι από τις τεχνικές οδηγίες διοίκησης και ελέγχου που συνάφθηκαν μεταξύ Ελλάδας και του Ανώτατου

¹⁷⁶ Allied Command Transformation (ACT)

¹⁷⁷ Allied Command Operations (ACO)

¹⁷⁸ NATO SoFA

¹⁷⁹ «Each Party declares that none of the international engagements now in force between it and any other of the Parties or any third State is in conflict with the provisions of this Treaty, and undertakes not to enter into any international engagement in conflict with this Treaty.»

Στρατηγείου Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης (SHAPE). Η επιχειρησιακή διοίκηση του στρατηγείου (Operational Command - OPCOM) ανήκει στον Ανώτατο Διοικητή των Συμμαχικών Δυνάμεων στην Ευρώπη (Supreme Allied Commander Europe - SACEUR). Στις οδηγίες λειτουργίας το στρατηγείου στο πλαίσιο της αφοσίωσης και του καθήκοντος, επισημαίνεται η τήρηση των νόμιμων διαταγών¹⁸⁰, ενώ στη συνέχεια όσον αφορά την περίπτωση αντιμετώπισης ηθικού διλήμματος, τα στελέχη καλούνται να εφαρμόσουν μία σειρά οδηγιών στις οποίες συμπεριλαμβάνονται οι νόμοι, οι διαταγές και οι κανονισμοί¹⁸¹, εννοώντας τις επίσημες απαιτήσεις που καθορίζονται με τους νόμους και τους κανονισμούς και αφορούν στην συμπεριφορά και στη λήψη αποφάσεων. Στο εγχειρίδιο αυτό, δυστυχώς δε γίνεται καμιά αναφορά στις αρχές και στους κανόνες του ΔΑΔ, ενώ οποιαδήποτε αναφορά σε νόμους και κανονισμούς δεν είναι συγκεκριμένη, τουλάχιστον ως προς το ΔΑΔ.

- Κανόνες Εμπλοκής NATO

Η Ελλάδα, όπως και όλες οι υπόλοιπες χώρες μέλη του NATO, κατά τη διάρκεια συμμετοχής σε επιχειρήσεις σε οποιοδήποτε σημείο και αν αυτές λαμβάνουν χώρα, λειτουργούν σύμφωνα με Κανόνες Εμπλοκής¹⁸², οι οποίοι σύμφωνα με το NATO, είναι «οδηγίες που έχουν εκδοθεί από τις αρμόδιες στρατιωτικές αρχές που καθορίζουν τις συνθήκες και τους περιορισμούς υπό τους οποίους οι δυνάμεις θα ξεκινήσουν ή/και θα συνεχίσουν να βρίσκονται σε εμπλοκή με τις δυνάμεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν»¹⁸³. Με άλλα λόγια, οι κανόνες εμπλοκής υπάρχουν για να αποσαφηνίσουν τις καταστάσεις και τους περιορισμούς, υπό τους οποίους οι στρατιωτικές δυνάμεις θα χρησιμοποιήσουν τις δυνατότητές τους, έως του σημείου να θανατώσουν. Οι κανόνες εμπλοκής του NATO, όπως και οι υπόλοιποι κανόνες

¹⁸⁰ NRDC GRC – Staff Handbook, p. 10-4

¹⁸¹ NRDC GRC – Staff Handbook, p. 10-9

¹⁸² Rules of Engagment (ROE)

¹⁸³ AAP-6, NATO Glossary of Terms and Definitions, 16 April 2007 449p. at p.198: «Directives issued by competent military authority which specify the circumstances and limitations under which forces will initiate and/or continue combat engagement with other forces encountered.»

εμπλοκής άλλων οργανισμών ή κρατών, στηρίζονται σε τρεις πυλώνες¹⁸⁴, τον πολιτικό, τον στρατιωτικό και το νομικό. Ο πολιτικός πυλώνας υπάρχει προκειμένου να εξασφαλίσει ότι οι στρατιωτικές επιχειρήσεις ανταποκρίνονται στους πολιτικούς αντικειμενικούς σκοπούς του NATO. Ο στρατιωτικός πυλώνας είναι απαραίτητος, προκειμένου να εξασφαλιστεί το γεγονός ότι οι κανόνες εμπλοκής καταγράφονται προκειμένου να διευκολύνουν όσο το δυνατό περισσότερο, τα αποτελέσματα της αποστολής και την προστασία των δυνάμεων. Όσον αφορά στο νομικό πυλώνα, είναι υψίστης σημασίας μιας και τα κράτη δεσμεύονται από το εσωτερικό αλλά και από το διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένου σαφώς του ανθρωπιστικού.

Διαδικαστικά και σε αντίθεση με τα Ηνωμένα Έθνη, όπου μερικά κράτη μπορεί να μην έχουν φροντίσει για την ανάπτυξη κανόνων εμπλοκής για συγκεκριμένη αποστολή, το NATO υλοποιεί αυτή τη διαδικασία σε όλα τα στάδια της επιχείρησης. Η διαδικασία αυτή ξεκινάει από τη στιγμή που θα δοθεί ένα σχέδιο κανόνων εμπλοκής από τον SACEUR, το οποίο βασίζεται στην επιχείρηση που πρόκειται να εκτελεστεί. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιείται ένα κείμενο¹⁸⁵ το οποίο έχει υιοθετηθεί από το NATO και είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες κάθε επιχείρησης.

Δεδομένου ότι όλες οι αποφάσεις στο πλαίσιο του NATO λαμβάνονται ομόφωνα, αυτό δεν αποκλείει τα κράτη από το να εκφράσουν διαφωνίες σχετικά με τη σύνταξη των κανόνων εμπλοκής. Με την υιοθέτηση των κανόνων εμπλοκής από τα κράτη-μέλη του NATO, αυτά τίθενται άμεσα υπεύθυνα για την εφαρμογή τους, στο πλαίσιο συμμετοχής των δυνάμεών τους. Η παραπάνω διαδικασία δεν εμποδίζει κάποιο κράτος-μέλος το NATO να υιοθετήσει τους δικούς του κανόνες εμπλοκής κατά τη διάρκεια μιας επιχείρησης. Ένα ζήτημα που προκύπτει αναφορικά με την εφαρμογή των κανόνων εμπλοκής, έχει να κάνει με την παραβίαση τους ή την επίκληση κανόνων σε περίπτωση νομικής υπεράσπισης. Είναι γεγονός, ότι τα κράτη εφαρμόζουν τους ίδιους κανόνες εμπλοκής, με διαφορετικό τρόπο. Μερικά κράτη θεωρούν τους κανόνες εμπλοκής ως γενικές οδηγίες ενώ μερικά άλλα ως διαταγές που πρέπει να εκτελούνται και να είναι σεβαστές. Συνεπώς, αυτό που έχει σημασία είναι ο τρόπος με τον οποίο κάθε κράτος, αντιμετωπίζει την έκδοση των κανόνων

¹⁸⁴ Stefano Manacorda, Adán Nieto Martín, Criminal law between war and peace: justice and cooperation in criminal matters in international military interventions : proceedings of the XVth International Congress on Social Defense, NATO Military Interventions Abroad: How ROE are adopted and jurisdictional rights negotiated (Sylvain Fournier), Ediciones Universidad Castilla-La Mancha, 2009

¹⁸⁵ Military Committee Document MC 362/1. (2003)

εμπλοκής σε κάθε επιχείρηση ξεχωριστά. Λαμβάνοντας όμως υπόψη το γεγονός ότι οι κανόνες εμπλοκής συνδέονται άρρηκτα με το ΔΑΔ, προσπαθώντας να καθορίσουν ένα νομικό πλαίσιο λειτουργίας των ενόπλων δυνάμεων στις επιχειρήσεις, αντιλαμβανόμαστε ότι η οποιαδήποτε ευρεία ερμηνεία των κανόνων αυτών από τα κράτη, ενδέχεται να επηρεάσει σημαντικά μια πολυεθνική επιχείρηση, όταν προκύψει η ανάγκη εφαρμογής τους. Ουσιαστικά, όπως και στην περίπτωση του ΟΗΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαπιστώνεται μια προβληματική που εντοπίζεται στην έλλειψη κοινής αντίληψης στην εφαρμογή των κανόνων εμπλοκής και κατά συνέπεια, του ανθρωπιστικού δικαίου. Αυτό πηγάζει από τις διαφορετικές αντιλήψεις αλλά και από τον βαθμό εφαρμογής και διάδοσης του ανθρωπιστικού δικαίου, καθώς επίσης και από την πολιτική που εφαρμόζεται από τα κράτη κατά τις πολυεθνικές επιχειρήσεις.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, το ΝΑΤΟ έχει εκδώσει ένα κείμενο, πάνω στο οποίο στηρίζεται η έκδοση των κανόνων εμπλοκής για κάθε επιχείρηση. Το κείμενο αυτό αποτελείται από πέντε κύρια μέρη¹⁸⁶. Το πρώτο μέρος, το οποίο είναι και η εισαγωγή, αναφέρεται στον ορισμό των κανόνων εμπλοκής και στο εφαρμοστέο διεθνές και εθνικό δίκαιο. Πιο συγκεκριμένα, οι κανόνες εμπλοκής του ΝΑΤΟ αναφέρουν ότι «δεν επιτρέπεται η χρήση βίας η οποία παραβιάζει το εφαρμοστέο διεθνές δίκαιο». Οι μονάδες που συμμετέχουν σε κάποια αποστολή του ΝΑΤΟ είναι υποχρεωμένες να ακολουθούν τη δική τους εθνική νομοθεσία και ότι οι διοικητές τους δεν είναι υποχρεωμένοι να παραβιάζουν την εθνική νομοθεσία το κράτος προέλευσης κατά τις επιχειρήσεις¹⁸⁷. Σε αυτό το σημείο διαπιστώνεται μια σύγχυση όσον αφορά την ιεράρχηση των κανόνων δικαίου (διεθνώς και εσωτερικού). Όσον αφορά αυτή την ιεράρχηση στην ελληνική έννομη τάξη, η λύση δίνεται από το άρθρο 28 του Συντάγματος, το οποίο αναφέρει ότι κανόνες του διεθνούς δικαίου υπερισχύουν των αντίστοιχων εθνικών, εφόσον έχουν ενταχθεί κατά τα προβλεπόμενα από το Σύνταγμα στην εσωτερική έννομη τάξη. Το ΝΑΤΟ, επισημαίνει επίσης, ότι οι εθνικές οδηγίες και περιορισμοί δεν πρέπει να είναι περισσότερο ελαστικοί από τους επιχειρησιακούς κανόνες εμπλοκής του ΝΑΤΟ, καθώς η ευθύνη

¹⁸⁶ NATO LEGAL DESKBOOK, Second Edition, 2010, p. 157

¹⁸⁷ Δε γίνεται όμως καμιά αναφορά για τις περιπτώσεις κατά τις οποίες εθνικό δίκαιο δε συμβαδίζει με τις διατάξεις του ΔΑΔ.

για τη σωστή διοίκηση των τμημάτων, βαραίνει το κράτος αποστολής το οποίο είναι αρμόδιο να εκπαιδεύσει και να βεβαιώσει την σωστή εφαρμογή αυτών των κανόνων. Στο δεύτερο μέρος το κείμενο αναφέρεται στην αυτοάμυνα η οποία δεν περιορίζεται από τους κανόνες εμπλοκής, περίπτωση κατά την οποία εφαρμόζονται πλήρως οι διατάξεις του ΔΑΔ. Το τρίτο μέρος κάνει αναφορά στις αρχές σχετικά με τη χρήση βίας ενώ το τέταρτο αναλύει την πολιτική κατεύθυνση στις στρατιωτικές αρχές. Τέλος, το πέμπτο μέρος, το οποίο είναι και το σημαντικότερο, ορίζει τις διαδικασίες και τη δομή των κανόνων εμπλοκής.

Η Συμμετοχή της Ελλάδας σε Επιχειρήσεις μετά το Β΄ΠΠ

Πόλεμος Κορέας

Η Ελλάδα έχει συμμετάσχει σε μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών και συνασπισμών κρατών. Από αυτές, οι περισσότερες ήταν επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης, κάποιες άλλες ήταν αποστολές ασφαλείας ενώ σε μία περίπτωση πολυεθνικής επιχείρησης ήταν αντιμαχόμενο μέρος (Κορέα. 1950 - 1955). Ο πόλεμος της Κορέας ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1950 όταν η Βόρεια Κορέα εισέβαλε στο έδαφος της Νότιας Κορέας. Κατόπιν αυτής ενέργειας το Συμβούλιο Ασφαλείας συνέστησε¹⁸⁸ στα κράτη-μέλη να παρέχουν στη Νότια Κορέα την απαραίτητη βοήθεια προκειμένου να αποκρούσει αυτή την επίθεση και να αποκατασταθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια, ενώ με επόμενο ψήφισμα του¹⁸⁹, προέτρεπε τα κράτη-μέλη τα οποία θα παρείχαν στρατηγική βοήθεια, να εντάξουν τις δυνάμεις τους υπό την έννοια διοίκηση των ΗΠΑ και εξουσιοδότησε την έννοια αυτή διοίκηση να κάνει χρήση της σημαίας του ΟΗΕ καθ' όλη τη διάρκεια αυτών των επιχειρήσεων. Το Εκστρατευτικό Σώμα Ελλάδας στην Κορέα μετέβη στο θέατρο των επιχειρήσεων αρχικά στις 3 Δεκεμβρίου 1950 με ένα ελληνικό σμήνος αεροσκαφών C-47 και ολοκληρώθηκε στις 9 Δεκεμβρίου με την αποβίβαση ενός ελληνικού τάγματος τοπίο εντάχθηκε στο 7ο Σύνταγμα Ιππικού της αμερικανικής μεραρχίας που ήδη βρισκόταν εκεί. Παρά το γεγονός ότι την ημέρα έναρξης του πολέμου είχαν υπογραφεί οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, εντούτοις δεν είχαν τεθεί σε ισχύ, πράγμα που έγινε το Φεβρουάριο του 1958. Συνεπώς το νομικό καθεστώς το οποίο ίσχυε στις εχθροπραξίες που έλαβαν χώρα, τυπικά δεν περιελάμβανε τις Συμβάσεις της Γενεύης. Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων θανατώθηκαν εκατοντάδες χιλιάδες άμαχοι, είτε μετά από βομβαρδισμούς, είτε κατόπιν εκτελέσεων. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το ΔΑΔ αναμορφώθηκε με τις Συμβάσεις της Γενεύης το 1949, γεγονός στο οποίο συνέβαλαν σημαντικά οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι και έχοντάς κατά νου ότι ο πόλεμος της Κορέας ξεκίνησε ένα χρόνο μετά την

¹⁸⁸ Security Council RES/83 (1950)

¹⁸⁹ Security Council RES/84 (1950)

υπογραφή των συμβάσεων αυτών¹⁹⁰, διαπιστώνεται ότι ο πόλεμος αυτός εξελίχτηκε στο ίδιο πλαίσιο με το οποίο εξελίχθηκε, τουλάχιστον, ο Β΄ ΠΠ. Ίσως ακόμα, να ήταν πολύ νωρίς για τον ΟΗΕ η συγκυρία με την οποία πραγματοποιήθηκε ο πόλεμος της Κορέας καθώς ουσιαστικά η διεθνής κοινότητα να ήταν ανέτοιμη να αντιμετωπίσει αυτή τη σύρραξη.

Εισβολή στην Κύπρο

Μια άλλη συγκυρία κατά την οποία τα Ηνωμένα Έθνη φάνηκαν ανέτοιμα ως προς την αντιμετώπιση της, ήταν η εισβολή της Τουρκίας στο βόρειο κομμάτι της Κύπρου το 1974. Τα Ηνωμένα Έθνη, μέσω του Συμβουλίου Ασφαλείας, περιορίστηκαν στις συστάσεις που αφορούσαν την άμεση κατάπαυση του πυρός και την αποχώρηση των στρατευμάτων για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας¹⁹¹. Η γλώσσα που χρησιμοποίησε το Συμβούλιο Ασφαλείας τόνισε, όπως αναφέρθηκε, τη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την κατάπαυση του πυρός, αλλά δεν έκανε αναφορά στη λήψη μέτρων υπό το κεφάλαιο VII του Χάρτη. Παραμερίστηκε έτσι το γεγονός ότι η επέμβαση της Τουρκίας αποτελούσε επιθετική ενέργεια, η οποία ενεργοποιούσε τις διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών¹⁹² για νόμιμη άμυνα, οδηγώντας στη μέχρι σήμερα Κατοχή του βόρειου τμήματος της νήσου, στην εκτόπιση του Ελληνοκυπριακού πληθυσμού από τις εστίες του και στην πραγματοποίηση εγκλημάτων πολέμου για τα οποία δεν λογοδότησε κανείς. Με την έναρξη της εισβολής των τουρκικών δυνάμεων στο νησί, πραγματοποιήθηκε γενική επιστράτευση με σκοπό την αποστολή δυνάμεων από τον Ελλαδικό χώρο για την ενίσχυση της άμυνας του νησιού πράγμα το οποίο δεν κατέστη εφικτό με αποτέλεσμα τη μέχρι σήμερα κατάσταση. Τα αμιγώς ελληνικά τμήματα που αμύνθηκαν κατά τη διάρκεια της εισβολής ήταν αυτά της Ελληνικής Δύναμης Κύπρου (ΕΛΔΥΚ). Κατά τη διάρκεια των συρράξεων, πέρα από τη διατάραξη της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας που προκλήθηκε, παρατηρήθηκε σωρεία

¹⁹⁰ Morse Tan, *International Humanitarian Law and North Korea: Another Angle for Accountability*, 98 Marq. L. Rev. 1147 (2015). Available at: <http://scholarship.law.marquette.edu/mulr/vol98/iss3/4>, page 1161

¹⁹¹ Security Council RES/353, 365 (1974)

¹⁹² Κεφάλαιο VII

παραβιάσεων του ΔΑΔ, κυρίως με εγκλήματα πολέμου, αλλά και σε ορισμένες με εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, λαμβάνοντας υπόψη ότι υπήρχε εφαρμογή μιας συγκεκριμένης πολιτικής, εγκλήματα τα όποια όμως εκείνη την εποχή δεν είχαν κωδικοποιηθεί.

Κόσοβο

Το NATO ηγείται της ειρηνευτικής επιχείρησης υποστήριξης της ειρήνης στο Κοσσυφοπέδιο (KFOR) από τον Ιούνιο του 1999 για τη στήριξη των ευρύτερων διεθνών προσπαθειών με σκοπό την οικοδόμηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή. Η Ελλάδα παρέχει διευκολύνσεις για τη διέλευση δυνάμεων και μέσων προς τα Σκόπια στο πλαίσιο προετοιμασίας για την εφαρμογή του σχεδίου «Joint Guardian» (Ανάπτυξη Ειρηνευτικής Πολυεθνικής Δύναμης στο Κοσσυφοπέδιο) το οποίο εγκρίθηκε από το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο στις 10 Ιουνίου 1999. Η πολυεθνική δύναμη, ονομάστηκε Δύναμη Κοσσυφοπεδίου (Kosovo Force - KFOR). Η παρουσία των στρατιωτικών αυτών δυνάμεων στην περιοχή πραγματοποιήθηκε μετά από απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των ΗΕ¹⁹³, με την οποία εξουσιοδοτούσε τα κράτη-μέλη και τους διεθνείς οργανισμούς να εγκαταστήσουν διεθνής στρατιωτική δύναμη στο Κόσοβο, σύμφωνα με όσα καθοριζόταν στη συγκεκριμένη απόφαση. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονιστεί ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν εξουσιοδοτεί ονομαστικά το NATO, αλλά όπως αναφέρεται και στην απόφαση του «εξουσιοδοτεί τα κράτη-μέλη και τους σχετιζόμενους διεθνείς οργανισμούς ...»¹⁹⁴. Κατόπιν αποφάσεως του ΚΥΣΕΑ, στις 11 Ιουνίου 1999, η Ελλάδα συμμετείχε με δύναμη επιπέδου ταξιαρχίας με την ονομασία Ελληνική Δύναμη Κοσσυφοπεδίου (ΕΛΔΥΚΟ). Η αποστολή της είναι η δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος για τους κατοίκους του Κοσσυφοπεδίου και η ασφαλής επιστροφή των προσφύγων και των εκτοπισμένων ατόμων. Η ΕΛΔΥΚΟ εκτέλεσε μεγάλο αριθμό αποστολών αναγνώρισεως, συνοδείας, ασφαλείας και ελέγχου κυκλοφορίας. Επίσης,

¹⁹³ Security Council S/RES/1244 (1999)

¹⁹⁴ «Authorizes Member States and relevant international organizations to establish the international security presence in Kosovo as set out in point 4 of annex 2 with all necessary means to fulfil its responsibilities under paragraph 9 below;»

είχε αναλάβει τη φύλαξη δύο σημείων συγκέντρωσης όπλων που παραδίδονταν από τον UCK, ενώ συγχρόνως προετοιμάζε τη μεταφορά για την καταστροφή του συγκεκριμένου οπλισμού. Το 2003, μετά τη λήψη σχετικής απόφασης για την αναδιοργάνωση της KFOR, η δύναμη της ελληνικής αποστολής μειώθηκε σημαντικά, ενώ από το 2011 επήλθε περαιτέρω μείωση με αποτέλεσμα η συνολική δύναμη να ανέρχεται στα 380 περίπου άτομα, από τα οποία τα 100 περίπου εδρεύουν στη Θεσσαλονίκη στο στρατηγείο NRDC-GR¹⁹⁵.

Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων στο Κόσοβο, όλες οι δυνάμεις διέπονταν από τους κανόνες εμπλοκής που εκδόθηκαν από το NATO, την εθνική τους νομοθεσία καθώς επίσης και τους κανόνες του ΔΑΔ. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης «Operation Allied Force» που πραγματοποιήθηκε από δυνάμεις του NATO, στις οποίες όμως δε συμμετείχε η Ελλάδα, ήταν σε ισχύ οι κανόνες του δικαίου των ενόπλων συγκρούσεων. Παρά το γεγονός όμως αυτό, οι βομβαρδισμοί που πραγματοποιήθηκαν είχαν εν μέρει ως στόχο τον επηρεασμό της σερβικής κοινής γνώμης, προκειμένου να ασκηθεί πίεση στο Μιλόσεβιτς και στη σερβική ηγεσία¹⁹⁶. Αυτό πραγματοποιήθηκε με βομβαρδισμούς «διπλού σκοπού», σε εγκαταστάσεις κοινής ωφέλειας, όπως εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, χρησιμοποιώντας για συγκάλυψη το γεγονός ότι τα εργοστάσια αυτά παρείχαν ηλεκτρικό ρεύμα και στο σερβικό στρατό.

Το νομικό πλαίσιο της δεύτερης φάσης των επιχειρήσεων στο Κόσοβο το οποίο πραγματοποιήθηκε υπό την καθοδήγηση του NATO (KFOR), δεν στηριζόταν σε κάποια συμφωνία (SOFA) μεταξύ των εμπλεκόμενων. Με την αποχώρηση των σερβικών τμημάτων από την περιοχή, οι δυνάμεις της KFOR εισήλθαν στην περιοχή στο πλαίσιο τεχνικής συμφωνίας με την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και την Δημοκρατία της Σερβίας που συνάφθηκε στις 12 Ιουνίου 1999, σύμφωνα με την οποία ο διοικητής αυτών των δυνάμεων είχε την εξουσία να πράξει αυτό που θεωρούσε κατάλληλο, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης βίας, προκειμένου να προστατέψει την KFOR, τη διεθνή παρουσία στην περιοχή και να συνεχίσει το έργο του σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που ανέλαβε από τη

¹⁹⁵ NATO Rapid Deployable Corps Greece

¹⁹⁶ Andru E. Wall Legal and Ethical Lessons of NATO's Kosovo Campaign, Naval War College Newport, Rhode Island 2002, page 110

συγκεκριμένη συμφωνία¹⁹⁷. Ένα μεγάλο μειονέκτημα που αναπτύχθηκε κατά τις επιχειρήσεις στο Κόσοβο, ήταν ότι κάθε πολυεθνική ταξιαρχία είχε ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά στην εφαρμογή της επιχειρησιακής της πολιτικής και στις επιχειρησιακές διαδικασίες εντός της περιοχής ευθύνης της, πράγμα που σημαίνει ότι αυτές οι δυνάμεις δεν λειτουργούσαν ουσιαστικά υπό την ενιαία διοίκηση του NATO¹⁹⁸.

Παρά το γεγονός όμως αυτό, είχαν εκδοθεί κανόνες εμπλοκής οι οποίοι αφορούσαν τον κάθε ένοπλο που συμμετείχε στις επιχειρήσεις υπό τη διοίκηση του NATO και ήταν αρκετά λεπτομερείς αναφορικά με τη χρήση βίας και τον τρόπο αποτροπής της. Όπως φαίνεται και στο Παράρτημα «Α», στο οποίο παρατίθεται η καρτέλα με τους κανόνες εμπλοκής που εφαρμόστηκαν στο Κόσοβο για κάθε στρατιώτη, αναφέρονται οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ο κάθε ένοπλος έχει δικαίωμα αυτοάμυνας, χρησιμοποιώντας την ελάχιστη δυνατή βία για το σκοπό αυτό, κάποιιοι γενικοί κανόνες που αφορούν στη χρήση βίας για την εκπλήρωση της αποστολής, την παράδοση εχθρικών δυνάμεων, την ανθρώπινη συμπεριφορά απέναντι σε αμάχους, κρατούμενους, τραυματίες από όπου και αν προέρχονται καθώς και στο σεβασμό στην ιδιωτική περιουσία. Επιπλέον, παρέχονται οδηγίες για την αντιμετώπιση του εχθρικού προσωπικού καθώς επίσης και οι συνθήκες υπό τις οποίες ένας στρατιώτης μπορεί να αρχίσει πυρά, όπως όταν απειλείται η ζωή του, η ακεραιότητα φίλιων δυνάμεων ή ατόμων ή περιουσίας υπό την προστασία του, όταν μεμονωμένα άτομα προσπαθούν να οικειοποιηθούν οπλισμό, πυρομαχικά ή περιουσία, αντικείμενα τα οποία ανήκουν στις φίλιες δυνάμεις και δεν υπάρχει άλλος τρόπος αποτροπής της παραπάνω πράξης και όταν μεμονωμένα άτομα προβαίνουν σε πράξεις που θέτουν σε κίνδυνο την ανθρώπινη ζωή. Σε όλες τις περιπτώσεις, κάθε στρατιώτης καλείται να χρησιμοποιήσει την ελάχιστη δυνατή βία. Οι κανόνες εμπλοκής διευκρινίζουν τη φράση «ελάχιστη δυνατή βία», αναφέροντας ότι στην περίπτωση πυρών, αυτό θα πρέπει να είναι ακριβή και στοχευμένα, δε θα πρέπει να χρησιμοποιούνται πυρά πέρα από όσα είναι απαραίτητα, θα πρέπει να λαμβάνονται

¹⁹⁷ «The international security force ('KFOR') commander shall have authority, without interference of permission, to do all that he judges necessary and proper, including the use of military force, to protect the international security force ('KFOR'), the international civil implementation presence, and to carry out the responsibilities inherent in this Military Technical Agreement and the Peace Settlement which it supports.»

¹⁹⁸ Ray Murphy, *UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia and Kosovo: Operational and Legal Issues in Practice*, Cambridge University Press, 2007, page 113

όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να μην καταστραφεί περιουσία και ότι θα πρέπει να διακόπτουν τα πυρά όταν η κατάστασή το επιτρέπει. Διευκρινίζεται ακόμα, ότι δε θα πρέπει να επιτίθενται ηθελημένα εναντίον πολιτών ή περιουσίας παρά μόνο στην περίπτωση που οι πολίτες ή η περιουσία αυτή χρησιμοποιούνται για στρατιωτικούς σκοπούς ή η εμπλοκή έχει εξουσιοδοτηθεί από τον προϊστάμενο διοικητή.

Τα προβλήματα που διαπιστώθηκαν κατά τις επιχειρήσεις στο Κόσοβο, έχουν να κάνουν με το γεγονός ότι οι ταξιαρχίες που αναπτύχθηκαν δρούσαν ουσιαστικά ανεξάρτητες από την ενιαία διοίκηση του ΝΑΤΟ, χωρίς αρχικά να γίνει κάποια προσπάθεια ένταξής τους υπό ενιαία διοίκηση όπως αρχικά είχε σχεδιαστεί. Επιπλέον, το προσωπικό που συμμετείχε σε αυτές τις επιχειρήσεις δεν είχε την κατάλληλη εκπαίδευση για το σκοπό αυτό, ενώ οι κανόνες εμπλοκής που εκδόθηκαν αποσκοπούσαν περισσότερο στη δικαιολόγηση χρήσης βίας παρά στην εξασφάλιση των τμημάτων. Τα ελληνικά τμήματα που συμμετείχαν σε αυτές αποστολές, πριν την αναχώρησή τους (Pre-deployment Training), εκπαιδεύονταν για δύο περίπου εβδομάδες στην εφαρμογή των κανόνων εμπλοκής, σε θεωρητικό αλλά και πρακτικό επίπεδο, στο Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαίδευσης Επιχειρήσεων Υποστήριξης της Ειρήνης (ΠΚΕΕΥΕ)¹⁹⁹.

Αφγανιστάν

Στις 15 Ιανουαρίου 2002, το ΚΥΣΕΑ αποφάσισε κι ενέκρινε την ανάπτυξη ελληνικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν και συγκεκριμένα στην περιοχή της Καμπούλ και των περιχώρων της, κατόπιν της συμφωνίας της Βόννης της 5 Δεκεμβρίου 2001²⁰⁰, με την οποία καθορίζονταν τα καθήκοντά της μεταβατικής κυβέρνησης του Αφγανιστάν και τα αντίστοιχα της δύναμης ασφαλείας, και της σχετικής αποφάσεως του ΣΑ του ΟΗΕ²⁰¹. Η Ελλάδα συμμετείχε με ένα λόχο μηχανικού, τμήματα υποστήριξης και ασφαλείας, με δύο μεταγωγικά αεροσκάφη C-130 καθώς επίσης και τμήμα για την υποστήριξη της επιχείρησης στο Καραάτσι. Ο σκοπός της αποστολής αυτής ήταν να

¹⁹⁹ Ιστότοπος ΠΚΕΕΥΕ: <http://www.mpsotc.gr/root.el.aspx>

²⁰⁰ Agreement on Provisional Arrangements in Afganistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions, Bonn, 05 December 2001

²⁰¹ Security Council S/RES/1386 (2001)

συνδράμει στην προσπάθεια της Αφγανικής κυβερνήσεως για ανοικοδόμηση και ανασυγκρότηση της χώρας με προσφορά ανθρωπιστικής φύσεως, εκτέλεση εργασιών και παροχή συνδρομής κοινωφελούς χαρακτήρα. Με νέες αποφάσεις του το ΚΥΣΕΑ, το 2009 και το 2011 αντίστοιχα, αναβάθμισε τη συμμετοχή της Ελλάδας η οποία πλέον ανέλαβε την κατασκευή κτιρίων υποστήριξης τεχνικών υπηρεσιών στο αεροδρόμιο της Καμπούλ, την εκπαίδευση Αφγανών στρατιωτών καθώς και τη διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας. Η αποστολή στο Αφγανιστάν, με την ονομασία Διεθνής Δύναμη Ασφαλείας και Βοήθειας (International Security Assistance Force - ISAF) πραγματοποιήθηκε υπό τη διοίκηση του NATO (από το 2003 και έπειτα) ενώ εξουσιοδοτήθηκε με απόφαση του ΣΑ του ΟΗΕ.

Πέρα από τις αποστολές της ελληνικής δύναμης που προαναφέρθηκαν, τα ελληνικά τμήματα δε συμμετείχαν σε ένοπλες συγκρούσεις, αν και υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες δέχθηκαν βομβιστικές επιθέσεις τα στοιχεία για τις οποίες, όπως και οι κανόνες εμπλοκής που χρησιμοποιήθηκαν είναι απόρρητα. Στο γενικότερο πλαίσιο, η διεξαγωγή των εχθροπραξιών στο Αφγανιστάν απεικονίζεται ως μια στροφή από το νομό προς τη νομιμότητα, με την έννοια ότι όσο οι προσδοκίες των κυβερνήσεων, των ΜΚΟ, των πανεπιστημιακών αλλά και άλλων φορέων που σχετίζονται με το διεθνές δίκαιο, αυξάνονται, θα αποδυναμώνεται η έμφαση που δίνεται στην αυστηρή νομική ανάλυση μιας αποστολής και θα τονίζεται περισσότερο η νομιμότητα της, έτσι ώστε να αποφευχθεί οποιοδήποτε επικοινωνιακό λάθος²⁰². Σε αυτή την κατεύθυνση λειτουργεί και το περιθώριο εμπλοκής στις περιπτώσεις αυτοάμυνας κατά τη διάρκεια αυτών των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα τα στελέχη που συμμετέχουν σε αυτές να αισθάνονται εκτεθειμένα και σε αρκετές περιπτώσεις να τείνουν να χρησιμοποιήσουν κανόνες που τους επιβάλει το αίσθημα της επιβίωσης και όχι οι κανόνες εμπλοκής και οι οποιεσδήποτε συμφωνίες έχουν συναφθεί.

Επιχείρηση «ACTIVE ENDEAVOUR»

Μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2011, σχεδιάστηκε και ξεκίνησε η επιχείρηση Active Endeavour, η οποία είχε ως αποστολή τον περιορισμό της

²⁰² Targeting and International Humanitarian Law in Afghanistan, Michael N. Schmitt, International Law Studies - Volume 85 The War in Afghanistan: A Legal Analysis, US Naval War College, 2009

τρομοκρατικής δράσης στην περιοχή της Μεσογείου με νηοψίες σε ύποπτα πλοία, ναυτικές αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις, προστασία μονάδων υψηλής αξίας, ελέγχοντας μια από τις σημαντικότερες εμπορικές οδούς εξασφαλίζοντας την ασφαλή ναυσιπλοΐα στην περιοχή, στο πλαίσιο ενεργοποίησης του άρθρου 5 του Καταστατικού του NATO. Η Ελλάδα συμμετέχει με δυνάμεις του Πολεμικού Ναυτικού με με τορπιλάκατο ή κανονιοφόρο, στις οποίες επιβαίνει ομάδα ειδικών αποστολών για την αυτοάμυνα του πληρώματος αλλά και για την περίπτωση που αντιμετωπιστεί επιθετική συμπεριφορά κατά την εκτέλεση νηοψίας. Στην επιχείρηση αυτή εφαρμόζονται οι κανόνες εμπλοκής που έχουν εκδοθεί από το NATO, σε συνδυασμό με τους αντίστοιχους εθνικούς, οι οποίοι σε περίπτωση σύγκρουσης κανόνων υπερισχύουν, καθώς το πλοίο θεωρείται εθνικό έδαφος όταν πλέει σε διεθνή ύδατα.

Μέρος 2ο - Οι 3 Κλάδοι των ΕΔ και η Εφαρμογή του ΔΑΔ

Ο Επιχειρησιακός Ρόλος του ΓΕΕΘΑ και η Εφαρμογή του ΔΑΔ

Γενικά

Η λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων ρυθμίζεται από τις διατάξεις του Συντάγματος²⁰³ και την ειδική νομοθεσία²⁰⁴. Σύμφωνα με το Σύνταγμα²⁰⁵ Αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ενώ η διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων ασκείται από την Κυβέρνηση. Πέρα όμως από τα κείμενα αυτά, η λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων ρυθμίζεται και από άλλα νομοθετικά κείμενα (Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας²⁰⁶, Νόμος για την υπηρεσιακή εξέλιξη και ιεραρχία των στελεχών²⁰⁷ κλπ), στρατιωτικούς κανονισμούς, σχέδια επιχειρήσεων, καθώς και κείμενα ή διαταγές τα οποία καθορίζουν το γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας των ενόπλων δυνάμεων στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Τα κείμενα αυτά εκδίδονται από το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, ενώ σε συνέχεια αυτών των κειμένων, σύμφωνα με τις οδηγίες του ΓΕΕΘΑ, εκδίδονται αντίστοιχα κείμενα και διαταγές από τα επιτελεία των τριών κλάδων (Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας). Στο πλαίσιο αυτών των κειμένων, εκφράζεται το δόγμα λειτουργίας των ΕΔ, στην ειρήνη και στον πόλεμο, παρέχοντας τις αναγκαίες κατευθυντήριες οδηγίες προς τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων της χώρας, ενώ σε κάποια από αυτά τα κείμενα, παρέχονται οδηγίες που αφορούν στην εφαρμογή του ΔΑΔ κατά τη διάρκεια

²⁰³ Σύνταγμα της Ελλάδος, ΦΕΚ Α΄ 120/2008

²⁰⁴ Ν.2292/1995 (ΦΕΚ Α΄35) «Οργάνωση και λειτουργία Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, διοίκηση και έλεγχος των ενόπλων δυνάμεων και άλλες διατάξεις»

²⁰⁵ Ά Σύνταγμα της Ελλάδος, ΦΕΚ Α΄ 120/2008, Άρθρο 45: «Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων της Χώρας, που τη διοίκησή τους ασκεί η Κυβέρνηση, όπως νόμος ορίζει. Απονέμει επίσης τους βαθμούς σε όσους υπηρετούν σ΄ αυτές, όπως νόμος ορίζει.»

²⁰⁶ Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α΄ 20/1.2.1995)

²⁰⁷ Ν.3883/2010 (ΦΕΚ Α΄ 167) «Υπηρεσιακή εξέλιξη και ιεραρχία των στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων – Θέματα διοίκησης των Ενόπλων Δυνάμεων, Στρατολογίας και συναφείς διατάξεις»

των διαφόρων επιχειρήσεων. Αυτά τα κείμενα είναι το διακλαδικό δόγμα πολυεθνικών επιχειρήσεων²⁰⁸, το δόγμα διακλαδικών πυρών υποστήριξης²⁰⁹, το διακλαδικό δόγμα πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας²¹⁰ και άλλα, των οποίων ο τίτλος και το περιεχόμενο δεν είναι δυνατόν αναφερθούν, λόγω της διαβάθμισής τους. Το 1996 έγινε μια προσπάθεια έκδοσης εγχειρίδιου για τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις από μια ομάδα Στρατιωτικών Δικαστών, η οποία έκδοση όμως δεν περιελάμβανε οδηγίες αναφορικά με την εφαρμογή των αρχών και των κανόνων του ΔΑΔ²¹¹, αλλά διακρίνονταν από μια συνοπτική περιγραφή των Συμβάσεων που το αφορούν²¹².

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του σύγχρονου πεδίου μάχης είναι ότι επιχειρήσεις διεξάγονται σε πολλαπλά επίπεδα, πράγμα που σημαίνει ότι διεξάγονται ταυτόχρονα επιχειρήσεις στην ξηρά, τον αέρα και τη θάλασσα, ενισχύοντας το ρόλο της διακλαδικότητας και του συντονισμού σε όλα τα επίπεδα. Παρά το γεγονός αυτό, θα γίνει στη συνέχεια μια προσπάθεια διαχωρισμού του τύπου των επιχειρήσεων, κατά επιχείρηση και κλάδο, προκειμένου να αναλυθούν υποχρεώσεις του κάθε κλάδου και γενικότερα κάθε ατόμου των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων, που συμμετέχει σε κάποια επιχείρηση, σε συνδυασμό με το ΔΑΔ και τον τρόπο με τον οποίο αυτό έχει ενταχθεί στην ελληνική έννομη τάξη και στα εγχειρίδια.

Η Λειτουργία του Θεσμού των Νομικών Συμβούλων

Στις ελληνικές ΕΔ έχουν τοποθετηθεί νομικοί σύμβουλοι στα αρχηγεία των Γενικών Επιτελείων, στα Σώματα Στρατού και σε μείζονες σχηματισμούς. Αυτό το γεγονός έχει ως αποτέλεσμα την εκμετάλλευση των γνώσεων των νομικών συμβούλων μόνο σε υψηλά επίπεδο διοίκησης και όχι τόσο σε μικρότερα επίπεδα, τα οποία όμως θα κληθούν να εφαρμόσουν τα σχέδια επιχειρήσεων. Οι τοποθετημένοι νομικοί

²⁰⁸ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΔΕ 3.5/ΓΕΕΘΑ/Ζ' ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1

²⁰⁹ ΔΟΓΜΑ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΩΝ ΠΥΡΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ - ΔΕ 3.11/ΓΕΕΘΑ/Ζ' ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1

²¹⁰ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΔΕ 9/ΓΕΕΘΑ/ΚΕΜΕΤ/ΔΙΔΔΟ

²¹¹ Μ. - D. Marouda, V. Saranti, S. Kyrkos, Implementation of International Humanitarian Law in Greece, Ostria, 2015, σελ. 58

²¹² Κ. Γώγος, Δ. Ζαφειρόπουλος, Α. Ντινόπουλος, Εγχειρίδιο ΔΑΔ, Διεύθυνση Στρατιωτικής Δικαιοσύνης, 1996

σύμβουλοι, σε περίοδο επιχειρήσεων, δεν θα μπορούν να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στις μονάδες που υπάγονται διοικητικά στους σχηματισμούς που είναι τοποθετημένοι, με αποτέλεσμα την ευθύνη ως προς τη νομική κατοχύρωση μιας επιχείρησης να πρέπει να την αναλάβει ο διοικητής της εκάστοτε μονάδας που ενεργεί. Έτσι, προκύπτει το συμπέρασμα ότι είτε θα πρέπει να αυξηθεί ο αριθμός των τοποθετημένων νομικών συμβούλων, είτε θα πρέπει κάθε αξιωματικός, ο οποίος έχει υπό τη διοίκηση του κάποιο τμήμα, να έχει τις απαραίτητες νομικές γνώσεις, ιδιαίτερα ως προς το ΔΑΔ, ώστε να μπορεί, αυτόνομα, να λαμβάνει ορθές αποφάσεις, ή τουλάχιστον να έχει γνώση των νομικών συνεπειών των αποφάσεων αυτών.

Όμως, παρά το γεγονός ότι οι συνθήκες και το εθνικό δίκαιο αναφέρονται στην παροχή συμβουλών σχετικά με το ΔΑΔ, όπως φαίνεται από την πρακτική, η παροχή συμβουλών είναι απαραίτητη και για τομείς που δεν σχετίζονται τόσο με τη διεξαγωγή επιχειρήσεων σε συνθήκες συγκρούσεων ή κατά τη διάρκεια ειρηνικής περιόδου. Έτσι, οι νομικοί σύμβουλοι απασχολούνται και με θέματα που έχω να κάνουν με το συνταγματικό δίκαιο, το ποινικό δίκαιο, τη σύναψη συμφωνιών, τη σύνταξη συμβολαίων, το διοικητικό δίκαιο, το δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου καθώς και με το νομικό πλαίσιο λειτουργίας των διεθνών οργανισμών. ο κατάλογος δεν περιορίζεται στους τομείς που προαναφέρθηκαν και οι «περιοχές» του δικαίου μπορεί να αφορούν είτε την εθνική ή την διεθνή διάστασή του.

Ένα σημαντικό μειονέκτημα για τους στρατιωτικούς νομικούς συμβούλους είναι ότι είναι πιο δύσκολο για αυτούς από ότι από οποιοδήποτε άλλο νομικό να παρέχουν ανεξάρτητες και αντικειμενικές συμβουλές στους στρατιωτικούς προϊσταμένους τους. Το ίδιο βέβαια μπορεί να λεχθεί και για τους νομικούς συμβούλους κυβερνήσεων, οι οποίοι έχουν την ιδιότητα του πολίτη, και οι οποίοι έρχονται αντιμέτωποι με παρεμφερείς πολιτικές δυσχέρειες. Οι στρατιωτικοί νομικοί σύμβουλοι υπόκεινται στους κανόνες που ορίζει η στρατιωτική πειθαρχία ενώ εμπλέκονται σε επιχειρήσεις, όποτε διαταχθούν και εφόσον απαιτηθεί. Αυτό που συνήθως συμβαίνει στις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, εφόσον αριθμός των νομικών συμβούλων δεν επαρκεί, είναι ότι οι διοικήσεις κατά καιρούς χρησιμοποιούν τις νομικές γνώσεις εφέδρων οπλιτών που υπηρετούν την θητεία τους σε έναν από τους κλάδους των ΕΔ.

Το Θεσμικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Νομικών Συμβούλων

Στις ελληνικές ΕΔ το Σώμα Στρατολόγων - Στρατιωτικών Νομικών Συμβούλων²¹³ είναι διακλαδικό, δηλαδή οι απόφοιτοι της ΣΣΑΣ δεν ανήκουν σε κάποιο συγκεκριμένο από τους 3 Κλάδους των ΕΔ, ενώ τα καθήκοντά τους πριν από το 2010 εκτελούνταν από το Σώμα των Στρατιωτικών Δικαστών. Το 2010 με το νόμο 3883²¹⁴ και πιο συγκεκριμένα με το άρθρο 56, καθορίστηκαν οι αρμοδιότητες του προσωπικού που υπηρετεί σε θέσεις Στρατιωτικών Νομικών Συμβούλων. Όπως αναφέρεται «... είναι αρμόδιοι για την παροχή νομικών συμβουλών, γνωμοδοτήσεων, μελετών και εν γένει νομικής υποστήριξης στις ΕΔ.». Από το γενικό πλαίσιο αρμοδιοτήτων των νομικών συμβούλων, έτσι όπως καθορίζεται από το νομοθέτη, γίνεται αντιληπτό αυτό που προαναφέρθηκε στην αρχή της ενότητας, δηλαδή ότι οι νομικοί σύμβουλοι έχουν ένα εύρος αρμοδιοτήτων το οποίο εκφεύγει από το πλαίσιο του ΔΑΔ και επεκτείνεται σε τομείς όπως το διοικητικό δίκαιο, η σύναψη συμφωνιών και η εν γένει νομική υποστήριξη.

Το πρώτο εδάφιο του άρθρου 56²¹⁵ κάνει αναφορά στην παροχή τεχνικής υποστήριξης σε νομικά κείμενα που συντάσσονται από τις διάφορες υπηρεσίες των

²¹³ Μετονομάστηκε με το άρθρο 54 του Ν.3883/2010 (ΦΕΚ Α' 167)

²¹⁴ Ν.3883/2010 (ΦΕΚ Α' 167)

²¹⁵ «Οι Αξιωματικοί του Σώματος ΣΣΝΣ, πέραν των καθοριζόμενων από τις κείμενες διατάξεις αρμοδιοτήτων του Κοινού Στρατολογικού Σώματος, όταν υπηρετούν σε θέσεις Στρατιωτικών Νομικών Συμβούλων είναι αρμόδιοι για την παροχή νομικών συμβουλών, γνωμοδοτήσεων, μελετών και εν γένει νομικής υποστήριξης στις ΕΔ. Ειδικότερα:

α. Είναι αρμόδιοι για το νομικό έλεγχο των προτεινόμενων από τους αρμόδιους φορείς των Υπηρεσιών τους σχεδίων νόμων προεδρικών διαταγμάτων, υπουργικών αποφάσεων, κανονισμών, διαταγών, οδηγιών και εγκυκλίων.

β. Συμμετέχουν εφόσον απαιτηθεί στη νομική επεξεργασία και διαπραγμάτευση συμβάσεων και συμφωνιών των ΕΔ.

γ. Συμμετέχουν με απόφαση του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ σε επιχειρησιακές μονάδες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό που χρειάζονται νομική υποστήριξη, σύμφωνα με υφιστάμενες διατάξεις νόμων.

δ. Γνωμοδοτούν επί αναφυόμενων νομικών ζητημάτων που αφορούν την υπηρεσία τους κατόπιν σχετικών γραπτών ερωτημάτων που υποβάλλονται αρμοδίως, χωρίς να υποκαθίστανται οι συνταγματικά προβλεπόμενες αρμοδιότητες του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

ε. Εισηγούνται την έκδοση εγκυκλίων και οδηγιών προς το προσωπικό της Υπηρεσίας στην οποία υπηρετούν σχετικά με το αντικείμενό τους.

στ. Παρακολουθούν την εξέλιξη του ελληνικού, του ευρωπαϊκού και του διεθνούς δικαίου και τη νομολογία τους, σχετικά με τα θέματα της αρμοδιότητάς τους και την εν γένει λειτουργία των ΕΔ.

ζ. Συμμετέχουν με διαταγή του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ ή του Αρχηγού του Κλάδου των ΕΔ στον οποίο υπηρετούν σε εθνικά και διεθνή επιστημονικά ή στρατιωτικά συνέδρια και σεμινάρια που διοργανώνονται στο πλαίσιο του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ και των σχετικών θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλων διεθνών οργανισμών στους οποίους συμμετέχει η χώρα, με αντικείμενο που άπτεται των καθηκόντων της θέσης τους, όπως αυτό περιγράφεται στις παραπάνω υποπαραγράφους. Επίσης, με ίδια διαταγή, κατόπιν όμως αιτιολογημένης πρότασης και αναλόγως των υπηρεσιακών δυνατοτήτων, συμμετέχουν σε εθνικά και διεθνή επιστημονικά συνέδρια και σεμινάρια ευρύτερου αντικειμένου, που σχετίζονται με την εν γένει νομική υποστήριξη των ΕΔ.»

ΕΔ, ενώ το δεύτερο στη νομική επεξεργασία και διαπραγμάτευση συμβάσεων και συμφωνιών των ΕΔ. Σε παρόμοιο πλαίσιο αναφέρονται και τα εδάφια (δ) και (ε). Το μεν πρώτο καθορίζει το πλαίσιο εντός του οποίου γνωμοδοτούν για νομικά ζητήματα, κατόπιν γραπτών ερωτημάτων, χωρίς να υποκαθίστανται οι αρμοδιότητες του Νομικού Συμβουλίου, ενώ το δεύτερο αναφέρεται στην έκδοση εγκυκλίων και οδηγιών σχετικών με το αντικείμενό τους. Όσον αφορά το ΔΑΔ, γίνεται αναφορά στο εδάφιο (στ), σύμφωνα με το οποίο διατυπώνεται το πλαίσιο ενασχόλησής τους με το διεθνές δίκαιο (το οποίο ενδεχομένως κακώς αναφέρεται σε δεύτερο χρόνο από το ευρωπαϊκό, μιας και το δεύτερο είναι υποσύνολο κανόνων δικαίου εντός του διεθνούς), διευκρινίζοντας «... σχετικά με τα θέματα αρμοδιότητάς τους και την εν γένει λειτουργία των ΕΔ». Χωρίς βέβαια να αναφέρεται ρητά, είναι σαφές ότι μέρος αυτού του πλαισίου, είναι και το ΔΑΔ. Εν συνεχεία, με το εδάφιο (ζ) γίνεται νύξη στα θέματα επιμόρφωσης του προσωπικού του σώματος με τη συμμετοχή σε συνέδρια στο πλαίσιο θεσμικών οργάνων ή διεθνών οργανισμών. Στο εδάφιο (γ) γίνεται συγκεκριμένη αναφορά ως προς τη συμμετοχή των νομικών συμβούλων σε επιχειρησιακές μονάδες, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η διάταξη μπορεί να χαρακτηριστεί από ευρύτητα, ειδικά στο σημείο που αναφέρει «... σύμφωνα με υφιστάμενες διατάξεις νόμων», αφήνοντας το περιθώριο διασταλτικής ερμηνείας ως προς το ποιες είναι αυτές οι διατάξεις. Ένα άλλο σημείο το οποίο είναι άξιο αναφοράς, είναι ότι η αρμοδιότητα καθορισμού του τρόπου χρησιμοποίησης των νομικών συμβούλων σε επιχειρησιακές μονάδες αφήνεται στον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ, ο οποίος έχει την από το νόμο αρμοδιότητα για την πλήρη διοίκηση του στρατεύματος²¹⁶. Στο άρθρο αυτό, όπως και σε κανένα άλλο σημείο, δε γίνεται αναφορά στις Συμβάσεις της Γενεύης και ειδικότερα στο άρθρο 82 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, το οποίο δεσμεύει τα κράτη για τις ένοπλες δυνάμεις αυτών για τη δημιουργία σώματος νομικών συμβούλων, έτσι ώστε να χαρακτηριστεί η προέλευση του σώματος αλλά κυρίως η βάση της αποστολής που αναλαμβάνει. Με αυτόν τον τρόπο, η αξία του ΔΑΔ τοποθετείται χαμηλότερα από τη θέση που καθορίζουν οι Συμβάσεις της Γενεύης, αποδυναμώνοντας τη διάδοση του στις τάξεις των ΕΔ.

²¹⁶ Παράγραφος 5 του Άρθρου 11 Ν.2292/1995 (ΦΕΚ Α' 35) όπως τροποποιήθηκε από το Άρθρο 71 Ν.3883/2010 (ΦΕΚ Α' 167) «Ο Α/ΓΕΕΘΑ στο πλαίσιο των οδηγιών του Υπουργού Εθνικής Άμυνας και αναφερόμενος σε αυτόν κατά την παρ. 2 του άρθρου 1 του νόμου αυτού, ασκεί την πλήρη διοίκηση όλων των κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων.»

Η εκπαίδευση των αξιωματικών του σώματος, όπως προαναφέρθηκε, στο πρώτο στάδιο της πραγματοποιείται στη νομική σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου και στη συνέχεια στο σχολείο εφαρμογής του σώματος. Σε δεύτερο στάδιο, η εξειδίκευσή τους ως νομικοί σύμβουλοι, πραγματοποιείται σε μεταπτυχιακά προγράμματα των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας ή του εξωτερικού με έμφαση στο διεθνές δίκαιο, εκπαίδευση η οποία προβλέπεται σύμφωνα με το άρθρο 57 του Ν.3883²¹⁷.

Σύμφωνα με τα παραπάνω λοιπόν, σκοπός του νομικού συμβούλου είναι να υποβοηθήσει τη διοίκηση, οποιοδήποτε επιπέδου, στην άσκηση των αρμοδιοτήτων της, στην ειρήνη ή στον πόλεμο, οι οποίες ενδεχομένως να ενέχουν νομικές ευθύνες. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διεξαγωγή επιχειρήσεων ενδέχεται να ανακύψουν νομικά ζητήματα που αφορούν στη στοχοποίηση ή στις επιχειρήσεις συγκέντρωσης πληροφοριών καθώς επίσης και στο χειρισμό αιχμαλώτων πολέμου ή των κατοίκων μιας κατεχόμενης περιοχής.

Εδώ προκύπτει όμως ένα ερώτημα ως προς στον πραγματικό ρόλο του νομικού συμβούλου κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, δηλαδή αν θα είναι αυτός ο οποίος θα περιορίζει τις αποφάσεις και τις διαταγές του εκάστοτε διοικητή ή αν θα είναι αυτός ο οποίος θα «νομιμοποιεί» τις αποφάσεις των διοικήσεων χρησιμοποιώντας κατάλληλα νομικά τεχνάσματα. Το δίλημμα αυτό μπορεί να απαντηθεί σε συνάρτηση με την στρατιωτική αναγκαιότητα που θα ανακύψει ξεχωριστά σε κάθε κατάσταση αλλά και σε σχέση με την ηθική που χαρακτηρίζει τις διοικήσεις αλλά και τους νομικούς συμβούλους. Ανεξάρτητα όμως από το ρόλο που αναλαμβάνει τελικά ο νομικός σύμβουλος, δε θα πρέπει να παραμένει αμέτοχος όταν λαμβάνουν χώρα παραβιάσεις του ΔΑΔ, χωρίς να προσπαθεί, είτε κατά τη σχεδίαση είτε κατά την εκτέλεση, να τις αποτρέψει. Από την άλλη βέβαια υποστηρίζεται η άποψη ότι υπάρχουν περιπτώσεις που είναι αρκετά δύσκολο να διακριθεί η σύννομη από την

²¹⁷ Άρθρο 57 Εκπαίδευση: «1. Οι Αξιωματικοί του Σώματος ΣΣΝΣ εκπαιδεύονται σε ειδικά σχολεία. Ο τόπος, το είδος, η διάρκεια της εκπαίδευσης, ο βαθμός των εκπαιδευομένων, οι εκπαιδευτές, οι Αξιωματικοί τους οποίους αφορά η παρούσα παράγραφος, καθώς και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, ύστερα από πρόταση του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ.

2. Οι Αξιωματικοί του Σώματος ΣΣΝΣ μπορούν επίσης να φοιτούν σε ΑΕΙ και σε Σχολές του εσωτερικού ή του εξωτερικού για τη λήψη μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών. Τα εν λόγω τμήματα των ΑΕΙ και οι Σχολές, ο τόπος, το είδος, η διάρκεια της εκπαίδευσης, οι δικαιούμενοι και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας και του συναρμόδιου κατά περίπτωση Υπουργού, ύστερα από πρόταση του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ.

3. Το ΓΕΕΘΑ μεριμνά για την εγγραφή των σχετικών απαιτούμενων πιστώσεων για την εφαρμογή των ανωτέρω παραγράφων στον προϋπολογισμό του.»

παράνομη απόφαση. Σε κάθε περίπτωση όμως, η τελική απόφαση θα είναι αυτή του διοικητή, ο οποίος θα πρέπει να έχει επίγνωση των επιπτώσεων των αποφάσεων του και ίσως τελικά αυτός να είναι και ο ελάχιστος ουσιαστικός ρόλος του νομικού συμβούλου απέναντι στο διοικητή. Ενδεχομένως βέβαια, ο νομικός σύμβουλος να αποτελεί για το διοικητή το «αναγκαίο κακό», με την έννοια ότι κατά την περίοδο των επιχειρήσεων οι αποφάσεις του θα πρέπει να οδηγούν σε πράξεις οι οποίες δεν παραβιάζουν το ΔΑΔ.

Ο νομικός σύμβουλος θα πρέπει να έχει επίσης συνεχώς κατά νου, την αρχή της αναλογικότητας. Θα πρέπει λοιπόν να είναι ικανός να κατανοήσει το στρατιωτικό σκοπό της αποστολής και αυτό που προσπαθεί να επιτύχει ο διοικητής. Αυτό προϋποθέτει γνώση της λειτουργίας των στρατιωτικών δυνάμεων, της τακτικής και του οπλισμού που χρησιμοποιούν, καθώς και τι αποτέλεσμα μπορούν αυτά να επιφέρουν συνδυαζόμενα. Η γνώση όλων των παραπάνω μπορεί να συνδράμει ουσιαστικά στην απόφαση του διοικητή, αφού στην περίπτωση που ο διοικητής έχει επιλέξει να ενεργήσει με ένα σχέδιο ενέργειας το οποίο σε μερικά σημεία του παραβιάζει το ΔΑΔ, ο νομικός σύμβουλος, κατέχοντας τις στοιχειώδεις γνώσεις τακτικής, θα μπορεί να προτείνει μια αποτελεσματική και σύννομη, εναλλακτική.

Η αποστολή του νομικού συμβούλου γίνεται δυσχερέστερη στην περίπτωση των πολυεθνικών επιχειρήσεων²¹⁸, όπου πέρα από τις γνώσεις τις οποίες θα πρέπει να έχει και οι οποίες προαναφέρθηκαν, θα πρέπει να γνωρίζει το ευρύτερο πλαίσιο συνεργασίας της συμμαχίας για να μπορέσει να αντιληφθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την αποστολή αλλά και την νομική βάση της επιχείρησης. Θα κληθεί επίσης να αντιμετωπίσει θέματα σχετικά με τη διοικητική λειτουργία της αποστολής, τα οποία εξαρτώνται από το είδος και τη φύση της σύγκρουσης και της αποστολής. Μερικά ζητήματα τα οποία ενδεχομένως να απαιτήσουν ιδιαίτερη προσοχή από το νομικό σύμβουλο είναι το νομικό καθεστώς των δυνάμεων που συμμετέχουν στη σύγκρουση, η κράτηση ατόμων, η στοχοποίηση, οι δυνάμεις αστυνόμευσης και το νομικό καθεστώς της κατοχής. Αυτά βέβαια τα σημεία διαφοροποιούνται ανάλογα με την αποστολή. Είναι σημαντικό επίσης ο νομικός σύμβουλος να έχει γενικότερες γνώσεις σχετικά με το εσωτερικό δίκαιο της χώρας στην οποία λαμβάνει μέρος, το νομικό και δικαστικό σύστημα, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις της περιοχής, την

²¹⁸ Terry D. Gill - Dieter Fleck, *The Handbook of the International Law of Military Operations*, Oxford University Press, 2010

κουλτούρα και την κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Ενδεχομένως να απαιτηθεί η συμμετοχή του στη σύνταξη μνημόνιου κατανόησης με τις τοπικές αρχές, σχετικά με τον τρόπο που θα ενεργούν οι δυνάμεις που έχουν εξουσιοδοτηθεί για αυτό το σκοπό από τον ΟΗΕ.

Από όλα τα παραπάνω, συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο ρόλος του νομικού συμβούλου είναι ιδιαίτερα σημαντικός, τόσο κατά την περίοδο της ειρήνης αλλά κυρίως κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων. Είναι αυτός που θα αναλάβει την υποστήριξη του έργου του διοικητή ως προς τη σύννομη συμπεριφορά στο πεδίο της μάχης. Θα μπορούσε να πει κανείς, αν και θα ήταν αντιφατικό, ότι οι νομικοί σύμβουλοι συμβάλλουν στη διατήρηση ενός είδους πολιτισμένης συμπεριφοράς κατά τη διάρκεια των ενόπλων συγκρούσεων, κυρίως όμως συμβάλλουν στη διαφύλαξη των αρχών του ΔΑΔ και στην εκπαίδευση των τμημάτων που επιχειρούν, καθώς κάθε μαχητής θα πρέπει να είναι ικανός να αντιληφθεί πότε αυτές οι αρχές παραβιάζονται

Το Δόγμα των ΕΔ κατά τις Επιχειρήσεις και η Ένταξη του ΔΑΔ

Το δόγμα των Ελληνικών ΕΔ έχει αμυντικό χαρακτήρα, με την έννοια ότι η στάση που τηρεί η χώρα δεν αποσκοπεί σε επιθετικές επιχειρήσεις εναντίον άλλων χωρών στην πράξη αλλά και ως απειλή. Σύμφωνα με αυτό το δόγμα, το διεθνές δίκαιο και ειδικότερα το δίκαιο που διέπει τις συρράξεις, θα πρέπει να αποτελεί περιοριστικό παράγοντα στην ανεξέλεγκτη χρήση βίας στο πεδίο της μάχης. Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί νομικό περιορισμό, ο οποίος διέπει την διεξαγωγή των ενόπλων συγκρούσεων, απαιτεί τη βαθιά γνώση και κατανόηση των αρχών του δικαίου από τους εμπλεκόμενους στις επιχειρήσεις, σε όλα τα επίπεδα, ενώ παράλληλα, οριοθετούνται τα όρια της χρήσης ένοπλης βίας. Σύμφωνα με αυτά, η χρήση ένοπλης βίας θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα νόμιμης άμυνας, κατά το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, να έχει εξουσιοδοτηθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και να εφαρμόζει τους συμβατικούς και εθιμικούς κανόνες του ΔΑΔ. Σύμφωνα με αυτούς τους κανόνες, ο πόλεμος θα πρέπει να είμαι δίκαιος πράγμα που σημαίνει ότι θα πρέπει να αντιμετωπίζεται μια πραγματική και βεβαιωμένη απειλή που εκδηλώνεται με επιθετικότητα, δηλαδή απειλή η οποία στρέφεται κατά των κυριαρχικών δικαιωμάτων και της εδαφικής

ακεραιότητας του κράτους. Η απειλή αυτή δεν αφορά μόνο το Ελληνικό κράτος, αλλά αφορά και την άμυνα άλλου κράτους στο πλαίσιο της συλλογικότητας και της ευθύνης προστασίας. Καθορίζεται ότι η προσφυγή σε δίκαιο πόλεμο θα πρέπει να διέπεται από τις σωστές και δίκαιες προθέσεις, τουτέστιν, το μόνο αποδεκτό αποτέλεσμα θα πρέπει να είναι η αποκατάσταση του δικαίου, η παραβίαση του οποίου προκαλείται από την οποιαδήποτε επιθετική ενέργεια. Τονίζεται επίσης, ότι οι ενέργειες που χαρακτηρίζονται από πρόθεση για εκδίκηση, κατάκτηση και καταστροφή, δεν εντάσσεται στο πλαίσιο αυτό και αποτελούν εσφαλμένες προθέσεις. Σε όλα τα παραπάνω, επισημαίνεται ότι ο πόλεμος θα πρέπει να αποτελεί την τελευταία λύση και ότι θα πρέπει να έχει πιθανότητα επιτυχίας. Ως προς την τελευταία επισήμανση, διευκρινίζεται ότι οι ανθρώπινες απώλειες στο πλαίσιο ενός πολέμου ο οποίος δεν έχει πιθανότητες επιτυχίας, είναι ηθικά αδικαιολόγητες. Είναι σαφές ότι η παραπάνω διευκρίνιση, δεν έχει μετρήσιμο χαρακτήρα, μιας και δεν είναι δυνατόν να προϋπολογιστεί το αποτέλεσμα μιας εμπλοκής σε σύρραξη.

Σημαντικές για την υιοθέτηση και εφαρμογή του δόγματος των ΕΔ, είναι δύο από τις αρχές του ανθρωπιστικού δικαίου²¹⁹, η αρχή της διάκρισης²²⁰ και η αρχή της αναλογικότητας²²¹. Ως προς την πρώτη, αναφέρεται στο καθεστώς των αμάχων αλλά και στην διάκριση μεταξύ των στόχων που μπορεί να προσβληθούν. Στο πλαίσιο της αρχής της διάκρισης, διευκρινίζεται η περίπτωση δικαιολόγησης απωλειών, μόνο όταν αυτές αποτελούν αναπόφευκτες παράπλευρες απώλειες προσβολής στόχων, οι οποίες δεν είναι υπερβολικές σε σχέση με το συγκεκριμένο και άμεσο στρατιωτικό πλεονέκτημα που αναμένεται. Σε αυτή την περίπτωση, θα πρέπει να τονιστεί ότι οι απώλειες αυτές δικαιολογούνται μόνο όταν το μέρος που εκτέλεσε την επίθεση δεν ήταν σε θέση να γνωρίζει την ύπαρξη άμαχων στην περιοχή ενός αμιγώς στρατιωτικού στόχου. Την συγκεκριμένη συμπεριφορά τη ρυθμίζει το άρθρο 51 του πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου των συμβάσεων της Γενεύης. Σύμφωνα με το άρθρο Ο άμαχος πληθυσμός «... απολαμβάνει γενικής προστασίας από κινδύνους που προέρχονται εκ στρατιωτικών επιχειρήσεων». Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο (παρ.

²¹⁹ Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Περί του Ανθρωπιστικού Χώρου στον 21ο Αιώνα, Ι Σιδέρης, 2012, παρ. 172, σελ. 137

²²⁰ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 48

²²¹ Δε γίνεται αναφορά στην αρχή της απαγόρευσης επίθεσης εναντίον όσων είναι εκτός μάχης, στην αρχή της απαγόρευσης της πρόκλησης ανώφελου πόνου και στην αρχή της αναγκαιότητας.

4) καθορίζονται ποιες είναι οι επιθέσεις «άνευ διακρίσεως», καθώς επίσης και η αντίστοιχη τύποι επιθέσεων (παρ. 5). Στην παράγραφο 7, διευκρινίζεται επίσης ότι ο άμαχος πληθυσμός δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προστασία στρατιωτικών στόχων από επιθέσεις. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η μόνη περίπτωση κατά την οποία μπορούν να δικαιολογηθούν απώλειες σε άμαχο πληθυσμό, είναι όταν ο στόχος είναι στρατιωτικός και χρησιμοποιούνται οι σωστές μέθοδοι ή μέσα μάχης που κατευθύνονται στο συγκεκριμένο στρατιωτικό στόχο.

Συμπληρωματικά, η δύναμη που εκτελεί την επίθεση εναντίον ενός στρατιωτικού στόχου²²² θα πρέπει να έχει λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα (για παράδειγμα ως προς το χρόνο διεξαγωγής της επίθεσης), έτσι ώστε να αποφευχθεί οποιαδήποτε περίπτωση απωλειών σε άμαχο πληθυσμό. Επίσης, με το άρθρο 56 ρυθμίζονται οι περιπτώσεις που αφορούν στην προστασία έργων και εγκαταστάσεων που περιέχουν επικίνδυνες δυνάμεις, ενώ στην παράγραφο 2 του άρθρου διευκρινίζονται οι περιπτώσεις, που παύει να ισχύει η ειδική προστασία. Από τα παραπάνω, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι κατά τις περιπτώσεις στις οποίες μπορούν να δικαιολογηθούν απώλειες σε άμαχο πληθυσμό θα πρέπει να έχει εφαρμοστεί η αρχή της διάκρισης και να έχουν ληφθεί όλα τα απαραίτητα μέτρα έτσι ώστε να αποφευχθούν αυτές οι απώλειες. Η συγκεκριμένη άποψη ενισχύεται και από τον κανόνα 8²²³, όπως αποτυπώθηκε στην έκδοση της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού για τους κανόνες του εθιμικού ΔΑΔ, ο οποίος αποτυπώνει τα χαρακτηριστικά του στρατιωτικού στόχου.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως γίνεται αναφορά και στην αρχή της αναλογικότητας²²⁴, συγκεκριμενοποιώντας, ότι αφορά στο βαθμό της εξασκούμενης βίας κατά τη διεξαγωγή του πολέμου και αναφέρεται σε κάθε ενέργεια ξεχωριστά κατά την οποία δεν πρέπει να είναι δυσανάλογη σε σχέση με αυτήν που υφίσταται

²²² Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 52 (2)

²²³ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2005, Rule 8: «In so far as objects are concerned, military objectives are limited to those objects which by their nature, location, purpose or use make an effective contribution to military action and whose partial or total destruction, capture or neutralisation, in the circumstances ruling at the time, offers a definite military advantage.»

²²⁴ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 51 (5) (β)

αυτός που την ασκεί. Ο ορισμός που δίνεται από τον κανόνα 14²²⁵ των οδηγιών της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού, τονίζει την απαγόρευση χρήσης υπερβολικής βίας για την επίτευξη του στόχου.

Ακολουθώντας, το δόγμα στο οποίο γίνεται αναφορά, δίνει ένα συνοπτικό ορισμό στους κανόνες εμπλοκής, σύμφωνα με τον οποίο είναι οδηγίες που εκδίδονται από στρατιωτικές αρχές και καθορίζουν τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς υπό τους οποίους οι δυνάμεις θα αρχίσουν εμπλοκή με τις αντίστοιχες εχθρικές. Διευκρινίζει ότι μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την κλιμάκωση του βαθμού πίεσης, για την αποκλιμάκωση ή για τη διατήρηση της σταθερότητας σε μια ρευστή κατάσταση.

Όσον αφορά στο στάδιο της σχεδίασης, οι επιχειρήσεις σε αρκετές περιπτώσεις, παρουσιάζουν ιδιαίτερη πολυπλοκότητα αναφορικά με νομικά ζητήματα που προκύπτουν. Σε κάθε περίπτωση διέπονται από την εσωτερική ελληνική νομοθεσία, το διεθνές δίκαιο και τους ισχύοντες κανόνες εμπλοκής. Σύμφωνα με το δόγμα, οι διοικητές των επιχειρήσεων πρέπει να επιδιώκουν την νομική κάλυψη όλων των σταδίων σχεδίασης και εκτέλεσης των αποστολών τους, ενώ στο έργο τους θα πρέπει να συνδράμουν νομικοί σύμβουλοι οι οποίοι θα εξειδικεύονται στο δίκαιο ενόπλων συγκρούσεων. Η ορθή εφαρμογή και ερμηνεία των κανόνων δικαίου, δεν αποτελεί τροχοπέδη στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων, αλλά συμβάλλει στην προστασία των δικαιωμάτων της χώρας και στη νομική κάλυψη του συμμετέχοντος προσωπικού. Το ζήτημα όμως δεν είναι η τυπική νομική κάλυψη όπως αυτή έχει επικρατήσει στις μέρες μας, αλλά η ουσιαστική εφαρμογή των κανόνων του ΔΑΔ, η οποία χαρακτηρίζει και διακρίνει ένα πολιτισμένο κράτος.

- Η Στοχοποίηση και τα Πυρά Υποστήριξης σε συνδυασμό με το ΔΑΔ

Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, οι περισσότερες πιθανότητες να προκληθούν απώλειες σε άμαχο πληθυσμό, είμαι κατά την εκτέλεση πυρών υποστήριξης, τα οποία συνήθως προηγούνται της εκτέλεσης μιας επιχείρησης, προκειμένου να υποστηριχθούν οι ενέργειες των δυνάμεων ελιγμού. Με την εκτέλεση των πυρών

²²⁵ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2005, Rule 14: « Launching an attack which may be expected to cause incidental loss of civilian life, injury to civilians, damage to civilian objects, or a combination thereof, which would be excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated, is prohibited.»

υποστήριξης, διευκολύνεται η κίνηση των φίλιων τμημάτων, όταν αυτά προσπαθούν να προσεγγίσουν τις εχθρικές δυνάμεις, καθώς επίσης με την κατάλληλη χρήση τους, περιορίζονται οι προσβάσεις των εχθρικών τμημάτων προς τις αμυντικές θέσεις των φίλιων δυνάμεων. Η επιτυχής χρησιμοποίησή τους απαιτεί σωστό σχεδιασμό, τις κατάλληλες πληροφορίες, ορθή μελέτη του εδάφους και των καιρικών συνθηκών που επικρατούν και εφαρμογή των κανόνων και των αρχών του ΔΑΔ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των αποτελεσμάτων που μπορεί να προκληθούν από τη μη εφαρμογή των παραπάνω, είναι η επίθεση που δέχθηκε νοσοκομείο των Γιατρών Χωρίς Σύνορα, στην πόλη Κουντούζ του Αφγανιστάν²²⁶, από εναέριο βομβαρδισμό τον οποίο εκτέλεσαν οι ΗΠΑ, προκαλώντας το θάνατο 22 ανθρώπων εκ των οποίων τα 12 ήταν μέλη της ανθρωπιστικής οργάνωσης. Αντίστοιχα γεγονότα έλαβαν χώρα κατά τις επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ εναντίον της Σερβίας το 1999, όπου χρησιμοποιήθηκαν βόμβες διασποράς, ενώ μερικές επιθέσεις χαρακτηρίστηκαν ως λανθασμένες, καθώς ο σχεδιασμός τους, είτε για λόγους σκοπιμότητας, είτε για λόγους ελλείψεων από πλευράς πληροφοριών, δεν έκανε την απαιτούμενη διάκριση. Στην περίπτωση μάλιστα αυτή, όταν η Σερβία προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο εναντίον των 10 χωρών του ΝΑΤΟ που πραγματοποίησαν βομβαρδισμούς, το δικαστήριο έκρινε ότι δεν έχει αρμοδιότητα, με αποτέλεσμα να μην εξετάσει την ουσία της προσφυγής²²⁷.

Στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις ο τρόπος χρησιμοποίησης των πυρών υποστήριξης από τους τρεις κλάδους καθορίζεται στο κείμενο που εκπονήθηκε από τη Διεύθυνση Διακλαδικών Δογμάτων του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας²²⁸. Το συγκεκριμένο κείμενο έχει ισχύ τόσο για τις αμιγώς ελληνικές στρατιωτικές επιχειρήσεις, όσο και σε συμμαχικό επίπεδο²²⁹. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται, τα διακλαδικά πυρά

²²⁶ Ενημερωτικό δελτίο επίθεσης στο νοσοκομείο της Κουντούζ, Ιστότοπος της ΜΚΟ «Γιατροί Χωρίς Σύνορα», <http://www.msf.gr/magazine/enimerotiko-deltio-epithesis-sto-nosokomeio-tis-koyntoyz>

²²⁷ Legality of Use of Force (Yugoslavia v. United States of America) (Serbia and Montenegro v. Belgium) (Serbia and Montenegro v. Canada) (Serbia and Montenegro v. France) (Serbia and Montenegro v. Germany) (Serbia and Montenegro v. Italy) (Serbia and Montenegro v. Netherlands) (Serbia and Montenegro v. Portugal) (Yugoslavia v. Spain) (Serbia and Montenegro v. United Kingdom), ICJ, 02 June 1999

²²⁸ ΔΟΓΜΑ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΩΝ ΠΥΡΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ - ΔΕ 3.11/ΓΕΕΘΑ/Ζ' ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1

²²⁹ ΔΟΓΜΑ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΩΝ ΠΥΡΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ - ΔΕ 3.11/ΓΕΕΘΑ/Ζ' ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1, σελ. 4 «Το Δόγμα Διακλαδικών Πυρών Υποστήριξης (ΔΠΥ), έχει εφαρμογή από λήψεως κατά τις επιχειρήσεις στην ειρήνη, την κρίση και τον πόλεμο και ανήκει στη κατηγορία των εξειδικευμένων δογμάτων που υποστηρίζουν τη λειτουργία «επιχειρήσεις» επιπλέον δε, θα έχει εφαρμογή και σε συμμαχικό επίπεδο. «

υποστήριξης είναι «τα πυρά τα οποία συνδράμουν τις Χερσαίες, Ναυτικές, Αεροπορικές ή Ειδικών επιχειρήσεων δυνάμεις, να αναπτυχθούν, να μετακινηθούν, ελεγχθούν και ελέγξουν εδαφική περιοχή, πληθυσμό, εθνικό εναέριο χώρο ή χωρικά ύδατα, με σκοπό την υποστήριξη του έργου του διακλαδικού διοικητή δυνάμεων». Από το κείμενο αυτό μπορεί να μην απορρέουν νομικές δεσμεύσεις, αλλά ως διαταγή του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ, ο οποίος ασκεί την πλήρη διοίκηση²³⁰ των ενόπλων δυνάμεων της χώρας, είναι δεσμευτικό για όσους ανήκουν στις τάξεις αυτών. Σύμφωνα λοιπόν με όσα καθορίζονται στο δόγμα όσον αφορά τη διαδικασία επιλογής των στόχων, «Ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ, μέσω των θεσμοθετημένων οργάνων του, έχει την ευθύνη για το συντονισμό, την αποσαφήνιση, την τελική επιλογή και την εξουσιοδότηση προσβολής των στόχων. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να συμπεριλάβει, να μην αποδεχθεί ή να απαγορεύσει την προσβολή συγκεκριμένων στόχων, στηριζόμενος στις οδηγίες ή τους περιορισμούς που έχουν τεθεί από την πολιτική ηγεσία, τους στρατιωτικούς κινδύνους και το δίκαιο ενόπλων συγκρούσεων»²³¹. Το συγκεκριμένο σημείο στο κείμενο του δόγματος κάνει μόνο μία απλή αναφορά στο ΔΑΔ χωρίς να υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες, οι οποίες θα διαφωτίζουν τον αναγνώστη, ως προς την κατανόηση της έννοιας του ΔΑΔ καθώς και το τι αυτό αφορά. Θα αρκούσε μόνο μια αναφορά σχετικά με τους στόχους των οποίων η επιλογή παραβιάζει το ΔΑΔ.

Όσον αφορά στην επιλογή των βέλτιστων όπλων και των πυρομαχικών που θα χρησιμοποιηθούν για την προσβολή ενός συγκεκριμένου στόχου, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα κριτήρια ζημιάς που είναι επιθυμητά²³², τα οποία έχουν καθοριστεί κάτω το στάδιο σχεδίασης. Το παραπάνω, θα μπορούσε να συνδυαστεί με την αρχή της αναλογικότητας, αν και δεν αναφέρεται ρητά ο σκοπός του προσδιορισμού των κριτηρίων ζημιάς. Το συγκεκριμένο σημείο θα μπορούσε να ερμηνευθεί κατά αντίθετο τρόπο, δηλαδή ότι θα πρέπει να γίνει χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων (βέλτιστα όπλα) προκειμένου να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (κριτήρια ζημιάς που είναι επιθυμητά), ερμηνεία η οποία έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την αρχή της αναλογικότητας, που προαναφέρθηκε. Είναι λοιπόν απαραίτητη η ανάλυση και επεξήγηση των «κριτηρίων ζημιάς που είναι επιθυμητά»,

²³⁰ Ν.2292/1995 (ΦΕΚ Α'35) «Οργάνωση και λειτουργία Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, διοίκηση και έλεγχος των ενόπλων δυνάμεων και άλλες διατάξεις»

²³¹ ΔΟΓΜΑ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΩΝ ΠΥΡΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ - ΔΕ 3.11/ΓΕΕΘΑ/Ζ'ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1, σελ. 3-4

²³² ΔΟΓΜΑ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΩΝ ΠΥΡΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ - ΔΕ 3.11/ΓΕΕΘΑ/Ζ'ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1, σελ. 3-4

έτσι ώστε να μην προκληθεί σύγχυση κατά τη διαδικασία επιλογής των «βέλτιστων όπλων».

Στη συνέχεια του κειμένου γίνεται αναφορά στις παράπλευρες απώλειες σε συνδυασμό με το επιδιωκόμενο στρατιωτικό πλεονέκτημα και την αρχή της αναλογικότητας. Οι παράπλευρες απώλειες, ως ορισμός δεν αναφέρονται σε κανένα κείμενο του ΔΑΔ, εντούτοις, δίνεται ένας ορισμός στο συγκεκριμένο κείμενο σύμφωνα με τον οποίο είναι «η μη ηθελημένη ή τυχαία πρόκληση ζημιών και απωλειών σε άμαχο πληθυσμό, υποδομές, εγκαταστάσεις και οι περιβαλλοντικές αξίες, στο πλαίσιο των στρατιωτικών επιχειρήσεων». Ο συγκεκριμένος ορισμός χρησιμοποιείται από ξένα στρατιωτικά εγχειρίδια²³³ και έχει επικρατήσει αναφορικά με τις απώλειες αμάχων κατά τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τον πρώην εισαγγελέα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Luis Moreno-Ocampo²³⁴, ο θάνατος πολιτών κατά τη διάρκεια μιας ένοπλης σύγκρουσης, όσο σοβαρός και αν είναι, δεν αποτελεί από μόνος στο έγκλημα πολέμου. Το ΔΑΔ και το καταστατικό του δικαστηρίου, επιτρέπουν στους εμπόλεμους να εκτελέσουν επιθέσεις οι οποίες χαρακτηρίζονται από την αρχή της αναλογικότητας, ακόμα και όταν είναι γνωστό ότι θα έχουν ως αποτέλεσμα θανάτους και τραυματισμούς πολιτών. Συνεχίζει, αναφέροντας ότι οι παραπάνω επιθέσεις καθίστανται ως έγκλημα πολέμου όταν κατευθύνονται εναντίον πολιτών²³⁵ ή όταν είναι γνωστό ότι οι επιθέσεις εναντίον στρατιωτικών στόχων θα έχουν ως αποτέλεσμα μεγάλες απώλειες σε αμάχους οι οποίες είναι εμφανώς δυσανάλογες προς το επιδιωκόμενο στρατιωτικό πλεονέκτημα²³⁶. Η συγκεκριμένη άποψη στηρίζεται σε όσα αναφέρονται στο άρθρο 51(5)(b) του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, σύμφωνα με το οποίο, θεωρείται ότι δεν εφαρμόζεται η αρχή της διάκρισης όταν οι επιθέσεις που αναμένεται να προκαλέσουν τυχαίες απώλειες και τραυματισμούς πολιτών ή αντικειμένων και συνδυασμού των παραπάνω, είναι δυσανάλογες σε σχέση με το επιδιωκόμενο στρατιωτικό πλεονέκτημα. Η άποψη αυτή διαφοροποιείται όμως σε σχέση με την αντίστοιχη του πρωτοκόλλου, καθώς αναφέρεται, ότι συγκεκριμένες επιθέσεις θα

²³³ USAF Intelligence Targeting Guide — AIR FORCE PAMPHLET 14- 210 Intelligence". 1 February 1998. p. 180. Retrieved 6 October 2007

²³⁴ Luis Moreno-Ocampo OTP letter to senders re Iraq 9 February 2006. "Allegations concerning War Crimes», Pages 4,5

²³⁵ Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Ρώμη, 17 Ιουλίου 1998, Άρθρο 8(2)(b)(i)

²³⁶ Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Ρώμη, 17 Ιουλίου 1998, Άρθρο 8(2)(b)(iv)

πρέπει να είναι εμφανώς δυσανάλογες προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Συμπερασματικά, η νομιμότητα μιας τέτοιας επίθεσης μπορεί να κριθεί μόνο εκ του αποτελέσματος, εφόσον έχουν ληφθεί όλα τα απαραίτητα μέτρα για την αποφυγή απωλειών αμάχων και εφόσον έχουν τηρηθεί οι αρχές της αναλογικότητας, της διάκρισης και της στρατιωτικής αναγκαιότητας.

Όπως αναφέρεται στο δόγμα, η εκτίμηση των παράπλευρων απωλειών θα πρέπει να γίνεται κατά τη φάση της στοχοποίησης και την αντίστοιχη της προσβολής των στόχων. Οι διοικητές θα πρέπει να λαμβάνουν κάθε μετρώ για την κατά το δυνατόν αποφυγή ή ελαχιστοποίηση των παράπλευρων απωλειών, με κατάλληλες επιλογές ελιγμών και όπλων, όταν επιχειρησιακά μπορεί αυτό να ισοσταθμίσει τα αποτελέσματα. Ακολουθώς γίνεται αναφορά στα όπλα μαζικής καταστροφής και τη διαχείριση των αποτελεσμάτων τα οποία μπορούν αυτά να επιφέρουν. Για τον υπολογισμό των παράπλευρων απωλειών καθιερώθηκε μια συγκεκριμένη μεθοδολογία εκτίμησης (Collateral Damage Estimation Methodology - CDEM), η οποία βασίζεται σε πέντε προοδευτικά ανερχόμενα επίπεδα εκτίμησης κινδύνου που έχουν σχέση με την απόσταση από την περίμετρο του στόχου (Target Installation Boundary TIB) ή το επιθυμητό σημείο πτώσης (Desired Mean Point Impact - DMPI) από το οποίο βρίσκονται άμαχοι ή ιδιωτικές περιουσίες²³⁷. Με βάση τα παραπάνω, πριν από την εκτέλεση κάθε αποστολής της οποίας η επιτυχία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται, πέρα από την εκπλήρωση του επιδιωκόμενου αποτελέσματος, και από τις μηδενικές απώλειες σε αμάχους. Για το λόγο αυτό, πριν από την εξουσιοδότηση προσβολής ενός στόχου, θα πρέπει να αποσαφηνίζεται εάν αυτός ο στόχος είναι νόμιμος σύμφωνα με το ΔΑΔ, εάν υπάρχουν προστατευμένες ή πολιτικές εγκαταστάσεις ή άμαχοι οι οποίοι ενδεχομένως να χρησιμοποιούνται και ως ανθρώπινες ασπίδες εντός της επηρεαζόμενης ακτίνας του όπλου που επιλέγεται για να χρησιμοποιηθεί για την προσβολή, εάν μπορεί να μετριάσει η ζημιά και οι παράπλευρες απώλειες προσβάλλοντας το στόχο με διαφορετικό όπλο ή με μια διαφορετική μέθοδο, με την οποία επιτυγχάνεται το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα και εάν μπορεί να υπολογιστεί ο αριθμός των αμάχων που ενδέχεται να τραυματιστούν ή θανατωθούν από αυτή την προσβολή. Με βάση την παραπάνω ανάλυση, κάθε διοίκηση είναι υπεύθυνη για τη δημιουργία ενός καταλόγου με τους ευαίσθητους στόχους, των οποίων οι επιπτώσεις προσβολής ως προς τις απώλειες αμάχων

²³⁷ ΔΟΓΜΑ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΩΝ ΠΥΡΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ - ΔΕ 3.11/ΓΕΕΘΑ/Ζ' ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1, σελ. 3-9

θεωρούνται υπερβολικές σε σύγκριση με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα για τους οποίους θα πρέπει να ζητηθεί έγκριση προσβολής από ανώτερο επίπεδο εξουσιοδότησης.

Στη συνέχεια, σε ξεχωριστό παράρτημα του δόγματος, γίνεται αναφορά στις δυνατότητες των μέσων που μπορούν να παρέχουν πυρά υποστήριξης. Γίνεται ανάλυση ανά κατηγορία μέσου περιγράφοντας τις επιχειρησιακές δυνατότητες κάθε όπλου ξεχωριστά, έτσι ώστε κάθε διακλαδικός διοικητής να μπορεί να κάνει σωστή εκτίμηση του αποτελέσματος που μπορεί να επιφέρει η χρησιμοποίησή τους. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται η αποφυγή απωλειών σε άμαχο πληθυσμό με ταυτόχρονη επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού που έχει τεθεί. Παρά το γεγονός ότι γίνεται αναφορά στις αρχές του ανθρωπιστικού δικαίου, το συγκεκριμένο εγχειρίδιο δεν καλύπτει όλο το φάσμα του ανθρωπιστικού δικαίου αναφορικά με την προσβολή στόχων. Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο θα έπρεπε ίσως να εμπλουτιστεί με παραδείγματα από ενέργειες που δε συνάδουν με τις επιταγές του ΔΑΔ καθώς επίσης και με μια πιο συγκεκριμένη μεθοδολογία εκτίμησης των απωλειών. Παρόλα αυτά και ειδικά λόγω του τελευταίου μέρους του (παράπλευρες απώλειες), αποτελεί αξιόλογο εργαλείο για κάθε διοικητή.

- Η Πολιτικοστρατιωτική Συνεργασία και το ΔΑΔ

Η πολιτικοστρατιωτική συνεργασία (Civil Military Cooperation- CIMIC) αποτελεί στρατιωτική δραστηριότητα για συνεργασία και υποστήριξη της αποστολής μεταξύ του στρατιωτικού διοικητή και των αρμόδιων πολιτικών αρχών, καθώς και των διεθνών και εθνικών μη κυβερνητικών οργανώσεων, με στόχο την επιτυχία μιας επιχείρησης. Οι αποστολές που αναλαμβάνονται στο πλαίσιο αυτό, ανάλογα με το στάδιο κάθε επιχείρησης, είναι αποστολές εκτίμησης της κατάστασης, παροχής πληροφοριών, αναγνώρισης και ενημέρωσης των ειδικών εμπειρογνομόνων πριν την κρίση και κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της επιχείρησης, ενώ κατά την ανάπτυξη των δυνάμεων και κατά τη διάρκεια αυτών των επιχειρήσεων, συνεχίζουν την ανταλλαγή πληροφοριών, παρέχουν εκτιμήσεις για τις απαιτήσεις και τις ανάγκες των τοπικών πολιτικών φορέων και δημιουργούν και εγκαθιστούν κέντρα πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας. Μετά την επιχείρηση τα τμήματα πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας συνεργάζονται για τη δημιουργία συνθηκών για

τον τερματισμό των επιχειρήσεων και την υπογραφή συμφωνιών με τους πολιτικούς φορείς για τον τερματισμό τους, αναλύουν και εκτιμούν τους πολιτικούς στόχους που δεν έχουν επιτευχθεί, ενώ τα κέντρα που δημιουργήθηκαν διατηρούν πλέον σε μικρότερο βαθμό τη στρατιωτική τους μορφή και λειτουργούν ως επί το πλείστον σε πολιτικό πλαίσιο συνεργασίας, δίνοντας οδηγίες και συμβουλές στους πολιτικούς φορείς για τη μετά την κρίση περίοδο.

Σύμφωνα με το αντίστοιχο δόγμα του ΓΕΕΘΑ²³⁸, Η εμπλοκή των ενόπλων δυνάμεων της χώρας εκτός ελληνικών συνόρων, θα πρέπει να γίνεται στη βάση εφαρμογής των αρχών²³⁹ της πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας όπως αυτές καθορίζονται. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται οι ανθρωπιστικές υποχρεώσεις κατά τις οποίες ο διοικητής είναι υποχρεωμένος να εφαρμόζει τις προβλέψεις του διεθνούς δικαίου και επιπλέον να μέριμνα για την αποφυγή των αρνητικών επιδράσεων των στρατιωτικών επιχειρήσεων επί του τοπικού πληθυσμού. Συμπληρωματικά προς τις αρχές αυτές λειτουργούν και κάποια άλλα πλαίσια κανόνων, όπως είναι οι νομικές υποχρεώσεις σύμφωνα με τις οποίες οι διοικητές των επιχειρήσεων έχουν την υποχρέωση να επιχειρούν συμμορφούμενοι με το ΔΑΔ, συμβουλευόμενοι τους νομικούς τους συμβούλους.

Στο πλαίσιο συμμετοχής της Ελλάδας στις διάφορες επιχειρήσεις πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας οι οποίες αναλαμβάνονται από το ΝΑΤΟ, την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους οργανισμούς, εφαρμόζονται μέτρα που απαιτούνται για την αντιμετώπιση μιας κρίσης, τα οποία προβλέπονται από το Σύστημα Χειρισμού Κρίσεων του ΝΑΤΟ και στο αντίστοιχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναγκαία προϋπόθεση για τη συμμετοχή, αποτελεί η εφαρμογή των υφιστάμενων κανόνων εμπλοκής της χώρας και των μέτρων του Εθνικού Συστήματος Συναγερμού, τα οποία πρέπει να εναρμονίζονται με τους αντίστοιχους κανόνες εμπλοκής που καθορίζονται από τον εκάστοτε διεθνή οργανισμό, χωρίς όμως αυτό να είναι δεσμευτικό όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, και τα οποία δεν έρχονται σε αντίθεση με το ΔΑΔ και την ελληνική νομοθεσία. Θα πρέπει να λαμβάνεται επίσης υπόψη η νομική βάση για την συνδρομή δυνάμεων καθώς και υπογραφή αμοιβαίων θεσμικών κειμένων. Την

²³⁸ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΔΕ 9/ΓΕΕΘΑ/ΚΕΜΕΤ/ΔΙΔΔΟ

²³⁹ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΔΕ 9/ΓΕΕΘΑ/ΚΕΜΕΤ/ΔΙΔΔΟ, σελ. 1-5

αρμοδιότητα λήψης απόφασης για τη διάθεση εθνικών δυνάμεων στα πλαίσια διεθνών υποχρεώσεων της χώρας, την έχει το ΚΥΣΕΑ.

- Το Δόγμα των ΕΔ για τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και οι Εφαρμογές του ΔΑΔ

Οι ένοπλες δυνάμεις, πέρα από την κύρια αποστολή τους, η οποία έχει να κάνει με τη διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας, είναι δυνατό να συμμετάσχουν σε επιχειρήσεις που διεξάγονται από συμμαχίες ή συνασπισμός κρατών, με σκοπό τη διαφύλαξη και προαγωγή της ασφαλείας και της σταθερότητας στον ευρύτερο χώρο²⁴⁰. Με τον όρο πολυεθνικές επιχειρήσεις, χαρακτηρίζονται οι στρατιωτικές δραστηριότητες που διεξάγονται από τις αντίστοιχες δυνάμεις τουλάχιστον δύο κρατών, οι οποίες συνήθως οργανώνονται τυπικά κάτω από ένα διεθνή οργανισμό, μια συμμαχική δομή ή κάτω από ένα συνασπισμό κρατών, με σκοπό την υλοποίηση συγκεκριμένης εντολής (mandate) του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η Ελλάδα είναι δυνατόν να διαθέσει δυνάμεις σε πολυεθνικές επιχειρήσεις υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, σε επιχειρήσεις που διευθύνονται από το ΝΑΤΟ, είτε στο πλαίσιο της συλλογικής άμυνας²⁴¹ είτε εκτός του άρθρου 5²⁴², μετά από προηγούμενη απόφαση του Συμβουλίου Ασφάλειας του ΟΗΕ, σε επιχειρήσεις που διευθύνονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και σε επιχειρήσεις συνασπισμού κρατών.

Η Ελλάδα αναλαμβάνει τις γενικές υποχρεώσεις που απορρέουν από το Χάρτη των ΗΕ και από τη συμμετοχή της στους άλλους διεθνείς Οργανισμούς ασφαλείας που αναφέρονται στη λήψη συλλογικών μέτρων, μεταξύ των οποίων και η χρήση στρατιωτικών δυνάμεων, για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Η λήψη απόφασης για τη διάθεση εθνικών δυνάμεων στα πλαίσια διεθνών υποχρεώσεων ανήκει στο ΚΥΣΕΑ, σύμφωνα με το Ν.2292/95 όπως τροποποιήθηκε

²⁴⁰ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΔΕ 3.5/ΓΕΕΘΑ/Ζ' ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1

²⁴¹ The North Atlantic Treaty, Washington D.C. - 4 April 1949, Article 5: «The Parties agree that an armed attack against one or more of them ... shall be considered an attack against them all ... if such an armed attack occurs, each of them, in exercise of the right of individual or collective self-defence recognised by Article 51 of the Charter of the United Nations, will assist the Party or Parties so attacked by taking forthwith ...»

²⁴² Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response Operations AJP-3.4(A)

με τον Ν.3883/2010 «Οργάνωση και Λειτουργία Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Διοίκηση και Έλεγχος των Ε και άλλες διατάξεις (ΦΕΚ Α΄35/1995)²⁴³».

Οι αποστολές αυτές θα πρέπει να επανεξετάζονται περιοδικά από τον οργανισμό ή συνασπισμό κρατών ο οποίος τις διαχειρίζεται, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι εξελίσσονται σύμφωνα με την αρχική εντολή και ότι εξυπηρετούν το σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν. Η εξουσιοδότηση και οι παράμετροι που συνθέτουν κάθε πολυεθνική επιχείρηση θα πρέπει να λειτουργούν σε ορισμένη νομική βάση, η οποία συμπεριλαμβάνει τους κανόνες του ΔΑΔ, οι οποίοι αποτελούν συνθετικό στοιχείο στη δημιουργία των κανόνων εμπλοκής και των τυχόν άλλων ειδικών οδηγιών. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις διακρίνονται σε δύο τύπους, στις Επιχειρήσεις Υποστήριξης της Ειρήνης και στις λοιπές πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει επιχειρήσεις που αποσκοπούν στην αποτροπή συγκρούσεως και πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του κεφαλαίου VI του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, σε αποστολές διατήρησης της ειρήνης, στο πλαίσιο του κεφαλαίου VII, οικοδόμησης της ειρήνης και επιβολής της, οι οποίες είναι καταναγκαστικής φύσης και αναλαμβάνονται στο πλαίσιο του κεφαλαίου VII. Οι λοιπές πολυεθνικές επιχειρήσεις περιλαμβάνουν ανθρωπιστικές επιχειρήσεις, στο πλαίσιο της ευθύνης προστασίας, όπως βοήθεια προσφύγων, ανακούφιση από φυσικές καταστροφές και ανθρωπιστική βοήθεια. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται επίσης επιχειρήσεις εκκένωσης ομαδικών χωρίς την απειλή βίας, με πιθανή χρήση της ή υπό την απειλή χρήσης, επιχειρήσεις στρατιωτικής βοήθειας καθώς και επιβολής κυρώσεων και εμπάργκο.

Οι περιορισμοί στη χρήση βίας, οι κανόνες εμπλοκής και συνθήκες κάτω από τις οποίες η χρήση βίας λογίζεται ως αυτοάμυνα, αναλύθηκαν στο προηγούμενο μέρος κατά διεθνή οργανισμό, όποτε κρίνεται σκόπιμο να μην επαναληφθούν και σε αυτό. Κρίνεται σκόπιμο όμως, να γίνει αναφορά στις περιπτώσεις που ενεργοποιείται το δικαίωμα χρήσης βίας στο πλαίσιο της αυτοάμυνας, όπως αναφέρεται στο δόγμα που περιγράφει τις υποχρεώσεις των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Έτσι, στο πλαίσιο αυτό, το δικαίωμα χρήσης βίας εξαρτάται από δύο προϋποθέσεις, την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα. Η πρώτη προϋπόθεση, της αναγκαιότητας, πληρούται όταν «ένα μέλος της δύναμης ή μια Μονάδα, αντιμετωπίζει παρόντα και

²⁴³ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΔΕ 3.5/ΓΕΕΘΑ/Ζ΄ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1, σελ. 1-3

υπέρτερο κίνδυνο σαν αποτέλεσμα ενέργειας που στρέφεται εναντίον της»²⁴⁴. Η αναλογικότητα επιβάλλει, «η χρησιμοποιούμενη δύναμη αντίδρασης να περιορίζεται σε ένταση, διάρκεια και ισχύ, στο επίπεδο που επιβάλλει ενέργεια που πρέπει να αντιμετωπιστεί». Επίσης για πράξεις που έχουν ήδη διαταχθεί και ολοκληρωθεί, απαγορεύεται η αντίδραση υπό μορφή αντεκδίκησης ή αντιποίνων. Το πλαίσιο όμως αυτό, είναι αρκετά ευρύ με αποτέλεσμα το συγκεκριμένο δόγμα να μην υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες και περιπτώσιολογία αναφορικά με τη χρήση βίας στο πλαίσιο της αυτοάμυνας. Θα ήταν πολύ πιο χρήσιμο να αναφερθούν συγκεκριμένες περιπτώσεις και περιστατικά, έτσι ώστε τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων να έχουν κάποιο μέτρο σύγκρισης σε σχέση με τα περιστατικά οποία ενδέχεται να αντιμετωπίσουν. Στα πλαίσια αυτών των επιχειρήσεων έχουν εκδοθεί κατά καιρούς κανόνες εμπλοκής οι οποίοι παρέχουν την εξουσία να χρησιμοποιηθεί θανατηφόρα ισχύς για την προστασία υλικών που είναι απαραίτητα για την εκπλήρωση της αποστολής της ή άλλων υλικών αντικειμένων που περιγράφονται ειδικά. Η ελληνική νομοθεσία δεν επιτρέπει την χρήση θανατηφόρας βίας για την υπεράσπιση αυτών των αντικειμένων. Σύμφωνα με το ελληνικό εσωτερικό δίκαιο, δεν τιμωρούνται οι πράξεις που τελούνται σε περίπτωση άμυνας²⁴⁵, όπου άμυνα νοούνται οι αναγκαίες ενέργειες που λαμβάνονται από ένα άτομο για την προστασία του εαυτού του ή άλλου από μια επίθεση. Το αναγκαίο μέτρο της άμυνας κρίνεται από το βαθμό επικινδυνότητας στις επίθεσης, από το είδος της βλάβης που απειλούσε να προξενήσει, από τον τρόπο και την ένταση της επίθεσης και από τις λοιπές περιστάσεις τη στιγμή της επίθεσης. Προκύπτει λοιπόν ότι δε δικαιολογείται η χρήση θανατηφόρου βίας για την προστασία υλικών αντικειμένων και ότι σε κάθε περίπτωση η αυτοάμυνα θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από αναγκαιότητα και

²⁴⁴ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΔΕ 3.5/ΓΕΕΘΑ/Ζ'ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1, σελ. 2-10

²⁴⁵ ΠΔ.283/1985 (ΦΕΚ Α' 106) «Ποινικός Κώδικας», Άρθρο 22(1): «Δεν είναι άδικη πράξη που τελείται σε περίπτωση άμυνας».

αναλογικότητα²⁴⁶. Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν στο πρώτο μέρος για την εφαρμογή των κανόνων εμπλοκής στις επιχειρήσεις που διευθύνονται από τον ΟΗΕ ή το ΝΑΤΟ, οι κανόνες εμπλοκής αποτελούν ουσιαστικά ένα σύνολο οδηγιών που καλείται να εφαρμόσει κάθε ένοπλος σε περίπτωση εμπλοκής, αποτελούν δηλαδή ένα σύνολο τυποποιημένων οδηγιών, οι οποίες όμως έχουν δευτερεύουσα ισχύ σε σχέση με τους εθνικούς κανόνες δικαίου. Σε κάθε περίπτωση, το δικαίωμα χρήσης βίας εξαρτάται από την εντολή (mandate) κάθε αποστολής και από το εάν ικανοποιούνται οι αναγκαίες συνθήκες για τη χρήση της, σύμφωνα με τους κανόνες εμπλοκής, αλλά κυρίως με τους κανόνες του ΔΑΔ και της εσωτερικής έννομης τάξης. Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει υπενθύμιση, ότι μια δύναμη που διεξάγει πολυεθνικές επιχειρήσεις, δεν εμπλέκεται πάντοτε σε ένοπλη σύγκρουση, δηλαδή δεν αποτελεί αντιμαχόμενα μέρος. Συνεπώς, οι κανόνες του ΔΑΔ, έχουν εφαρμογή μόνο στην περίπτωση της αυτοάμυνας. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η πολυεθνική δύναμη έχει συμμετοχή στην ένοπλη σύγκρουση, είναι αυτονόητο ότι εφαρμόζονται οι κανόνες του ανθρωπιστικού δικαίου, σε κάθε στάδιο των επιχειρήσεων.

Σχετικά με την περίπτωση συμμετοχής των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων σε πολυεθνικές επιχειρήσεις με νομικό πλαίσιο το οποίο έρχεται σε αντίθεση με την ελληνική νομοθεσία, τότε τα κείμενα που καλύπτουν νομικά την πολυεθνική επιχείρηση θα πρέπει να κυρωθούν από το ελληνικό κοινοβούλιο ή σε διαφορετική περίπτωση να διατυπωθούν επιφυλάξεις για την μη εφαρμογή των κανόνων εμπλοκής που έρχονται σε αντίθεση.

Σύμφωνα λοιπόν με το δόγμα των πολυεθνικών επιχειρήσεων, καθορίζεται ένα στενό πλαίσιο χρήσης βίας κατά το οποίο, ο διοικητής οποιουδήποτε τμήματος έχει «το αυθύπαρκτο δικαίωμα, σε περίπτωση που δεχθεί επίθεση, να αμυνθεί χρησιμοποιώντας τα όπλα που διαθέτει, σε όση έκταση αυτό είναι αναγκαίο και πάντα σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, με μοναδικό σκοπό να προστατεύσει τη μονάδα του αλλά και την γειτονική σε αυτόν μονάδα που προσβάλλεται από εχθρικά πυρά, τη ζωή των ανδρών του καθώς και τα μέσα και τα υλικά (υπό προϋποθέσεις) της μονάδας του, αλλά και της γειτονικής σε αυτόν μονάδας»²⁴⁷.

²⁴⁶ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΔΕ 3.5/ΓΕΕΘΑ/Ζ'ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1, σελ. 2-11, παρ. 24

²⁴⁷ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΔΕ 3.5/ΓΕΕΘΑ/Ζ'ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1, σελ. 2-12, παρ. 31

Το δόγμα κάνει αναφορά επίσης και στις αρχές που πρέπει να διακρίνουν τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι οποίες είναι η αμεροληψία, η συναίνεση, η διαφάνεια των επιχειρήσεων και η νομιμότητά τους. Διευκρινίζεται ότι η νομική υπόσταση για την παρουσία μιας δύναμης του ΟΗΕ, παρέχεται μόνο από τις αντίστοιχες διατάξεις του καταστατικού του Χάρτη²⁴⁸. Πέρα από τη συγκεκριμένη αναφορά, επισημαίνεται ότι κάθε παραβίαση των νόμων και των εθίμων του πολέμου, αποτελεί έγκλημα πολέμου. Τα συγκεκριμένα εγκλήματα, όπως αναφέρεται, καταγράφονται στο άρθρο 8 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και σε αυτά περιλαμβάνονται οι σοβαρές παραβιάσεις των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης, καθώς και οι σοβαρές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των Συμβάσεων αυτών που αφορά στις συγκρούσεις μη διεθνούς χαρακτήρα²⁴⁹. Η τελευταία επισήμανση ίσως αποτελεί την πιο σημαντική αναφορά που γίνεται σε σχέση με την εφαρμογή του ΔΑΔ σε επιχειρήσεις που συμμετέχουν οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις. Δε γίνεται αναφορά στο έγκλημα της γενοκτονίας ή στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας για τον αυτονόητο λόγο, ότι η υπόστασή τους απαιτεί την εκτέλεση τους στο πλαίσιο μιας ευρύτερης πολιτικής. Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο επικεντρώνεται στην εφαρμογή αλλά και στον τρόπο καταστολής των παραβιάσεων αυτών των κανόνων, περισσότερο ακόμα και από αντίστοιχα εγχειρίδια ξένων κρατών²⁵⁰. Ακολούθως, το εγχειρίδιο κάνει μια γενική περιγραφή της σημασίας του ΔΑΔ καθώς επίσης και στην προέλευση του, στον τρόπο ένταξης του στην ελληνική έννομη τάξη, και στη σχέση του με το εθνικό δίκαιο, ζητήματα που αναφέρθηκαν στο πρώτο μέρος.

Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο αποτελεί ένα αξιόλογο εργαλείο που βοηθά στην κατανόηση του πλαισίου συμμετοχής σε πολυεθνικές επιχειρήσεις, χωρίς όμως να υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες σχετικά με την εφαρμογή του ΔΑΔ κατά τη διάρκεια αυτών των επιχειρήσεων, είτε όταν αυτές χαρακτηρίζονται ως επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης, είτε όταν συμπεριλαμβάνουν και τη συμμετοχή των δυνάμεων τους σε ένοπλη σύγκρουση. Παρότι, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, το

²⁴⁸ Κεφάλαιο VII

²⁴⁹ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΔΕ 3.5/ΓΕΕΘΑ/Ζ'ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1, σελ. 3-3, παρ. 12

²⁵⁰ Όπως για παράδειγμα το «Field Manual No. 3-16, The Army in Multinational Operations, Headquarters Department of the Army Washington, DC, 8 April 2014», το οποίο δεν κάνει ακριβείς αναφορές στην καταστολή των εγκλημάτων πολέμου, πάρα περιορίζεται σε αναφορές στις συμβάσεις της Γενεύης, καθώς οι ΗΠΑ δεν αποτελούν συμβαλλόμενα μέρη στο καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

εγχειρίδιο κάνει αναφορά στην καταστολή των εγκλημάτων πολέμου, σύμφωνα με το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου αποτελώντας έτσι έναν οδηγό για τους συμμετέχοντες στις πολυεθνικές αυτές επιχειρήσεις, εντούτοις δε γίνονται συγκεκριμένες αναφορές στα προστατευόμενα πρόσωπα κατά τη διάρκεια ένοπλων συγκρούσεων, αλλά ούτε και στο έργο των ανθρωπιστικών οργανώσεων και στον τρόπο συνεργασίας με αυτές, κατά αντίστοιχο τρόπο με το δόγμα πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας²⁵¹.

²⁵¹ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΔΕ 9/ΓΕΕΘΑ/ΚΕΜΕΤ/ΔΙΔΔΟ

Οι Εφαρμογές του ΔΑΔ στις Επιχειρήσεις του Στρατού Ξηράς

Γενικά

Οι χερσαίες δυνάμεις οργανώνονται, εκπαιδεύονται και εξοπλίζονται για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων στην ξηρά. Το περιβάλλον αυτό περιλαμβάνει ηπειρωτικές περιοχές, νησιωτικά συμπλέγματα και τον υπεράνω αυτών εναέριο χώρο. Έτσι, οι χερσαίες δυνάμεις περιλαμβάνουν μονάδες ελιγμού, υποστήριξης μάχης και ειδικές δυνάμεις²⁵². Τα είδη του πολέμου στο οποία ενδέχεται να συμμετάσχουν οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις είναι ο ψυχρός πόλεμος, κατά τον οποίο οι ένοπλες δυνάμεις λειτουργούν αποτρεπτικά (κινητοποίηση εφεδρείας, ανάπτυξη ενεργών δυνάμεων σε κατάλληλες θέσεις κ.α.) αποθαρρύνοντας τον επιτιθέμενο από τη χρησιμοποίηση βίας, και ο θερμός πόλεμος, οποίος διακρίνεται στον περιορισμένο, μεμονωμένα δηλαδή επεισόδια τα οποία πρέπει να αντιμετωπίζονται γρήγορα και σθεναρά προκειμένου να περιοριστεί ο κίνδυνος επεκτάσεως τους, και στο γενικό, κατά τον οποίο έκαστος εκ των εμπόλεμων προσπαθεί να επιβάλλει την θέλησή του επί του αντιπάλου.

Οι μορφές των σύγχρονων επιχειρήσεων²⁵³ περιλαμβάνουν επιχειρήσεις σε βάθος, αποστολές δηλαδή που εκτελούνται εναντίον της υποδομής του αντιπάλου και περιλαμβάνουν πολιτικούς στόχους, οι οποίοι όμως σε περίοδο επιχειρήσεων χρησιμοποιούνται για στρατιωτικούς σκοπούς, καθώς επίσης στρατηγεία, αεροδρόμια, ναυστάθμους, συστήματα διοίκησης και ελέγχου και άλλους. Επίσης περιλαμβάνουν τις άμεσες επιχειρήσεις, οι οποίες είναι αυτές κατά τις οποίες οι δυνάμεις έρχονται σε άμεση επαφή και επιχειρήσεις «προστασίας μετόπισθεν», οι οποίες έχουν ως αποστολή την προστασία του φίλιου συστήματος συντήρησης και ελέγχου των ενόπλων δυνάμεων. Το πλαίσιο αυτών των επιχειρήσεων, όπως περιγράφηκαν, σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να περιβάλλεται από τις διατάξεις και τις αρχές του ΔΑΔ, συμβατικού και εθιμικού.

²⁵² Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων, ΕΕ 100-1, ΓΕΣ/ΔΙΔΟ, Νοέμβριος 2008, σελ. 8

²⁵³ Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων, ΕΕ 100-1, ΓΕΣ/ΔΙΔΟ, Νοέμβριος 2008, σελ. 13

Τα είδη των επιχειρήσεων για το Στρατό Ξηράς είναι οι αμυντικές επιχειρήσεις και οι επιθετικές επιχειρήσεις. Οι παραπάνω επιχειρήσεις θα εξεταστούν με την προϋπόθεση ότι διεξάγονται μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων της χώρας μας και μιας οργανωμένης δύναμης η οποία ελέγχεται από την πολιτική εξουσία ενός κράτους ή από οργάνωση που έχει τον αποτελεσματικό έλεγχο μεγάλου τμήματος ενός κράτους. Ξεχωριστά θα εξεταστούν οι επιχειρήσεις που λαμβάνουν χώρα σε αστικές περιοχές ή σε περιοχές που βρίσκονται άμαχοι, ενώ θα γίνει ιδιαίτερη αναφορά στον τρόπο χρησιμοποίησης των πυρών υποστήριξης, κατά την φάση της σχεδιάσής τους αλλά και αυτής της προσβολής των στόχων, ενώ θα εξεταστεί επίσης η περίπτωση κατοχής εχθρικής περιοχής.

Διοίκηση και Έλεγχος σε Σχέση με το ΔΑΔ

Σε όλα αυτά τα είδη των επιχειρήσεων κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει η διοίκηση και ο έλεγχος που ασκείται στα στρατιωτικά τμήματα, καθώς την κύρια ευθύνη «για ότι πράττουν ή παραλείπουν να πράξουν» ως τμήματα την φέρουν οι διοικήσεις²⁵⁴. Επιπλέον, «ο διοικητής είναι υπεύθυνος για τις διαταγές που δίνει, για την εκτέλεσή τους, καθώς και για τις συνέπειες τους. Όταν αναθέτει σε κάποιον από τους υφιστάμενους του, να ενεργήσει στη θέση του, η ευθύνη του παραμένει ακέραια. Καλύπτει τις πράξεις των υφισταμένων του που εκτελούνται και ευρίσκονται κανονικά μέσα στα καθήκοντά τους»²⁵⁵. Από τα παραπάνω και σε συνδυασμό με τις διατάξεις του εθιμικού ΔΑΔ, σύμφωνα με τις οποίες «οι διοικητές και όλοι προϊστάμενοι είναι υπεύθυνοι για την εκτέλεση εγκλημάτων πολέμου που έλαβαν χώρα κατόπιν εκτελέσεως διαταγών τους»²⁵⁶ και ότι «... είναι υπεύθυνοι για εγκλήματα πολέμου, τα οποία τελέστηκαν από υφιστάμενους τους, εφόσον γνώριζαν ή είχαν την υποχρέωση να γνωρίζουν, ότι οι υφιστάμενοί τους επρόκειτο να τελέσουν ή τελούσαν αυτά τα εγκλήματα και δεν έλαβαν όλα τα απαραίτητα και λογικά μέτρα τα οποία είχαν στη διάθεσή τους προκειμένου να αποτρέψουν την

²⁵⁴ ΣΚ 20-2 «Κανονισμός Εσωτερικής Υπηρεσίας των Στρατευμάτων», Άρθρο 5, παρ. 18

²⁵⁵ ΠΔ 130/1984 (ΦΕΚ Α' 42) «Γενικός Κανονισμός Υπηρεσίας στο Στρατό», Άρθρο 11, παρ. 6

²⁵⁶ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2005, Rule 152: «Commanders and other superiors are criminally responsible for war crimes committed pursuant to their orders»

τέλεση ή εφόσον είχαν τελεστεί τα συγκεκριμένα εγκλήματα, να τιμωρήσουν τους υπεύθυνους»²⁵⁷, συνάγεται το πλαίσιο ευθύνης των διοικήσεων κατά τις ένοπλες συγκρούσεις. Ο συγκεκριμένος κανόνας απορρέει από τις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης και τη Σύμβαση της Χάγης για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς²⁵⁸. Αντίστοιχες είναι και οι διατάξεις του Άρθρου 28 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, το οποίο υπεισέρχεται με μεγαλύτερη λεπτομέρεια στις ευθύνες που φέρουν οι διοικήσεις, χρησιμοποιώντας τη φράση «αποτελεσματικός έλεγχος και διοίκηση» και αντίστοιχα για όσες διοικητικές σχέσεις δεν περιγράφονται στην παράγραφο (α), χρησιμοποιείται η φράση «αποτελεσματική εξουσία και έλεγχος». Με τον τρόπο αυτό το δικαστήριο θέλει να εξασφαλίσει ότι τα εναγόμενα πρόσωπα σε αυτό, την περίοδο τέλεσης των εγκλημάτων που αναφέρονται στο καταστατικό, ασκούσαν αποτελεσματική διοίκηση ή εξουσία και έλεγχο στα τμήματα τους και ότι δεν είχαν απολέσει κάποιο από αυτά τα στοιχεία που δε θα καθιστούσε δυνατή την αποτροπή των εγκλημάτων και την τιμωρία των υπευθύνων. Παρατηρείται επίσης ότι το δικαστήριο αναφέρεται γενικά στα εγκλήματα ενώ οι κανόνες του εθιμικού διεθνούς ανθρωπιστικού δίκαιου, κάνουν αναφορά μόνο στα εγκλήματα πολέμου. Αντίστοιχη είναι επίσης αναφορά του νόμου για την προσαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, που αφορούν στις προσταγές και στην ευθύνη των στρατιωτικών διοικητών και άλλων ιεραρχικά ανωτέρων²⁵⁹. Τέλος, σύμφωνα με τον Κανονισμό Υπηρεσίας στο Στράτευμα, κάθε διοίκηση είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή του, πράγμα που σημαίνει ότι είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή του άρθρου 5 που προαναφέρθηκε αλλά και για την εφαρμογή του άρθρου 14 (παρ. 14 -17), όπου γίνεται συνοπτική αναφορά στους νόμους και τα έθιμα του πολέμου καθώς και στη μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου.

²⁵⁷ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2005, Rule 153: «Commanders and other superiors are criminally responsible for war crimes committed by their subordinates if they knew, or had reason to know, that the subordinates were about to commit or were committing such crimes and did not take all necessary and reasonable measures in their power to prevent their commission, or if such crimes had been committed, to punish the persons responsible»

²⁵⁸ First Geneva Convention, Article 49, Second Geneva Convention, Article 50, Third Geneva Convention, Article 129, Fourth Geneva Convention, Article 146, Hague Convention for the Protection of Cultural Property, Article 28, Second Protocol to the Hague Convention for the Protection of Cultural Property, Article 15

²⁵⁹ Ν.3948/2011 (ΦΕΚ Α' 71) «Προσαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που κυρώθηκε με το ν. 3003/2002 (Α' 75). Άρθρα 5 και 6

Σύμφωνα με το παραπάνω, διαπιστώνεται ότι η ελληνική νομοθεσία μέσω των στρατιωτικών κανονισμών, έχοντας κυρώσει τα κείμενα του συμβατικού ΔΑΔ, δεν έρχεται σε αντίθεση με τις επιταγές του τελευταίου καθορίζοντας το πλαίσιο των ευθυνών που φέρουν οι διοικήσεις κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Αμυντικές Επιχειρήσεις και οι Διατάξεις του ΔΑΔ που τις Περιβάλλουν

Είναι επιχειρήσεις που αναλαμβάνονται συνήθως όταν ο εχθρός έχει την πρωτοβουλία, προκειμένου να αποτραπεί η κατάληψη εδάφους από αυτόν. Σκοπός των αμυντικών επιχειρήσεων είναι η απορρόφηση της επιθετικής ισχύος και η αφαίρεση της πρωτοβουλίας των επιχειρήσεων από τις εχθρικές δυνάμεις, μέχρι ο αμυνόμενος να δυνηθεί να αναλάβει επιθετικές επιχειρήσεις²⁶⁰. Αμυντικές επιχειρήσεις θα πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο μιας προσωρινής σύρραξης ή ενός γενικευμένου πολέμου. Συνδέονται άμεσα με τις προβλέψεις του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ²⁶¹, σύμφωνα με τον οποίο, κάθε κράτος έχει το δικαίωμα σε ατομικό συλλογικό πλαίσιο, να αναλάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα αυτοάμυνας σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης εναντίον του.

Μια από τις αρχές του πολέμου που εφαρμόζεται και στις αμυντικές επιχειρήσεις είναι η αρχή της ασφαλείας. Με την εφαρμογή αυτής της αρχής αποφεύγεται ο τακτικός αιφνιδιασμός του αμυνόμενου, αποσκοπεί στην παραπλάνηση του εχθρού ως προς την ακριβή τοποθεσία της κύριας αμυντικής θέσης και αποφεύγεται η τρωτότητα των φίλιων δυνάμεων από τα εχθρικά πυρά. Εκτός από την τοποθέτηση στοιχείων ανασφάλειας, πρέπει να λαμβάνονται πρόσθετα μέτρα καλύψεως στο εσωτερικό της αμυντικής διάταξης. Αυτά τα μέτρα αφορούν στην εκκένωση του άμαχου πληθυσμού όπως προβλέπεται και από το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο των Συμβάσεων της Γενεύης²⁶², στον έλεγχο κυκλοφορίας και επικοινωνιών και σε άλλα μέτρα απαγορεύσεως. Αυτά τα μέτρα, όπως προαναφέρθηκε, λαμβάνονται στα μετόπισθεν της αμυντικής διάταξης, θεωρώντας ότι κατά την εξέλιξη των

²⁶⁰ Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων, ΕΕ 100-1, ΓΕΣ/ΔΙΔΟ, Νοέμβριος 2008, σελ. 138

²⁶¹ Άρθρο 51

²⁶² Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 58 (β): «... endeavour to remove the civilian population, individual civilians and civilian objects under their control from the vicinity of military objectives»

επιχειρήσεων στο πεδίο της μάχης βρίσκονται μόνο ένοπλα τμήματα. Οι περιπτώσεις λοιπόν θα εξεταστούν και αφορούν στο ΔΑΔ, αφορά αυτούς που τίθενται εκτός μάχης κατά τη διάρκεια μιας επιχείρησης. Όπως αναφέρεται στο άρθρο 12 της πρώτης Σύμβασης της Γενεύης, «τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων και εις το επόμενο άρθρον αναφερόμενα άλλα πρόσωπα όταν είναι τραυματίαι ή ασθενείς δέον να είναι σεβαστά και να προστατεύονται εις πάσαν περίπτωση». Διευκρινίζεται επίσης ότι την ευθύνη για αυτή την προστασία την έχει το μέρος στη σύρραξη υπό την εξουσία του οποίου βρίσκονται αυτά τα άτομα. Διευκρινίζεται επίσης ότι όσοι από τους τραυματίες και τους ασθενείς ανήκουν στην δύναμη του εχθρού θα θεωρούνται αιχμάλωτοι πολέμου και θα ισχύουν οι διατάξεις της αντίστοιχης σύμβασης²⁶³. Η περισυλλογή των τραυματιών και των ασθενών καθώς και η προσπάθεια ανεύρεσης των νεκρών, θα πραγματοποιείται όταν το επιτρέψουν οι περιστάσεις με σύναψη εκεχειρίας, διακοπή του πυρός ή με τοπική συμφωνία²⁶⁴. Στις υποχρεώσεις των μερών περιλαμβάνεται και η καταγραφή όσων τραυματιών, ασθενών και νεκρών του αντιπάλου μέρους που έπεσαν στα χέρια τους²⁶⁵ και η διαβίβαση αυτών των των καταγραφών, κατά τα προβλεπόμενα από τη Σύμβαση για τη μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου²⁶⁶. Αυτό ήταν ένα από τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίστηκε κατά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, καθώς οι τουρκικές αρχές δεν κατέγραψαν, σκοπίμως ενδεχομένως, τους αιχμάλωτους πολέμου ή όσους τέθηκαν εκτός μάχης, με αποτέλεσμα να υπάρχει ακόμα και σήμερα μεγάλος αριθμός αγνοουμένων.

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίδεται στους υγειονομικούς σχηματισμούς και εγκαταστάσεις. Σε κάθε σχηματισμό (δυνάμεως ταξιαρχίας και άνω) υφίστανται υγειονομικές εγκαταστάσεις στις οποίες νοσηλεύονταν όσοι τέθηκαν εκτός μάχης και περιποιούνται τα τραύματα που δεν μπόρεσαν να αντιμετωπιστούν στους σταθμούς πρώτων βοηθειών των μονάδων που βρίσκονται σε εμπλοκή. Όλες αυτές οι περιπτώσεις πρέπει να προστατεύονται από επίθεση από τα μέρη στη σύρραξη, αλλά πρέπει επίσης αυτές οι υγειονομικές υπηρεσίες να είναι τοποθετημένες σε

²⁶³ Σύμβαση περί μεταχείρισεως των αιχμαλώτων πολέμου, Γενεύη, 1949

²⁶⁴ Σύμβαση περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών και των ασθενών εις τας εν εκστρατεία ενόπλους δυνάμεις, Γενεύη, 1949, Άρθρο 15

²⁶⁵ Άρθρο 16

²⁶⁶ Σύμβαση περί μεταχείρισεως των αιχμαλώτων πολέμου, Γενεύη, 1949, Άρθρο 122

σημεία που τυχόν επιθέσεις κατά στρατιωτικών στόχων να μην τις θέσουν σε κίνδυνο²⁶⁷. Οι υγειονομικές αυτές υπηρεσίες δε θα στερούνται την προστασία τους, κατά τις περιπτώσεις που φυλάσσονται από ένοπλο τμήμα για την προστασία όσων περιθάλπουν, ούτε κατά την περίπτωση που ανευρεθεί, εντός των εγκαταστάσεων τους, οπλισμός ή πυρομαχικά²⁶⁸. Το προσωπικό²⁶⁹ καθώς επίσης το υλικό και τα κτίρια²⁷⁰ των υγειονομικών εγκαταστάσεων που περιέρχονται στα χέρια του εχθρού, θα συνεχίσουν να χρησιμοποιούνται για την παροχή υγειονομικών υπηρεσιών.

Κατά τις αμυντικές επιχειρήσεις οι διοικήσεις θα πρέπει να αναλάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα έτσι ώστε να τηρηθούν οι δεσμεύσεις του ΔΑΔ που αφορούν στο καθεστώς των αμάχων όπως καθορίζεται στα άρθρα 9 και 50 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Βασική αρχή οποία θα πρέπει να εφαρμόζεται είναι η αρχή της διάκρισης μεταξύ άμαχου πληθυσμού και μαχητών. Αξίζει να σημειωθεί ότι άμαχος πληθυσμός είναι όλα τα πρόσωπα που είναι ιδιώτες²⁷¹, ενώ οι ασθενείς, οι τραυματίες και οι κρατούμενοι που προήλθαν από τη μάχη θεωρούνται ως άτομα που τέθηκαν εκτός μάχης²⁷². Στα άτομα αυτά κάνουν αναφορά οι κανόνες του εθιμικού ΔΑΔ της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού, σύμφωνα με τους οποίους, απαγορεύεται η επίθεση εναντίον προσώπων που έχουν αυτό το καθεστώς. Σε αυτά τα άτομα συμπεριλαμβάνονται όσοι ανήκουν στη δύναμη του μέρους που ηττάται, όσοι δε δύνανται να υπερασπιστούν τον εαυτό τους και όσοι εκδήλωσαν την πρόθεσή να παραδοθούν²⁷³. Ο παραπάνω κανόνας απορρέει από το κοινό άρθρο 3 των Συμβάσεων καθώς και από το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο. Οι διατάξεις του κανόνα αυτού συμπληρώνονται από την προϋπόθεση ότι παρέχεται προστασία μόνο

²⁶⁷ Σύμβαση περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών και των ασθενών εις τας εν εκστρατεία ενόπλους δυνάμεις, Γενεύη, 1949, Άρθρο 19

²⁶⁸ Άρθρο 22

²⁶⁹ Άρθρο 29

²⁷⁰ Άρθρο 33

²⁷¹ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 50 (2)

²⁷² Hors de combat

²⁷³ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2005, Rule 47. Attacking persons who are recognized as hors de combat is prohibited. A person hors de combat is:

(a) anyone who is in the power of an adverse party;
(b) anyone who is defenceless because of unconsciousness, shipwreck, wounds or sickness; or
(c) anyone who clearly expresses an intention to surrender;
provided he or she abstains from any hostile act and does not attempt to escape.

όταν αυτά τα άτομα δεν πρόκειται να προβούν σε κάποια επιθετική ενέργεια ή να προσπαθήσουν να δραπετεύσουν. Σε αυτή την κατηγορία, μπορούμε να πούμε ότι ανήκουν και οι αλεξιπτωτιστές. Σύμφωνα με τον κανόνα 48²⁷⁴, απαγορεύεται η εκτέλεση πυρών, με οποιοδήποτε τρόπο, εναντίον αλεξιπτωτιστών οι οποίοι βρίσκονται σε κάθοδο. Τέτοιες περιπτώσεις είναι πιθανό να αντιμετωπιστούν κατά τη διάρκεια αμυντικών επιχειρήσεων, όταν οι εχθρικές δυνάμεις προσπαθούν να εισχωρήσουν στο εσωτερικό της αμυντικής τοποθεσίας πραγματοποιώντας αεροκίνητες επιχειρήσεις και ρίψεις αλεξιπτωτιστών. Η μόνη περίπτωση κατά την οποία αίρεται ο κανόνας αυτός, είναι όταν οι αλεξιπτωτιστές έχουν εμφανώς την πρόθεση να προβούν σε κάποια επιθετική ενέργεια²⁷⁵.

Αντίθετα, οι μισθοφόροι²⁷⁶ δεν ανήκουν στις κατηγορίες του μάχιμου ή του αιχμαλώτου πολέμου. Μισθοφόρος είναι οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο λαμβάνει ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες και έχει στρατολογηθεί στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό προκειμένου να πολεμήσει σε μία ένοπλη σύρραξη. Οι μισθοφόροι δεν μπορούν να καταδικαστούν χωρίς προηγουμένως να παρουσιαστούν σε δίκη²⁷⁷. Το ίδιο ισχύει και για τους κατασκόπους²⁷⁸, οι οποίοι δεν έχουν το δικαίωμα να αναγνωρισθούν ως αιχμάλωτοι πολέμου, από τη στιγμή που θα συλληφθούν²⁷⁹. Σύμφωνα με το Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου του Πολεμικού Ναυτικού, κατάσκοπος είναι το άτομο το οποίο ενεργεί μυστικά στην εμπόλεμη ζώνη, προσπαθώντας να συλλέξει πληροφορίες²⁸⁰.

²⁷⁴ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2005, Rule 48. «Making persons parachuting from an aircraft in distress the object of attack during their descent is prohibited.»

²⁷⁵ ΠΔ 130/1984 (ΦΕΚ Α' 42) «Γενικός Κανονισμός Υπηρεσίας στο Στρατό». Άρθρο 14

²⁷⁶ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 47

²⁷⁷ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2005, Rule 108 «Mercenaries, as defined in Additional Protocol I, do not have the right to combatant or prisoner-of-war status. They may not be convicted or sentenced without previous trial.»

²⁷⁸ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 46

²⁷⁹ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2005, Rule 107 «Combatants who are captured while engaged in espionage do not have the right to prisoner-of-war status. They may not be convicted or sentenced without previous trial.»

²⁸⁰ Κεφάλαιο 5, παρ. 6

Σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή του ΔΑΔ κατά τις επιχειρήσεις, είναι η επιλογή των όπλων που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος. Σύμφωνα με το άρθρο 36 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου²⁸¹, τα κράτη μέλη στη σύμβαση είναι υποχρεωμένα, κατά την ένταξη ενός νέου οπλικού συστήματος στις τάξεις των ενόπλων δυνάμεών τους, να εξετάζουν εάν το συγκεκριμένο οπλικό σύστημα θα παραβίασε με την ένταξή τους στις τάξεις των ενόπλων δυνάμεων τις διατάξεις το πρωτοκόλλου ή κάποιον άλλον κανόνα του διεθνούς δικαίου. Η παραπάνω διάταξη συνδέεται με το προηγούμενο άρθρο του πρωτοκόλλου²⁸², σύμφωνα με το οποίο η χρήση των μεθόδων και των μέσων κατά τον πόλεμο δεν είναι απεριόριστη, ενώ αυτά δε θα πρέπει να προκαλούν υπερβολικό πόνο. Δεν θα πρέπει επίσης να χρησιμοποιούνται μέθοδοι και όπλα τα οποία αποσκοπούν ή αναμένεται να προκαλέσουν μακροχρόνιες και σοβαρές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον. Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι εθιμικοί κανόνες²⁸³. Ο συγκεκριμένος κανόνας βρίσκεται σε μεγάλο αριθμό συνθηκών²⁸⁴, ενώ η απαγόρευση χρήσης χημικών και βιολογικών όπλων με το πρωτόκολλο της Γενεύης²⁸⁵ προκλήθηκε από αυτόν τον κανόνα. Ο κανόνας αυτός επιβεβαιώθηκε επίσης από το άρθρο 35 του πρωτοκόλλου, από την Σύμβαση για την απαγόρευση και περιορισμό χρήσης ορισμένων συμβατικών όπλων (Γενεύη, 1980), από την Σύμβαση της Οτάβα (1997) για τις νάρκες κατά προσωπικού²⁸⁶ και από το καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου²⁸⁷. Ο κανόνας αυτός συμπληρώνεται από την απαγόρευση των όπλων που από τη φύση τους προκαλούν

²⁸¹ «In the study, development, acquisition or adoption of a new weapon, means or method of warfare, a High Contracting Party is under an obligation to determine whether its employment would, in some or all circumstances, be prohibited by this Protocol or by any other rule of international law applicable to the High Contracting Party.»

²⁸² Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 35

²⁸³ Rule 70: «The use of means and methods of warfare which are of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering is prohibited»

²⁸⁴ St. Petersburg Declaration (cited in Vol. II, Ch. 20, § 1); Hague Declaration concerning Asphyxiating Gases (*ibid.*, § 2); Hague Declaration concerning Expanding Bullets (*ibid.*, § 3); 1899 Hague Regulations, Article 23(e) (*ibid.*, § 4); 1907 Hague Regulations, Article 23(e)

²⁸⁵ Πρωτόκολλο αφορών την απαγόρευση της χρήσης ασφυξιογόνων, Δηλητηριωδών ή παρόμοιων αερίων, ως και βακτηριολογικών μέσων, Γενεύη, 1925 (Κυρώθηκε με το Ν.5015/1931, ΦΕΚ Α' 156)

²⁸⁶ Οι νάρκες κατά προσωπικού έχουν αφαιρεθεί από όλα τα υπάρχοντα ναρκοπέδια της Ελληνικής μεθορίου και η Ελλάδα έχει κυρώσει τη συγκεκριμένη σύμβαση.

²⁸⁷ Άρθρο 8, παρ. 2(β)(xvii), (xx)

απώλειες αδιακρίτως²⁸⁸. Κατά τον ίδιο τρόπο απαγορεύεται και η χρησιμοποίηση εκρηγνυόμενων²⁸⁹ πυρομαχικών και πυρομαχικών διασποράς²⁹⁰.

Όλα τα παραπάνω δεν έχουν εφαρμογή μόνο στις αμυντικές επιχειρήσεις, αλλά κρίθηκε σκόπιμη αναφορά τους σε αυτό το κεφάλαιο για το λόγο ότι οι αμυντικές επιχειρήσεις είναι αυτές που κυρίως αναλαμβάνονται από τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις. Το δόγμα των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων είναι αμυντικό καθώς η χώρα δεν έχει επιθετικές βλέψεις και υποστηρίζει την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, χωρίς να διεκδικεί εδάφη ξένων κρατών, ούτε αποβλέπει στην εκμετάλλευση των φυσικών τους πόρων.

Δυστυχώς τα εγχειρίδια των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων δεν κάνουν αναφορά σε κανόνες του ΔΑΔ, ούτε περιλαμβάνουν οδηγίες για την εφαρμογή του, με αποτέλεσμα, στελέχη και κληρωτοί, να αγνοούν την ύπαρξη αυτών των κανόνων. Δημιουργείται έτσι η εντύπωση πως το πεδίο μάχης είναι ένας χώρος στον οποίο χρησιμοποιείται οποιοδήποτε μέσο, με οποιοδήποτε τρόπο για την εξασφάλιση της επίτευξης του αντικειμενικού σκοπού. Δεν τίθενται έτσι περιορισμοί, με αποτέλεσμα σε πραγματικές επιχειρήσεις, τα μέλη των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων να έχουν άγνοια των κανόνων που τις διέπουν. Αυτό εντείνεται ως πρόβλημα κατά τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, όπου καλούνται να εφαρμόσουν αυστηρότερους κανόνες, έχοντας όμως πλέον διαμορφώσει διαφορετική αντίληψη σε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες εφαρμογής των κανόνων.

Επιθετικές Επιχειρήσεις και η Εφαρμογή του ΔΑΔ

Οι επιθετικές επιχειρήσεις αποσκοπούν γενικά στην καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων, με συνδυασμό ελιγμού, πυρός, κίνησης, κρούσης και προσβολής τους με κάθε διαθέσιμο μέσο προς επιβολή της θελήσεως του επιτιθέμενου επ' αυτής του αντιπάλου και στην κατάληψη ή έλεγχο εδάφους, σε όση έκταση επιβάλλεται, για την επίτευξη της καταστροφής του ή τη δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων προς

²⁸⁸ Rule 71: «The use of weapons which are by nature indiscriminate is prohibited.»

²⁸⁹ Rule 78

²⁹⁰ Rule 77

τούτο²⁹¹. Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των επιθετικών επιχειρήσεων, είναι η χρησιμοποίηση μεγάλου όγκου πυρός, προκειμένου ο αμυνόμενος να μη δύναται να αμυνθεί επί της τοποθεσίας, να καθηλώνεται σε αυτή και η μόνη του επιλογή να είναι η καταστροφή του ή η εγκατάλειψή της. Επιθετικές επιχειρήσεις αναλαμβάνονται από τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις στο πλαίσιο του αμυντικού αγώνα, ως αντεπιθέσεις. Η αντεπίθεση έχει ως σκοπό την απομάκρυνση των εχθρικών δυνάμεων από το φίλιο έδαφος και την καταστροφή τους, προκειμένου να μη μπορέσουν να ανασυγκροτηθούν για την ανάληψη νέων επιχειρήσεων και προκειμένου να αποκατασταθεί η εδαφική ακεραιότητα της χώρας. Η ειδοποιός διαφορά σε σύγκριση με τις αμυντικές επιχειρήσεις είναι ότι οι επιθετικές έχουν το στοιχείο της κίνησης αλλά και το στοιχείο του ότι ενεργούν σε άγνωστο έδαφος. Αυτά τα δύο στοιχεία, προκειμένου να είναι επιτυχημένη μια επιθετική επιχείρηση, θα πρέπει να αντισταθμιστούν με τον αιφνιδιασμό και την επιθετική στάση. Κατόπιν των παραπάνω γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι ο συνδυασμός της αυξημένης ισχύος πυρός με το επιθετικό πνεύμα, καθιστούν μεγαλύτερο τον κίνδυνο παραβίασης των κανόνων του ΔΑΔ.

Στις περιπτώσεις ανάληψης επιθετικών επιχειρήσεων σημαντικό κίνδυνο παρουσιάζει η περίπτωση κατά την οποία οι εχθρικές δυνάμεις έχουν καταλάβει κατοικημένες περιοχές τις οποίες ενδέχεται να χρησιμοποιήσουν ως ανθρώπινες ασπίδες προκειμένου να περιορίσουν την επιθετική ισχύ που θα χρησιμοποιήσουν τα φίλια τμήματα. Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με την τρίτη²⁹² και τέταρτη²⁹³ Σύμβαση της Γενεύης, με το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο²⁹⁴ αλλά και σύμφωνα με το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου²⁹⁵, η χρήση ανθρώπινων ασπίδων αποτελεί έγκλημα πολέμου. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να εφαρμόζεται σε

²⁹¹ Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων, ΕΕ 100-1, ΓΕΣ/ΔΙΔΟ, Νοέμβριος 2008, σελ. 67

²⁹² Άρθρο 23: «No prisoner of war may at any time be sent to, or detained in areas where he may be exposed to the fire of the combat zone, nor may his presence be used to render certain points or areas immune from military operations ...»

²⁹³ Άρθρο 28: «The presence of a protected person may not be used to render certain points or areas immune from military operations.»

²⁹⁴ Άρθρο 57(1): «In the conduct of military operations, constant care shall be taken to spare the civilian population, civilians and civilian objects.»

²⁹⁵ Άρθρο 8(2)(b)(xxiii): «Utilizing the presence of a civilian or other protected person to render certain points, areas or military forces immune from military operations»

όλα τα στάδια των επιχειρήσεων η αρχή της διάκρισης²⁹⁶ και της αναλογικότητας, προκειμένου να αποφευχθούν απώλειες σε άμαχο πληθυσμό αλλά και σε άτομα που τέθηκαν εκτός μάχης. Σύμφωνα με το άρθρο 51 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, επιθέσεις που δεν εφαρμόζεται η αρχή της διάκρισης, είναι αυτές που δεν απευθύνονται σε συγκεκριμένους στρατιωτικούς στόχους, αυτές που χρησιμοποιούν μέσα τα οποία δεν μπορούν να κατευθυνθούν με ακρίβεια εναντίον στρατιωτικών στόχων και αυτές που το αποτέλεσμά τους δε μπορεί να περιοριστεί. Είναι σημαντικό λοιπόν κάθε στρατιώτης να μπορεί να διακρίνει και να ξεχωρίζει τους στρατιωτικούς στόχους σε ένα περιβάλλον, το οποίο κατά τις επιθετικές επιχειρήσεις αλλάζει με πολύ μεγάλη ταχύτητα και ειδικότερα σε περιβάλλον που υπάρχουν άμαχοι, όπως συμβαίνει σε κατοικημένες περιοχές οι οποίες θα εξεταστούν παρακάτω. Στις περιπτώσεις αυτές, ο πληθυσμός θα πρέπει να ενημερώνεται έγκαιρα προκειμένου να αποχωρήσει²⁹⁷ και να προφυλαχθεί από την επιθετική ενέργεια. Η αποτελεσματική όμως αυτή προειδοποίηση θα παρέχεται αναφορικά με επιθέσεις οι οποίες θα έχουν επιπτώσεις στον αστικό πληθυσμό, εκτός αν δεν το επιτρέπουν οι περιστάσεις²⁹⁸.

Σύμφωνα επίσης με το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο, απαγορεύεται η επίθεση με οποιοδήποτε μέσο κατά ανυπεράσπιστων τοποθεσιών²⁹⁹, ενώ απαγορεύεται επίσης η επέκταση των στρατιωτικών επιχειρήσεων σε αποστρατικοποιημένες ζώνες³⁰⁰. Σύμφωνα με το άρθρο 59, ανυπεράσπιστα τοποθεσία είναι οποιοσδήποτε κατοικημένος τόπος κοντά ή εντός της ζώνης επαφής των ενόπλων δυνάμεων, η οποία είναι δεκτική κατοχής από το αντίπαλο μέρος. Για το λόγο αυτό καθορίζονται τέσσερις προϋποθέσεις, κατά τις οποίες θα πρέπει να έχει προηγηθεί εκκένωση της περιοχής από όλους τους μάχιμους μαζί με τον εξοπλισμό τους, να μη γίνεται εχθρική χρήση των σταθερών στρατιωτικών εγκαταστάσεων, να μη διαπράττονται εχθρικές ενέργειες από τις αρχές ή από τον πληθυσμό και να μη λαμβάνονται δραστηριότητες

²⁹⁶ Rule 11: «Indiscriminate attacks are prohibited»

²⁹⁷ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 58

²⁹⁸ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 57§2γ και Rule 20 «Advance Warning»

²⁹⁹ Άρθρο 59

³⁰⁰ Άρθρο 60

υποστηρικτικές των στρατιωτικών επιχειρήσεων³⁰¹. Από την άλλη, οι αποστρατικοποιημένες ζώνες είναι περιοχές των οποίων η νομική κατάσταση ως αποστρατικοποιημένες, θα πρέπει να έχει αναγνωριστεί με συμφωνία, προφορική ή έγγραφη μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών. Οι συγκεκριμένες ζώνες θα πρέπει να πληρούν αντίστοιχες προϋποθέσεις με αυτές των ανυπεράσπιστων τοποθεσιών. Οι εθιμικοί κανόνες συγκεντρώνουν και συγκεκριμενοποιούν τις περιπτώσεις κατά τις οποίες απαγορεύεται η εξαπόλυση επίθεσης εναντίον ζωνών που αποτελούν καταφύγιο για τραυματίες, ασθενείς και πολίτες από τα αποτελέσματα των εχθροπραξιών³⁰², απαγορεύεται η επίθεση εναντίον αποστρατικοποιημένης ζώνης³⁰³, εναντίον ανυπεράσπιστης τοποθεσίας³⁰⁴ και εναντίον τόπων πολιτιστικής κληρονομιάς³⁰⁵.

Πέρα από τα παραπάνω, σημαντικές είναι οι προβλέψεις του ΔΑΔ που αφορούν στην προστασία στόχων απαραίτητων για την επιβίωση του πληθυσμού, όπως αυτές διατυπώνονται στο άρθρο 54 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, απαγορεύεται η λιμοκτονία των ιδιωτών σα μέθοδος πολέμου (παρ. 1) και «απαγορεύεται η επίθεση, καταστροφή, απομάκρυνση ή αχρήστευση αστικών αντικειμένων απαραίτητων για την επιβίωση του άμαχου πληθυσμού, όπως τρόφιμα, αγροτικές περιοχές για την παραγωγή τροφίμων, εσοδείες, ζώα, εγκαταστάσεις και παροχές πόσιμου νερού και αρδευτικά έργα, με τον ειδικό σκοπό της στέρησης αυτών για την θρεπτική τους αξία από τον άμαχο πληθυσμό ή το αντίπαλο μέρος, οποιοδήποτε και αν είναι το κίνητρο είτε είναι αυτό η εκδίωξη των ιδιωτών δια της λιμοκτονίας, ή η απομάκρυνση τους, ή για οποιονδήποτε άλλο λόγο» (παρ. 2). Στην τρίτη παράγραφο του άρθρου, διευκρινίζεται ότι η παραπάνω

³⁰¹ Άρθρο 59§β

³⁰² Rule 35. Το άρθρο 23 και το άρθρο 14 της πρώτης και της τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης αντίστοιχα, προβλέπω την εγκατάσταση νοσοκομείο και ζωνών ασφαλείας. Το άρθρο 15 της τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης προβλέπει τον καθορισμό ουδέτερων ζωνών.

³⁰³ Rule 36

³⁰⁴ Rule 37

³⁰⁵ Rule 38. Ο κανόνας είναι απόρροια της Σύμβασης της Χάγης για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και των πρόσθετων πρωτοκόλλων της. Κατά το σχολιασμό του κανόνα, διευκρινίζεται ότι οι συγκεκριμένες περιοχές δε γίνονται αντικείμενο επίθεσης μέχρι του σημείου που χαρακτηρίζονται ως πολιτικοί (Rule 7). Μπορεί να πραγματοποιηθεί επίθεση εναντίον τους όταν χρησιμοποιούνται για στρατιωτικούς σκοπούς (Rule 10). Για το λόγο αυτό, σύμφωνα με το καταστατικό του ΔΠΔ, «Intentionally directing attacks against buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals and places where the sick and wounded are collected, provided they are not military objectives» Article 8(2)(b)(ix)

απαγορεύσεις δεν εφαρμόζονται όταν οι παραπάνω στόχοι χρησιμοποιούνται από το αντίπαλο μέρος ως τροφή αποκλειστικά για τα μέλη των ενόπλων του δυνάμεων ή για άμεση υποστήριξη στρατιωτικής θέσεως. Ο συγκεκριμένος κανόνας θεωρήθηκε καινούργιος κατά τη σύναψη του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, αλλά από το σημείο εκείνο και έπειτα διαμορφώθηκε ως εθιμικός κανόνας του διεθνούς δικαίου και εντάχθηκε στο καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου ως έγκλημα πολέμου³⁰⁶. Ο παραπάνω κανόνας δεν αποκλείει μεθόδους πολέμου όπως η πολιορκία, ο ναυτικός αποκλεισμός και το εμπάργκο από τη στιγμή που πραγματοποιούνται έχοντας ως στόχο την επίτευξη ενός αντικειμενικού σκοπού και όχι τη λιμοκτονία του πληθυσμού. Οι διατάξεις αυτές αποτυπώνονται ως εθιμικοί κανόνες του ΔΑΔ απαγορεύοντας τη χρησιμοποίηση της λιμοκτονίας³⁰⁷ και της επίθεσης εναντίον αντικειμένων τα οποία είναι απαραίτητα για την επιβίωση του πληθυσμού³⁰⁸, ως μέσα πολέμου.

Κατά το σχεδιασμό των επιθέσεων αλλά και κατά τη διεξαγωγή τους, θα πρέπει να λαμβάνονται τα αναγκαία προληπτικά μέτρα προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο επιθέσεως κατά του αστικού πληθυσμού, ιδιωτών και αστικών αντικειμένων³⁰⁹. Τα μέτρα αυτά αφορούν αυτούς που σχεδιάζουν την επιχείρηση (αποφυγή στόχων όπως ιδιώτες, αστικοί στόχοι και στόχοι που τελούν σε ειδική προστασία) και εάν καταστεί εμφανές ότι ο στόχος δεν είναι στρατιωτικός ή ότι υπόκειται σε ειδική προστασία ή ότι η επίθεση πρέπει να αναμένεται ότι θα προκαλέσει ενδεχόμενη απώλεια σε ανθρώπινες ζωές, τραυματισμούς ιδιωτών, ζημιές σε αστικά αντικείμενα ή συνδυασμό των παραπάνω, τότε η επίθεση θα πρέπει να ματαιώνεται ή να αναβάλλεται.

Η Στοχοποίηση και το Πλαίσιο Σχεδίασης και Εφαρμογής της υπό το ΔΑΔ

³⁰⁶ Article 8(2)(b)(xxv): «Intentionally using starvation of civilians as a method of warfare by depriving them of objects indispensable to their survival, including wilfully impeding relief supplies as provided for under the Geneva Conventions»

³⁰⁷ Rule 53

³⁰⁸ Rule 54

³⁰⁹ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 57§1

Η διαδικασία της στοχοποίησης ακολουθεί τις οδηγίες που παρέχονται από το δόγμα των διακλαδικών πυρών υποστήριξης³¹⁰. Τα πυρά υποστήριξης των χερσαίων δυνάμεων περιλαμβάνουν πυρά πυροβολικού (μάχης και αντιαεροπορικού) και όλμων. Ο εντοπισμός των στόχων αυτών γίνεται από το χάρτη, από αποστολές αναγνώρισεων (επίγειες και εναέριας), από πληροφορίες που έχουν συλλεγεί καθώς και από μέσα εντοπισμού στόχων (ραντάρ εντοπισμού στόχων, μη επανδρωμένα αεροσκάφη). Υπεύθυνος για την παροχή κατευθύνσεων χρησιμοποίησης των ως άνω πυρών, είναι ο διοικητής συνδυασμένων επιχειρήσεων, ο οποίος έχει την τελική ευθύνη για το συντονισμό των διατιθέμενων πυρών και την υποστήριξη του ελιγμού, εγκρίνει το σχέδιο πυρών, είναι υπεύθυνος για την εκπαίδευση των υφισταμένων του στην αναγνώριση και δυνατότητα προσβολής στόχων και ελέγχει τη χρησιμοποίηση των πυρών υποστήριξης³¹¹. Από τα παραπάνω καθήκοντα διαπιστώνεται η σημασία και η χρησιμότητα των πυρών υποστήριξης καθώς και ο σωστός σχεδιασμός που είναι απαραίτητος για να είναι αποτελεσματικά. Η αποτελεσματικότητα τους έγκειται στην προσβολή στρατιωτικών στόχων με ακρίβεια, με σκοπό να αποφευχθούν οι απώλειες σε άμαχο πληθυσμό και σε άτομα που έχουν τεθεί εκτός μάχης. Σύμφωνα με τους εθιμικούς κανόνες³¹², θα πρέπει να επιβεβαιώνεται ότι κάθε σχεδιασμένος στόχος είναι στρατιωτικός. Ο κανόνας αυτός έχει αποτυπωθεί στο άρθρο 57 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, όπως προαναφέρθηκε στην αναφορά για τη σχεδίαση των επιθέσεων.

Επίσης, απαγορεύεται ο βομβαρδισμός περιοχών οι οποίες περιέχουν στρατιωτικούς στόχους που βρίσκονται σε κατοικημένη περιοχή³¹³. Αυτή η διάταξη εντοπίζεται στο άρθρο 51§5α του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και έχει μεταφερθεί αυτούσια ως κανόνας. Για να υλοποιηθεί αυτός ο κανόνας θα πρέπει το προσωπικό των τμημάτων που είναι υπεύθυνο για την παροχή πυρών υποστήριξης, να είναι

³¹⁰ ΔΟΓΜΑ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΩΝ ΠΥΡΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ - ΔΕ 3.11/ΓΕΕΘΑ/Ζ' ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1

³¹¹ Τεχνική Τακτική και Διαδικασίες των Πυρών Υποστήριξης για το Διοικητή των Συνδυασμένων Επιχειρήσεων, ΕΕ 8-10, Αύγουστος 1999

³¹² Rule 16 «Each party to the conflict must do everything feasible to verify that targets are military objectives»

³¹³ Rule 13: «Attacks by bombardment by any method or means which treats as a single military objective a number of clearly separated and distinct military objectives located in a city, town, village or other area containing a similar concentration of civilians or civilian objects are prohibited.»

κατάλληλα εκπαιδευμένο έτσι ώστε τα εκτελούμενα πυρά να είναι ακριβή και να απευθύνονται μόνο σε στρατιωτικούς στόχους.

Το εγχειρίδιο του Στρατού Ήρās που αφορά στα πυρά υποστήριξης, δε λειτουργεί στο πλαίσιο του αντίστοιχου διακλαδικού δόγματος, το οποίο περιέχει σημαντικές αναφορές στο ανθρωπιστικό δίκαιο, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, χωρίς όμως και αυτές να είναι πλήρεις. Εμφανίζεται συνεπώς για άλλη μια φορά το κενό που υπάρχει κατά την εκτέλεση των επιχειρήσεων με πυρά υποστήριξης σε σχέση με την εφαρμογή του ανθρωπιστικού δικαίου.

Επιχειρήσεις σε Αστικό Περιβάλλον και το ΔΑΔ

Πέρα από το συμβατικό πόλεμο, τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μεταφορά του πεδίου της μάχης σε αστικές περιοχές. Οι λόγοι που συμβαίνει αυτό εντοπίζονται στην πολυπλοκότητα από την οποία χαρακτηρίζονται οι περιοχές αυτές, την οποία εκμεταλλεύονται προς όφελος τους οι δυνάμεις που εγκαθίστανται εντός αυτών των περιοχών προκειμένου να εφελκύσουν τις αντίπαλες στρατιωτικές δυνάμεις για μάχη. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό είναι ότι οι χερσαίες επιχειρήσεις δε λαμβάνουν χώρα σε ένα επίπεδο, αλλά αυτά πολλαπλασιάζονται αν ληφθεί υπόψη ότι χρησιμοποιούνται πολυώροφες κατασκευές, υπόγεια, αποχετευτικό δίκτυο κ.α.. Ένας επιπλέον λόγος που χρησιμοποιείται και επιλέγεται το αστικό περιβάλλον για την πραγματοποίηση επιχειρήσεων, είναι το γεγονός ότι οι συμβατικοί στρατοί προσπαθούν κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων να τηρούν τους κανόνες του ΔΑΔ, πράγμα το οποίο εκμεταλλεύονται οι δυνάμεις που εγκαθίσταται εντός αυτών των περιοχών, χρησιμοποιώντας τες ουσιαστικά ως ασπίδες στην προσπάθειά τους να καταστρέψουν τις δυνάμεις των συμβατικών στρατών και να περιορίσουν τις δυνατότητές τους. Τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων των κατοικημένων τόπων συμπληρώνονται από τα περιορισμένα πεδία παρατήρησης και πεδία βολής και από την αιφνιδιαστική εμφάνιση στόχων με αποτέλεσμα ο χρόνος αντίδρασης να είναι περιορισμένος καθώς αυτοί οι στόχοι εμφανίζονται σε απόσταση μικρότερη των 100 μέτρων. Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται στο αντίστοιχο στρατιωτικό εγχειρίδιο, στρατιωτικές επιχειρήσεις αστικού εδάφους «είναι οι στρατιωτικές ενέργειες που σχεδιάζονται και διεξάγονται σε έδαφος, τεχνικές κατασκευές και επηρεάζουν τις

διαθέσιμες τακτικές επιλογές του διοικητή. Διεξάγονται εναντίον ενός εχθρού που μπορεί να έχει αναμειχθεί με ομάδα πολιτών»³¹⁴. Ο αγώνας στους κατοικημένους τόπους αναλαμβάνεται όταν ο κατοικημένος τόπος βρίσκεται μεταξύ δύο φυσικών κωλυμάτων και δεν υφίσταται δυνατότητα παράκαμψης του, όταν η κατάληψη του συντελεί στην εκπλήρωση ενός ευρύτερου αντικειμενικού σκοπού, όταν βρίσκεται πάνω στη γενική κατεύθυνση προέλασης και δεν είναι δυνατό να παρακαμφθεί ή να περικυκλωθεί και όταν πολιτικοί, ανθρωπιστικοί και οι ιστορικοί λόγοι επιβάλλουν την κατάληψη και την κατοχή της περιοχής αυτής³¹⁵. Στους κατοικημένους τόπους χρησιμοποιούνται ελαφρά όπλα και μέσα, ενώ η μάχη μετατρέπεται σε μια σειρά μαχών μικρών κλιμακίων καθώς είναι δυσχερής ο έλεγχος και η συνοχή των τμημάτων. Οι μαχητές και οι ηγήτορες των μικρών αυτών κλιμακίων, όσο είναι αποκομμένοι από τη μονάδα τους, θα πρέπει να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να επιδείξουν αποφασιστικότητα για την υλοποίηση της αποστολής τους.

Σε αυτό το σημείο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις είναι πιθανότερο να διεξάγουν επιθετικές επιχειρήσεις σε κατοικημένους τόπους, για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, καθώς η ανάληψη αμυντικών επιχειρήσεων σε αυτό το περιβάλλον ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο ζωές αμάχων. Οι μόνες ουσιαστικά περιπτώσεις στις οποίες θα αναλυθούν αμυντικές επιχειρήσεις σε κατοικημένο τόπο, είναι ακριβώς μετά την κατάληψη του από τις φίλιες δυνάμεις ή όταν ο εχθρός εξαπολύσει επίθεση στα μετόπισθεν της προσχεδιασμένης αμυντικής διάταξης, προσπαθώντας να απομειώσσει την μαχητική ισχύ των φίλιων δυνάμεων, χρησιμοποιώντας τον αστικό πληθυσμό. Το πλεονέκτημα στις επιχειρήσεις σε αστικό περιβάλλον είναι σαφώς υπέρ του αμυνόμενου και για το λόγο αυτό η εκτέλεση επιθετικών επιχειρήσεων είναι δυσχερής και απαιτεί μεγάλη προσήλωση.

Σύμφωνα με το εγχειρίδιο επιχειρήσεων σε κατοικημένους τόπους, τονίζεται η απαγόρευση άσκοπου τραυματισμού αμάχων και η χωρίς λόγο καταστροφή περιουσιών. Αυτός ο περιορισμός απαγορεύει τη χρήση ορισμένων όπλων και τακτικών. Επεξηγείται στη συνέχεια, ότι λειτουργεί μειονεκτικά για τις συμβατικές δυνάμεις, αλλά είναι απαραίτητος για τη διατήρηση των πολιτιστικών μνημείων μιας πόλης και την απόκτηση της υποστήριξης του πληθυσμού της. Εφιστά την προσοχή

³¹⁴ Επιχειρήσεις σε Κατοικημένους Τόπους, ΕΕ 121-1Α, ΓΕΣ/3ο ΕΓ/1β/1, Ιούνιος 2000, σελ. 1

³¹⁵ Επιχειρήσεις σε Κατοικημένους Τόπους, ΕΕ 121-1Α, ΓΕΣ/3ο ΕΓ/1β/1, Ιούνιος 2000, σελ. 5, παρ. 8

στη διατήρηση του υψηλού επιπέδου πειθαρχίας των μονάδων, έτσι ώστε να εφαρμόζεται το δίκαιο του πολέμου και οι κανόνες εμπλοκής, με την έκδοση αυστηρών διαταγών για την αποτροπή λεηλασιών και λοιπών παραβιάσεων³¹⁶. Οι παραπάνω οδηγίες συνάδουν πλήρως με τις διατάξεις του ΔΑΔ, αναφερόμενες ουσιαστικά στις αρχές της αναλογικότητας και της διάκρισης, στην ορθή επιλογή των στόχων και γενικότερα στις επιταγές και τα ήθη του ΔΑΔ.

Το εγχειρίδιο υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες αναφορικά με τους ειδικούς επιχειρησιακούς παράγοντες σε συνδυασμό με τους κανόνες του ανθρωπιστικού δικαίου. Πιο συγκεκριμένα τονίζεται ότι τα νοσοκομεία, οι κλινικές και χειρουργικές εγκαταστάσεις είναι ζωτικής σημασίας καθώς το δίκαιο του πολέμου απαγορεύει την προσβολή τους όταν δε χρησιμοποιούνται για άλλους στρατιωτικούς σκοπούς εκτός από την παροχή περίθαλψης. Η συγκεκριμένη επισήμανση βασίζεται στις διατάξεις των άρθρων 19 έως 23 της πρώτης Σύμβασης της Γενεύης για τους υγειονομικούς σχηματισμούς και εγκαταστάσεις και στον εθιμικό κανόνα 35 για τα νοσοκομεία, τις ασφαλείς και τις ουδέτερες ζώνες. Στη συνέχεια, επισημαίνεται ότι χώροι όπως στάδια, πάρκα, χώροι άθλησης και αυλές σχολείων, είναι υψηλού ενδιαφέροντος καθώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως χώροι συγκέντρωσης πολιτών αλλά και κράτησης αιχμαλώτων πολέμου. Ο σκοπός της επισήμανσης αυτής είναι διπλός. Από τη μία πλευρά και κυριότερη εξασφαλίζεται η τύχη των αμάχων κατά τις επιχειρήσεις σε αστικό περιβάλλον, εφαρμόζοντας τον κανόνα 24 του εθιμικού δικαίου για την απομάκρυνση των πολιτών από την περιοχή επιχειρήσεων, ενώ από την άλλη διεξάγονται απρόσκοπτα οι επιχειρήσεις σε αυτό το περιβάλλον μειώνοντας έτσι τις πιθανότητες απωλειών σε άμαχο πληθυσμό. Δίνεται επίσης η οδηγία στις διοικήσεις, για επίτευξη συνεργασίας μεταξύ των στρατιωτικών δυνάμεων κρατικών φορέων προκειμένου οι τελευταίοι να παρέχουν πληροφορίες για το μέγεθος του πληθυσμού και την πυκνότητα της κατοικημένης περιοχής καθώς και για τη θέση επικίνδυνων υλικών και τις δυνατότητες της αστυνομίας και των δυνάμεων ασφαλείας για τα σχέδια εκκένωσης πολιτών και για τα ζωτικά δημόσια κτίρια³¹⁷.

³¹⁶ Επιχειρήσεις σε Κατοικημένους Τόπους, ΕΕ 121-1Α, ΓΕΣ/3ο ΕΓ/1β/1, Ιούνιος 2000, σελ. 7, παρ. 14

³¹⁷ Επιχειρήσεις σε Κατοικημένους Τόπους, ΕΕ 121-1Α, ΓΕΣ/3ο ΕΓ/1β/1, Ιούνιος 2000, σελ. 13, παρ. 18θ

Επίσης η αναφορά που γίνεται στο καθεστώς της ανοχύρωτης πόλης, αναφορά που αντιστοιχεί στο καθεστώς των ανυπεράσπιστων τοποθεσιών³¹⁸ που προαναφέρθηκαν. Το εγχειρίδιο αναφέρει ότι αν ο κατοικημένος τόπος έχει χαρακτηριστεί ως ανοχύρωτη τότε, σύμφωνα με το δίκαιο του πολέμου, είναι μια πόλη που δεν μπορεί ποτέ να υποστεί επίθεση και ο αμυνόμενος πρέπει αμέσως να την εκκενώσει ενώ δε μπορεί να διανείμει όπλα στους κατοίκους της. Ο επιτιθέμενος στην περίπτωση αυτή, αναλαμβάνει το διοικητικό έλεγχο της πόλης και πρέπει να μεταχειρίζεται τους πολίτες της σαν αμάχους μιας χώρας που έχει καταληφθεί. Ο λόγος που γίνεται αναφορά στον κανόνα αυτό, σύμφωνα με το αγγλικό στρατιωτικό εγχειρίδιο, είναι ότι δεν υπάρχει καμία στρατιωτική ανάγκη να γίνει επίθεση εναντίον μιας περιοχής η οποία δεν έχει δυνατότητα άμυνας και ότι το καθεστώς μιας τέτοιας περιοχής δεν αφορά τοποθεσίες που βρίσκονται πίσω από τις γραμμές του εχθρού, αλλά περιοχές οι οποίες μπορούν να καταληφθούν από τις χερσαίες δυνάμεις.³¹⁹ Σύμφωνα με το ελληνικό εγχειρίδιο, ο χαρακτηρισμός μιας πόλης ως ανοχύρωτη λόγω της πολιτιστικής, θρησκευτικής ή ιστορικής σπουδαιότητας της, αποτελεί αιτία μη ανάληψης επίθεσης εναντίον της καθώς επίσης και από το να αποτελέσει αμυντική τοποθεσία³²⁰. Τους λόγους μη ανάληψης επίθεσης ενδέχεται να ενισχύσει η παρουσία άμαχου πληθυσμού, νοσοκομείων και άλλων εγκαταστάσεων παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η ισχύς πυρός που είναι διαθέσιμη σε στρατιωτικό τμήμα θα περιοριστεί από παράγοντες όπως είναι η παρουσία πολιτών³²¹. Για να αποφευχθούν οι απώλειες, η χρήση πυρός θα πρέπει να είναι κλιμακούμενη ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις θα πρέπει να απαγορεύεται (σε περιοχές του δεν έχει απομακρυνθεί ο άμαχος πληθυσμός ή σε περιοχές που η

³¹⁸ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 59

³¹⁹ JSP 383 - THE JOINT SERVICE MANUAL OF THE LAW OF ARMED CONFLICT, 2004: «The reason for this rule is that there is no military need to attack a place that is not being defended. It can simply be occupied without resistance or by-passed. Enemy armed forces are likely to have withdrawn. Any remaining members of the enemy armed forces in the place can be taken prisoner of war and their weapons and military equipment captured. The concept of an undefended place does not apply to places in rear areas behind enemy lines, only to places that are open to occupation by ground forces.» σελ. 90

³²⁰ Επιχειρήσεις σε Κατοικημένους Τόπους, ΕΕ 121-1Α, ΓΕΣ/3ο ΕΓ/1β/1, Ιούνιος 2000, σελ. 58, παρ. 49

³²¹ Επιχειρήσεις σε Κατοικημένους Τόπους, ΕΕ 121-1Α, ΓΕΣ/3ο ΕΓ/1β/1, Ιούνιος 2000, σελ. 166, παρ. 117α

πυκνότητα του πληθυσμού είναι βέβαιο ότι η χρήση πυρών θα προκαλέσει απώλειες αμάχων). Ειδικότερα, στις περιπτώσεις που γίνονται επιχειρήσεις εντός κτιρίων, εφόσον υπάρχουν ακόμα και οι ελάχιστες ενδείξεις ότι υπάρχει παρουσία άμαχου πληθυσμού, τότε η χρήση πυρών θα πρέπει να είναι εξαιρετικά περιορισμένη, λαμβάνοντας υπόψη και τη χρησιμοποίηση αμάχων ως ανθρώπινες ασπίδες, και να εστιάζεται μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο μαχητής είναι βέβαιος ότι θα πλήξει κάποιο στόχο χωρίς να προκαλέσει το θάνατο αμάχων. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι θα χρησιμοποιηθούν ελαφρά όπλα, ενώ θεωρείται αυτονόητος ο αποκλεισμός χρήσης χειροβομβίδων, πυρών υποστήριξης, εμπρηστικών βλημάτων και άλλων υλικών που θα καταστήσουν δυσχερή τη διάκριση μεταξύ μαχητών και αμάχων.

Όπως καθορίζεται ρητά «οι διοικητές και οι ηγέτες όλων των κλιμακίων είναι υπεύθυνοι για την προστασία των πολιτών και των περιουσιών τους, στο μέγιστο βαθμό που επιτρέπουν οι στρατιωτικές επιχειρήσεις. Οι λαφυραγωγίες, οι βανδαλισμοί και οι κτηνώδεις μεταχείριση των πολιτών απαγορεύονται αυστηρά. Άτομα που προβαίνουν σε τέτοιες ενέργειες πρέπει να τιμωρούνται παραδειγματικά. Οι πολίτες, οι θρησκείες και τα έθιμα τους πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό. Οι γυναίκες, ειδικά, πρέπει να προστατεύονται από κάθε μορφή κακομεταχείρισης»³²². Η παραπάνω επισήμανση ουσιαστικά καθορίζει το γενικό πλαίσιο συμπεριφοράς των ενόπλων τμημάτων σε σχέση με τους κατοίκους μιας περιοχής οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως άμαχοι. Περιλαμβάνονται απαγορεύσεις και δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην καταστολή των παραβιάσεων, αν και δεν καταδεικνύεται με συγκεκριμένη αναφορά στις διατάξεις του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα ή στις πιο συγκεκριμένες διατάξεις του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Επίσης, γίνεται αναφορά σχετικά με τη μεταχείριση των γυναικών, οι οποίες αποτελούν ευαίσθητη κοινωνική ομάδα, αλλά δε γίνεται αναφορά στην μεταχείριση των παιδιών³²³, τα οποία προστατεύονται από αντίστοιχες διατάξεις³²⁴. Τα μέτρα που έχει ο διοικητής στη διάθεση του προκειμένου να εξασφαλιστεί η ασφαλής

³²² Επιχειρήσεις σε Κατοικημένους Τόπους, ΕΕ 121-1Α, ΓΕΣ/3ο ΕΓ/1β/1, Ιούνιος 2000, σελ. 170, παρ. 125

³²³ Σύμφωνα με τις Συμβάσεις της Γενεύης θεωρούνται τα άτομα κάτω των 15 ετών, ενώ σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού θεωρούνται τα άτομα κάτω των 18 ετών.

³²⁴ Σύμβαση περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου, Γενεύη, 1949, Άρθρα 23–24, 38, 50, 76 και 89, Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 70§1

διαβίωση των πολιτών και διεξαγωγή των επιχειρήσεων, περιλαμβάνουν απαγόρευση κυκλοφορίας, εκκένωση πόλεων³²⁵ ή κτιρίων και καταναγκαστική εργασία η οποία δε σχετίζεται με τις στρατιωτικές επιχειρήσεις, ενώ δικαιολογεί αποζημίωση³²⁶. Τα παραπάνω μέτρα, σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να επιβάλλονται αποκλειστικά για λόγους ασφαλείας, εφόσον εξυπηρετούν τη στρατιωτική αναγκαιότητα και σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να έχουν τιμωρητικό χαρακτήρα.

Όσον αφορά την περιουσία, αυτή χάνει το καθεστώς προστασίας της, εφόσον η διοίκηση αποφανθεί ότι χρησιμοποιείται για στρατιωτικούς σκοπούς. Σε περίπτωση αμφιβολίας αυτό θα αποσαφηνισθεί με αναγνώριση η οποία δεν περιλαμβάνει πυρά^{327,328}. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η περιουσία και γενικότερα οι εγκαταστάσεις χρησιμοποιούνται για στρατιωτικούς σκοπούς, τότε αποτελούν νόμιμους στόχους και παύει να ισχύει το καθεστώς προστασίας τους. Τα θρησκευτικά, ιστορικά και πολιτιστικά κτίρια συνήθως επισημαίνονται με σύμβολα που καταδεικνύουν τη σημασία τους³²⁹, για παράδειγμα οι υγειονομικές εγκαταστάσεις προστατεύονται από τα διεθνώς αναγνωρισμένα σύμβολα του Ερυθρού Σταυρού, της ερυθράς Ημισελήνου, το ερυθρού Λέοντα ή του ερυθρού αστερά του Δαβίδ. Όταν τα συγκεκριμένα σύμβολα απουσιάζουν, αυτό δε σημαίνει την απαλλαγή του εκάστοτε διοικητή από την ευθύνη της προστασίας αυτών των αντικειμένων. Επισημαίνεται, ότι απαγορεύεται η χρήση τόπων πολιτιστικής κληρονομιάς, όταν υπάρχει περίπτωση να τεθούν σε κίνδυνο. Η χρήση τους επιτρέπεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και εφόσον το επιβάλλει η στρατιωτική αναγκαιότητα³³⁰.

³²⁵ Σύμβαση περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου, Γενεύη, 1949, Άρθρο 49, παρ. 2

³²⁶ Σύμβαση περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου, Γενεύη, 1949, Άρθρα 40 και 51

³²⁷ Επιχειρήσεις σε Κατοικημένους Τόπους, ΕΕ 121-1Α, ΓΕΣ/3ο ΕΓ/1β/1, Ιούνιος 2000, σελ. 172, παρ. 125δ

³²⁸ Σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται πυρά, τα οποία δεν είναι στοχευμένα, για την αποκάλυψη στόχων

³²⁹ Σε αυτά, σύμφωνα με το άρθρα 8(2)(b)(ix) και (e)(iv) του ΔΠΔ, πρέπει να προστεθούν οι χώροι εκπαίδευσης, επιστημονικής και ανθρωπιστικής δραστηριότητας.

³³⁰ Hague Convention for the Protection of Cultural Property, Article 4§1: «The High Contracting Parties undertake to respect cultural property situated within their own territory as well as within the territory of other High Contracting Parties by refraining from any use of the property and its immediate surroundings or of the appliances in use for its protection for purposes which are likely to expose it to destruction or damage in the event of armed conflict; and by refraining from any act of hostility, directed against such property.»

Οι διοικήσεις όλων των επιπέδων θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι όλοι οι στρατιώτες τους ακολουθούν τους κανόνες εμπλοκής που έχουν εκδοθεί για κάθε επιχείρηση, οι οποίοι θα πρέπει να απορρέουν από τις διατάξεις του ΔΑΔ, ειδικά σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο εχθρός έχει αναμειχθεί με τον τοπικό πληθυσμό. Θα πρέπει επίσης να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα μέτρα ελέγχου που εφαρμόζονται στις περιπτώσεις που κατέχεται μία τοποθεσία, καθώς αυτά δε θα πρέπει να έχουν τιμωρητικό χαρακτήρα, αλλά να αποσκοπούν στην προστασία του πληθυσμού και στην εκπλήρωση της αποστολής. Σε κάθε περίπτωση και όποτε αυτό είναι δυνατό, είναι προτιμότερο να αποφεύγεται η χρησιμοποίηση αστικών περιοχών ως πεδίο ενόπλων συγκρούσεων. Οι λόγοι είναι ότι πρώτον αποφεύγεται το ενδεχόμενο απωλειών σε άμαχο πληθυσμό, δεύτερον περιορίζονται οι απώλειες των φιλίων τμημάτων και τρίτον δεν επηρεάζεται η διεξαγωγή των επιχειρήσεων από παράγοντες οι οποίοι δεν μπορούν να προβλεφθούν ενώ γίνεται αποτελεσματικότερη χρήση των διαθέσιμων μέσων.

Η Εφαρμογή του ΔΑΔ στις Επιχειρήσεις της Πολεμικής Αεροπορίας

Γενικά

Η αποστολή³³¹ της πολεμικής αεροπορίας είναι η άρτια οργάνωση, στελέχωση, εξοπλισμός, εκπαίδευση, αξιολόγηση και προπαρασκευή του προσωπικού της με σκοπό την ανάπτυξη αεροπορικής ισχύος, ικανής να προασπίσει τα εθνικά συμφέροντα, της αποτροπής και αν αυτό δεν καταστεί δυνατό να διεξάγει άμεσα εντατικές και παρατεταγμένες αεροπορικές επιχειρήσεις για την απόκτηση και διατήρηση το μέγιστο δυνατό βαθμό αεροπορικού ελέγχου, να διασφαλίσει την αεράμυνα της χώρας, να παρέξει αεροπορική προστασία και υποστήριξη στις επιχειρήσεις των άλλων κλάδων των ενόπλων δυνάμεων και να συμβάλει στην επίτευξη των εθνικών στόχων. Επιπλέον, κατά την περίοδο της ειρήνης συμμετέχει στην πολιτική σχεδίαση για την αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών εκτελώντας παράλληλα κοινωνικό έργο, ενώ συμμετέχει επίσης σε πολυεθνικές επιχειρήσεις με σκοπό την συμβολή στη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Μερικές από τις βασικές απαιτήσεις οι οποίες θα εξασφαλίσουν την επιτυχή διεξαγωγή των επιχειρήσεων είναι η διαλειτουργικότητα, η οποία απαιτεί τη λειτουργία ενός σταθερού συστήματος διοίκησης και ελέγχου, η ενιαία προσπάθεια και η αμοιβαία υποστήριξη, η ικανότητα διεξαγωγής παρατεταμένων επιχειρήσεων, η προσαρμογή σε περιβάλλον ηλεκτρονικού πολέμου, η επιβίωση των δυνάμεων, η ικανότητα εκτέλεσης επιχειρήσεων ανεξάρτητα από συνθήκες καιρού και φωτός, η ετοιμότητα αντίδρασης, η εκπαίδευση στην οποία συμπεριλαμβάνεται η αποτελεσματική γνώση και χρήση των κανόνων του ΔΑΔ, οι επικοινωνίες και η προσαρμογή στο περιβάλλον κυβερνοεπίθεσης.

Οι περισσότερες πολεμικές συγκρούσεις κατατάσσονται σε μια από τις ακόλουθες περιπτώσεις οι οποίες καθορίζονται από τη σχέση μεταξύ των αντιπάλων πολεμικών αεροποριών. Στην πρώτη περίπτωση οι δύο πλευρές έχουν την ικανότητα να προσβάλλουν η μια τις αεροπορικές βάσεις της άλλης δύναμης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση κάθε δύναμη θα πρέπει να εξασφαλίζει ότι εντός των βάσεων αυτών ή σε

³³¹ ΒΑΣΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ, ΓΕΑ/Α΄ ΚΛ/Α1/Τμ. 1, Ιανουάριος 2014, σελ. 1

κοντινή απόσταση από αυτές δεν υπάρχει άμαχος πληθυσμός όποιος μπορεί να κινδυνεύσει από τέτοιου είδους επιθέσεις. Ο συγκεκριμένος περιορισμός πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν και από τις δύο πλευρές, οι μεν επιτιθέμενοι κατά το στάδιο της προσβολής τέτοιων στόχων³³², οι δε αμυνόμενοι θα πρέπει να έχουν εκκενώσει αυτές στις περιοχές από αμάχους³³³. Στη δεύτερη περίπτωση, μια αεροπορική δύναμη είναι σε θέση να προσβάλει τις αεροπορικές βάσεις και ευκολίες της άλλης οπουδήποτε, ενώ η άλλη μπορεί να ενεργήσει μόνο στο μέτωπο των επιχειρήσεων και σε μικρό βάθος από αυτό. Στην τελευταία περίπτωση, καμία πλευρά δεν μπορεί να λειτουργήσει ενάντια στις περιοχές μετόπισθόν και στις εχθρικές αεροπορικές βάσεις, ενώ η αεροπορική δράση περιορίζεται στο μέτωπο³³⁴.

Διοίκηση και Έλεγχος σε Σχέση με το ΔΑΔ

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αεροπορικών επιχειρήσεων, είναι η ταχεία εξέλιξη. Το τακτικό πλεονέκτημα σε αυτές τις περιπτώσεις, αποκτάται μέσα από ένα σύστημα αποτελεσματικής διοίκησης και ελέγχου το οποίο μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις που επιβάλλει το χαρακτηριστικό της ταχείας εξέλιξης. Ο βαθμός αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων³³⁵, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα του διοικητή καθώς και από τις δυνατότητές του συστήματος αυτού, το οποίο αναπτύσσεται για την αποτελεσματική άσκηση της διοίκησης. Οι σωστές αποφάσεις και η υλοποίησή τους είναι μια διαδικασία που στηρίζεται στο σύστημα αυτό, ειδικά στις περιπτώσεις που το περιβάλλον των επιχειρήσεων διαμορφώνεται διαρκώς ειδικά όταν υφίστανται και αστικές περιοχές. Σε αυτή την

³³² Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 57§1: «Κατά τη διεξαγωγή των στερεωτικών επιχειρήσεων θα λαμβάνεται συνεχής μέριμνα αποφυγής επιθέσεως κατά του αστικού πληθυσμού, ιδιωτών και αστικών αντικειμένων.» και Άρθρο 57§3: «Εάν για την απόκτηση παρεμφερούς στρατιωτικού πλεονεκτήματος είναι δυνατή η επιλογή ανάμεσα σε διάφορους στρατιωτικούς στόχους, Ο αντικειμενικός στόχος που θα επιλεγεί θα πρέπει να είναι εκείνος, αναμενόμενη επίθεση κατά του οποίου είναι δυνατό να προκαλέσει το μικρότερο κίνδυνο σε απώλειες ανθρώπινων ζωών και ζημιών σε αστικά αντικείμενα.»

³³³ Σύμβαση περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου, Γενεύη, 1949, Άρθρο 49, παρ. 2 και Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρο 51§7

³³⁴ ΒΑΣΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ, ΓΕΑ/Α' ΚΛ/Α1/Τμ. 1, Ιανουάριος 2014, σελ. 15

³³⁵ ΒΑΣΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ, ΓΕΑ/Α' ΚΛ/Α1/Τμ. 1, Ιανουάριος 2014, σελ. 25

περίπτωση, οι πληροφορίες που εισάγονται σε αυτό το σύστημα ελέγχου, θα πρέπει να αξιοποιούνται άμεσα προκειμένου να καθορίζεται η νομιμότητα ενός στόχου, αν ληφθεί υπόψη ότι ένας συγκεκριμένος στόχος στο αστικό περιβάλλον μπορεί σε κάποια φάση των επιχειρήσεων να είναι νόμιμος, ενώ κατά την εξέλιξη των επιχειρήσεων το καθεστώς αυτό μπορεί να διαφοροποιηθεί. Αυτός είναι και ο λόγος που οι πληροφορίες έχουν μεγάλη σημασία για την εξέλιξη των επιχειρήσεων, καθώς ο χειριστής του αεροσκάφους, σε σύγκριση με το μαχητή στις χερσαίες επιχειρήσεις, δεν μπορεί να διακρίνει εάν ένας στόχος τον οποίο έχει διαταχθεί να πλήξει, είναι νόμιμος ή όχι.

Ένα άλλο σημαντικό σημείο σε όλα τα παραπάνω, είναι η ευθύνη που φέρουν οι διοικήσεις κατά την εκτέλεση των επιχειρήσεων, ως προς τα αποτελέσματά τους αλλά και ως προς τη νομιμότητα των ενεργειών τους. Σε σύγκριση με το Στρατό Ξηράς, στην Πολεμική Αεροπορία δεν υπάρχουν διατάξεις όπως αυτές που αναφέρθηκαν³³⁶ στο αντίστοιχο τμήμα του Στρατού Ξηράς³³⁷. Στην περίπτωση αυτή υποχρέωση των διοικήσεων οι οποίες είναι υπεύθυνες για την έκδοση διαταγών που οδηγούν στη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου, καλύπτεται από τις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης, τη Σύμβαση της Χάγης και το δεύτερο Πρωτόκολλο της για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς καθώς και από το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου³³⁸ και το νόμο³³⁹ που ποινικοποιεί τις πράξεις στις οποίες κάνει αναφορά.

Οι Εφαρμογές του ΔΑΔ στις Αεροπορικές Επιχειρήσεις

³³⁶ ΣΚ 20-2 «Κανονισμός Εσωτερικής Υπηρεσίας των Στρατευμάτων», Άρθρο 5, παρ. 18 και ΠΔ 130/1984 (ΦΕΚ Α' 42) «Γενικός Κανονισμός Υπηρεσίας στο Στρατό», Άρθρο 11, παρ. 6

³³⁷ Διοίκηση και Έλεγχος στο Στρατό Ξηράς, σελ. 81

³³⁸ First Geneva Convention, Article 49, Second Geneva Convention, Article 50, Third Geneva Convention, Article 129, Fourth Geneva Convention, Article 146, Hague Convention for the Protection of Cultural Property, Article 28, Second Protocol to the Hague Convention for the Protection of Cultural Property, Article 15, ICC Statute, Article 25(3)

³³⁹ Ν.3948/2011 (ΦΕΚ Α' 71) «Προσαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που κυρώθηκε με το ν. 3003/2002 (Α' 75)

Ο εναέριος πόλεμος διεξάγεται αεροσκάφη που φέρουν νόμιμη σήμανση³⁴⁰. Οι στόχοι οποίοι είναι νόμιμοι και δύνανται να προσβληθούν είναι οι μαχητές, οι στρατιωτικοί στόχοι και οι ιδιώτες που συμμετέχουν άμεσα σε εχθροπραξίες. Για τον εναέριο πόλεμο ισχύουν οι διατάξεις του ανθρωπιστικού δικαίου για τα προστατευόμενα πρόσωπα, τα αντικείμενα, ενώ η επίθεση εναντίον αστικών στόχων επιτρέπεται μόνο στην περίπτωση κατά την οποία οι στόχοι αυτοί από τη φύση τους, την τοποθεσία, τον σκοπό τους ή τη χρήση τους, συμβάλλουν αποτελεσματικά στη στρατιωτική δράση και των οποίων η ολική ή μερική καταστροφή, κατάληξη ή εξουδετέρωση προσφέρει ένα συγκεκριμένο στρατιωτικό πλεονέκτημα³⁴¹. Απαγορεύονται οι αεροπορικές επιθέσεις άνευ διακρίσεων και οι μέθοδοι εναέριου πολέμου όπως τα αεροπορικά αντίποινα σε βάρος ιδιωτών ή άμαχου πληθυσμού, η διαταγή να μην υπάρξουν επιζώντες κατόπιν αεροπορικής επιθέσεως ή παρόμοια απειλή, καθώς και ο φόνος, τραυματισμός ή σύλληψη αντιπάλου διά προσφυγής σε δόλο³⁴².

Όλες οι αεροπορικές επιχειρήσεις ομαδοποιούνται σε τέσσερις γενικές κατηγορίες. Αεροπορικές επιχειρήσεις αντεπίθεσης, στρατηγικές αεροπορικές επιχειρήσεις, αεροπορικές επιχειρήσεις εναντίον δυνάμεων επιφανείας και αεροπορικές επιχειρήσεις υποστήριξης. Οι επιχειρήσεις αντεπίθεσης υποδιαιρούνται σε επιθετικές και αμυντικές, κατά τις οποίες οι πρώτες αποσκοπούν στην εξουδετέρωση των εχθρικών αεροπορικών δυνάμεων στον αέρα ή στο έδαφος, ενώ κατά τις αμυντικές οι φίλιες δυνάμεις αντιδρούν στην επιθετική ενέργεια των δυνάμεων του αντιπάλου. Ειδικότερα, κατά την προσβολή αεροσκαφών στον αέρα θα πρέπει να λαμβάνονται κάποια μέτρα που αφορούν στην επαλήθευση του στόχου με οπτική αναγνώριση, αναγνωρίσιμες ασυρμάτου, αναγνώριση υπέρυθρης υπογραφής και της εκπομπής του ραντάρ, αναγνώριση από τα διακριτικά που φέρει το αεροσκάφος, τον τύπο του τα χαρακτηριστικά των δυνατοτήτων του, καθώς επίσης και από το ίχνος του³⁴³. Οι επιχειρήσεις αυτές αφορούν την αντιμετώπιση αεροπορικών μέσων, είτε αυτά βρίσκονται στον αέρα ή στο έδαφος, καθώς και των εγκαταστάσεων που τα

³⁴⁰ Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977, Άρθρα 37 και 38

³⁴¹ Άρθρο 52

³⁴² Άρθρο 40

³⁴³ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009, Rule 40

υποστηρίζουν. Κατά την προβολή αυτών των στόχων θα πρέπει να εξασφαλίζεται η απουσία αμάχων, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω και να λαμβάνονται μέτρα έτσι ώστε να αποφευχθεί η περίπτωση προσβολής υγειονομικών³⁴⁴ και πολιτικών αεροσκαφών³⁴⁵. Η Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης όμως αναφέρεται στις περιπτώσεις που αεροσκάφη χρησιμοποιούνται για την απομάκρυνση πολιτών οι οποίοι είναι ασθενείς και τραυματίες και δεν κάνει λόγο για αεροσκάφη που χρησιμοποιούνται για άλλους σκοπούς από τους στρατιωτικούς. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα αεροσκάφη αυτά προστατεύονται από το καθεστώς Πολιτικών αντικειμένων³⁴⁶. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων και τα μέσα μεταφοράς. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στο εγχειρίδιο του δικαίου ενόπλων συγκρούσεων του Καναδά³⁴⁷, τα πολιτικά αεροσκάφη και οχήματα αποτελούν στρατιωτικό στόχο «εφόσον μεταφέρουν μαχητές, στρατιωτικό εξοπλισμό και προμήθειες»³⁴⁸. Αναφέρει επίσης ότι τα πολιτικά αεροσκάφη, συμπεριλαμβανομένων και των κρατικών αεροσκαφών τα οποία δεν είναι στρατιωτικά, δεν πρέπει να γίνονται αντικείμενο επίθεσης κατά τη διάρκεια της πτήσης τους. Σε περίπτωση που υπάρχει αμφισβήτηση ως προς το καθεστώς τους, θα πρέπει να καλούνται σε αναγνώριση. Αν η αναγνώριση αυτή αποτύχει ή το αεροσκάφος έχει εμπλακεί σε στρατιωτικές δραστηριότητες, όπως η μεταφορά στρατευμάτων, τότε το αεροσκάφος αυτό αποτελεί στρατιωτικό στόχο. Τα πολιτικά αεροσκάφη θα πρέπει να αποφεύγουν να εισέρχονται σε περιοχές³⁴⁹ που έχουν χαρακτηριστεί ως περιοχές επιχειρήσεων προκειμένου να μην αυξηθεί η πιθανότητα επίθεσης³⁵⁰. Αντίστοιχες

³⁴⁴ Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου Ι των Συμβάσεων της Γενεύης 1949 που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συρράξεων, Άρθρο 24

³⁴⁵ Σύμβαση περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου, Γενεύη, 1949, Άρθρο 22

³⁴⁶ Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου Ι των Συμβάσεων της Γενεύης 1949 που αναφέρεται στην προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συρράξεων, Άρθρο 52§1

³⁴⁷ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Carolin Alvermann, Angela Cotroneo, Antoine Grand, Baptiste Rolle - Customary International Humanitarian Law, Volume 2, Practice, Parts 1 and 2, ICRC, Cambridge University Press, 2005, par. 279

³⁴⁸ Canada, LOAC Manual (1999), p. 4-2, § 10.

³⁴⁹ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009, Rule 54

³⁵⁰ Canada, LOAC Manual (1999), p. 7-4, § 38

είναι διατάξεις των εγχειριδίων χωρών όπως η Γαλλία³⁵¹ και η Γερμανία³⁵², ενώ συμπεριλαμβάνεται αντίστοιχη διάταξη στο εγχειρίδιο³⁵³ του Χάρβαρντ³⁵⁴, σύμφωνα με το οποίο τα μέρη στη σύρραξη θα πρέπει να εκδίδουν ενημερωτικά δελτία (NOTAM) σχετικά με την περιοχή των επιχειρήσεων η οποία εγκυμονεί κινδύνους για την ασφαλή πτήση των πολιτικών αεροσκαφών. Αντίστοιχη διάταξη υπάρχει και στο εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο³⁵⁵, το οποίο αφορά στον κατά θάλασσα πόλεμο. Η τελευταία, όσον αφορά τη χρήση πολιτικού αεροσκάφους για στρατιωτικούς σκοπούς, παρουσιάζεται πιο ελαστική αναφέροντας ότι «τέτοια αεροσκάφη (πολιτικά που ενδέχεται να χρησιμοποιούνται για στρατιωτικούς σκοπούς) μπορεί να τους ζητηθεί να προσγειωθούν ή να προσθαλασσωθούν προκειμένου να ερευνηθούν». Η τάση αυτή των χωρών ενισχύεται³⁵⁶ και από τον κανόνα 47 του εγχειριδίου του Χάρβαρντ για το διεθνές δίκαιο στον αέρα, σύμφωνα με τον οποίο «τα πολιτικά αεροσκάφη, εχθρικά ή ουδέτερα, αποτελούν πολιτικά αντικείμενα και ως τέτοια προστατεύονται από επίθεση»³⁵⁷. Σε όλα τα παραπάνω έρχεται να προστεθεί η πρακτική των Ηνωμένων Εθνών, το οποία κατά τον πόλεμο Ιράν - Ιράκ (1986-87) μέσω του Συμβουλίου Ασφαλείας³⁵⁸ αποδοκίμασαν τις επιθέσεις εναντίον πολιτικών αεροσκαφών.

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι στρατηγικές αεροπορικές επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν ως αποστολή την προσβολή κέντρων βάρους, αποφασιστικών σημείων και ζωτικών στόχων προκειμένου να καμφθεί η θέληση του αντιπάλου για εκτέλεση επιθετικής ενέργειας. Όπως επισημαίνεται στο δόγμα «Η ανάληψη τέτοιων

³⁵¹ France, Disciplinary Regulations as amended (1975), Article 9

³⁵² Germany, Military Manual (1992), §§ 1034–1036

³⁵³ Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο έχει ως σκοπό την επαναδιατύπωση του υπάρχοντος εφαρμοστέου δικαίου κατά τις επιχειρήσεις στον αέρα και σε αυτές με τη χρήση πυραυλικών συστημάτων.

³⁵⁴ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009, Rule 55

³⁵⁵ San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994, par. 72

³⁵⁶ Terry D. Gill - Dieter Fleck, The Handbook of the International Law of Military Operations, Oxford University Press, 2010

³⁵⁷ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009, Rule 47 «(a) Civilian aircraft, whether enemy or neutral, are civilian objects and as such are entitled to protection from a ack. (b) Civilian aircraft can be the object of a ack only if they constitute military objectives.»

³⁵⁸ Security Council, Res. 582, 24 February 1986

ενεργειών προϋποθέτει προσεκτική εκτίμηση της κατάστασης και προβλέψεις των αντιδράσεων του αντιπάλου, αποτελούν δε, επιλογή της πολιτικής ηγεσίας σε συνεργασία με τη στρατιωτική»³⁵⁹. Οι στόχοι μιας στρατηγικής επίθεσης μπορεί να είναι κέντρα διοίκησης και ελέγχου, πολεμικές βιομηχανίες και κεντρικές μονάδες υποδομών και υποστήριξης του εχθρού. Σε αυτές τις επιχειρήσεις θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στοιχεία και αρχές όπως η διάκριση μεταξύ στρατιωτικών και πολιτικών στόχων, το γεγονός ότι σε πολεμικές βιομηχανίες εργάζονται άμαχοι, οι οποίες όμως συνεχίζουν να αποτελούν στρατιωτικό στόχο καθώς επίσης και το γεγονός ότι οι στόχοι αυτοί είναι πολύ πιθανό να βρίσκονται εντός αστικών περιοχών. Σύμφωνα με το εγχειρίδιο του Χάρβαρντ αυτές οι επιθέσεις δεν πρέπει να χρησιμοποιούν όπλα το οποίο δεν μπορούν να κατευθυνθούν σε συγκεκριμένο στόχο και τα αποτελέσματα των οποίων δεν μπορούν να περιοριστούν όπως απαιτείται προκαλώντας έτσι απώλειες σε άμαχο πληθυσμό και πολιτικά αντικείμενα³⁶⁰. Τα ζητήματα που αφορούν στην αρχή της διάκρισης και στην ακρίβεια με την οποία προσβάλλονται στόχοι οι οποίοι βρίσκονται εντός αστικών περιοχών, ισχύουν για τις αεροπορικές επιχειρήσεις όπως αντίστοιχα αναδύθηκαν στις διατάξεις του δόγματος των διακλαδικών πυρών υποστήριξης³⁶¹. Όσον αφορά την προσβολή στρατιωτικών στόχων στην περιοχή των οποίων όμως υπάρχει άμαχος πληθυσμός, τότε, τουλάχιστον από την πλευρά του επιτιθέμενου, θα πρέπει να εξασφαλιστεί το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής στις επίθεσης, οι άμαχοι δε θα πρέπει να βρίσκονται ή να εργάζονται στην περιοχή που βρίσκονται οι στόχοι αυτοί. Οι άμαχοι χάνουν την ιδιότητά τους³⁶² όταν εμπλακούν άμεσα στη μάχη³⁶³. Ειδικότερα όσον αφορά στην περίπτωση των πολιτών που εργάζονται για παράδειγμα σε εργοστάσια τα οποία παράγουν πολεμικό υλικό, οι εργαζόμενοι αυτοί ναι μεν εργάζονται σε μια περιοχή που αποτελεί στρατιωτικό στόχο, αλλά οι ίδιοι δε χάνουν

³⁵⁹ ΒΑΣΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ, ΓΕΑ/Α΄ ΚΛ/Α1/Τμ. 1, Ιανουάριος 2014, σελ. 53

³⁶⁰ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009, Rule 5

³⁶¹ Πυρά Υποστήριξης, σελ. 79

³⁶² Παραδείγματα σύμφωνα με τα όποια ένας άμαχος θα απολέσει την ιδιότητα αυτή, παρατίθενται στον κανόνα 29 του εγχειριδίου του Χάρβαρντ.

³⁶³ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009, Rule 10

την προστασία του καθεστώτος του άμαχου³⁶⁴, καθώς δεν εμπλέκονται άμεσα σε μάχη, αν και συνεισφέρουν με την παραγωγή πολεμικού υλικού. Όταν υπάρχει αμφισβήτηση ιδιότητα που φέρει ένα άτομο, τότε αυτό θεωρείται άμαχος, ενώ στις αντίστοιχες περιπτώσεις των αντικειμένων, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επίθεσης μόνο εάν έχουν συλλεγεί οι απαραίτητες πληροφορίες με τις οποίες το αντικείμενο μπορεί να θεωρηθεί στρατιωτικός στόχος³⁶⁵. Το εγχειρίδιο του Χάρβαρντ δίνει έναν ορισμό για τις παράπλευρες απώλειες, αναφέροντας ότι είναι το αποτέλεσμα επίθεσης της οποίας το αποτέλεσμα είναι υπέρμετρο σε σχέση με το επιδιωκόμενο στρατιωτικό αποτέλεσμα³⁶⁶. Συνήθως όλα τα εχθρικά στρατιωτικά αεροσκάφη αποτελούν στρατιωτικό στόχο εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες προστατεύονται, όπως συμβαίνει μετά υγειονομικά στρατιωτικά αεροσκάφη³⁶⁷, τα όποια προστατεύονται από τις διατάξεις το άρθρου 24 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, ενώ παρέρχονται λεπτομερείς οδηγίες στο τμήμα L του εγχειριδίου του Χάρβαρντ. Επιπλέον, τα αντιμαχόμενα μέρη μπορούν να συνάψουν συμφωνία³⁶⁸ με την οποία θα προβλέπεται η προστασία ατόμων και αντικειμένων για τα οποία δε γίνεται αναφορά από το εγχειρίδιο του Χάρβαρντ. Η συγκεκριμένη πρόβλεψη απορρέει από το κοινό άρθρο 6 των Συμβάσεων της Γενεύης το οποίο επιπλέον καθορίζει ότι καμία ειδική συμφωνία δεν μπορεί να χειροτερέψει τη θέση των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών ως και του υγειονομικού και θρησκευτικού προσωπικού. Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο είναι μια συλλογική προσπάθεια του πανεπιστημίου του Χάρβαρντ με τη συμβολή του καθηγητή Yoram Dinstein, το οποίο αποσκοπεί να αποτελέσει βοήθημα για τους νομικούς συμβούλους και τους αξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων για τα θέματα στα οποία αναφέρεται.

³⁶⁴ Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2005, Rule 6: «Civilians are protected against attack, unless and for such time as they take a direct part in hostilities.»

³⁶⁵ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009, Rule 12

³⁶⁶ Rule 14

³⁶⁷ Σύμφωνα με το εγχειρίδιο του κ. Μπακοπούλου, στρατιωτικό αεροσκάφος είναι αυτό που ανήκει στη δύναμη των ενόπλων δυνάμεων ενός κράτους, φέρει τα στρατιωτικά εμβλήματα του κράτους αυτού, κυβερνάται από στέλεχος των ενόπλων δυνάμεων του κράτους και είναι επανδρωμένα πρόσωπα που διέπονται από την συνήθη και πειθαρχία. Ο ορισμός αυτός βασίστηκε στο εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο.

³⁶⁸ Rule 99

Στην τρίτη κατηγορία συμπεριλαμβάνονται οι αεροπορικές επιχειρήσεις εναντίον δυνάμεων επιφάνειας, οι οποίες έχουν σκοπό να στερήσουν από των εχθρό την ικανότητά του να καταλάβει και να διατηρήσει έδαφος ή αποκτήσει το θαλάσσιο έλεγχο. Σε αυτές περιλαμβάνονται επιχειρήσεις για καθυστέρηση, εξουδετέρωση ή καταστροφή των δυνάμεων επιφάνειας του αντιπάλου³⁶⁹. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στην υποστήριξη των μονάδων επιφανείας, αναλαμβάνοντας αποστολές αεροπορικής απομόνωσης και αποστολές εγγύς αεροπορικής υποστήριξης, ενώ για το ναυτικό, αναλαμβάνονται αποστολές τακτικής αεροπορικής υποστήριξης ναυτικών επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο της υποστήριξης χερσαίων και ναυτικών επιχειρήσεων, αναλαμβάνονται ακόμα προσβολές χρονικά ευαίσθητων στόχων, που αφορούν στόχους των οποίων η προσβολή μετά από συγκεκριμένο χρονικό διάστημα δεν προσφέρει κάποιο πλεονέκτημα στις φίλιες δυνάμεις. Όπως και στην περίπτωση της προβολής αεροπορικών στόχων, έτσι και στην περίπτωση της εγγύς αεροπορικής υποστήριξης, ενδέχεται να αναληφθούν επιχειρήσεις σε αστικό περιβάλλον. Όπως αναφέρεται σύμφωνα με το δόγμα³⁷⁰, θα πρέπει να εξασφαλιστεί ο περιορισμός απωλειών σε άμαχο πληθυσμό. Σε κάθε περίπτωση, τόσο κατά τη σχεδίαση όσο και κατά την εκτέλεση των επιχειρήσεων θα πρέπει να εξασφαλίζεται το γεγονός ότι δεν υπάρχουν άμαχοι στην περιοχή προβολής του στόχου και ότι οι τυχόν απώλειες σε άμαχο πληθυσμό που ενδέχεται να προκύψουν, οφείλονται είτε στα ελλιπή μέτρα που έλαβε ο εχθρός στην προσπάθειά του να προστατεύσει τον πληθυσμό του, είτε σε κάποιο άλλο τυχαίο γεγονός. Σε αυτές τις περιπτώσεις, όπως και κατά τις χερσαίες επιχειρήσεις, θα πρέπει να χρησιμοποιούνται τα κατάλληλα μέσα που θα επιφέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, το οποίο θα περιορίζεται στην περιοχή του στόχου και σε καμία περίπτωση, έξω από αυτήν. Θα πρέπει επίσης να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή κατά την προσβολή ευαίσθητων στόχων, η καταστροφή των οποίων ενδέχεται να προκαλέσει σημαντικές απώλειες σε άμαχο πληθυσμό. Τέτοιοι στόχοι ενδέχεται να είναι για παράδειγμα τα φράγματα, αναχώματα και πυρηνικοί σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας³⁷¹.

³⁶⁹ ΒΑΣΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ, ΓΕΑ/Α΄ ΚΛ/Α1/Τμ. 1, Ιανουάριος 2014, σελ. 53

³⁷⁰ ΒΑΣΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ, ΓΕΑ/Α΄ ΚΛ/Α1/Τμ. 1, Ιανουάριος 2014, σελ. 56, παρ. 5.3.2.1

³⁷¹ Δημοσθένης Μπακόπουλος, Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο του Εναέριου Πολέμου και του Διαστήματος, Θεωρία και Πρακτική, Αθήνα, 2010, σελ. 21

Στην τέταρτη και τελευταία κατηγορία, ανήκουν οι αεροπορικές επιχειρήσεις υποστήριξης οι οποίες στοχεύουν στην παροχή απαιτούμενης υποστήριξης των φίλιων δυνάμεων, ώστε να επιτυγχάνεται ο αντικειμενικός σκοπός όλων των προηγούμενων επιχειρήσεων³⁷². Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται πληροφοριακές επιχειρήσεις, αερομεταφορές, εναέριος ανεφοδιασμός, ειδικές επιχειρήσεις, έρευνα και διάσωση μάχης, υπηρεσίες μετεωρολογίας και επιχειρήσεις υποστήριξης του κοινωνικού συνόλου. Ειδικότερα, ως προς τις πληροφοριακές επιχειρήσεις, αυτές περιλαμβάνουν αποστολές συλλογής πληροφοριών και αναγνώρισης του εναέριου χώρου. Αναγνωρίζονται θέσεις των εχθρικών αεροπορικών δυνάμεων, τα αποτελέσματα προηγούμενων προσβολών, γραμμές επικοινωνιών, κέντρα ανεφοδιασμού, εγκαταστάσεις ραντάρ και ηλεκτρονικές εκπομπές, οι προθέσεις του αντιπάλου για τις επόμενες ενέργειες και στόχοι τακτικού ενδιαφέροντος. Σε αυτό το σημείο διαπιστώνεται η σημασία που έχουν αυτές επιχειρήσεις, καθώς θα πρέπει να παρέχουν στο σύστημα διοίκησης κι ελέγχου έγκυρες πληροφορίες σχετικά με τη θέση των εχθρικών τμημάτων όπως και για τον εντοπισμό στόχων τακτικού ενδιαφέροντος. Η αντικειμενικότητα των πληροφοριών αυτών θα καθορίσουν και την έκβαση των αποστολών, καθώς τα κέντρα επιχειρήσεων δεν έχουν τη δυνατότητα άμεσης επόπτευσης του πεδίου της μάχης.

Τα εμπόλεμα μέρη έχουν τη δυνατότητα να καθορίσουν περιοχές στο διεθνή εναέριο χώρο, οι οποίες ονομάζονται «Ζώνες Αποκλεισμού» και αποκλείονται από την εκτέλεση επιχειρήσεων. Οι Ζώνες Αποκλεισμού είναι περιοχές οι οποίες απαλλάσσονται από κάποιες διατάξεις του ΔΑΔ ή περιοχές στις οποίες περιορίζεται η ελευθερία πτήσεως των άλλων χωρών, ενώ οι Ζώνες Απαγόρευσης Πτήσεων περιορίζονται ή αποκλείονται οι πτήσεις υπεράνω του εδάφους του ενός ή του άλλου αντιμαχόμενου μέρους³⁷³.

Μια άλλη παρόμοια μορφή επιχειρήσεων είναι η επιβολή εναέριου αποκλεισμού, η οποία αποσκοπεί στην αποτροπή της εισόδου και εξόδου κάθε είδους αεροσκάφους και σκάφους (συμπεριλαμβανομένων και των μη επανδρωμένων αεροσκαφών σύμφωνα με το εγχειρίδιο του Χάρβαρντ³⁷⁴) από συγκεκριμένα αεροδρόμια, λιμάνια

³⁷² ΒΑΣΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ, ΓΕΑ/Α΄ ΚΛ/Α1/Τμ. 1, Ιανουάριος 2014, σελ. 57

³⁷³ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009, Section P

³⁷⁴ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009, Rule 147

και την παράκτια περιοχή της εδαφικής επικράτειας, που ανήκει στον εχθρό ή τελεί υπό εχθρικό έλεγχο/κατοχή³⁷⁵. Ο κύριος σκοπός το εναέριου αποκλεισμού, είναι να απαγορεύσει στο δεύτερο να χρησιμοποιήσει ουδέτερα αεροσκάφη με σκοπό να μεταφέρει προσωπικό και αγαθά προς ή από την ελεγχόμενη από τον εχθρό περιοχή. Ο αποκλεισμός αυτός θα πρέπει να ανακοινωθεί από κάποιο αντιμαχόμενο στη σύρραξη μέρος και να κοινοποιηθεί σε όλα τα κράτη, περιλαμβάνοντας όλες τις απαραίτητες λεπτομέρειες, καθώς επίσης και οποιαδήποτε αλλαγή επέλθει στο καθεστώς της περιοχής αυτής. Από την άλλη μεριά, δεν θα πρέπει να αποκλείει την πρόσβαση στον εναέριο χώρο ουδέτερων κρατών, όπως επίσης θα πρέπει να διασφαλίζεται η παροχή ρουχισμού, καταλύματος, μέσων προστασίας, άλλων εφοδίων απαραίτητων για την επιβίωση του αστικού πληθυσμού στην περιοχή καθώς και αντικειμένων αναγκαίων για τη θρησκευτική λατρεία³⁷⁶.

Η πολεμική αεροπορία συμμετέχει επίσης σε επιχειρήσεις που προβλέπονται από σχέδια αντιμετώπισης πτήσεων Renegade στο πλαίσιο το σχεδιασμού αντιμετώπισης καταστάσεων εκτάκτου ανάγκης³⁷⁷. Σύμφωνα με τα σχέδια αυτά προβλέπεται πλέον η δυνατότητα κατάρριψης αεροσκαφών κατά τη διάρκεια της πτήσης των οποίων έχει διαπιστωθεί απώλεια ελέγχου, ανεξάρτητα από την αιτία της, η οποία όμως δημιουργεί κίνδυνο για πρόσωπα και αντικείμενα στο έδαφος³⁷⁸. Τα σχέδια αυτά ενεργοποιήθηκαν στον ελλαδικό χώρο, στην περίπτωση του αεροσκάφους της εταιρείας HELIOS, το οποίο συνετρίβη στην περιοχή της Αττικής στις 14 Αυγούστου 2005, αφού έχει αναχαιτιστεί από δύο μαχητικά αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας. Τα συγκεκριμένα σχέδια είναι απόρρητα και ενεργοποιούνται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας όταν διαπιστωθεί ότι κάποιο αεροσκάφος δεν επικοινωνεί με τον έλεγχο της εναέριας κυκλοφορίας ή αγνοεί τις οδηγίες του. Σύμφωνα με τα σχέδια αυτά κινητοποιούνται οι Ένοπλες Δυνάμεις, ενώ αν διαπιστωθεί ότι το αεροσκάφος πρόκειται να χρησιμοποιηθεί ως όπλο σε επικείμενη τρομοκρατική ενέργεια, τότε ενημερώνεται ο Πρόεδρος της Κυβέρνησης, ο οποίος αποφασίζει εάν θα προχωρήσει στο τελευταίο στάδιο του σχεδίου,

³⁷⁵ Δημοσθένης Μπακόπουλος, Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο του Εναέριου Πολέμου και του Διαστήματος, Θεωρία και Πρακτική, Αθήνα, 2010, σελ. 31

³⁷⁶ Σελ. 32

³⁷⁷ Civil-Emergency-Planning Action Plan

³⁷⁸ Δημοσθένης Μπακόπουλος, Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο του Εναέριου Πολέμου και του Διαστήματος, Θεωρία και Πρακτική, Αθήνα, 2010, σελ. 63 και 79

σύμφωνα με το οποίο θα χρησιμοποιηθεί στρατιωτική βία εναντίον του αεροσκάφους προκειμένου να καταστραφεί στον αέρα. Η συγκεκριμένη ενέργεια νομιμοποιείται από τη στιγμή που το συγκεκριμένο αεροσκάφος παραβιάζει την εθνική κρατική κυριαρχία, και τους κανόνες ασφάλειας πτήσεων, θέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή και την περιουσία χιλιάδων πολιτών. Σύμφωνα με το εγχειρίδιο του Χάρβαρντ³⁷⁹, δεν απαγορεύεται η χρήση όπλων εφόσον πρώτα έχει γίνει κάθε προσπάθεια αποφυγής της.

Το βασικό δόγμα της Πολεμικής Αεροπορίας παρουσιάζεται ελλιπές σε σχέση με τις εφαρμογές του ΔΑΔ. Δε γίνονται αναφορές σε αυτό και αποσκοπεί μόνο στην ανάδειξη του επιχειρησιακού χαρακτήρα της Πολεμικής Αεροπορίας. Στο συγκεκριμένο θέμα συμβάλλει και το γεγονός ότι οι κανόνες του ΔΑΔ για τον πόλεμο στον αέρα, είναι αρκετά περιορισμένοι. Το γεγονός όμως αυτό, σε μια δεύτερη ανάγνωση, είναι φυσιολογικό, καθώς οι εναέριες επιχειρήσεις εξελίχθηκαν κυρίως κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ, με αποτέλεσμα κατά τη στιγμή σύναψης των Συμβάσεων, να μην έχει ενταχθεί ως αντίληψη στο πλαίσιο του δικαίου. Όσον αφορά στην ελληνική πραγματικότητα, σημαντική συμβολή στην κατανόηση του ανθρωπιστικού δικαίου είχε το εγχειρίδιο του καθηγητή της Σχολής Ικάρων και Μπακόπουλου³⁸⁰, το οποίο συντάχθηκε κατόπιν αποφάσεως της ηγεσίας της Πολεμικής Αεροπορίας, προκειμένου να καλύψει το κενό που διαπιστώθηκε. Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο επιχειρεί να κάνει ανάλυση του δικαίου του εναέριου πολέμου, αναλύει συνοπτικά τον κορμό του διεθνούς διαστημικού δικαίου ενώ κάνει ανάλυση επίσης του νομικού καθεστώτος της χρήσης βίας κατά πολιτικών αεροσκαφών, Του νομικού καθεστώτος χρήσης δεδομένων δορυφορικής τηλεπαρατήρησης, ενώ εστιάζει επίσης στην σχέση ιδιωτικοποιημένων δορυφορικών διεθνών οργανισμών και ενόπλων δυνάμεων.

³⁷⁹ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009, Rules 52, 174

³⁸⁰ Δημοσθένης Μπακόπουλος, Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο του Εναέριου Πολέμου και του Διαστήματος, Θεωρία και Πρακτική, Αθήνα, 2010

Η Εφαρμογή του ΔΑΔ στις Επιχειρήσεις του Πολεμικού Ναυτικού

Γενικά

Σύμφωνα με το άρθρο 35 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου «σε κάθε ένοπλη ρήξη, το δικαίωμα των εμπόλεμων μερών να επιλέγουν μεθόδους και μέσα πολέμου δεν είναι απεριόριστο». Αντίστοιχη είναι και η φρασεολογία που χρησιμοποιείται στο εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο, το οποίο καταρτίστηκε το 1994 από το Διεθνές Ινστιτούτο Ανθρωπιστικό Δικαίου του Σαν Ρέμο, προκειμένου να καλύψει τα συμβατικά κενά στον κατά θάλασσα πόλεμο³⁸¹ και να ενσωματώσει τις σχετικές διατάξεις της Σύμβασης ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)³⁸². Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο χρησιμοποιείται από το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό σε συνδυασμό με τις συμβάσεις της Γενεύης σε ό,τι αφορούν τις ένοπλες συγκρούσεις και ειδικότερα τις ναυτικές επιχειρήσεις. Όπως αντίστοιχα ισχύει για τις αεροπορικές επιχειρήσεις³⁸³, έτσι και για τις επιχειρήσεις στη θάλασσα, οι Συμβάσεις της Γενεύης δεν κάνουν εκτεταμένη αναφορά σε σύγκριση με αυτή που αφορά στις χερσαίες επιχειρήσεις και περιορίζονται στις προβλέψεις για την προστασία των ναυαγών, των τραυματιών και των ασθενών στη θάλασσα³⁸⁴, με αποτέλεσμα το συμβατικό ΔΑΔ στη θάλασσα να περιορίζεται στις συμβάσεις της Χάγης του 1907, οι οποίες, όπως είναι αναμενόμενο, δεν έχουν ενσωματώσει τις νομικές, πολιτικές και τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής μας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα του 1977, δε βοήθησαν στην εξέλιξη του ΔΑΔ στη θάλασσα, πέρα από την αναφορά που κάνει το πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο στους ναυαγούς, στα νοσοκομειακά πλοία³⁸⁵ και στα διασωστικά μέσα. Από την άλλη πλευρά, το

³⁸¹ San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994

³⁸² Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος - Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, Κεφάλαιο 17, Το ανθρωπιστικό δίκαιο των ενόπλων συρράξεων, Μαρία - Ντανιέλλα Μαρούδα, παρ. 961

³⁸³ Το κενό στις αεροπορικές επιχειρήσεις καλύπτεται από το εγχειρίδιο του International Humanitarian Law Research Initiative του Χάρβαρντ.

³⁸⁴ Σύμβαση περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων, Γενεύη, 1949

³⁸⁵ Άρθρο 22

εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο δεν είναι απόλυτα ικανό να καλύψει τα κενά που έχουν παρουσιαστεί από την έλλειψη απαραίτητων διατάξεων για τον κατά τη θάλασσα πόλεμο, καθώς δεν αποτελεί νομικό κείμενο ώστε να έχει αντίστοιχη ισχύ. Βέβαια, λόγω του κύρους του διεθνούς ινστιτούτου, αποτελεί μια πηγή την οποία πολλές χώρες είτε τη χρησιμοποιούν αυτούσια, είτε την έχουν εντάξει στα στρατιωτικά τους εγχειρίδια. Σε κάθε περίπτωση βέβαια, στον πόλεμο στη θάλασσα, ισχύουν όλες οι διατάξεις των Συμβάσεων της Γενεύης, αλλά και των παλαιότερων κειμένων που πλέον έχουν λάβει εθιμική μορφή, που αφορούν στην κατ' αντιστοιχία συμπεριφορά των εμπόλεμων, αλλά και στην προστασία των αμάχων και όσων τέθηκαν εκτός μάχης.

Το Πολεμικό Ναυτικό το 1995 εξέδωσε το Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου, το οποίο δεν αναφέρεται αποκλειστικά στο ΔΑΔ, αλλά περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό αναφορών που το αφορούν και είναι ίσως το πιο αξιόλογο πόνημα στις ΕΔ, το οποίο κάνει αναφορές στις αρχές του, στην προστασία των ναυαγών και των τραυματιών, στην προστασία των υγειονομικών μέσων μεταφοράς σε θάλασσα και αέρα καθώς και του αντίστοιχου προσωπικού αλλά και στις μεθόδους και τα μέσα διεξαγωγής του πολέμου, όπως θα εξεταστεί και παρακάτω. Μια από τις πιο αξιόλογες προβλέψεις του είναι αυτή που αφορά στην έρευνα και διάσωση κατά την περίοδο των επιχειρήσεων, κατά τις οποίες τα πληρώματα των πλοίων είναι υποχρεωμένα να διασώσουν ναυαγούς από πολεμικά και πολιτικά πλοία. Στους ναυαγούς του πολεμικού πλοίο θα παρέχεται το καθεστώς του αιχμαλώτου πολέμου, οι οποίοι προστατεύονται και από τις Διατάξεις του ΠΝ³⁸⁶, ενώ στους ναυαγούς των πολιτικών πλοίων, τα οποία αποτέλεσαν Νόμιμο στρατιωτικό στόχο, παρέχεται η ανάλογη προστασία³⁸⁷.

Η Σύγχρονη Χρησιμοποίηση του ΠΝ και η Σχέση της με το ΔΑΔ

Το Πολεμικό Ναυτικό εμπλέκεται όλο και περισσότερο σε επιχειρήσεις που απομακρύνονται από τον παραδοσιακό τους ρόλο και προσαρμόζεται στη σύγχρονη τάση για ανάληψη δραστηριοτήτων που δε διέπονται από το αυστηρό πρότυπο των ενόπλων συγκρούσεων. Έτσι, οι κλασικές πολεμικές επιχειρήσεις στη θάλασσα έχουν

³⁸⁶ ΠΔ 210/1993 (ΦΕΚ Α' 89) «Διατάξεις Πολεμικού Ναυτικού», Άρθρο 1408

³⁸⁷ Κεφάλαιο 5, Τμήμα Ι, Παρ. 6

σπανίζουν πλέον, καθώς οι ναυτικές δυνάμεις αναλαμβάνουν όλο και πιο συχνά τη διεξαγωγή επιχειρήσεων αστυνόμευσης και ειδικότερα, αυτών της ναυτικής αποτροπής. Σε αυτό έχουν συμβάλλει η διεθνής τρομοκρατία, η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής και η πειρατεία, ενώ παράλληλα συμβάλλει σημαντικά η επέκταση των κρατικών ζωνών κυριαρχίας και κυριαρχικών δικαιωμάτων σε ευρύτερες περιοχές, δημιουργώντας έτσι ανάγκες αστυνόμευσης με πιο «ισχυρά» μέσα. Χαρακτηριστικές είναι οι επιχειρήσεις κατά της πειρατείας που πραγματοποιήθηκαν στο Κέρας της Αφρικής και οι επιχειρήσεις κατά της διεθνούς τρομοκρατίας στη Μεσόγειο και στην αραβική θάλασσα.

Όσον αφορά στην ελληνική πραγματικότητα, ιδιαίτερη σημασία έχουν οι διατάξεις του νόμου για την αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων³⁸⁸, όπως τροποποιήθηκε από τον αντίστοιχο για την παραγωγή και τα δίκτυα μεταφοράς υδρογονανθράκων³⁸⁹. Σύμφωνα με τον πρώτο «Η αστυνόμευση στις θαλάσσιες περιοχές της υφαλοκρηπίδας ή της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης, στις μόνιμες ή προσωρινές εγκαταστάσεις ή πλωτές κατασκευές επί της υφαλοκρηπίδας ή της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης ή υπεράνω αυτών, που προορίζονται για εργασίες έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων, ασκείται από το Λιμενικό Σώμα. Με αίτηση του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη, ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας διαθέτει την αναγκαία ένοπλη δύναμη για ενίσχυση των οργάνων του λιμενικού σώματος»³⁹⁰. Η παραπάνω διάταξη δεν είναι συγκεκριμένη και επιδέχεται αρκετών ερμηνειών ως προς την ένταξη της στο συγκεκριμένο κείμενο. Μια ερμηνεία που θα μπορούσε να δοθεί έχει σχέση με την εξ ανατολών απειλή που αφορά στην έρευνα για υδρογονάνθρακες στην περιοχή του Αιγαίου. Πίσω από αυτή τη διάταξη, ο νομοθέτης ενδεχομένως να προσπαθεί να εξασφαλίσει την οποιαδήποτε προσπάθεια έρευνας στη συγκεκριμένη περιοχή, καθώς είναι γνωστές οι θέσεις γειτονικής χώρας που αφορούν στην ενέργεια αυτή. Ενδεχομένως, σε μια ευρύτερη ερμηνεία, να εννοείται ότι η οποιασδήποτε προσπάθεια παρενόχλησης και παρεμπόδισης των ερευνών εντός της υφαλοκρηπίδας ή της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης της χώρας,

³⁸⁸ Ν.2289/1995 (ΦΕΚ Α΄ 27) «Αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και άλλες διατάξεις»

³⁸⁹ Ν.4001/2011 (ΦΕΚ Α΄ 179) «Για τη λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις.»

³⁹⁰ Ν.2289/1995 (ΦΕΚ Α΄ 27) «Αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και άλλες διατάξεις», Άρθρο 11, παρ. 17

αποτελεί αιτία πολέμου (*jus ad bellum*). Το εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο από την άλλη, αναφέρει ότι οι διατάξεις του εφαρμόζονται στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και την υφαλοκρηπίδα, εφόσον εκδηλωθούν εχθρικές ενέργειες³⁹¹ εναντίον της παράκτιας χώρας³⁹², δίνοντας μάλιστα το δικαίωμα στην χώρα αυτή να ναρκοθετήσει την περιοχή που θεωρεί ότι κινδυνεύει³⁹³. Στην περίπτωση εφαρμογής αυτής της διάταξης, εφόσον ισχύσει η ανωτέρω υπόθεση, τότε ισχύουν οι διατάξεις του ΔΑΔ. Στο σημείο αυτό βέβαια, γεννάται το ερώτημα εάν οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας είναι θεσμικά σε θέση να ασκήσουν την αρμοδιότητα αυτή. Αυτό εξαρτάται από το γεγονός της ανάγκης που θα προκύψει και η οποία θα ενεργοποιήσει τη συγκεκριμένη διάταξη που θεσπίστηκε από το Ν.2289/1995. Στην περίπτωση όμως που τίθεται θέμα προστασίας των κυριαρχικών δικαιωμάτων, τότε αυτή η διάταξη κρίνεται περιττή.

Το νέο όμως πλαίσιο στο οποίο συμμετέχουν οι ναυτικές δυνάμεις έχει δημιουργήσει ένα νέο πρόβλημα, το οποίο αφορά στην αδυναμία εφαρμογής των ήδη υπαρχόντων κανόνων του ΔΑΔ, στις νέες μορφές των επιχειρήσεων, στις οποίες έχουν αντιμετωπίσουν την τρομοκρατία, την πειρατεία, τη διακίνηση μεταναστών, το παράνομο εμπόριο και άλλες πράξεις, καθώς αυτές δεν αποτελούν σύρραξη. Ο τρόπος αντιμετώπισης αυτών των καταστάσεων και η νομική βάση δεν απορρέουν από το δίκαιο που αφορά τις ναυτικές επιχειρήσεις αλλά από διαφορετικές πηγές του διεθνούς δικαίου³⁹⁴, όπως είναι οι αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, οι οποίες εκδίδονται σε εφαρμογή διατάξεων του κεφαλαίου VII του Καταστατικού Χάρτη, το Δίκαιο της Θάλασσας και άλλες πολυμερείς συνθήκες.

³⁹¹ San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994, par. 16 «Hostile actions within the meaning of paragraph 15 include, inter alia:

(a) attack on or capture of persons or objects located in, on or over neutral waters or territory;
(b) use as a base of operations, including attack on or capture of persons or objects located outside neutral waters, if the attack or seizure is conducted by belligerent forces located in, on or over neutral waters;
(c) laying of mines; or
(d) visit, search, diversion or capture.»

³⁹² San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994, par. 34 - 35

³⁹³ Το εγχειρίδιο όμως αυτό, σε κάθε περίπτωση, έχει μη δεσμευτικό χαρακτήρα.

³⁹⁴ Terry D. Gill - Dieter Fleck, *The Handbook of the International Law of Military Operations*, Oxford University Press, 2010, Chapter 19

Διοίκηση και Έλεγχος σε Σχέση με το ΔΑΔ

Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης για την Ανοιχτή Θάλασσα (1958), το πολεμικό πλοίο ορίζεται ως «το πλοίο που ανήκε στις ναυτικές δυνάμεις ενός κράτους και φέρει εμφανή διακριτικά τα οποία διαχωρίζουν την εθνικότητα του πλοίου, το οποίο είναι υπό τη διοίκηση ενός αξιωματικού ο οποίος είναι πλήρως εξουσιοδοτημένος από την κυβέρνηση του, το όνομα το οποίου υπάρχει στη ναυτική λίστα και το οποίο επανδρώνεται από πλήρωμα που λειτουργεί κάτω από κανονική ναυτική πειθαρχία». Κατά αντιστοιχία αυτής της διάταξης, το άρθρο 1101 των διατάξεων του πολεμικού ναυτικού³⁹⁵ αναφέρει ότι «Η ευθύνη της ασφάλειας του Πολεμικού Πλοίου, της διαγωγής, εμφανίσεως, αποδόσεως, ευεξίας του προσωπικού του, της αποδοτικής λειτουργιάς του υλικού του και της συνολικής αποτελεσματικότητας και προς μάχην ικανότητας του Πλοίου, ανατίθεται πλήρως στον Κυβερνήτη». Αυτή η εξουσία που δίνεται στον κυβερνήτη περιβάλλεται από όλους τους νόμους και τις διατάξεις που αφορούν το Πολεμικό Ναυτικό, καθώς επίσης και από τους αντίστοιχους κανονισμούς που αφορούν στην λειτουργία του.

Στις ενέργειές του ο κυβερνήτης έχει ως οδηγό «τις επιταγές του Συντάγματος, τους νόμους και τις ισχύουσες διατάξεις του πολεμικού ναυτικού, καθώς και τις διαταγές και οδηγεί στον προϊσταμένων του αρχών»³⁹⁶. Η παραπάνω διάταξη καλύπτει όλες τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο κυβερνήτης δεσμεύεται νομικά, καθώς όλα τα βασικά κείμενα τα οποία αφορούν στο ΔΑΔ έχουν ενταχθεί με νόμο στην εσωτερική έννομη τάξη. Η σημαντικότερη ίσως όμως διάταξη περιλαμβάνεται στο νόμο που ποινικοποιεί τα εγκλήματα τα οποία αναφέρονται στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου³⁹⁷. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του συγκεκριμένου νόμου, «στρατιωτικός διοικητής ή πολιτικός προϊστάμενος που παραλείπει να παρεμποδίσει υφιστάμενο να διαπράξει έγκλημα που προβλέπεται στον παρόντα νόμο, μολονότι έχει τη δυνατότητα να το κάνει, τιμωρείται ως αυτουργός της πράξης που τελέστηκε από τον υφιστάμενό του». Το άρθρο αυτό, στο πλαίσιο της ευθύνης των διοικήσεων, συμπληρώνεται από το άρθρο 14, που αφορά στην παράδοση του καθήκοντος

³⁹⁵ ΠΔ 210/1993 (ΦΕΚ Α' 89) «Διατάξεις Πολεμικού Ναυτικού»

³⁹⁶ ΠΔ 210/1993 (ΦΕΚ Α' 89) «Διατάξεις Πολεμικού Ναυτικού», Άρθρο 1102§2

³⁹⁷ Ν.3948/2011 (ΦΕΚ Α' 71) «Προσαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που κυρώθηκε με το ν. 3003/2002 (Α' 75)

επιτήρησης. Η ανωτέρω διάταξη παραπέμπει στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, το οποίο όμως δεν κάνει αποκλειστική διάκριση μεταξύ στρατιωτικού διοικητή και πολιτικού προϊσταμένου, αλλά αναφέρεται σε δύο κατηγορίες, κατά τις οποίες η πρώτη αφορά στο στρατιωτικό διοικητή ή σε άτομο που έχει τον αποτελεσματικό έλεγχο όπως ο στρατιωτικός διοικητής, ενώ οι δεύτεροι αναφερόμενη στη σχέση προϊσταμένου και υφιστάμενου, επιχειρεί να καλύψει όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις οι οποίες δεν περιγράφονται στην πρώτη κατηγορία και αφορούν πολιτικούς προϊστάμενους ή οποιαδήποτε άλλη σχέση στην οποία υπάρχει ως αναγνωριστικό το στοιχείο της σχέσης προϊστάμενου και υφιστάμενου. Συνεπώς, παρουσιάζεται ένα κενό στη συγκεκριμένη διάταξη, καθώς δε συμπεριλαμβάνει καμιά άλλη σχέση διοικητικής εξάρτησης πέρα από αυτή που αναφέρεται σε στρατιωτικό ή πολιτικό προϊστάμενο. Σε μια στενή ερμηνεία της διάταξης, θα μπορούσε να αναφερθεί ότι το συγκεκριμένο άρθρο, με την έννοια του πολιτικού προϊσταμένου, συμπεριλαμβάνει μόνο τα άτομα που έχουν την ιδιότητα του πολίτη, αλλά ανήκουν στις τάξεις των ενόπλων δυνάμεων.

Η Εφαρμογή του ΔΑΔ στις Ναυτικές Επιχειρήσεις

Το Πολεμικό Ναυτικό αναλαμβάνει επιχειρήσεις υποστήριξης, με εκτέλεση αντίστοιχων πυρών ή με ναυτικό αποκλεισμό, αναγνώρισης και λοιπών επιχειρήσεων, όπως μεταφορές στρατευμάτων, περιπολίες για την εξασφάλιση χερσαίων περιοχών, μεταφορά προμηθειών, εκκένωση περιοχών που βρίσκονται άμαχοι και άτομα που τέθηκαν εκτός μάχης, καθώς επίσης αναλαμβάνει την περίθαλψη τραυματιών και αρρώστων με νοσοκομειακά πλοία. Όσον αφορά τα πυρά υποστήριξης, το γενικό πλαίσιο στο οποίο εκτελούνται αναφέρθηκε στα διακλαδικά πυρά υποστήριξης³⁹⁸. Στην περίπτωση όμως των πυρών υποστήριξης του πολεμικού ναυτικού εντοπίζονται κάποιες αντικειμενικές δυσκολίες που σχετίζονται με την επαφή που έχει το πλοίο που πρόκειται να εκτελέσει τα πυρά με το στόχο, καθώς αυτή δεν είναι άμεση και στηρίζεται στις πληροφορίες που θα λάβει το πλοίο σχετικά με αυτόν. Στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να εξασφαλιστεί ότι τα πυρά που θα εκτελέσει το πλοίο δεν είναι «εκπρόθεσμα», δηλαδή ότι ο συγκεκριμένος στόχος

³⁹⁸ Πυρά Υποστήριξης, σελ. 79

εξακολουθεί να αποτελεί στρατιωτικό στόχο³⁹⁹, όπως καθορίζεται και στο σχετικό Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου του Πολεμικού Ναυτικού σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικότητας η οποία αναφέρεται⁴⁰⁰, και ότι η κατάστασή του δεν έχει μεταβληθεί. Για το λόγο αυτό, στα πλοία που αναλαμβάνουν τέτοιες επιχειρήσεις, τοποθετούνται αξιωματικοί σύνδεσμοι, οι οποίοι είναι σύμβουλοι του κυβερνήτη και έχουν ως αποστολή το συντονισμό των επιχειρήσεων και ειδικότερα των πυρών υποστήριξης. Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με το εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο⁴⁰¹, αυτοί που σχεδιάζουν επιθετικές επιχειρήσεις στη θάλασσα είναι υποχρεωμένοι να συλλέξουν τις απαραίτητες πληροφορίες για αυτό, να μεριμνήσουν με κάθε τρόπο έτσι ώστε οι επιθέσεις αυτές να περιοριστούν σε στρατιωτικούς στόχους, ενώ μια επίθεση δεν πρέπει να πραγματοποιηθεί, όταν αναμένεται ότι θα προκαλέσει παράπλευρες απώλειες ή η ζημιά που θα προκαλέσει είναι υπέρμετρη σε σχέση με το επιδιωκόμενο στρατιωτικό αποτέλεσμα. Όσον αφορά στα μέσα που χρησιμοποιούνται κατά τις ναυτικές επιχειρήσεις και ειδικότερα στη χρήση πυραυλικών συστημάτων και βλημάτων, το εγχειρίδιο παραπέμπει στις αρχές του ΔΑΔ και στα μέτρα που πρέπει να λαμβάνονται πριν από την επίθεση⁴⁰², ενώ και τη χρήση τορπιλών αναφέρεται ότι απαγορεύεται η χρησιμοποίηση τορπιλών οι οποίες δε βυθίζονται ή όταν εξαντλούνται τα καύσιμα τους συνεχίζουν να αποτελούν κίνδυνο⁴⁰³. Το Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου αναφέρει επίσης σχετικά με τις μεθόδους και τα μέσα διεξαγωγής του πολέμου⁴⁰⁴, ότι η επιλογή τους θα πρέπει να εξαρτάται από τις απώλειες τις οποίες ενδέχεται να προκαλέσουν σε άμαχο πληθυσμό. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στη χρήση ναρκών των οποίων η χρήση πρέπει να αφορά αποκλειστικά στρατιωτικούς σκοπούς, θα πρέπει να απενεργοποιούνται σε περίπτωση που αποκολληθούν, ενώ απαγορεύεται η χρήση ναρκών ελεύθερης πλεύσης⁴⁰⁵ και θα πρέπει να καταγράφεται η τοποθεσία τους. Τα εμπόλεμα μέρη,

³⁹⁹ Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου, ΓΕΝ/Α2/IV, 1995, Κεφάλαιο 7, Τμήμα Ι, Παρ. 2α

⁴⁰⁰ Κεφάλαιο 7, Τμήμα Ι, Παρ. 2γ

⁴⁰¹ San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994, par. 46

⁴⁰² San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994, par. 38 - 46

⁴⁰³ Παρ. 79

⁴⁰⁴ Κεφάλαιο 7, Τμήμα Ι, Παρ. 2β

⁴⁰⁵ Παρ. 80 - 83

μετά την παύση των εχθροπραξιών θα πρέπει να φροντίσουν έτσι ώστε να περισυλλεγούν ή να απενεργοποιηθούν οι εναπομείνουσες νάρκες.

Ο ναυτικός αποκλεισμός θα πρέπει να κοινοποιείται σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη καθώς και στα ουδέτερα κράτη⁴⁰⁶. Όπως επισημαίνεται στο εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο, εάν ο αστικός πληθυσμός της αποκλεισμένης περιοχής προμηθεύεται ανεπαρκώς με τρόφιμα και αλλά είδη απαραίτητα για την επιβίωση του, το μέρος στη σύρραξη το οποίο πραγματοποιεί το ναυτικό αποκλεισμό θα πρέπει να επιτρέψει την ελεύθερη διακίνηση αυτών των αγαθών⁴⁰⁷. Αντίθετα, στην περίπτωση που παραβιάζεται ο αποκλεισμός από εμπορικό πλοίο τότε αυτό μπορεί να συλληφθεί, ενώ στην περίπτωση που αντισταθεί, μπορεί να χρησιμοποιηθεί βία. Ο αποκλεισμός απαγορεύεται όταν έχει τιμωρητικό χαρακτήρα, Δηλαδή όταν αποσκοπεί στη λιμοκτονία του πληθυσμού και όταν αναμένεται τότε θα προκαλέσει υπέρμετρη ζημιά σε σχέση με το επιδιωκόμενο στρατιωτικό αποτέλεσμα⁴⁰⁸.

Το εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο κάνει επίσης αναφορά στη διαδικασία κατά την οποία όταν αμφισβητείται η κατάσταση ενός εμπορικού πλοίου για το οποίο υπάρχουν ενδείξεις ότι είναι υποκείμενο κράτησης, μπορεί να γίνει νηοψία⁴⁰⁹ προκειμένου να διαπιστωθεί η πραγματική του κατάσταση⁴¹⁰, ενώ στο πλαίσιο αυτού του ελέγχου, ένα πλοίο είναι δυνατόν να συλληφθεί⁴¹¹. Καθορίζει ακόμα το καθεστώς προστασίας των προσώπων, διαχωρίζοντας ποιοι χαρακτηρίζονται από το καθεστώς του αιχμαλώτου πολέμου, σε περίπτωση σύλληψης⁴¹². Για το προσωπικό που δεν αναφέρεται στις κατηγορίες που συμπεριλαμβάνονται στο εγχειρίδιο, γίνεται παραπομπή στην τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης. Η προστασία των νοσοκομειακών πλοίων εξασφαλίζεται από την δεύτερη σύμβαση της Γενεύης⁴¹³, η οποία τίθεται σε

⁴⁰⁶ Παρ. 93 - 104

⁴⁰⁷ Παρ. 103

⁴⁰⁸ Παρ. 102

⁴⁰⁹ Σύμβαση περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων, Γενεύη, 1949, Άρθρο 31

⁴¹⁰ San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994, par. 118 - 124

⁴¹¹ Παρ. 135 - 152

⁴¹² Παρ. 165

⁴¹³ Σύμβαση περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων, Γενεύη, 1949, Άρθρο 22

ισχύ από την έναρξη των εχθροπραξιών. Αντίθετο καθεστώς ισχύει και για τα νοσηλευτήρια που βρίσκονται επί των πολεμικών πλοίων⁴¹⁴. Γενικά, τα πλοία το οποία προστατεύονται από επίθεση αναφέρονται στην παράγραφο 47 το εγχειριδίου του Σαν Ρέμο, των οποίων οι συνθήκες προστασίας περιγράφονται στην παράγραφο 48, ενώ αναλύονται οι περιπτώσεις⁴¹⁵ κατά τις οποίες αίρεται η προστασία τους⁴¹⁶. Στο εγχειρίδιο γίνεται μια σημαντική προσπάθεια συγκεκριμενοποίησης του καθεστώτος προστασίας με σαφείς και ακριβείς αναφορές ως προς το ποια πλοία απολαμβάνουν το καθεστώς προστασίας και ποια εξαιρούνται με σκοπό τον περιορισμό των αμφισβητήσεων και το τερματισμό των κενών που προκύπτουν από την ελλιπή αναφορά στο συγκεκριμένο καθεστώς. Είναι σημαντικό, ότι ενώ το συγκεκριμένο εγχειρίδιο αφορά τις επιχειρήσεις στη θάλασσα, κάνει αναφορά και στο αντίστοιχο καθεστώς των αεροσκαφών, χρησιμοποιώντας ακριβώς την ίδια δομή. Ο σκοπός ενδεχομένως της συμπερίληψης, οφείλεται στο γεγονός ότι τα πλωτά μέσα ενδεχομένως να αντιμετωπίσουν εναέρια απειλή, κατά την οποία τα πληρώματά τους θα πρέπει να είναι σε θέση να διακρίνουν το καθεστώς από το οποίο χαρακτηρίζονται τα μέσα αυτά.

Το εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο, σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει για το ΔΑΔ, αναφέρει ότι είναι το σύνολο «των διεθνών κανόνων, οι οποίοι καθιερώθηκαν από συνθήκες ή εθιμικά, οι οποίοι περιορίζουν το δικαίωμα το μερών σε μια σύγκρουση να χρησιμοποιήσουν κατά την επιλογή τους, μεθόδους και μέσα πολέμου ή είναι το σύνολο των κανόνων που προστατεύουν τα κράτη τα οποία δεν είναι μέρη στη σύρραξη ή τα άτομα και τα αντικείμενα τα οποία επηρεάζονται ή ενδέχεται να επηρεαστούν από τις ένοπλες συγκρούσεις»⁴¹⁷. Όπως γίνεται αντιληπτό, το συγκεκριμένο εγχειρίδιο δεν αναφέρεται ονομαστικά στις συμβάσεις της Γενεύης ή σε άλλα κείμενα που αφορούν στο ΔΑΔ, πράγμα που σημαίνει ότι γίνεται μια προσπάθεια διεύρυνσης του πλαισίου το οποίο καλύπτει το συγκεκριμένο κομμάτι του δικαίου, πράγμα το οποίο δεν επετεύχθη από τις Συμβάσεις της Γενεύης και τα

⁴¹⁴ Σύμβαση περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων, Γενεύη, 1949, Άρθρο 28

⁴¹⁵ Οι περιπτώσεις αυτές συμπληρώνονται από την παράγραφο 60 το εγχειρίδιο Η οποία κάνει αναφορά στα εμπορικά πλοία.

⁴¹⁶ Παράγραφοι 49 - 51

⁴¹⁷ San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994, par. 13

Πρόσθετα Πρωτόκολλα. Ακολουθώντας, στην ίδια παράγραφο δίνεται ο ορισμός των παράπλευρων απωλειών, σύμφωνα με τον οποίο αφορούν απώλειες από προσβολή στόχων οι οποίοι δεν είναι στρατιωτικοί⁴¹⁸, ενώ αναλύονται οι βασικοί κανόνες⁴¹⁹, οι οποίοι έχουν υιοθετήσει τις αρχές του ΔΑΔ.

Το Πολεμικό Ναυτικό διαθέτει επίσης αεροπορικά μέσα (αεροσκάφη και ελικόπτερα), τα οποία χρησιμοποιούνται για αποστολές υποστήριξης και αναγνώρισης. Η χρήση των αεροπορικών μέσων εμπίπτει στις διατάξεις που αφορούν στον εναέριο πόλεμο. Διατάξεις που αφορούν στα αεροπορικά μέσα και τη χρησιμοποίησή τους υπάρχουν και στο εγχειρίδιο του Σαν Ρέμο, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω ενώ εξίσου χρήσιμο είναι το εγχειρίδιο του Χάρβαρντ που αφορά στις αεροπορικές επιχειρήσεις.

Όπως αντίστοιχα συμβαίνει για τις αεροπορικές επιχειρήσεις, έτσι και στις επιχειρήσεις που διεξάγονται στη θάλασσα, το ΔΑΔ παρουσιάζει μικρό αριθμό διατάξεων, οι οποίες δεν είναι ικανές να καλύψουν το εύρος αυτών των επιχειρήσεων, ενώ οι κανόνες εθιμικού δικαίου που τις αφορούν δεν ήταν δυνατό να συμπεριλάβουν, στο πλαίσιο το οποίο καλύπτουν, τις τεχνολογικές εξελίξεις καθώς επίσης και την αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται σε τακτικό επίπεδο. Το κενό αυτό καλύφθηκε από τη σύνταξη εγχειριδίων που αφορούν στις συγκεκριμένες επιχειρήσεις και τα οποία αποτελούν οδηγό για τη σύνταξη των αντίστοιχων εθνικών εγχειριδίων. Όσον αφορά τις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, μέχρι στιγμής δεν έχει αναπτυχθεί αντίστοιχο εγχειρίδιο αποτέλεσμα η εφαρμογή των κανόνων που περιγράφονται να γίνεται από τα πρωτότυπα κείμενα το Σαν Ρέμο του Χάρβαρντ. Αυτό αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα ως προς νομιμότητα εφαρμογής τους, καθώς δεν αποτελούν επίσημα κείμενα των Ενόπλων Δυνάμεων, όπως τα εγχειρίδια που έχουν εκδοθεί κατά καιρούς, γεγονός που σημαίνει ότι δεν αποτελούν δεσμευτικές διαταγές της ηγεσίας.

⁴¹⁸ «Collateral casualties or collateral damage means the loss of life of, or injury to, civilians or other protected persons, and damage to or the destruction of the natural environment or objects that are not in themselves military objectives»

⁴¹⁹ San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994, par. 38 - 42

Επίλογος

Θα ήταν κοινότυπο να πει κανείς, ότι το ΔΑΔ δεν έχει αναπτυχθεί σημαντικά στον ελληνικό χώρο. Οι λόγοι που δεν έχει καταστεί αυτό δυνατό μέχρι σήμερα εντοπίζονται στη λειτουργία των αρμοδίων φορέων που σχετίζονται με αυτό αλλά κυρίως στην αντίληψή που έχει αναπτυχθεί, ειδικά στις ένοπλες δυνάμεις, σύμφωνα με την οποία υποβαθμίζεται η χρησιμότητά του, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η διάδοσή του. Το ΔΑΔ αποτελεί ένα στοιχείο πολιτισμού που πρέπει να διακρίνει τις ένοπλες δυνάμεις όλων των κρατών. Οι αρχές και οι κανόνες του έχουν πλέον αποκτήσει εθιμική μορφή και περιλαμβάνουν ένα σύνολο διατάξεων το οποίο ισχύει έναντι όλων, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι μερικά κράτη προσπαθούν σκοπίμως να εξαιρεθούν από τις προβλέψεις του.

Ένας ακόμα λόγος ο οποίος αναδεικνύει τη σημασία του, είναι ότι σε απουσία των κανόνων του, τα κράτη και οι δρώντες οι οποίοι κάνουν χρήση βίας προκειμένου να προασπίσουν και να υποστηρίξουν τα συμφέροντά τους, θα λειτουργούσαν ανεξέλεγκτα και θα επικρατούσε ένα καθεστώς ατιμωρησίας, αναφορικά με τις παραβιάσεις που σήμερα θεωρούνται σοβαρά εγκλήματα. Από την άλλη, το ΔΑΔ δεν έχει καταφέρει να περιορίσει τη χρήση βίας την οποία εφαρμόζουν τα κράτη δίνοντας διαδοχικά διαφορετικές ερμηνείες προκειμένου να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους, αλλά επιπλέον, την τελευταία εικοσαετία έχει παρατηρηθεί η εμφάνιση φορέων άσκησης βίας, η οποία αποτελεί κίνδυνο για την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, και οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως μη κρατικοί δρώντες. Η προβληματική που αφορά στους συγκεκριμένους δρώντες δεν έχει καταστεί ακόμα δυνατό να ενταχθεί στο πλαίσιο των κανόνων του ΔΑΔ, με αποτέλεσμα να μην είναι εφικτή η δίωξή τους για τέλεση σοβαρών παραβιάσεων, καθώς το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι από τη μία, προκειμένου να κατηγορηθούν για εγκλήματα πολέμου θα πρέπει να υφίσταται κάποιος μορφής σύρραξη στην οποία θα πρέπει να καταστούν μέρη, γεγονός το οποίο παρουσιάζει μεγάλο βαθμό δυσκολίας, ενώ από την άλλη, η τέλεση εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας αλλά και γενοκτονίας, εγκλήματα τα οποία δεν απαιτούν την ύπαρξη σύρραξης, επιβάλλει την απόδειξη ύπαρξης συστηματικής τακτικής και ειδικού δόλου αντίστοιχα, πράγμα που είναι δύσκολο να διακριθεί στη φύση των μη κρατικών δρώντων.

Περιορισμένες επίσης είναι και οι αναφορές που κάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με το ΔΑΔ. Εκ πρώτης όψεως φαίνεται λογική η απουσία λεπτομερών οδηγιών αναφορικά με το ανθρωπιστική δίκαιο, καθώς η ΕΕ δεν αποτελεί κρατική οντότητα η οποία δεσμεύεται από τους κανόνες του ΔΑΔ, ούτε απορρέει κάποια ευθύνη. Στο πλαίσιο όμως της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και ιδιαίτερα της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, η συμμετοχή της παρουσιάζεται αμεσότερη και πιο ουσιαστική. Η αναφορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά το ΔΑΔ περιορίζεται σε μη δεσμευτικά κείμενα και αποφάσεις τα οποία κάνουν γενική αναφορά στην εφαρμογή του, αφήνοντας ουσιαστικά την ευθύνη για τη διάδοση και εκπαίδευση που αφορά στο δίκαιο ενόπλων συγκρούσεων, στα κράτη-μέλη. Σε αυτό το σημείο, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, διαπιστώνεται η έλλειψη ενός κοινού πλαισίου συμπεριφοράς, καθώς τα κράτη-μέλη εφαρμόζουν το ΔΑΔ εξαρτώμενα από την ερμηνεία την οποία δίνουν στα κείμενα που το συγκροτούν. Αντίστοιχη είναι η κατάσταση και στο πλαίσιο των επιχειρήσεων του ΝΑΤΟ, όπου τα κράτη, σε περίπτωση σύγκρουσης των κανόνων εμπλοκής που εκδίδει το ΝΑΤΟ με τους αντίστοιχους εθνικούς, υπερισχύουν οι εθνικοί.

Όσον αφορά στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, είναι εμφανής η έλλειψη εγχειριδίου το οποίο θα κάλυπτε στο σύνολό τους τους κανόνες του ΔΑΔ, αναφορικά με τις επιχειρήσεις σε ξηρά, θάλασσα και αέρα. Οι διατάξεις που αφορούν στο ΔΑΔ, εντοπίζονται μόνο σε διάσπαρτα σημεία εντός των κανονισμών και των εγχειριδίων των ενόπλων δυνάμεων. Αλλά και στις περιπτώσεις αυτές οι αναφορές στο δίκαιο των ένοπλων συγκρούσεων είναι ελλιπείς και μεμονωμένες. Απουσιάζουν διατάξεις που αφορούν στην προστασία προσώπων και αυτών που δικαιούνται ειδικό καθεστώς προστασίας όπως είναι τα παιδιά, ενώ δεν υπάρχει αναφορά για τις μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις, οι οποίες αναφέρονται μόνο στις μεταφράσεις των κειμένων των Συμβάσεων της Γενεύης και στο νόμο⁴²⁰ που ποινικοποιεί τα σοβαρά εγκλήματα, όπως αυτά διατυπώνονται από το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να παρουσιάζονται μεγάλες ελλείψεις σχετικά με τη διάδοσή του στο πλαίσιο των ενόπλων δυνάμεων, ενώ είναι χαρακτηριστική, κατά την άποψή του γράφοντα, η λανθάνουσα νοοτροπία η οποία έχει αναπτυχθεί στα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων αναφορικά με την εφαρμογή

⁴²⁰ Ν.3948/2011 (ΦΕΚ Α' 71) «Προσαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που κυρώθηκε με το ν. 3003/2002 (Α' 75)

των κανόνων που πρέπει να διέπουν τις περιπτώσεις χρήσης βίας. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ελλιπή εκπαίδευση την οποία έχουν λάβει τα στελέχη αυτά, στο κομμάτι που αφορά στο ΔΑΔ. Από την άλλη όμως, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια, έχουν γίνει σημαντικά βήματα για τη βελτίωση της εκπαίδευσης αυτής, τα αποτελέσματα όμως της οποίας δεν έχουν εμφανιστεί στη βάση του στρατεύματος. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα στελέχη τα οποία έχουν λάβει εκπαίδευση σχετική δεν τους κανόνες του ΔΑΔ, δεν έχουν τοποθετηθεί ακόμα σε θέσεις σχεδιασμού της εκπαίδευσης, καθώς και από το γεγονός ότι δεν υπάρχουν τοποθετημένοι νομικοί σύμβουλοι στους περισσότερους σχηματισμούς (Ταξιαρχίες και Μεραρχίες), οι οποίοι θα μπορούσαν να συμβάλλουν σημαντικά στο σχεδιασμό της εκπαίδευσης, στους τομείς που τους αφορούν, αλλά και στην εφαρμογή των σχεδίων επιχειρήσεων.

Οι ελλείψεις όμως που παρουσιάζονται στη διάδοση του ΔΑΔ στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις δεν οφείλονται όμως τόσο στην εκπαιδευτική λειτουργία τους, όσο στο γεγονός ότι η έλλειψη διατάξεων ή η αναφορά σε αντίστοιχες που αφορούν στο ΔΑΔ στην ελληνική νομοθεσία, είναι εξαιρετικά περιορισμένες, με χαρακτηριστικότερη την περίπτωση της καθιέρωσης το θεσμού των νομικών συμβούλων, κείμενο στο οποίο δε γίνεται καμιά απολύτως αναφορά στις Συμβάσεις της Γενεύης και στους υπόλοιπους κανόνες το ΔΑΔ.

Στο πλαίσιο εκπαίδευσης των ενόπλων δυνάμεων, τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται μια αξιόλογη προσπάθεια ένταξης του ΔΑΔ στη νοοτροπία αλλά και στην παιδεία των νέων Ελλήνων Αξιωματικών. Οι παραγωγικές σχολές έχουν εντάξει στο πρόγραμμά τους μαθήματα που αφορούν αποκλειστικά στο ΔΑΔ, ενώ έχει ενισχυθεί η εκπαίδευση πεδίου με την ένταξη των κανόνων του εθιμικού ανθρωπιστικού δικαίου ανάλογα με τον τρόπο εφαρμογής του σε κάθε είδος επιχειρήσεων. Η συγκεκριμένη προσπάθεια γίνεται τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των αξιωματικών των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το δίκαιο ενόπλων συγκρούσεων, είναι ένα από τα βασικά αντικείμενα εκπαίδευσης, το οποίο έχει υιοθετηθεί από το Ευρωπαϊκό Κολέγιο Ασφάλειας και Άμυνας (European Security and Defence College) το οποίο λειτουργεί στο πλαίσιο της Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας.

Η διεθνής κοινωνία αλλάζει και μεταμορφώνεται διαρκώς. Στο πλαίσιο αυτών των αλλαγών δεν απουσιάζει η παρουσία της βίας και η μετάβαση από τους συμβατικούς

πολέμους σε άλλες μορφές συγκρούσεων με κυριότερη αυτή της διεθνούς τρομοκρατίας. Ανεξάρτητα από τα αίτια που οδήγησαν σε αυτή τη νέα μορφή, είναι εμφανής η ανάγκη εξέλιξης του ΔΑΔ και προσαρμογής του στα νέα δεδομένα προκειμένου κατά κύριο λόγο να προστατευθούν τα θύματα και να διωχθούν οι θύτες. Στο σημείο αυτό όμως ανακύπτει το ερώτημα σχετικά με την εφαρμογή του ΔΑΔ σε επιχειρήσεις που αφορούν στην εσωτερική ασφάλεια των κρατών αλλά ακόμα περισσότερο στις επεμβάσεις που πραγματοποιούνται εκτός των συνόρων τους για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Το ζήτημα λοιπόν που πρέπει να επιλυθεί αφορά στην υπόσταση των δρώντων που συμμετέχουν στις τρομοκρατικές ενέργειες στο εσωτερικό των κρατών αλλά και στον τρόπο αντιμετώπισης τους από τα κράτη εκτός των συνόρων τους. Μετά τις επιθέσεις στη Γαλλία, στο πλαίσιο της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, η αντιμετώπιση αυτή ίσως αποτελέσει πραγματικότητα και για την Ελλάδα η οποία συμμετέχει σε αυτή τη δράση. Αποτελεί συνεπώς ευθύνη για τις ένοπλες δυνάμεις να διαδώσουν το ΔΑΔ σε όσο το δυνατό μεγαλύτερο βάθος έτσι ώστε να μπορέσουν τα στελέχη τους να αναπτύξουν κριτική σκέψη η οποία θα περιβάλλει την ηθική τους αλλά και την επαγγελματική τους συμπεριφορά και παιδεία.

Παραρτήματα

Παράρτημα Α

KFOR

Rules of engagement for use in Kosovo Soldiers Card

To be carried at all times

Mission

Your mission is to assist in the implementation of and to help ensure compliance with the Military Technical Agreement (MTA) in Kosovo.

Self-defence

- a. You have the right to use necessary and proportional force in self-defence.
- b. Use only the minimum force necessary to defend yourself.

General rules

- a. Use the minimum force necessary to accomplish your mission.
- b. Hostile forces/belligerents who want to surrender will not be harmed. Disarm them and turn them over to your superiors.
- c. Treat everyone, including civilians and detained hostile forces/belligerents, humanely.
- d. Collect and care for the wounded, whether friend or foe.
- e. Respect private property. Do not steal. Do not take 'war trophies'. Prevent and report all suspected violations of the Law of Armed Conflict to superiors.

Challenging and warning shots

- a. If the situation permits issue a challenge:
In English: 'NATO! STOP OR I WILL FIRE!' or in Serbo-Croat: 'NATO! STANDI ILI PUCAM!'
(Pronounced as: NATO! STANDI ILI PUTSAM!)
Or in Albanian: 'NATO! NDAL OSE UNE DO TE QELLOJI'
(Pronounced as: NATO! N'DAL OSE UNE DO TE CHILOY)
- b. If a person fails to halt, you may be authorised by the on-scene commander or by standing orders to fire a warning shot.

Opening fire

- a. You may open fire only if you, friendly forces or persons or property under your protection are threatened with deadly force. This means:
 - (1) You may open fire against an individual who fires or aims his weapon at, or otherwise demonstrates an intent to imminently attack, you, friendly forces, or Persons with Designated Special Status (PDSS) or property with designated special status under your protection.
 - (2) You may open fire against an individual who plants, throws or prepares to throw, an explosive or incendiary device at, or otherwise demonstrates an intent to imminently attack, you, friendly forces, PDSS or property with designated special status under your protection.
 - (3) You may open fire against an individual deliberately driving a vehicle at you, friendly forces, or PDSS or property with designated special status.
- b. You may also fire against an individual who attempts to take possession of friendly force weapons, ammunition, or property with designated special status, and there is no other way of avoiding this.
- c. You may use minimum force, including opening fire, against an individual who unlawfully commits or is about to commit an act which endangers life, in circumstances where there is no other way to prevent the act.

Minimum force

- (a) If you have to open fire, you must:
 - Fire only aimed shots, and
 - Fire no more rounds than necessary, and
 - Take all reasonable efforts not to unnecessarily destroy property, and
 - Stop firing as soon as the situation permits.
- (b) You must not intentionally attack civilians, or property that is exclusively civilian or religious in character, except if the property is being used for military purposes or engagement is authorised by your commander.

Παράρτημα Β

Πίνακας Ελληνικών Συμμετοχών σε Επιχειρήσεις Υποστήριξης Ειρήνης

A/A	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΔΙΑΤΙΘΕΜΕΝΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	ΜΟΝΑΔΕΣ-ΔΙΑΤΙΘΕΜΕΝΑ ΜΕΣΑ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
1	ENDURING FREEDOM	1 ΣΤΕΛΕΧΟΣ	Επιτελείο USCENTCOM	
2	ACTIVE ENDEAVOUR	43 Στελέχη (σε ετοιμότητα στο Ν.Σαλαμίνας) 10 Στελέχη (σε ετοιμότητα στο Ν. Κρήτης)	1 Τορπιλάκατος ή Κανονιοφόρος και 1 Ομάδα ΟΥΚ (σε ετοιμότητα στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας)	
3	UNIFIL (LIBANOS)	164 ΣΤΕΛΕΧΗ (εκ των οποίων τα 120 σε ετοιμότητα στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας)	ΕΠΗΛΕΙΟ 1 Τορπιλάκατος ή Κανονιοφόρος (σε ετοιμότητα στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας) 1 Αρματαγωγό (σε ετοιμότητα στο Ναύσταθμο Σαλαμίνας)	
4	ΑΤΑΛΑΝΤΑ (ΣΟΜΑΛΙΑ)	2 ΣΤΕΛΕΧΗ	ΕΠΗΛΕΙΟ ΟΗΚ NORTHWOOD	
5	JOINT ENTERPRISE /DP/GATE 2 (ΕΛΔΥΚΟ-3) ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ	219 ΣΤΕΛΕΧΗ (εκ των οποίων τα 105 σε Μονάδες της Θεσσαλονίκης)	ΛΟΧΟΣ ΕΛΙΓΜΟΥ ΗΚ ΚΕΡΕ-ΗΚ ΣΚΟΡΕ Στελέχωση Επιτελείου ΝΙΚ ΣΡΟΜ ΚΟΜΖΖ(Σ) Επιτελική εργασία (σε ετοιμότητα στη Θεσσαλονίκη, 5 στελέχη) Κ-130 Λόχος Γενικών Μεταφορών (σε ετοιμότητα στη Θεσσαλονίκη, 100 στελέχη)	
6	ΒΟΣΝΙΑ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ ΟΠΕΡΑΤΙΟΝ ΑΛΘΕΑ	4 ΣΤΕΛΕΧΗ	ΗΚ ΕΥΕΡ ΟΗΚ ΣΗΑΠ ΝΙΚ	
7	ΕΛΔΑΦ	8 ΣΤΕΛΕΧΗ	ΙΣΑΕ ΗΚ ΙΚ ΚΑΙΑ 1 Α/Φ Κ-130	
8	ΝΑΤΟ -ΗΚ ΣΚΟΡΕ	1 ΣΤΕΛΕΧΟΣ		
9	ΜΛΟ / ΒΕΛΓΡΑΔΕ	1 ΣΤΕΛΕΧΟΣ		
10	ΕΥΤΜ ΜΑΛΙ	4 ΣΤΕΛΕΧΗ		
	ΣΥΝΟΛΟ:	457 ΣΤΕΛΕΧΗ		

Βιβλιογραφία

- Στέλιος Περράκης - Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής, Ένοπλες Συρράξεις και ΔΑΔ, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001
- Αχιλλέας Τάγαρης, Διεθνές Δίκαιον του Πολέμου, Αθήναι, 1955
- Κωσταντίνος Σκαλτσάς, Θεωρία και Κείμενα Διεθνούς Δικαίου, ΔΕΚ/ΓΕΣ, 1985
- Κώστας Χατζηκωνσταντίνου, Προσεγγίσεις στο ΔΑΔ, Ι. Σιδέρη, 2009
- Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία και η Εξέλιξη του ΔΑΔ ιδίως όσον Αφορά τα Εγκλήματα Πολέμου και τα Εγκλήματα κατά της Ανθρωπότητας, Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001
- Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Περί του Ανθρωπιστικού Χώρου στον 21ο Αιώνα, Ι Σιδέρη, 2012
- Χαραλ. Νικολάου, Διεθνείς Πολιτικές και Στρατιωτικές Συνθήκες - Συμφωνίες και Συμβάσεις, Ι Φλώρος, 1996
- Άγγελος Γιόκαρης - Φωτεινή Παζαρτζή, Εθνική και Διεθνής Καταστολή των Διεθνών Εγκλημάτων, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012
- Στέλιος Περράκης, Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής και Διεθνές Δίκαιο, Όστρια, 2014
- Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος - Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας, Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014
- Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, Μέτρα Εφαρμογής του ΔΑΔ στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000
- Εφαρμογές του ΔΑΔ στην Ελλάδα : πραγματικότητα και προοπτικές : πρακτικά ημερίδας Αθήνα, 28 Ιουνίου 1999 / υπό την αιγίδα Υπουργείου Εξωτερικών, Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Αντ.Ν. Σάκκουλας, 2000
- Ευγένιος Γιαρένης, Δίκαιο του Πολέμου και Στρατιωτικό Ποινικό Δίκαιο - Σύγχρονες και Αρχαιοελληνικές Προσεγγίσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
- Π. Νάσκου-Περράκη, Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών: Η Θεσμική Διάσταση, Εκδόσεις Θέμις, 2011
- Antonio Cassese, Διεθνές Δίκαιο, Gutenberg, 2012
- Επιχειρήσεις Χερσαίων Δυνάμεων, ΕΕ 100-1, ΓΕΣ/ΔΙΔΟ, Νοέμβριος 2008
- Δημοσθένης Μπακόπουλος, Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο του Εναέριου Πολέμου και του Διαστήματος, Θεωρία και Πρακτική, Αθήνα, 2010
- Terry D. Gill - Dieter Fleck, The Handbook of the International Law of Military Operations, Oxford University Press, 2010
- A. Cassese - P. Gaeta, Cassese's International Criminal Law, Oxford University Press, 2012
- Charles P. Webel, John A. A. Arnaldi, The Ethics and Efficacy of the Global War on Terrorism, Palgrave Macmillan, 2011
- Lindsay Moir, The Law of Internal Armed Conflict, Cambridge University Press, 2002
- Gary D. Solis, The Law of Armed Conflict - International Humanitarian Law in War, Cambridge University Press, 2010
- Legal Lessons Learned from Iraq and Afghanistan, Center for Law and Military Operations, The Judge Advocate General's Legal Center & School, United States Army, 2004
- Law of Armed Conflict Deskbook, International and Operational Law Department, The United States Army Judge Advocate General's Legal Center and School, 2012
- Operational Law Handbook, International and Operational Law Department, The United States Army Judge Advocate General's Legal Center and School, 2014

- Rules of International Humanitarian Law and Other Rules Relating to Conduct of Hostilities, International Committee of the Red Cross, 2005
- The Commander's Handbook on the Law of Naval Operations (NWP 1-14M), Department of the Navy, 2007
- The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict, Yoram Dinstein, Cambridge University Press, 2004
- Humanitarian Civil-Military Coordination - A Guide for the Military, Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, Civil-Military Coordination Section, United Nations, 2014
- NATO LEGAL DESKBOOK, Second Edition, 2010
- Christine Gray, International Law and the Use of Force, Oxford University Press, 2008
- Humanitarian Civil-Military Coordination: A Guide for the Military, United Nations, V 1.0, July 2014
- Victoria K. Holt, Tobias C. Berkman, THE IMPOSSIBLE MANDATE? MILITARY PREPAREDNESS, THE RESPONSIBILITY TO PROTECT AND MODERN PEACE OPERATIONS, The Henry L. Stimson Center, 2006
- International Review of the Red Cross, Volume 95 Number 891/892 Autumn/Winter 2013
- Frederik Naert, INTERNATIONAL LAW ASPECTS OF THE EU'S SECURITY AND DEFENCE POLICY, WITH A PARTICULAR FOCUS ON THE LAW OF ARMED CONFLICT AND HUMAN RIGHTS, Katholieke Universiteit Leuven Faculteit Rechtsgeleerdheid, Leuven, 2008
- Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2005
- Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Carolin Alvermann, Angela Cotroneo, Antoine Grand, Baptiste Rolle - Customary International Humanitarian Law, Volume 2, Practice, Parts 1 and 2, ICRC, Cambridge University Press, 2005
- Field Manual No. 3-16, The Army in Multinational Operations, Headquarters Department of the Army Washington, DC, 8 April 2014
- INTERNATIONAL LAW STUDIES Volume 78
- Andru E. Wall Legal and Ethical Lessons of NATO's Kosovo Campaign, Naval War College Newport, Rhode Island 2002
- Ray Murphy, UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia and Kosovo: Operational and Legal Issues in Practice, Cambridge University Press, 2007
- Alan Cole, Phillip Drew, Rob McLaughlin, Dennis Mandsager, Sanremo Handbook on Rules of Engagement, International Institute of Humanitarian Law, Sanremo, November 2009
- JSP 383 - THE JOINT SERVICE MANUAL OF THE LAW OF ARMED CONFLICT, 2004
- Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, Bern, 15 May 2009
- M. - D. Marouda, V. Saranti, S. Kyrkos, Implementation of International Humanitarian Law in Greece, Ostria, 2015

Πρωτογενείς Πηγές

- Σύμβαση περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών και των ασθενών εις τας εν εκστρατεία ενόπλους δυνάμεις, Γενεύη, 1949
- Σύμβαση περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και ναυαγών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων, Γενεύη, 1949

- Σύμβαση περί μεταχειρίσεως των αιχμαλώτων πολέμου, Γενεύη, 1949
- Σύμβαση περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου, Γενεύη, 1949
- Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συγκρούσεων, Γενεύη, 1977
- Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων, Γενεύη 1977
- Σύμβασις περί των νόμων και των εθίμων των εν τω κατά ξηρά πολεμώ, μετά του προσαρτημένου Κανονισμού, Χάγη, 1899
- Σύμβαση περί εφαρμογής εν τω κατά θάλασσα πολεμώ, των αρχών της Συμβάσεως της Γενεύης της 22 Αυγούστου 1864, Χάγη 1899
- Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας, Ν.2287/1995 (ΦΕΚ Α' 20/1.2.1995)
- Ν.2304/1995 (ΦΕΚ Α' 83) «Κύρωση του Κώδικα Δικαστικού Σώματος Ενόπλων Δυνάμεων»
- Σύνταγμα της Ελλάδος, ΦΕΚ Α' 120/2008
- Ν.3883/2010 (ΦΕΚ Α' 167) «Υπηρεσιακή εξέλιξη και ιεραρχία των στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων – Θέματα διοίκησης των Ενόπλων Δυνάμεων, Στρατολογίας και συναφείς διατάξεις»
- Ν.2292/1995 (ΦΕΚ Α' 35) «Οργάνωση και λειτουργία του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, διοίκηση και έλεγχος των Ενόπλων Δυνάμεων και άλλες διατάξεις»
- Ν.3481/1955 (ΦΕΚ Α' 3) «Περί Κυρώσεως των συμβάσεων της Γενεύης 12ης Αυγούστου 1949»
- Ν.1786/1988 (ΦΕΚ Α' 125) «Κύρωση Πρόσθετου Πρωτοκόλλου Ι στις Συμβάσεις της Γενεύης 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία των θυμάτων διεθνών ενόπλων συρράξεων»
- Ν.2105/1992 (ΦΕΚ Α' 196) «Κύρωση Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΙΙ στις Συμβάσεις της Γενεύης 12ης Αυγούστου 1949, για την προστασία θυμάτων μη διεθνών ενόπλων συρράξεων»
- ΠΔ 130/1984 (ΦΕΚ Α' 42) «Γενικός Κανονισμός Υπηρεσίας στο Στρατό»
- ΣΚ 20-2 «Κανονισμός Εσωτερικής Υπηρεσίας των Στρατευμάτων»
- ΠΔ.283/1985 (ΦΕΚ Α' 106) «Ποινικός Κώδικας»
- Ν.2665/1998 (ΦΕΚ Α' 279) «Εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας 827/1993 και 955/1994 του ΟΗΕ, με τις οποίες ιδρύθηκαν δύο διεθνή ποινικά δικαστήρια για την εκδίκαση παραβιάσεων του ΔΑΔ στο έδαφος τις πρώην Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα.»
- Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Ρώμη, 17 Ιουλίου 1998
- Ν.3003/2002 (ΦΕΚ Α' 75) «Κύρωση του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου»
- Ν.3948/2011 (ΦΕΚ Α' 71) «Προσαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που κυρώθηκε με το ν. 3003/2002 (Α' 75)
- Ν.3317/2005 (ΦΕΚ Α' 45) «Κύρωση του Δεύτερου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης»
- Ν.2292/1995 (ΦΕΚ Α' 35) «Οργάνωση και λειτουργία Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, διοίκηση και έλεγχος των ενόπλων δυνάμεων και άλλες διατάξεις»
- ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΔΕ 3.5/ΓΕΕΘΑ/Ζ' ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1
- ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΔΕ 9/ΓΕΕΘΑ/ΚΕΜΕΤ/ΔΙΔΔΟ
- ΔΟΓΜΑ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΩΝ ΠΥΡΩΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ - ΔΕ 3.11/ΓΕΕΘΑ/Ζ' ΚΛΑΔΟΣ/Ζ1

- ΒΑΣΙΚΟ ΔΟΓΜΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ, ΓΕΑ/Α' ΚΛ/Α1/Τμ. 1, Ιανουάριος 2014
- Σύμφωνα Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, Ούάσιγκτον, 04 Απριλίου 1949
- Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response Operations AJP-3.4(A)
- Τεχνική Τακτική και Διαδικασίες των Πυρών Υποστήριξης για το Διοικητή των Συνδυασμένων Επιχειρήσεων, ΕΕ 8-10, Αύγουστος 1999
- Επιχειρήσεις σε Κατοικημένους Τόπους, ΕΕ 121-1Α, ΓΕΣ/3ο ΕΓ/1β/1, Ιούνιος 2000
- ΠΔ 210/1993 (ΦΕΚ Α' 89) «Διατάξεις Πολεμικού Ναυτικού»
- San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 12 June 1994
- Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου, ΓΕΝ/Α2/IV, 1995

Αρθρογραφία

- Targeting and International Humanitarian Law in Afghanistan, Michael N. Schmitt, International Law Studies - Volume 85 The War in Afghanistan: A Legal Analysis, US Naval War College, 2009
- Stefano Manacorda, Adán Nieto Martín, Criminal law between war and peace: justice and cooperation in criminal matters in international military interventions : proceedings of the XVth International Congress on Social Defense, NATO Military Interventions Abroad: How ROE are adopted and jurisdictional rights negotiated (Sylvain Fournier), Ediciones Universidad Castilla-La Mancha, 2009
- The application of international humanitarian law and human rights law to international organisations, Research Paper Series/Collection des travaux de recherche N° 1/ 2006, Gabriele Porretto & Sylvain Vité
- Morse Tan, International Humanitarian Law and North Korea: Another Angle for Accountability, 98 Marq. L. Rev. 1147 (2015). Available at: <http://scholarship.law.marquette.edu/mulr/vol98/iss3/4>
- Humanitarian Law of Armed Conflict: Problems of Applicability, Olivier Dür, Journal of Peace Research, Vol. 24, No. 3, Special Issue on Humanitarian Law of Armed Conflict (Sep., 1987) , pp. 263-273, Published by: Sage Publications, Ltd., Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/424366>
- Holding the Center of the Law of Armed Conflict, W. Michael Reisman, The American Journal of International Law , Vol. 100, No. 4 (Oct., 2006) , pp. 852-860, Published by: American Society of International Law, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/4126320>
- The New Wars and the Crisis of Compliance with the Law of Armed Conflict by Non-State Actors, M. Cherif Bassiouni, The Journal of Criminal Law and Criminology (1973-), Vol. 98, No. 3, Symposium: Redefining International Criminal Law: New Interpretations and New Solutions (Spring, 2008) , pp. 711-810, Published by: Northwestern University School of Law, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/40042787>
- Rights and Responsibilities: Protecting the Victims of Armed Conflict, Kenneth J. Keith, Duke Law Journal , Vol. 48, No. 5 (Mar., 1999) , pp. 1081-1131, Published by: Duke University School of Law, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1373091>

Ιστότοποι

- Κανόνες Εθιμικού ΔΑΔ, <https://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1>

- Συμβάσεις της Γενεύης, Πρόσθετα Πρωτόκολλα και Σχολιασμός, <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreaties1949.xsp>
- Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, Ειρηνευτικές Δραστηριότητες, <http://www.geetha.mil.gr/el/pacif-activities-el.html>
- Ερευνητικό Κέντρο Έρευνας και Κατάρτισης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ανθρώπινης Δράσης, <http://www.ekekdaad.org>
- Διδακτορικές Διατριβές, <http://www.didaktorika.gr/eadd/>
- Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, <http://www.un.org/en/index.html>
- Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, <https://www.icc-cpi.int/EN/Menus/icc/Pages/default.aspx>
- Διεθνές Δικαστήριο, <http://www.icj-cij.org/homepage/index.php?lang=en>
- NATO, <http://www.nato.int>
- Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού, <https://www.icrc.org>
- Ένωση Δικαστικών Λειτουργών Στρατιωτικής Δικαιοσύνης, http://www.militaryjustice.gr/index.php?option=com_content&task=category§ionid=7&id=16&Itemid=29
- Military Legal Resources (USA), http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/manuals.html
- Geneva Call, <http://www.genevacall.org>

Διατριβές

- Η διεθνής ευθύνη για παραβιάσεις του ΔΑΔ τελούμενες σε ένοπλες συρράξεις: η κρατική και ατομική ποινική ευθύνη σε κίνηση, Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, 2014
- Θεσμικές διαστάσεις και δικαστικός έλεγχος της δράσης των Ενόπλων Δυνάμεων σε καιρό ειρήνης και ένοπλης σύρραξης, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕυρΣΔΑ) και τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕυρΔΔΑ), Σωτήριος Κυρκος, 2013
- Οι αδυναμίες του διεθνούς δικαίου για αποδοχή της διάπραξης εγκλημάτων πολέμου στις επιχειρήσεις στο θαλάσσιο περιβάλλον. Το παράδειγμα της αναχαίτισης του «Mavi Marmara» και του «Στολίσκου της Ελευθερίας» από τις ισραηλινές δυνάμεις το 2010. Συμπεράσματα για την επιχειρησιακή δραστηριότητα των ημέτερων Ενόπλων Δυνάμεων, Πχης Παναγιώτης Σέργης Π.Ν., Μάιος 2014